

**МУАССИСАИ ДАВЛАТИИ ТАЪЛИМИИ
ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ КҶҶЛОБ БА НОМИ
АБУАБДУЛЛОҲИ РҶДАКӢ**

УДК. 371(575,3) (09). 9(575,3)

Бо ҳуқуқи дастнавис

ИБРОҲИМЗОДА ЗАФАР ИБРОҲИМ
(Исмоилов Зафар Иброҳимович)

**ТАЙЁР НАМУДАНИ КАДРҲОИ ОМӢЗГОРӢ ДАР ВИЛОЯТИ
ХАТЛОН ДАР СОЛҲОИ СОҲИБИСТИҚЛОЛИИ ТОҶИКИСТОН
(солҳои 1991-2021)**

ДИССЕРТАТСИЯ

диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои таърих
аз рӯйи ихтисоси 6.1. –Таърих ва бостоншиносӣ 6.1.1.– Таърихи
ватанӣ (таърихи халқи тоҷик)

Рохбари илмӣ:
доктори илмҳои таърих,
профессор Абдуллоев М.Х.

КҶҶЛОБ -2026

НОМГЌИ ИХТИСОРАҲО

КМ – Кумитаи марказӣ
КИМ – Комитети иҷроияи марказӣ
ШКХ – Шурои комиссарони халқӣ
КМ ҲК(б) Тоҷикистон – Комитети марказии ҳизби коммунистии
(болшевики) Тоҷикистон
ИҶШС – Иттиҳоди Ҷумҳуриҳои Шуравӣ Сотсиалистӣ
ҶТ – Ҷумҳурии Тоҷикистон
ВМКБ – Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон
ҲКИШ (КПСС) – Ҳизби коммунистии Иттиҳоди Шуравӣ
ФР – Федератсияи Россия
Ревком – Комитети инқилобӣ
ВМИҶТ – Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон
ДДК – Донишгоҳи давлатии Кӯлоб
ДДБ – Донишгоҳи давлатии Бохтар
ДДД – Донишгоҳи давлатии Данғара
СБНҲҶТ – Саридораи бойгонии назди Ҳукумати Ҷумҳурии
Тоҷикистон
ИДМ – Иттиҳоди давлатҳои мустақил
МОҶТ – Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон
НТМ – Ноҳияҳои тобеи марказ
СММ – Созмони Милали Муттаҳид
ШО – Шурои олимон
ШИМ – Шурои илмӣ - методӣ

МУНДАРИҶА

МУҚАДДИМА.....	4-16
БОБИ I. АМАЛИСОЗИИ СИЁСАТИ ҲУКУМАТИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН ОИД БА РУШДИ СОҲАИ МАОРИФ ДАР ВИЛОЯТИ ХАТЛОН ДАР СОЛҲОИ СОҲИБИСТИҚЛОЛӢ.....	17-63
1.1. Амалисозии сиёсати маорифпарваронаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар вилояти Хатлон.....	17-27
1.2. Вазъи таъминоти моддӣ-техникии муассисаҳои таълимии олий, касбии вилоят ва мустаҳкамшавии заминаҳои самт дар солҳои соҳибистиқлолӣ.....	28-63
БОБИ II. НАҚШИ МУАССИСАҲОИ ТАЪЛИМИИ ОЛИИ КАСБИИ ВИЛОЯТИ ХАТЛОН ДАР ТАЙЁР НАМУДАНИ КАДРҲОИ ПЕДАГОГӢ ДАР СОЛҲОИ СОҲИБИСТИҚЛОЛӢ.....	64-114
2.1. Нақши Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ дар тайёр намудани кадрҳои педагогӣ дар вилояти Хатлон.....	64-87
2.2. Саҳми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав дар омода намудани кадрҳои соҳаи педагогӣ дар вилояти Хатлон.....	88-99
2.3. Мавқеъ ва мақоми Донишгоҳи давлатии Данғара дар масири омодасозии кадрҳои педагогӣ дар вилояти Хатлон.....	100-114
БОБИ III. ТАЙЁР НАМУДАНИ КАДРҲОИ ПЕДАГОГӢ ДАР КОЛЛЕҶҲО ВА БОЗОМӮЗИИ КАДРҲОИ ПЕДАГОГӢ ДАР ВИЛОЯТИ ХАТЛОН.....	115-151
3.1. Нақши коллеҷҳои вилояти Хатлон дар тайёр намудани кадрҳои педагогӣ.....	115-134
3.2. Бозомӯзии касбии кадрҳои педагогии вилояти Хатлон ҳамчун воситаи муҳими рушди соҳаи маориф.....	134-151
ҲУЛОСА.....	151-159
НОМГӢИ АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА.....	160-173
ЗАМИМА.....	173-196

МУҚАДДИМА

Мубрамии мавзуи таҳқиқот. Пас аз барҳамхӯрии Иттиҳоди Ҷумҳуриҳои Шуравии Сотсиалистӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба монанди дигар ҷумҳуриҳои узви Иттиҳод соҳибистиқлол гардид. Аммо аз рӯзҳои аввали соҳибистиқлолӣ бо сабабҳои дохиливу хориҷӣ дар кишвар нооромиҳои сиёсӣ авҷ гирифта, ба ҷанги шаҳрвандӣ оварда расонд. Дар натиҷа ҷомеаро қатлу куштор, беҳокимиятӣ, ғоратгарӣю авбошӣ, гуруснагию қашшоқӣ ва дигар падидаҳои номатлуб фаро гирифт. Дар чунин авзои харобиовар тамоми соҳаҳои хоҷагии мамлакат зиёни ҷиддӣ дида, рушди ҳамаҷонибаи кишвар барои даҳсолаҳо ба қафо рафт. Хусусан, соҳаи муҳимтарини ҷомеа маориф низ ба вазъияти ногувор мувоҷеҳ гардид. Шароити моддӣ-техникӣ дар муассисаҳои олий ва миёнаи умумӣ, инчунин муассисаҳои томактабӣ ниҳоят хароб гардид. Норасоии музди маоши омӯзгорон, ба хориҷи кишвар муҳоҷир шудани онҳо, норасоии омӯзгорон дар муассисаҳои таълимӣ аз мушкилоти дигари соҳа ба ҳисоб мерафт.

Баробари барқарор шудани ҳукумати конституционӣ, ҳатто шуруъ аз Иҷлосияи 16-уми Шурои Олий соҳаи маорифи кишвар зери таваҷҷуҳи Роҳбари давлат қарор гирифта, барои рафъи камбудии ҷойдошта, барқарор сохтани муассисаҳои харобгашта, ҷалби омӯзгорон ба макотиби олий ва миёна тамоми чораҳои зарурӣ андешида мешуд. Тавре Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон қайд намудаанд, “Агар ҳадафи мо бунёд кардани ҷомеаи воқеан ҳам демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ бошад, бояд бо дастаҷамъӣ рӯй ба ҷониби мактабу маориф оварем” [1, с.13]. Бо зикри чунин матлаб ва дарки ҳадафи болозикр аз рӯзҳои аввал ба соҳаи маориф аҳаммияти махсус зоҳир намуда, ҷиҳати истифода намудани тамоми имконоти дохилию хориҷӣ кӯшиш ба харҷ медоданд. Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ҷойи дигар бо таваҷҷуҳ ба соҳаи маорифи кишвар

мефармояд: “Маориф ҳамчун соҳаи сарнавиштсози ҷомеа дар низоми сиёсати иҷтимоии давлат яке аз самтҳои афзалиятнок эълон гардида, барои ислоҳоту рушди он аз рӯзҳои аввали истиқлолият пайваста таваҷҷӯҳ ва ғамхории хоса зоҳир мегардад” [2, с.15].

Дар солҳои аввали соҳибистиклолӣ (1992-1994) зиёда аз 25 ҳазор омӯзгорони ботаҷриба аз ҷумҳурии хориҷи кишвар рафтанд. Ба ҷойи онҳо беш аз 30 ҳазор хатмкардагони муассисаҳои миёнаи умумӣ ва касбӣ ба кор ҷалб шуданд. Зикри ин маълумот низ далели дигаре хоҳад буд ҷиҳати исбот намудани нуқоти зикргардида. Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ҳанӯз аз рӯзҳои нахустини масъулияти сангини роҳбарии кишварро ба зимма гирифтанашон дарк менамуданд, ки бидуни маориф, ки муҳаррики пешбарандаи ҷомеа ба ҳисоб меравад, расидан ба қуллаҳои рушд ва ё ин ки фароҳам овардани шароити созгор баҳри зиндагии шоиста ва таъмини волоияти қонун ғайри имкон хоҳад буд. Аз ин сабаб аз аввалин қонунҳое, ки бо ташаббуси Роҳбари давлат қабул гардид, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи маориф” (соли 1993) буд.

Вилояти Хатлон (собиқ вилояти Кӯлоб ва Қурғонтеппа) чун ҷузъи ҷудонашавандаи ҷумҳурии аз ин ҳама ҳаводис дар канор намонда, баръакс соҳаи маориф дар он нисбат ба дигар манотиқи кишвар зарари ҷиддӣ дид. Дар вилояти мазкур, ки аз минтақаҳои сераҳолитарини мамлакат ба ҳисоб меравад, мушкилоти болозикр бештар эҳсос мегардид. Аз ин рӯ, Ҳукумати кишвар бо мақсади таъмини муассисаҳои таълимии вилоят бо омӯзгорони соҳибтаҳассус тамоми чораҳоро роҳандозӣ менамуд. Вале вазъияти ноороми солҳои ҷанги шаҳрвандӣ ҳалли мушкилоти соҳаро ба дарозо мекашид.

“Рушди ҳамаҷонибаи тамоми соҳаҳои мамлакат, ба хусус соҳаи маориф аз соли 2000-ум инҷониб сурат гирифт. Новобаста аз вазъияти солҳои ҷанги шаҳрвандӣ Сарвари давлат тамоми имкониятҳо ва

воситаҳои дохилию хориҷро ҷиҳати ба маҷрои рушду нумӯ ворид намудани соҳаи маориф дар мамлакат, махсусан вилояти Хатлон истифода намуда, барои таъсис додани донишкадаву донишгоҳҳо, коллеҷҳои омӯзгорӣ ва бартарафсозии мушкilotу камбудии соҳа, аз ҷумла нарасидани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилоят дастуру супоришҳо доданд”[105, с.19-22].

Ин буд, ки бо дастгириҳои пайвастаи Ҳукумати кишвар донишгоҳҳои тозатаъсиси вилоят, ки дар давраи аввали фаъолиятшон дар вазъияти хароби моддӣ-техникӣ қарор доштанд, дар кӯтоҳтарин муҳлат ба марказҳои бузурги илмиву педагогӣ табдил ёфтанд. Аз ҷониби дигар Ҳукумати кишвар дар солҳои соҳибистиқлолӣ дар таъмини муассисаҳои таълимии вилоят бо мутахассисон ва умуман омӯзгорон саҳми назаррас гузошта, дигар мушкilotи сокинони вилоятро, ки барои таҳсил ба дигар манотиқи ҷумҳурӣ сафар менамуданд (ин гуна имкониятро на ҳар як нафар соҳиб буд) бароварда намуд.

Аз ин лиҳоз, пажӯҳиши масъалаи тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон дар солҳои соҳибистиқлолии Тоҷикистон дар таърихнигории миллӣ аҳаммияти махсус дошта, ба анҷом расонидани таҳқиқот дар ин самт метавонад бисёр аз масъалаҳои норавшани ин масъаларо баррасӣ намояд.

Мубрамияти мавзуи таҳқиқот боз дар он дида мешавад, ки бори нахуст таърихи тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон дар солҳои соҳибистиқлолии Тоҷикистон дар асоси маводҳои бойгонӣ, асарҳои илмӣ, илмиву оммавӣ, рӯзномаву маҷаллаҳо ва дигар манбаъҳо дар шакли рисолаи номзадӣ таҳқиқ гардида, натиҷаи онҳо аз ҷониби муаллиф муқоиса ва хулосабарорӣ карда мешавад.

Дараҷаи таҳқиқи мавзуи илмӣ. Масоили тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон дар солҳои соҳибистиқлолии Тоҷикистон то кунун мавриди таҳқиқи амиқ қарор нагирифтааст. Аммо паҳлуҳои

гуногуни он, пеш аз ҳама дар баромаду суханрониҳо, асарҳо ва паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, дар асарҳои илмӣ, илмиву оммавӣ, рӯзномаву маҷаллаҳо, асарҳои ёддошти ва ғайраҳо инъикос ёфтаанд, ки онҳоро ба гурӯҳҳои зерин ҷудо намудан мумкин аст:

Ба гурӯҳи якум Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, суханрониҳо ва баромадҳои Роҳбари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дохил мешаванд. Хусусан Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон хусусияти санади меъёрӣ-ҳуқуқӣ дошта, дақиқтарин маълумот оид ба фаъолияти ҳарсолаи ҷумҳуриро ифода мекунанд ва низ барнома ва стратегияи минбаъдаи самтҳои сиёсати дохилӣ ва хориҷиро муайян месозанд [3], [4], [5], [6], [7], [8], [9], [10].

Ба гурӯҳи дуюм санадҳои меъёриву ҳуқуқӣ, ки сиёсати Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар соҳаи маориф ба танзим мебароранд, дохил мешаванд. Зеро маҳз рушди ҳамаҷонибаи соҳаи маориф, хусусан вилояти Хатлон дар асоси санадҳои меъёрии қабулгардида ба роҳ монда шудааст. Яъне, сарчашмаи тағйирёбии расмӣ дар шакли идории соҳа ва самти фаъолияти он ҳамин манбаъҳои ҳуқуқӣ, ё ин ки санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ маҳсуб меёбанд [11], [12, с.91], [13], [14], [15].

Ба гурӯҳи сеюм маводи бойгонӣ шомил карда шудааст, ки дар рафти таҳияи диссертатсия аз бойгонҳои ҷории Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ, Донишгоҳи давлатии Данғара, Муассисаи давлатии таълимии Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав; бойгонҳои ҷории Саридораи бойгонии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ғайра шомил мешаванд.

Ба гурӯҳи чорум маълумоти омӯрӣ мансуб мебошанд, ки дар рафти таҳқиқ, аз ҷумла дар вақти муқоисаи нишондиҳандаҳо омӯзгорон,

донишчӯён ва умуман муҳассилини вилоят, масъалаи сол то сол рушд намудани шароити моддӣ - техникӣ, шумораи тайёр намудани кадрҳои илмӣ ва илмӣ - педагогӣ дар вилоят, шумораи фаро хондани омӯзгорон ба курсҳои тақмили ихтисос ва бозомӯзӣ ва амсоли он истифода гардиданд [40], [41], [42].

Ба гурӯҳи панҷум осори илмӣ муҳаққиқон ва донишмандони соҳа мансуб мебошад. Хусусан, вазъи маорифи кишвар дар давраи Шуравӣ ва Истиқлолияти давлатӣ аз ҷониби М. Абдуллоев дар чандин асарҳои ӯ, аз ҷумла “Аз таърихи мактабҳои маълумоти умумӣ дар Тоҷикистони Шӯравӣ”, “Ислоҳот ва рушди маорифи Тоҷикистон дар солҳои Истиқлолияти давлатӣ”, “Мақоми маориф дар Ҷумҳурии Тоҷикистони соҳибистиқлол” мавриди таҳқиқу баррасӣ қарор гирифтааст, ки дар онҳо баъзе паҳлуҳои соҳаи маорифи вилояти Хатлон ба таври возеҳ инъикос ёфтаанд [48], [49], [50, с.59-62], [51], [52, с.123], [53].

Муҳаққиқи дигар Ш. Достиев паҳлуҳои муҳимми соҳаи маорифи вилояти Хатлонро дар таҳқиқоти худ ҷой додааст [90]. Ҳамзамон, масоили таҳқиқшаванда дар осори муаррихон С.А. Абдуллоев [53], [54], [55], [56, с. 223], [57], [58, с. 180], Ф.М Абдурашитов [61, с. 371], [62, с. 144], [63, с. 148], Р. Абулҳаев [64, с. 148], [65, с. 285], [66, с. 439], Абдуфаттоҳ Шарифзода [64], Заробиддин Қосимӣ, Х.С. Авзалов [73, с. 102], М.А. Арипов [74, с.196], И. Бадалов [78, с. 45-50], С.А. Беяков [82, с. 336], М.И. Иркаев [96, с. 695], [96, с. 760], асари бунёдии “История таджикского народа”, “Донишномаи Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав, Т.Н. Зиёев [93, с. 14-20], А.П. Партаев, З.И. Исмоилов, О.Б. Каримов инъикос ёфтааст [99, с. 157-163].

Ба гурӯҳи шашум рисолаҳои номзадӣ ва докторие мансубанд, ки ба мавзӯи таҳқиқоти наздик буда, зимни баррасии диссертатсия аз онҳо истифода бурда шуд [164, с. 183], [166, с. 188].

Ба гурӯҳи ҳафтум мақолаҳои илмӣ-оммавие, ки дар матбуоти даврӣ нашр гардидаанд, шомил мегарданд. Асосан мақолаҳои илмӣ, илмӣ-

оммавиё, ки дар рӯзномаҳои вилояти ва ҷумҳуриявӣ оид ба фаъолияти муассисаҳои таълимии миёна ва олии вилоят таҳия шудаанд ва ё мақолаҳое, ки дар рӯзномаҳои донишгоҳҳои вилоят нашр шудаанд, мавриди таҳлил қарор дода шуданд [138], [139], [140], [141], [142], [143], [144], [145], [146], [147], [148], [149], [150], [151], [152], [153], [154], [155], [156], [157], [158].

Ба гурӯҳи ҳаштум сомонаҳои расмӣ интернетӣ мутааллиқанд. Дар ин гурӯҳ маводҳо асосан аз сомонаҳои расмӣ муассисаҳои таҳсилоти миёна ва олии вилояти Хатлон, хусусан сомонаи расмӣ Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи А. Рӯдакӣ, Муассисаи давлатии таълимии “Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав” Донишгоҳи давлатии Данғара, Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ва амсоли он, ки пайваста маълумот оид ба дастовардҳои соҳаро дар вилоят нашр намудаанд, истифода гардиданд [168], [169], [170], [171], [173].

Ҳамин тариқ, аз омӯзиш ва баррасии манобеи зикршуда бармеояд, ки масоили тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон дар солҳои соҳибистиқлолии Тоҷикистон то кунун ба таври пурра таҳқиқ нагардида, то ба ҳол дар таърихнигории ватанӣ асари бунёдӣ ва ё рисолаҳои илмӣ ҷудогона таҳия нашудааст.

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо ва ё мавзӯҳои илмӣ.

Диссертатсия дар доираи татбиқи мавзӯи илмӣ-таҳқиқотии кафедраи таърихи халқи тоҷики факултети таърих, ҳуқуқ ва муносибатҳои байналмилалӣ Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ иҷро гардидааст.

ТАВСИФИ УМУМИИ ҚОР

Мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот. Мақсади рисолаи мазкур аз таҳлили тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон дар солҳои соҳибистиқлолӣ иборат мебошад.

Барои иҷро кардани мақсади гузошташуда, диссертант дар назди худ вазифаҳои зерин мегузорад:

- омӯзиши аҳаммияти таъсисёбии донишгоҳҳо дар вилоят ва фароҳам омадани заминаҳои бунёдии тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ;
- таҳлили вазъи моддӣ – техникий донишгоҳҳои вилоят дар ибтидои солҳои соҳибистиқлолӣ;
- ба риштаи пажӯҳиш касбидани оқибатҳои харобиовари ҷанги шаҳрвандӣ ба соҳаи маорифи вилоят ва хусусан нарасидани омӯзгорон;
- инъикоси кӯшишҳои Пешвои миллат ҷиҳати барқарор намудани соҳаи маорифи вилоят, таъсис додани донишгоҳҳо, фароҳам овардани заминаҳои моддӣ – техникӣ, ҳалли мушкилотҳо ҷойдошта вобаста ба нарасидан ё кам будани кадрҳои омӯзгорӣ дар ҳудуди вилоят ва амсоли инҳо;
- мавриди таҳқиқ ва таҳлил қарор додани рафти омодакунии кадрҳои омӯзгорӣ барои муассисаҳои таҳсилоти вилояти Хатлон аз ҷониби Муассисаҳои таҳсилоти олии минтақа;
- анҷом додани таҳқиқи сиёсати давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон доир ба рушди маориф, алалхусус мушкилоти бартараф намудани норасоии кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон;
- таҳлили пурраи раванди оmodасозии мутахассисони соҳаи омӯзгории вилоят, мушкилоти ҷойдошта ва марҳила ба марҳила рушд додани соҳаи маориф дар вилоят;
- таҳлил ва омӯзиши марҳалаҳои асосии таърихӣ рушди соҳаи маориф дар асоси маводи бойгонии вилоятӣ ва ҷумҳуриявӣ;

Объекти таҳқиқ. Объекти таҳқиқоти мазкурро раванди тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон дар солҳои истиқлолият ташкил медиҳад.

Предмети таҳқиқ. Дар доираи объекти таҳқиқот, предмети таҳлили илмиро давраҳои ташаккул ва инкишофи муассисаҳои таҳсилоти олии

касбии вилоят ва нақши онҳо дар тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ ташкил медиҳад.

Навгониҳои илмӣ. Дар мавзуи мазкур бори аввал раванди тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон дар солҳои соҳибистиқлолӣ, ки яке аз сараҳолитарин минтақаи кишвар маҳсуб меёбад мавриди таҳлил қарор гирифтааст. Дар рафти пажуиш душвориҳо ва комёбиҳои соҳаи маориф дар давраи мавриди назар омӯхта шуда, аҳаммияти бештар диққат зоҳир намудан ба масъалаи тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ аз ҷониби ҳукумати мамлакат ва роҳбарияти вилоят ба риштаи таҳқиқ кашида шудааст. Дар таҳқиқот бори аввал дар мисоли вилояти Хатлон оқибатҳои харобиовари ҷанги шаҳрвандӣ ба соҳаи маориф, ба миён омадани проблемаи асосии соҳа, яъне нарасидани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон, хароб гардидани муассисаҳои таълимии миёнаи умумӣ ва олӣ дар вилоят, қариб дар ҳамаи муассисаҳои таълимӣ (ҳамаи шакли таҳсилот) сатҳи пасти шароити моддӣ-техникӣ ва ниҳоят мавриди таҳлил ва омӯзишу таҳқиқ қарор додани масъалаи мубрам - омодакунии кадрҳои омӯзгорӣ, инчунин нишон додани аҳаммияти масъалаҳои болозикр барои соҳаи маорифи мамлакат минҷумла вилояти Хатлон инъикос мегардад.

Навоварии таҳқиқот аз ҷанбаҳои зерин иборат мебошад:

- рисолаи мазкур аввалин таҳқиқи мукаммали илмӣ мебошад, ки таърихи омода намудани кадрҳои омӯзгориро дар вилояти Хатлон дар солҳои соҳибистиқлолӣ меомӯзад.

- нахустин бор таҳқиқ намудани омилҳои заминавии иқтисодӣ-иҷтимоии таъсисёбии Муассисаҳои таҳсилоти олӣ дар вилояти Хатлон ва нақши онҳо дар омодакунии кадрҳо;

- мавриди баррасӣ ва таҳлил қарор додани фаъолияти донишгоҳҳо дар замони соҳибистиқлолии мамлакат ва пешрафти заминаҳои моддӣ-техникии онҳо;

- омӯзиш, таҳқиқ ва таҳлили ҳолати беҳтаршавии шароити кории устодону профессорон ва кормандони МТОК-ҳои вилоят ва саҳми онҳо дар бартарафсозии мушкилоти соҳа;

- таҳлили рушди соҳаи маориф дар замони истиқлол нишон медиҳад, ки нақши асосиро дар ин самт мутахассисон бозиданд ва аз ҳамин лиҳоз дар рисола бори аввал системаи тайёркунии кадрҳои соҳаи омӯзгорӣ ва нақши онҳо дар ташаккули маорифи вилоят муайян карда мешавад;

- дар рисола хизматҳои арзишманди садорати донишгоҳҳо ва дигар устодон, ки дар омода намудани кадрҳои омӯзгорӣ талошҳои зиёд намудаанд, инъикос ёфтааст;

- дар рисола бори нахуст фактҳои муқоисавӣ доир ба вазъи маорифи вилоят дар солҳои ҷанги шаҳрвандӣ ва пас аз он, хусусан аз солҳои 2000-ум инҷониб, аҳамияти стратегия ва барномаҳои давлатӣ дар рушди минбаъдаи маорифи вилоят оварда шудааст;

- ҳамчунин дар рисола бори аввал таърихнигории таърихи тайёр намудани кадрҳои педагогӣ дар вилояти Хатлон дар солҳои соҳибистиқлолӣ таҳлил гардид ва корҳои олимони соҳа, сарчашмаҳои таърихиву маводи бойгонӣ мавриди омӯзиш ва таҳлил қарор гирифт.

Методҳои таҳқиқот. Дар рафти таҳқиқот аз методҳои муҳимми таҳқиқи солномавӣ, масъалагузорӣ, таҳқиқӣ-татбиқӣ, муқоисавӣ кор гирифта шуд.

Истифодаи методҳои муҳимми таҳқиқӣ имкон дод, ки омӯзиши мавзӯ ба тартиби муайян пеш бурда шавад. Аз он ҷумла таҳлилҳои муқоисавии давраҳои гуногун гузаронида шуда, фарқияту хусусиятҳои онҳо таҳлил гардиданд. Дар рафти таҳқиқот моҳияти ҳодисаҳо давра ба давра бо тартиби хронологӣ бо методи таърихият (историзм) пурра таҳлил гардид. Инчунин, методҳои таҳлили структуравӣ ва синтез ҳамчун методи хулосабарорӣ ва методи таҳлили математикӣ барои тартиб ва муқоиса кардани факту рақамҳо истифода гардид. Барои

расидан ба мақсадҳои гузошташуда категорияҳои илмӣ таҳлил, муқоиса, мантиқ, таҳлили омӯрӣ, омӯзиши бӯгонӣ, хулосабарорӣ ва дигар услубҳои тадқиқот истифода гардиданд.

Сарчашмаҳои таҳқиқот. Дар рафти навиштани рисола аз сарчашмаҳои зерин истифода гардид:

- маълумоти Саридораи бӯгонии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон (минбаъд СБҲҶТ);

- маълумот аз Бӯгонии давлатии вилояти Хатлон дар шаҳри Кӯлоб (минбаъд БДВХК);

- маълумотҳои Бӯгонии ҷории Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (минбаъд БВМИҶТ);

- бӯгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи А. Рӯдакӣ;

- бӯгонии ҷории Муассисаи давлатии таълимии “Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав”.

Барои пурраву мукамал намудани маълумоти таърихӣ дастрасшуда оид ба мавзӯи мазкур лозим дониста шуд, ки маълумоти ҳисоботии муассисаҳои олии вилоят, аз саҳифаҳои интернетӣ ва рӯзномаҳои назди донишгоҳҳо ба сифати сарчашмаи таҳқиқот истифода шаванд.

Аҳаммияти назариявӣ. Аҳаммияти назариявии таҳқиқоти мазкур дар он аст, ки дар рафти он маълумоти таърихӣ оид ба тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон, ки то ба ин дам таҳқиқ нашуданд, ҷамъоварӣ гардида, дар шакли рисолаи мукаммали илмӣ ба тасвиб расонида шуданд ва тамоми ҷанбаҳои ин мавзӯ дар асоси факту далелҳои исботшуда муайян гардиданд. Инчунин, рисолаи мазкур барои пажӯҳишҳои минбаъда дар самти таърихи соҳаи маорифи вилоят аҳаммияти методологӣ дорад, зеро дар он роҳ ва усулҳои таҳқиқ ва таҳлил пурра инъикоси худро пайдо намуданд.

Аҳаммияти амалии таҳқиқоти рисола дар он зоҳир мегардад, ки он ҳамчун маводи таълимӣ ва илмӣ барои таҳқиқотҳои соҳаи таърихи ватанӣ истифода шавад. Инчунин, рисолаи мазкур ҳамчун маводи дарсӣ омӯзиши таърихи ташаккули соҳаи маориф, пеш аз ҳама омода гардидани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлонро инъикос намуда, дурнамои рушди ин соҳаро пешбинӣ мекунад.

Саҳми шахсии довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ дар он ифода меёбад, ки дар рафти пажӯҳиш аз маводи бойгонӣ, сарчашмаҳо, маводи оморӣ, ҳисоботи ҳарсолаи муассисаҳои олии вилоят, инчунин асноди дигар муассисаҳои марбут ба соҳаи маориф ва асарҳои муҳаққиқон истифода гардида, масоили омодакунии кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон дар замони истиқлолият баррасӣ гардидааст.

Муқаррароти умумии ба ҳимоя пешниҳодшаванда.

1. Бар асари ҷанги шаҳрвандӣ соҳаи маорифи кишвар зарари ҷиддӣ дида, шароити моддӣ – техникий муассисаҳои таълимӣ хеле хароб гардид. Ҳамзамон, чунин вазъият боиси тарки касби худ намудани қисме аз омӯзгорони ботачрибаи вилоят гардид. Аз ин лиҳоз, ошкор гардидааст, ки яке аз мушкилоти асосии маорифи вилоят нарасидани кадрҳои омӯзгорӣ ба шумор мерафт.

2. Дар солҳои ҷанги шаҳрвандӣ новобаста аз вазъияти мураккаби баамаломеда, ҳукумати мамлакат, пеш аз ҳама Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо ба инобат гирифтани аҳаммияти матлаби болозикр ба соҳаи маориф, хусусан вилояти мазкур рӯй оварда, бо мақсади баровардани соҳа аз вазъияти душвор тамоми имкониятҳо ва воситаҳои дохилию хориҷиро истифода намуданд. Ба авзои нобасомони солҳои ҷанги шаҳрвандӣ нигоҳ накарда, асоснок карда шудааст, ки дар мамлакат қабули як зумра қарору қонунҳо, барнома ва стратегияҳои давлатӣ вобаста ба рушди соҳаи маориф ва рафъи камбудии ҷойдошта амалӣ карда шуданд.

3. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон зери сиёсати Сарвари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар солҳои аввали истиқлолият муҳимияти таъсиси донишгоҳҳоро дар вилояти Хатлон дарк намуда буданд. Аз тарафи дигар бар асари ҷанги шаҳрвандӣ, ки боиси афзоиш ёфтани проблемаи нарасидани омӯзгорон дар вилоят гардид, зарурати таъсис додани донишгоҳҳоро бештар менамуд. Аз ин лиҳоз, собит шудааст, ки ба шароити душвори солҳои ҷанги шаҳрвандӣ нигоҳ накарда, Сарвари давлат ба таъсис додани донишгоҳҳо ва ё ин ки ба табдил додани баъзе аз донишқадаҳо ба донишгоҳҳо иқдом намуда, ҷиҳати боз ҳам бештар намудани заминаҳои моддӣ – техникаии донишгоҳҳо кӯшишҳои пайваста анҷом доданд.

4. Дар як давраи кӯтоҳи таърихӣ, бо ташаббус ва дастгириҳои Пешвои миллат заминаҳои моддӣ – техникаии донишгоҳҳои вилоят мустаҳкам гардида, оҳиста – оҳиста ба яке аз боргоҳҳои бузурги илму маърифат ва марказҳои маъруфи тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ табдил ёфтанд. Исбот карда шудааст, ки дар давоми солҳои истиқлоли давлатӣ донишгоҳҳо дар вилоят барои рушди соҳаи маориф ва махсусан барои омодакунии кадрҳои омӯзгорӣ саҳми арзандаи ҳудро гузоштаанд.

Тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия. Диссертатсия дар маҷлиси кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ мавриди муҳокима қарор гирифт ва барои дифоъ пешниҳод шудааст (протокол аз 26.06.2026, №11).

Интишорот аз рӯйи мавзӯи диссертатсия. Натиҷаҳои асосии рисолаи диссертатсионӣ дар 14 интишороти муаллиф инъикос шудаанд, ки аз онҳо 5 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои тақризашавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 9 мақола дар маводи конференсияҳои ҷумҳуриявӣ дарҷ гардидаанд. Ҳамаи ин мақолаҳо ба мавзӯи таҳқиқотӣ дахл доранд, ки муҳтавои асосии диссертатсия ва авторефератро инъикос мекунанд.

Соҳтор ва ҳаҷми диссертатсия. Рисола дар ҳаҷми 196 саҳифаи чопи компютерӣ таълифшуда, аз номгӯи ихтисораҳо, муқаддима, 3 боб, 7 зербоб, хулоса, рӯйхати адабиёт (185 номгӯй) иборат мебошад. Мундариҷа ва соҳтори он ба мақсад ва вазифаҳои гузошташуда мутобиқат менамояд.

БОБИ I. АМАЛИСОЗИИ СИЁСАТИ ҲУКУМАТИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН ОИД БА РУШДИ СОҶАИ МАОРИФ ДАР ВИЛОЯТИ ХАТЛОН ДАР СОЛҲОИ СОҶИБИСТИҚЛОЛӢ

1.1. Амалисозии сиёсати маорифпарваронаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар вилояти Хатлон

Баъд аз барҳамхӯрии Иттиҳоди Шуравӣ чун дигар кишварҳои собиқ шуравӣ, Тоҷикистон низ истиқлолияти комили сиёсиро ба даст овард. Аммо ҳанӯз дар солҳои аввали соҳибистиқлолӣ нооромии сиёсӣ ва ҷангҳои таҳмилӣ қомеаи тозаистиқлоли моро ба вазъияти муташанниҷ мувоҷеҳ намуд. “Маҳз бар асари ҳаводиси номатлуби ибтидои солҳои 90 - уми садаи XX Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вартаи парокандагии сиёсӣ, бӯҳрони саҳти иқтисодӣ ва маънавӣ қарор гирифт ва ин раванди мураккаб боиси хисороти ҷиддӣ ба тамоми самтҳои ҳаёти ҷамъиятии кишвар гардид” [125, С. 72-77].

Вилояти Хатлон (собиқ вилоятҳои Кӯлоб ва Қӯрғонтеппа) чун узви ҷудонопазири ҷумҳурӣ аз ин ҳама ҳаводис дар канор намонда, ҳама соҳаҳои он, аз ҷумла соҳаи маорифи вилоят зиёни ҷиддӣ дид. Вайрону валангор гардидани бисёре аз муассисаҳои таҳсилоти миёна ва олии вилоят, баромада рафтани мутахассисони ботаҷриба аз вилоят ва ҷумҳурӣ, хароб гардидани шароити моддӣ ва техникаи муассисаҳои соҳаи маориф, нарасидани омӯзгорон дар макотиби миёна ва олӣ, сари вақт таъмин нагардидани устодон - омӯзгорон бо маош ва амсоли он аз оқибатҳои харобиафкани солҳои ҷанги шаҳрвандӣ маҳсуб меёфт. Ҳамин тариқ, баромадан аз чунин вазъияти хеле мураккаби сиёсӣ, иҷтимоӣ ва иқтисодӣ аз ҳадафҳои аввалини роҳбарияти олии ҷумҳурӣ ба ҳисоб мерафт.

Пешвои миллат, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ҳанӯз аз рӯзҳои нахустини масъулияти сангини роҳбарии кишварро ба зимма

гирифтанашон дарк намуданд, ки соҳаи маориф муҳаррики пешбарандаи ҷомеа ба ҳисоб меравад ва бе пешрафти он расидан ба ҳадафҳои рушд, муҳайё намудани шароити созгор баҳри зиндагии шоиста ва таъмини волоияти қонун ғайриимкон аст. Аз ин лиҳоз, Пешвои миллат дар Паёми худ ба маврид қайд намуданд, ки “Агар ҳадафи мо бунёд кардани ҷомеаи воқеан ҳам, демократӣ ҳуқуқбунёд ва дунявӣ бошад, бояд бо дастаҷамъӣ рӯй ба ҷониби мактабу маориф оварем” [1, с.13]. Бо зикри чунин матлаб ва дарки ҳадафи болозикр Сарвари давлат аз рӯзҳои аввал ба соҳаи маориф аҳаммияти махсус зоҳир намуда, ҷиҳати истифодаи тамоми имконоти дохилию хориҷӣ, баҳри барқароркунӣ ва ба марҳилаи рушд ворид намудани соҳа, кӯшиш ба харҷ медоданд. Инчунин, Президенти кишвар ҳанӯз дар Паёми навбатии худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2009 бо таваҷҷуҳ ба соҳаи маорифи кишвар чунин баён намуданд: “Маориф ҳамчун соҳаи сарнавиштсози ҷомеа дар низоми сиёсати иҷтимоии давлат яке аз самтҳои афзалиятнок эълон гардида, барои ислоҳоту рушди он аз рӯзҳои аввали истиқлолият пайваста таваҷҷуҳ ва ғамхории хоса зоҳир мегардад” [2, с.15].

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ҳанӯз аз рӯзҳои аввали ба сари ҳокимият омаданаш ба масъалаи мактабу маориф диққати хоса медод. Ин буд, ки соли 1993 аввалин қонуне, ки аз ҷониби Шурои Олӣ қабул гардид, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи маориф” буд, ки он яке аз санадҳои муҳимтарини танзимкунандаи соҳаи маориф дар саросари кишвар ба ҳисоб мервад. Дар он аз ҷумла омадааст, ки “Қонуни мазкур асосҳои ҳуқуқӣ, ташкилӣ, иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва принципҳои асосии сиёсати давлатиро дар соҳаи маориф муайян менамояд”. Ба вазъи мураккаби сиёсӣ, бухрони шаддиди ҷомеа нигоҳ накарда, Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон соҳаи маорифро дар мадди аввал гузошт. Ин далели он аст, ки Роҳбари давлат аз рӯзҳои нахустии давлатдорӣ соҳаи маорифро дар ҷойи аввал гузошта, барои

пешрафти он чораҳои лозимиро меандешид. Бинобар ин, минбаъд чиҳати рушди ин соҳа якчанд тағйиру иловаҳо ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи маориф” (соли 1993) ворид карда шуд. Ба қонуни мазкур бо назардошти ислоҳоти соҳаи маориф якчанд маротиба тағйироту иловаҳо ворид карда шудаанд. Тағйиротҳо асосан ба фарогири масъалаҳо вобаста ба такмили сохтори низоми таҳсилот, стандартҳои таълими нав ба низом воридшуда, фаъолияти муассисаҳои хусусии таълимӣ, вазъи ҳуқуқии омӯзгорон ва хонандагон ва ниҳоят ба талаботи замони нав мутобиқ намудани қонун алоқаманд буданд.

Ҳамчунини дигар, барои ҳамаҷониба пеш рафтани соҳаи маориф, ба сатҳи болотар баровардани сифати таълиму тарбия, беҳтар кардани шароити омӯзгор ва ғайраҳо як қатор санадҳои дахлдор қабул карда шуданд. Аз ҷумла: – Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи тасдиқи барномаи компютеркунонии мактабҳои миёнаи умумӣ ва миёнаи асосӣ барои солҳои 2003-2004”, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи Консепсияи миллии маълумоти Ҷумҳурии Тоҷикистон”, Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи такмил ва омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2004-2014 ва дигар санадҳои муҳимми ҳуқуқӣ ба имзо расид, ки зина ба зина паҳлуҳои мухталифи соҳаи мавриди назарро вобаста ба тақозои замон ва талаботи ҷомеаи демократӣ ба танзим даровард.

Аммо мушкилоти асосӣ дар нарасидани омӯзгорон, набудани шароити мусоиди моддӣ - техникӣ дар макотиби миёна ва олии ҷумҳурӣ, пеш аз ҳама вилоят маҳсуб меёфт. Танҳо дар солҳои 1992-1994 беш аз 25 ҳазор нафар омӯзгорони ботаҷриба ҷумҳуриро тарк карданд, ки ба ҷойи онҳо 30 ҳазор нафар хатмкардагони мактабҳои миёнаи умумӣ ва касбӣ ба кор ҷалб карда шуданд. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон вазъи баамаломадаро ба эътибор гирифта, 11 октябри соли 1996 “Дар бораи беҳдошти шароити коммуналии омӯзгорон” қарор қабул намуд. Аз ин

лиҳоз, таъмини шароити хуби корӣ, беҳтар намудани ҳолати моддӣ-техникии муассисаҳо аз вазифаҳои муҳим дар назди Ҳукумати мамлакат ба ҳисоб мерафт. Дар шароити мураккаби солҳои ҷанги шаҳрвандӣ, бӯҳрони шаддид, Сарвари давлат кӯшиши зиёде ба харҷ доданд то ки барои пешрафти соҳаи маориф аз хурдтарин имконият ҳам бошад истифода намоянд. Мусаллам аст, ки рушди ҳамаҷонибаи тамоми соҳаҳои хоҷагии мамлакат танҳо баъд аз солҳои 2000-ум оғоз гардид, аммо новобаста ба он дар давраҳои ноороми ҷанги шаҳрвандӣ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон кӯшиш намуданд, ки зина ба зина музди меҳнати омӯзгоронро баланд ва шароити моддӣ-техникии муассисаҳоро беҳтар намояд.

Дар сиёсати маорифпарваронаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон яке аз самтҳои асосӣ ин дастгирии омӯзгорон аз лиҳози бо маром баланд бардоштани музди маоши онҳо ва бад ин васила афзудани мақоми иҷтимоии онҳо махсус меёфт. Ҳамчунини дигар дар ин самт мушкилоти омодакунии кадрҳои омӯзгорӣ, мутахассисони соҳибтаҷриба, такмили ихтисоси омӯзгорони ҳамаи зинаҳои таҳсилот, омӯзонидан ва ҷорӣ намудани усулҳои нави самараноки таълим, ба шароити замони мутобиқ сохтани соҳаи маорифи кишвар, бо технологияҳои муосири таълим таъмин намудани муассисаҳои таълимӣ аз масъалаҳои мубрами рӯз ба шумор мерафтанд. Барои ҳалли ин мушкилотҳо ҳанӯз ҳам дар мамлакат корҳои зиёде ба анҷом расонида шуда истодаанд. Дар ин самтҳо дар вилоят низ корҳои зиёд ва тадбирҳои зарурӣ андешида шуданд.

Роҷеъ ба баланд бардоштани мақоми иҷтимоии омӯзгор низ Пешвои миллат пайваستا дар баромаду пайёмҳои худ таъкид менамоянд. Аз ҷумла, чунин иброз доранд: “Омӯзгор ҷароғи маърифат ва раҳнамои ҷомеа мебошад. Пешрафти давлату миллат бевосита ба саиҳи дониш ва масъулияти омӯзгор вобаста аст”. Албатта, бо ба инобат гирифтани ин ҳама вазифаю масъулиятҳои муқаддаси омӯзгори асил ва дастгириҳои

Ҳукумати мамлакат мақоми омӯзгори дар ҷомеаи мо бо маром баланд бардошта хоҳад. Ин аз бузургтарин тадбирҳои самти сиёсати маорифи Ҳукумати мамлакат зери роҳбарии бевоситаи Пешвои миллат ба ҳисоб меравад.

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар баробари вусъат бахшидани дигар паҳлуҳои соҳаи маориф, бо маром маблағгузорино аз ҳисоби буҷети давлатӣ зиёд намуд. Масалан, агар ба омили расмӣ назар афканем чунин натиҷаҳоро мебинем. Соли 2000-ум аз ҳисоби буҷети давлатӣ барои хароҷоти соҳаи маориф 42 млн. сомонӣ, соли 2003 116 млн. сомонӣ, соли 2004 бошад 190 млн., дар соли 2005 ба 268 миллион ва дар соли 2006 ба 336 миллион сомонӣ расонида шуд. Агар мо маблағи буҷавии ба соҳаи маориф ҷудошудаи Ҳукумати ҷумҳуриро ба соли 2000 – ум муқоиса намоем, маълум мегардад, ки маблағҳои буҷетии то соли 2006 ба соҳаи маориф ҷудошуда, нисбат ба соли 2000-ум 7 маротиба зиёд мебошад.

Аз ин нишондод бармеояд, ки ҳаҷми маблағҳо барои хароҷотҳои соҳаи маориф ба маротиб афзоиш ёфта, соҳа ба сатҳи дигар гузаштааст. Бо ғоиз ҳисоб кунем агар, чунин ба назар мерасад, ки дар соли 2005 қисми хароҷоти буҷет 33%-ро ташкил додааст ва хароҷоти соҳаи маориф бошад 45%-ро ташкил медед. Бояд гуфт, ки маблағҳои ҷудошуда асосан барои рушди равнақи ҳамаҷонибаи соҳаи маориф равона гардида, ҳамчунини дигар бештари маблағҳо барои таъмири таҷдид ва сохтмони мактабҳои типии нав ва замонавӣ равона карда мешуданд.

Тибқи маълумотҳои расмӣ танҳо соли 2005 ба соҳаи маорифи мамлакат дар умум 398 млн сомонӣ ҷудо гардидааст. Ин миқдор маблағ аз ҳисоби маблағҳои давлатӣ ва буҷети давлатӣ, дигар фондҳо, махсусан фонди захиравии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, маблағгузориҳои хориҷӣ ва ғ. ба соҳа ворид шудааст. “Маблағи мазкур 4,2 ғисад маҳсулоти дохилии кишварро фарогир буд. Соли 2000-ум бошад,

маблағи мазкур ба 2,5 фисад баробар буд. Соҳаи маориф дар солҳои баъдӣ аниқтараш соли 2006 аз ҳисоби сарчашмаҳо ба маблағи 402 млн сомонӣ маблағгузорӣ карда шудааст, ки маҷмуи маҳсулоти дохилӣ 4,8 фисадро ташкил дода буд, ки дар муқоиса ба соли 2005-ум 0,6% зиёд мебошад” [47, с.288].

Рушди соҳаи маориф, пеш аз ҳама, ба маблағгузори соҳа вобаста мебошад. Дар солҳои охир маблағгузори соҳаи маориф ба таври назаррас афзоиш ёфта, дар соли 2008 ба 691,2 миллион сомонӣ расид, ки ин ба 4,7%-и маҷмуи маҳсулоти дохилӣ баробар мебошад ва он нисбат ба соли 2007-ум 26% зиёд аст. Буҷети соҳаи маориф дар 5 соли охир зиёда аз 4 маротиба афзуда, соли 2009 ба 1 миллиарду 139 миллиону 446 ҳазор сомонӣ баробар шуд, ки ин нишондиҳанда ба рушди соҳаи маориф, тарбияи насли навраси дорои тафаккури солим ва ҳамаҷониба инкишофёфта заминаи бунёдӣ мебошад[51,с.27]. Солҳои хониши 1993-1994 дар ноҳияҳои ҷангзадаи вилояти Хатлон иштироки хонандагон дар дарсҳо кам гардида, ба 70-85 фоиз баробар шуд. Бо вучуди аз ҳама солҳои вазнитарин ба ҳисоб рафтани солҳои 1992-1995 муассисаҳои таълимии ҷумҳурӣ, хусусан вилояти Хатлон фаъолият намуда, мунтазам рушд менамуданд.

Сарвари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон 22 декабри соли 2005 ҳангоми вохӯрӣ бо кормандони соҳаи маориф чунин иброз намуданд: “Тоҷикистон дар миёни ҷумҳуриҳои собиқ Иттиҳоди Шуравӣ ҷумҳурии аз ҳама қафомонда буд. Баъди барҳам хӯрдани он дар кишвари мо дар натиҷаи бархурдҳои сиёсӣ ва муқовимати мусаллаҳона тамоми рукҳои ҳокимияти давлатӣ фалаҷ гардиданд ва ҳамаи соҳаҳо махсусан маориф дучори бўҳрони шадид шуд, зарари молияви ҷанги шаҳрвандӣ ба 7 миллиард доллар баробар шуд” [137, с.214].

Бино ба иттилои Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон зарари дар 9 моҳи соли 1993 расида ба мактабу маориф ба зиёда аз 3

миллиард сум (бо нархи соли 1993) расид [40]. Агар сари ин гуфтаҳо андеша намоем, дарк хоҷем кард, ки Сарвари давлат ин масъаларо басо нуқтасанҷона таҳлил намудаанд.

Тавре қайд гардид, пас аз барҳамхӯрии Иттиҳоди Шуравӣ ва таъсисёбии ҷумҳуриҳои алоҳида дар тамоми соҳаҳои ҷомеи Тоҷикистон дигаргуниҳо ба амал омад. Хусусан, дар пайи ҳамин дигаргунсозӣ Тоҷикистони тозаистиқлолро фазои ноороми сиёсӣ фаро гирифта, ҷомеа ба ҷанги таҳмилии шахрвандӣ мувоҷеҳ мегардад. Дар натиҷа, дар як қатор минтақаҳо 126 муассисаи таълимӣ пурра аз кор баромаданд, дар ноҳияҳои ҷангзадаи ҷумҳурии мактабҳо аз фаъолият боз монданд. Солҳои 1992-1995 зиёда аз 20 ҳазор нафар омӯзгорон ва устодон аз ҷумҳурии кӯч бастанд [51, с.27]. Қисме аз хонандагону донишҷӯён гуреза шуданд. Тибқи нишондодҳои ҷойдошта хисороти молиявии ҷанги шахрвандӣ ба 10 миллиард доллар арзёбӣ карда шудааст. Лекин бояд зикр кард, ки зарари маънавии мардуми Тоҷикистон аз ин бештар таъсиргузор ба чашм мерасид. Зеро баъди чанд соли анҷоми ҷанг то ҳол асари он пурра бартараф нашуда, то ҳанӯз эҳсос мегардад. Хусусан, камбудии солҳои ҷанги шахрвандӣ дар соҳаи маорифи кишвар ба мушоҳида мерасад, ки маҳаки асосии маънавияти мардум ба ҳисоб меравад. Ғайр аз ин, маърифати мардум, дараҷаи тахассусии тамоми соҳаҳои ҷумҳурии аз соҳаи маориф замина мегирад.

Бо амалӣ шудан қарорҳои Иҷлосияи 16-уми Шурои олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, набзи ҷумҳурии ҳам тағйир ёфт. Дар мамлакат риояи заминаҳои ҳуқуқии ҳокимияти конституционӣ бо маром мустаҳкам гардиданд. Аз ҳар ҷиҳат ин падида имкон дод, то ки заминаҳои ҳокимияти қонунӣ дар мамлакат мустаҳкам гардад, барои созмони як давлати миллӣ шароит фароҳам ояд. Роҳ ба сӯи рушди ояндаи кишвар ҳамвор гардида, муҳимтар аз ҳама ҳаёти ороишта ба сокинони мамлакат таъмин гардид. Акнун дар раванди музокироти сулҳи байни тоҷикон

барқарор намудани ҳисороти бар асари ҷанг падидамада, хусусан бартараф намудани мушкилоти соҳаи муҳимтарини ҷомеа - маориф аз масъалаҳои рӯзмарра ба ҳисоб мерафт. Зеро соҳаи мазкур аз дигар соҳаҳо дида зиёни ҷиддӣ дида буд. Аз валангор гардидани шароити моддию техникий муассисаҳои таълимӣ дида, норасоии кадрҳои педагогӣ – омӯзгорон мушкили ҷиддитар маҳсуб меёфт. Аз вилоят ва умуман ҷумҳурӣ баромада рафтани ва ё тарки вазифа намудани бархе аз омӯзгорон омили дигари норасоии омӯзгорон ба ҳисоб мерафт. Аз далелҳои таърих маълум аст, ки вилояти Хатлон нисбат ба дигар манотиқаҳои кишвар аз ҷиҳати шумораи аҳоли дар ҷойи аввал меистод. Ин вилоят ҳамчунин шадидтарин давраи ҷанг, ки дар водии Вахш сурат гирифт, ҳамзамон аз ҷониби мухолифини кишвар дар муҳосираи иқтисодӣ қарор дошт аз сар мегузаронд ва ин раванд ба тамоми соҳаҳои вилоят, хусусан маориф таъсири саҳти манфӣ расонида буд. Бо мақсади бартараф намудани мушкилоти пешомада, яъне ҳалли проблемаи норасоии омӯзгорон дар вилоят ва ба назар гирифтани талабот ва имконоти мардум ҳукумати мамлакат зери роҳбарии Сарвари кишвар, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон таъсиси донишқадаю донишгоҳҳоро дар вилоят роҳандозӣ намуданд. Дар солҳои аввали соҳибистиқлолии Тоҷикистон ягона донишқада дар вилояти Хатлон Институти давлатии педагогии Кӯлоб буд, ки ба тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ машғул буд.

Албатта яке аз омилҳои асосии рушди соҳаи маориф ин зиёд намудани ҳаҷми маблағгузорӣ ба шумор меравад. Аз ин хотир Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ин самти мазкур сол ба сол кӯшишҳои зиёд ба харҷ додааст, ки барои амалан зиёд намудани он қорҳои зиёди амалиро анҷом бидиҳад. Тавре аз маълумоти оморӣ бармеояд, дар солҳои охир маблағгузори соҳаи маориф ба таври назаррас афзоиш ёфта, дар соли 2010 ба 1068 миллион сомонӣ расид, ки ин ба 4,7 %-и маҷмуи маҳсулоти

дохилӣ баробар мебошад. Ҳамзамон, ин нишондиҳанда дар муқоиса ба соли 2000-ум 25,6 маротиба ва ба соли 2005-ум 4,2 маротиба афзоиш дода шуда буд. Ҳиссаи хароҷоти соҳа нисбат ба маҷмуи маҳсулоти дохилӣ низ афзуда, аз 2,3 фоизи соли 2000-ум ба 3,5 фоизи соли 2005-ум ба 4,7 фоиз дар соли 2010 баробар шуд. Нисбат ба буҷети давлатӣ низ маблағгузори соҳа афзуда аз 15,9 фоизи соли 2000 ба 18,5 фоиз дар соли 2010 баробар шуд [146].

Бо вуҷуди ин бо ташаббуси Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон Ҳукумати мамлакат ҷиҳати рушди соҳа сармоягузори хориҷиву дохилиро ҷалб намуда, ба воситаи ниҳодҳои молиявии байналмилалӣ маблағҳои грантӣ ва инвеститсиониро сафарбар намудааст. Ин барои бартараф кардани як қатор проблемаҳои соҳаи маориф дар ҷумҳурӣ ёрии амалӣ мерасонд. Аз ҷумла, ҳаҷми умумии маблағҳои азхудкардашуда дар соли 2008 ба 12 миллиону 214 ҳазору 88 доллари амрикоӣ баробар аст, ки 108% нақшаи солонаро ташкил медиҳад. «Аз аввали татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар ҷумҳурӣ 45 миллиону 568 ҳазору 593 доллари амрикоӣ аз худ карда шудааст» [51, с.29].

Бояд таъakkур дод, далелҳо ва воқеаҳои таърихӣ солҳои аввали соҳибистиқлолии кишвар бараъло нишон медиҳанд, ки амалисозии сиёсати маорифпарваронаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар вилояти Хатлон, дар асоси бунёди муассисаҳои нав ва пурзур гардонидани базаи моддӣ-техникии онҳо ва ҳамчунин омодакунии ва такмили ихтисоси омӯзгорон ба роҳ монда шудааст. Ҳамчунини дигар дар асоси сиёсати мазкур диққати бештар ба баланд бардоштани сифати таълиму тадрис, омодакунии кадрҳои баландихтисос ва ҷавобгу ба талаботи нави ҷаҳонӣ, рушди корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ, ҷорӣ намудани технологияҳои муосири таълим зоҳир карда мешуд. Ба беҳтар гардидани

шароити иҷтимоии омӯзгорону хонандагон низ аҳамияти ҳаматарафа зоҳир карда мешуд.

Ба вазъи нобасомонии кишвар нигоҳ накарда, Ҳукумати мамлакат бо талошу заҳматҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар аввали солҳои 90-ум ба муассисаҳои олии вилояти Хатлон диққати ҷиддӣ дода мешуд. Хусусан, дар ин давра донишқадаҳои давлатии Кӯлоб ва Қурғонтеппа ба донишгоҳҳо табдил ёфта, дар он солҳои душвор фаъолияти мунтазаме ба роҳ монданд. Донишгоҳҳои мазкур ҳатто дар солҳои мушкили ҷанги шаҳрвандӣ низ зери ғамхорӣ ва таваҷҷуҳи махсуси сарвари давлат қарор дошта, пайваста аз ҳар як имкониятҳои бадастомада бархӯрдор мегардиданд. “Ин буд, ки донишгоҳҳои болозикр дар як давраи кӯтоҳи таърихӣ рушд намуда, пояҳои моддӣ-техникашон мустаҳкам гардид ва бо истифода аз имконият зина ба зина факултетҳо ва ихтисосҳои лозим ба талаботи замони муосирро таъсис доданд. Дар зарфи солҳои соҳибистиқлолӣ донишгоҳҳои вилоят, махсусан Донишгоҳи давлатии Қурғонтеппа (ҳозира Бохтар), Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ ва баъдтар Донишгоҳи давлатии Данғара зери таваҷҷуҳ ва дастгириҳои бевоситаи Ҳукумати мамлакат ба боргоҳҳои бонфузи илму маърифат мубаддал гардида, самти омодакунии кадрҳои илмӣ ва илмӣ-педагогӣ ва дар бартараф намудани проблемаи нарасидани омӯзгор дар вилоят ва умуман ҷумҳурӣ ҳиссаи арзандаи худро гузошта истодаанд” [178].

Ҳамин тариқ, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон аз ибтидои фаъолияти корӣ ба ҳайси роҳбари мамлакат ба соҳаи маорифи кишвар диққати ҷиддӣ зоҳир намуда, онро дар мадди аввал гузоштаанд. Дар мадди аввал мушкилоти барқароркунии биноҳои муассисаҳои таълимӣ дар вилоят ба миён омада буд. Сиёсати мазкурро пайгирӣ

намуда, бо маром ба барқарор намудани муассисаҳои харобгаштаи вилояти Хатлон пардохтанд ва маҳз зери сиёсати маорифпарваронаи худ ҳамчунин дигар муассисаҳои нави таълимиро бунёд намуданд. Ҳамчунин ба ин васила на танҳо шарту шароитҳои таълимгириро беҳтар карданд, балки онҳоро ба талаботи меъёрҳои байналмилалӣ мувофиқ гардониданд. Инчунин, зери сиёсати Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳаҷми маблағгузори ба соҳаи маориф, хусусан маорифи вилояти Хатлон хеле зиёд гардид. Боиси зикр аст, ки дар вилояти Хатлон дар натиҷаи татбиқи сиёсати маориф натиҷаҳои назаррас ба даст омаданд, сатҳи саводнокии аҳоли баланд гардид, нерӯи инсонӣ рушд карда, тараққиёти иҷтимоӣ-иқтисодии минтақа низ ба чашм мерасад.

Илова бар ин, боиси зикр аст, ки дар мамлакат дар натиҷаи амалисозии сиёсати маорифпарваронаи Пешвои миллат минҷумла дар вилояти Хатлон имконият ба вучуд омад, ки соҳаи маориф бо роҳи муайян ривож ёбад. Рушди устувори низоми маориф, беҳтар шудани шароити таълим ва тарбия дар муассисаҳо, шароити муосиди моддӣ-техникӣ, таҷҳизотҳои замонавии таълим боис гардиданд, ки сатҳи дониш ва малакаю тарбияи насли нав баланд гардад ва ин ҳама дар маҷмуъ барои пешрафти иҷтимоӣ-иқтисодии минтақа заминаи мусоиду устувор гузорад. Зеро дар шароити рушди босуръати технологияи иттилоотӣ рақамӣ, зеҳни сунъӣ, интернет-технологияҳо ва дигар самтҳои илм, моро зарур аст, ки ба такмили низоми маориф пайваста таваҷҷуҳ зоҳир намоем, чунки ҳамаи наслҳо ва ворисони миллати фарҳангсолори тоҷик дар муассисаҳои таҳсилотии низоми маорифи ҷумҳурӣ ба таълим ва тарбия фаро гирифта мешаванд. Ҳарчӣ қадар низоми маорифи мо замонавӣ ва пешрафта бошад, ҳамон қадар шароити иҷтимоӣ ва иқтисодии аҳли ҷомеаи Тоҷикистон боло хоҳад рафт.

1.2. Вазъи таъминоти моддӣ-техникии муассисаҳои таълимии оӣ, касбии вилоят ва мустақкамшавии заминаҳои самт дар солҳои соҳибистиклолӣ

Дар солҳои аввали соҳибистиклолӣ баробари ба даст омадани нахустин имкониятҳо Ҳукумати мамлакат ҷиҳати беҳтар намудани сатҳи сифати таълим дар макотиби миёна ва олии кишвар, хусусан хубтару беҳтар намудани шароити моддӣ - техникӣ диққати махсус зоҳир менамуд. Ҳалли ин проблема дар яке аз минтақаҳои аз лиҳози аҳолии калонтарин аз масъалаҳои ҷиддӣ маҳсуб меёфт. Дар солҳои охири 80-уми садаи XX ва арафаи барҳамхӯрии ИҶШС – низоми ягонаи таҳсилот дар қаламрави ин давлати абарқудрат низ аз байн бардошта шуда, дар ҳаёти сиёсӣ иҷтимоӣ ва фарҳангӣ иқтисодии кишвар дигаргунӣ ба вуқӯ пайваст, ки ба соҳаи маориф дар вилояти Хатлон бетаъсир намонд. Дар минтақа низ низоми таҳсилот ба мушкилоти пай дар пай рӯбарӯ шуд, ки тибқи таҳлилҳо он аллакай ба талаботи умумии ҷомеа мувофиқ намеафтод ва ба ҷойи он раванди дигаргуншавии рукнҳо ва арзишҳои соҳаи маориф суръат гирифт ва мақоми маориф дар ҷомеа коҳиш ёфт. Муассисаҳои таълимии ноҳияҳои вилояти Хатлон ба мушкилоти гуногуни ҷараёни таълиму тарбия ва таъминоти моддию техникӣ мувоҷеҳ гардиданд.

Новобаста аз вазъияти нугувори солҳои ҷанг ва тағйир ёфтани низоми ҷомеа аз сохтори сотсиалистӣ ба демократӣ ва ба даст овардани истиқлоли комил, таъсиси макотиби оӣ аз падидаи нави ҳукумати навтаъсиси ҷумҳурӣ ба ҳисоб мерафт. Хусусан дар ин давра, яъне дар давраи шиддатёбии ҷанги шаҳрвандӣ, 24-уми июли соли 1992 Институти давлатии педагогии Кӯлоб ба Донишгоҳи давлатии омӯзгории Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ табдили ном кард. Донишгоҳи мазкур бидуни ҳамаи мушкилоти ҷойдошта, фаъолияти кории худро дар сатҳи баланд роҳандозӣ мекард. Бояд гуфт, ки дар омода намудани кадрҳо

барои соҳаи маориф ва дигар соҳаҳои хоҷагии халқи мамлакат саҳми ДДК ба номи А. Рудакӣ хеле назаррас аст. Дар зарфи 80-соли фаъолияти худ бештар аз 35000 мутахассисони дорои маълумоти олиро тайёр намудааст. Ҳатто қабл аз он, яъне ҳанӯз соли 1991 Донишқадаи давлатии омӯзгории шаҳри Кӯлоб ба миқдори 310 ҳазор сум таҷҳизоти илмӣ ва техникӣ гирифта, дар пайи боз ҳам мустаҳкам намудани шароити моддӣ – техникий худ талош меварзид, аммо бар асари ҷанг ба як вазъияти басо мушкили моддӣ – техникӣ мувоҷеҳ гардид [35,с.21].

Дар солҳои соҳибистиқлолӣ оид ба масоили базаи моддӣ-таълимии муассисаҳои таълимӣ як қатор корҳо анҷом дода шуд, аммо аз ба вуқӯъ омадани нооромиҳои сиёсӣ соҳаи маориф ба душвориҳои зиёд гирифтोर шуд. Дар минтақаҳои калонтарини ҷумҳурӣ ҷараёни созандагӣ ба сӯзандагӣ табдил ёфт[49,с.79]. Албатта, чунин ҳолат ба мактабу маориф бетаъсир монда наметавонист. Дар ин давра пойгоҳи моддӣ – техникий мактабҳои олии кишвар хеле хароб гардид. Таҳқиқоти Р. Абулҳаев собит месозанд, ки “душвориҳои ба миён омада боиси аз ҷумҳурӣ баромадани кадрҳои хуби илмӣ - омӯзгорӣ шуд, ки таъсири манфии худро ба соҳаи маорифи кишвар расонд” [66,с.439].

Дар натиҷаи воқеаҳои сиёсӣ ҳама гуна муносибатҳо, аз ҷумла, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии шаҳру ноҳияҳо ба маркази ҷумҳурӣ канда шуд. Хонандагону донишҷӯён ба хонаҳояшон рафтуомад карда наметавонистанд. Масалан, донишҷӯёни ноҳияҳои минтақаи Кӯлоб танҳо ба воситаи роҳҳои ҳавоии Хуҷанд метавонистанд ба хонаҳои худ раванд. Бар асари ин мушкилот қисми зиёди донишҷӯён таҳсилро дар мактабҳои олий қатъ карданд.

Солҳои таҳсили 1992-1993 бо ташаббуси Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ факултаву шӯъбаҳо ва ихтисосҳои нав таъсис дода шуд, ки аз аввалин дигаргуниҳои назаррас дар минтақаи Кӯлоб дар

солҳои соҳибистиқлолӣ ба ҳисоб меравад. Бар асари оқибатҳои харобиафкани ҷанги шаҳрвандӣ тамоми макотиби миёна ва олии вилоят зиёни ҷиддӣ дида буд. Бинобар ин, муассисаҳои таълимии вилоят бештар ба омӯзгорон ва таъмиру азнавсозӣ эҳтиёҷ дошт. Ғайр аз ин, дар баробари созмон ёфтани факултаҳо ва ихтисосҳои нав дар Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳ Рӯдакӣ дигар факултаҳо ва бахшҳои он низ рӯ ба инкишоф ниҳод. Шумораи донишҷӯён босуръат зиёд шуда, дар солҳои таҳсили 1992-1993, 2800 нафар донишҷӯён дар шуъбаи рӯзона таҳсил мекарданд [51,с.28]. Аз ин рӯ, Сарвари давлат ба бештар гардидани заминаҳои моддӣ - техникӣ Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ ва Донишгоҳи давлатии Қурғонтеппа ба номи Носири Хусрав, ки марказҳои асосии тайёркунии омӯзгорон дар вилоят ба шумор мерафт, мароқ зоҳир намуданд.

Соли 1992 ба соҳаи маориф 6975,6 миллион рубли русӣ ҷудо карда шуда бошад ва ҳиссаи он дар хароҷоти буҷети давлатӣ 18,6% ва дар ММД (маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ)-и мамлакат 10,8%-ро ташкил диҳад, пас дар соли 2005 ҳаҷми маблағгузорӣ ба 250 миллион расид. Ҳиссаи он дар буҷети давлатӣ 19,4% ва дар ММД-и кишвар 3,5%-ро ташкил дод [49, с.59], ки аз ин ҳама дастгириҳои Ҳукумат донишгоҳҳои вилоят низ бархурдор буданд ва дар пайи ин иқдомҳо рӯз аз рӯз шароити моддӣ-техникашон бештар мегардид.

Ғайр аз ин иқдоми навбатии Ҳукумати ҷумҳурӣ ҷиҳати бештар намудани шароити моддию техникӣ макотиби олии кишвар ба ҳисоб мерафт, ки дар пайи ин иқдомот тибқи Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31.12.2002, № 502 “Барномаи компютеркунонии соҳаи маорифи кишвар барои солҳои 2003-2007”, инчунин “Барномаи компютеркунонии соҳаи маориф барои солҳои 2008-2010”, ки аз 05.03.2008, №77 қабул гардиданд [51]. Қабул гардидани барномаҳои давлатӣ, аз ҷумла, “Дар бораи соли маориф ва фарҳанги техникӣ эълон

намудани соли 2010”, «Дар бораи барномаи давлатии компютеркунонии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои соли 2011-2015” аз қабili иқдомҳои дигари ҳукумати кишвар буданд. Чунин иқдомҳо омили муҳимми беҳтар гардидани шароити моддӣ-техникии донишгоҳҳои вилоят гардиданд” [142, с.10].

Дар вилояти Хатлон низ барномаи мазкур мавриди амал қарор дода шуда, рушди таҳсилоти фарогир ва рақамикунонии идоракунии соҳаи маориф густариш дода шуд, зеро бе амалӣ намудани барномаи болозикр барои истифодаи технологияи муосири иттилоотию коммуникатсионӣ дар ҳамаи дигар соҳаҳои ҳаёти мамлакат аз имкон берун аст. Амалисозии барномаи мазкур ба насли ҷавон имконият дод, ки ба зудӣ ба нозукиҳои технологияҳои рақамӣ шинос шуда, онро аз худ намуда, дар ҳаёти ҳарруза аз он самаранок истифода баранд. Иқдомҳои саривақтии роҳбарияти олии мамлакат ба насли нави мутахассисон имкон дод, ки сифати таҳсил ва таълимгирии худро баланд бардоранд ва ба талаботҳои бозори меҳнат дар шароити муосири пешрафти технологияҳои иттилоотию рақамӣ ҷавобгӯ бошанд.

Бояд қайд кард, ки новобаста аз афзоиш ёфтани донишҷӯён ва мавҷуд будани теъдоди 220 нафар кормандони илмӣ, ки аз ин шумора, 5 нафар доктори илм, 1 нафар номзади илм, 1 нафар доктори фахрӣ, 5 нафар дорои унвони илмӣ профессор, 1 нафар узви вобастаи Академияи муҳандисии Тоҷикистон, 1 нафар академики Академияи муҳандисии Тоҷикистон, 90 нафар номзадҳои илм, 70 нафар дотсентон ва боқимонда муаллимони калон ва ассистентон мебошанд, ки донишгоҳ то ҳол ба омӯзгорони соҳибтаҷриба ниёз дошт. Аз тарафи дигар, набудани шароити мусоиди моддӣ-техникӣ ва бо маоши қонеъкунанда саривақт таъмин нагардидани устодон монеаи асосии рушди потенциали кадрӣ муассиса гардид.

Аллакай, дар соли 1995 шумораи донишҷӯёни донишгоҳ афзуда, ба 4590 нафар мерасад, ки аз ин миқдор 3229 нафарашон дар шуъбаи рӯзона таҳсил мекарданд. Аз ин лиҳоз, зиёд намудани утоқҳои корӣ, синфхонаҳои таълимӣ, озмоишгоҳҳо ва умуман беҳтар намудани вазъи моддӣ-техникии донишгоҳ аз мушкилоти асосӣ дар назди роҳбарияти он маҳсуб меёфт.

“Моҳи сентябри соли 1993 ректори донишгоҳ М. Х. Маликов бо хоҳиши худ аз вазифа даст кашид ва ба ҷойи ӯ Самариддин Каримович Каримов таъин гардид. Ӯ то дараҷае обрӯи Донишгоҳро дар байни мактабҳои олии кишвар баланд бардошт. Акнун аксари довталабони ихтисосҳои иқтисодиёт, тиб, кимиё, биология, таърих, тарбияи ҷисмонӣ ба мактабҳои олии шаҳри Душанбе нарафта, ба Донишгоҳи Кӯлоб меомадагӣ шуданд” [91].

Яке аз дастовардҳои Донишгоҳи давлатии Кӯлоб дар моҳи ноябри соли 1993 ин аст, ки собиқ Президенти Ҷумҳурии Исломии Афғонистон, профессор Бурҳониддин Раҳабонӣ бо Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Кӯлоб бо олимону устодон ва донишҷӯён вохӯрӣ доир намуд. Дар ғурувати ин вохӯрӣ Сарвари давлат ба профессор Бурҳониддин Раҳабонӣ дипломи доктори фахрии ДДК-ро супориданд, ки саҳифаи дигари хотирмон дар таърихи Донишгоҳ дар солҳои душвори баъдиҷангӣ маҳсуб меёбад [50, с.62]. Маҳз ҳамин сафарҳо ва таваҷҷуҳи бевоситаи Сарвари давлат боиси беҳтар гардидани музди меҳнати кормандон ва шароити моддӣ – техникийи донишгоҳ мегардид. Шумораи кафедраҳо ба 33 ва устодону муаллимон дар солҳои таҳсили 1994 - 1995 дар донишгоҳ то ба 283 нафар мерасад.

Ҳамкориҳои шарикиро Донишгоҳ бо муассисаҳои таҳсилоти олии Федератсияи Россия дар самти таълим ба роҳ мондааст. Масалан, бо Донишгоҳи давлатии Москва ба номи Ломоносов, донишгоҳҳои шаҳрҳои Новосибирск, Қазон, Свердловск, Новосибирск, Челябинск.

Ғайр аз ин ҳамкориҳои самти таълим бо Донишгоҳи шаҳри Тошканди Ҷумҳурии Ўзбекистон хеле муваффақона амалӣ карда шудааст. Дар дохили мамлакат низ бо МТОК аз ҷумла бо Донишгоҳи давлатии миллии Тоҷикистон, Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Қ. Ҷураев ва ғайраҳо ҳамкориҳои судманд ба роҳ монд [50, с. 65].

Баъзе аз минтақаҳои ҷумҳурий, хусусан собиқ вилояти Кӯлоб дар муҳосираи иқтисодӣ қарор мегирад, аммо новобаста аз вазъияти мазкур Ҳукумати мамлакат ҷиҳати ҳарчи зудтар баровардани минтақаи Кӯлоб аз муҳосираи иқтисодӣ ва бартараф намудани мушкилоти соҳаи маорифи вилоят кӯшиш ба харҷ меод.

Дар баробари беҳтар намудани шароити моддӣ – техникий донишгоҳ бартараф намудани проблемаи норасоии мутахассисон низ дар мадди аввал қарор дошт. Зеро чуноне, ки дар боло ишора намудем, баромада рафтани мутахассисон аз вилоят ва умуман аз ҷумҳурий проблемаи мазкурро ба миён оварда буд.

Бо дастгириҳои пайвастаи роҳбарияти вилоят ва мамлакат дар давраи ректории академик Самариддин Каримов дар донишгоҳ соли 1997 маркази баҳисобгирии математикӣ бо техникаи пуриқтидори ҳисоббарорӣ таҷҳизонида шуд. “Дар ин бино кафедраи информатика ҷойгир карда шуда, донишҷӯён ба воситаи мошинаҳои ҳисоббарорию компютерҳо таълим мегирифтанд. Ҳамзамон, 60 синфхона дар се бинои таълимӣ, даҳҳо озмоишгоҳҳо, 20 синфхонаи таълимӣ, се маҷлисгоҳ, толори варзишии донишгоҳ, ва китобхона таъмир гардиданд, вале ҳанӯз ҳам шароити мавҷуда роҳбарияти донишгоҳро қонеъ карда наметавонист” [90, с. 65]. Дар соли мазкур китобхонаи донишгоҳ, ки маҳзани асосии донишомӯзии мутахассисони ояндаро ташкил меод, мавриди таҷдид қарор дода шуд. Лозим ба ёдоварист, ки ҳоло Донишгоҳи давлатии Кӯлоб дорои китобхонаи бой буда, дар он китобҳои сиёсӣ, таълимӣ, илмӣ - бадеӣ ва матбуоти даврӣ бо теъдоди

240274 адад дар хизмати устодону донишчӯён мебошад. Теъдоди адабиёти ҷамъиятию сиёсӣ, 80 000 нусха, бадеӣ 30 000 нусхаро ташкил медиҳад. Теъдоди адабиёти таълимӣ бо забони тоҷикӣ 12 500 нусха, бо забони русӣ 148 000 нусха бо забони дигар халқҳо 9 500 нусхаро ташкил медиҳад.

Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ дар чунин лаҳзаҳои барои мамлакат ҳассос нуқтаи асосии оmodасозии кадрҳои педагогӣ дар собиқ вилояти Кӯлоб ва умуман вилояти Хатлон ба ҳисоб мерафт. Аз ин лиҳоз, беҳтар намудани шароити моддӣ-техникии донишгоҳи мазкур басо зарур арзёбӣ мегардид. Дар баробари беҳтар гардидани шароити моддӣ – техникӣ шумораи донишчӯён низ афзоиш ёфта, мувофиқи таҳқиқи Достиев Ш. “дар соли хониши 2005 – 2006 бештар аз 6 ҳазору 500 нафарро ташкил меод. Агар дар соли таҳсили 1981 - 1982 дар донишқада 227 нафар омӯзгорон кор мекарданд, ки аз онҳо танҳо 43 нафарашон номзадҳои илм ва 10 нафарашон дотсентон бошанд, шумораи онҳо дар соли хониши 2005 – 2006 ба 261 нафар расид, ки аз ин миқдор танҳо 10 нафарашонро докторони илм ва профессорон ташкил мекарданд. Соли 2016, ки ба 15 - солагии Истиқлоли кишвар рост омад, аллакай дар донишгоҳ 9 факултет бо 29 кафедра аз рӯйи 33 ихтисос мутахассисони дорои маълумоти олиро тайёр мекард”[91]. Шумораи умумии донишчӯёни донишгоҳро дар шӯбаи рӯзона то 1 -уми сентябри солҳои хониши зерин аз рӯйи ҷадвал дидан мумкин аст.

Ҷадвали № 1.1.

Шумораи умумии донишчӯёни Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ

1990 - 1991	2894
1991 – 1992	2599
1992 – 1993	2903

1993 – 1994	3013
1994 – 1995	3229
1995 – 1996	2257
1996 – 1997	2372
1997 – 1998	2255
1999 – 2000	2036
2001 – 2002	1984
2002 – 2003	2183
2003 – 2004	1914
2004 – 2005	3095
2005 – 2006	6500 [89, с.61]

Дар баробари зиёд гардидани теъдоди донишчӯён дар шӯъбаҳои рӯзона ва ғоибона шумораи устодон дар солҳои 1990 - 2006 тағйир ёфтааст:

Ҷадвали № 1.2.

Шумораи устодони Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ дар солҳои 1990- 2006

1990-1991	261
1991-1992	245
1992-1993	244
1993-1994	270
1994-1995	283
1995-1996	232
1996-1997	220
1997-1998	180
1998-1999	181
1999-2000	185
2000-2001	185
2001-2002	190

2002-2003	193
2003-2004	210
2004-2005	215
2005-2006	261

**(Сарчашма аз бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба
номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ)**

Чунон ки аз рақамҳои боло бармеояд, аз соли хониши 1995-1996 сар карда ба тарзи оммавӣ донишгоҳро тарк намуда ба донишгоҳҳо ва донишқадаҳои дигар шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлону Суғд, инчунин шаҳри Душанбе рафтани устодону муаллимони Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба мушоҳида мерасад, ки ин сабабҳои объективӣ дорад. Агар дар соли хониши 1994-1995 дар донишгоҳи мо 283 нафар устодону олимон кор мекарда бошанд, дар соли хониши 2000-2001 ин рақам то ба 185 нафар паст фаромад. Дар 15 соли давраи Истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон 81 нафар устодону муаллимони донишгоҳ ба дигар мактабҳои олии мамлакат ба кор гузаштанд. Ба раёсати Донишгоҳи Кӯлоб танҳо дар соли хониши 2005-2006 муяссар гардид, ки ҷойивазкунии олимони донишгоҳро пешгирӣ намуда, шумораи онҳоро то 261 нафар расонад [91].

Гуфтан ба маврид аст, ки дар зарфи 15 соли соҳибистиқлолӣ шароити моддӣ – техникий донишгоҳ беҳтар гардида, акнун китобхонаи донишгоҳ дорои шӯъбаи абонемент, китобҳои илмӣ, методӣ, бадеӣ ва 4 толори хониш, дар маҷмуъ теъдоди китобхояш ба 300 580 нусха, хобгоҳ барои 300 ҷой ва бунгоҳи тиббӣ бо таҷҳизоти лозимӣ, 2 толори варзишӣ, 2 толори фарҳангии замонавӣ, 3 толори лексионӣ ва 4 толори барои гузаронидани ҷаласаҳо мавриди истифода қарор дода шудааст. Донишгоҳ дар ноҳияи зебоманзари Муъминобод дорои лагери истироҳатӣ-истеҳсолӣ ва фароғатии “Истиқлол” мебошад [89, с.63].

Дар донишгоҳ парки технологӣ ва марказҳои технологияи иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ, истеъдодҳои ҷавон, омӯзиши забонҳои хориҷӣ, рушди касбият ва инноватсия амал менамоянд. Донишҷӯён дар синфхонаҳои дорои тахтаҳои электронӣ ва компютерӣ технологияи наву ҳозиразамони иттилоотиро аз бар менамоянд. Компютерҳои донишгоҳ ба шабакаи умумиҷаҳонии Интернет васл гардида, донишҷӯён аз он ройгон ва ба таври густурда истифода менамоянд. Натиҷаи кӯшишҳо ба он оварда расонидааст, ки акнун шумораи беш аз 800 нафар кормандони донишгоҳ соҳиби шароити мусоиди корӣ ва моддӣ – техникӣ мебошанд. Дар ҳоли ҳозир Донишгоҳ бо зиёда аз 50 донишгоҳу донишқадаҳои кишварҳои хориҷӣ, аз ҷумла донишгоҳҳои Федератсияи Россия, Олмон, Испания, Чехия, Белгия, Италия, Англия, ИМА, Белоруссия, Қазоқистон, Қирғизистон, Туркменистон, Украина, Австрия ва Эрон ҳамкорӣ дорад. Ғайр аз ин, дар асоси 5 лоиҳаи байналмилалӣ ки донишгоҳҳои Осиёи Марказӣ ва Аврупо низ ба онҳо шомиланд, ҳамкорӣ намуда истодааст.

Бо мустаҳкам гардидани пояҳои моддӣ-техникии донишгоҳ сатҳу сифати таълиму тарбия беҳтар гардида истодааст. Масалан, донишгоҳ дорои китобхона бо теъдоди 473507 китоб, толорҳои хониш, толорҳои компютерӣ бо пайвасти будан ба шабакаи интернетӣ мебошад, ки донишҷӯёну устодон аз онҳо ба таври васеъ истифода мебаранд. Ҳамаи синфхонаҳо, озмоишгоҳҳо ба васоити техникию таълимии зарурӣ таъмин буда, айнӣ ҳол 7 синфхонаи компютерӣ пурра фаъолият менамояд. Донишгоҳ дорои толори бузурги фарҳангӣ, утоқҳои корӣ, толори варзишӣ, майдончаи варзишии тобистона, боғи фароғатӣ, толори шурои олимон, толори маркази омӯзиши забонҳои хориҷӣ ва дар баъзе факултетҳо маҷлисгоҳҳо, инчунин осоишгоҳи табобатӣ буда, ба талаботи меъёрҳои байналмилалӣ ҷавобгӯ мебошанд. Инчунин, коргоҳҳои дузандагӣ дар хизмати донишҷӯёну устодон қарор дорад.

Ҳамин тавр, беҳтар гардидани шароити моддӣ - техникӣ имкон медиҳад, ки имрӯз дар донишгоҳ 28 кафедра аз рӯи 48 ихтисос мутахассис тайёр мекунад. Бо истифода аз шароити мавҷуда дар донишгоҳ ҳафтаномаи “Анвори дониш” ва маҷаллаи илмӣ “Паёми Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ” ба таъби мерасанд, ки асосан дар онҳо таҳқиқотҳои илмӣ устодони донишҷӯён ва мақолаҳои илмӣ-оммавии устодону донишҷӯён ба таъби мерасанд. Инчунин, сомонаи «Паёми донишгоҳ» дар шабакаи интернет бо суроғаи www.vestnik.kgu.tj ҷаҳол аст. Донишгоҳ аз моҳи октябри соли 2009 ба каталоги Донишгоҳҳои ҷаҳонӣ низ ворид гардидааст [169].

Солҳои хониши 2013-2014 ва 2014-2015 ҷиҳати боз ҳам мустаҳкам намудани базаи техникаи Донишгоҳ воситаҳои техникӣ, амалӣ ва таълимӣ, инчунин дигар техникаву технологияи муосир харидорӣ ва ба истифода дода шуд. Дар натиҷа тамоми синфхонаҳои компютерӣ бо техникаҳои компютерӣ пурра таъмин гардиданд.

“Қушода шудани шӯбаи аспирантура, докторантураи (Phd) ва магистратура, ки дар гузашта мавҷуд набуд, яке аз муваффақиятҳои калони донишгоҳ дар даври истиқлолият маҳсуб меёбад. Айни ҳол, дар донишгоҳ 19 нафар аспирант, 53 нафар докторанти (Phd), 340-нафар магистрантон ба корҳои илмӣ машғуланд” [169].

Ҳамзамон, тибқи бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ “Шумораи донишҷӯёни Донишгоҳ дар соли хониши 2005-2006-ум бештар аз 6 ҳазору 500 нафарро ташкил меод. Агар дар соли таҳсили 1981-1982 дар донишқада 227-нафар омӯзгорон кор мекарда бошанд, ки аз онҳо танҳо 43 нафарашон номзадҳои илм ва 10-нафарашон дотсентон бошанд, дар соли хониши 2005-2006 шумораи устодону муаллимони донишгоҳ то ба 261-нафар расидааст, ки аз онҳо 10-нафарашон докторони илму профессорон мебошанд. Алҳол дар донишгоҳ 9 факултет ва 29 кафедра амал мекунанд, ки аз рӯи 33 ихтисос

мутахассисони дорои маълумоти олиро тайёр мекунад. Масалан, дар донишгоҳ мутахассисон аз рӯйи ихтисосҳои забон ва адабиёти тоҷик, таърих ва ҳуқуқ, химия, физика, маркетинг, менеҷмент, биология, забон ва адабиёти рус, забони англисӣ, экология, биология ва экология, информатика ва ғайра тайёр намуда, ба истеҳсолот равон мекунад” [22].

Беҳтар гардидани шароити кории устодон, ҳолати моддӣ – техникаии донишгоҳ боиси зина ба зина афзудани ҳайати профессорону омӯзгорон мегардид. Тибқи Ҳисоботи солонаи донишгоҳ барои соли таҳсили 2015-2016 “соли таҳсили 1991-1992 дар донишгоҳ ҳамагӣ 283 омӯзгор (аз ҷумла докторони илм 5-нафар, профессорон 5-нафар, номзадҳои илм 87-нафар, дотсентон 8-нафар, муаллимони калон 74-нафар, омӯзгорон 43-нафар, ассистентон 32-нафар) кору фаъолият мекарданд ва давоми солҳои дарози фаъолиятҳо ба донишгоҳ муяссар шуд, ки миқдори донишҷӯёнро аз 48 нафар ба теъдоди 9 ҳазор нафар ва адади ҳайати устодону профессоронро аз 9 ба 439-нафар, миқдори кадрҳои дараҷа ва унвони илмидорро аз 5 номзоди илм ба 130 нафар ва докторони илму профессоронро аз сифр ба 29 нафар расонад” [24], [179],

Мусаллам аст, ки барои баланд бардоштани сифати таълим ҷиҳати фароҳам овардани шароити созгор, ҳифзи иҷтимоии омӯзгорон, ба фароғату истироҳат фаро гирифтани онҳо бояд чораҳои мушаххас андешида шавад ва тамоми воситаҳои дар ин самт истифода бояд бурд.

Ҷадвали № 1.3.

1 сентябри соли 2015 бо иштироки Сарвари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дарси сулҳ дар Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ баргузор гардида, аз ҷониби Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, 1500 мизу курсӣ, 286 адад компютер, 50 ноутбук, 35 тахтаи электронӣ, 35 проектор, 18 принтер (3x1) ба Донишгоҳ тақдим карда шуд, ки ба заминаи моддӣ-техникии Донишгоҳ таъсири калон расонд. Дар баробари ин аз ҷониби Пешвои миллат 25 хонаи истиқоматӣ ба кормандони донишгоҳ тухфа карда шуд. Иқдоми мазкур бо мақсади беҳтар намудани шароити буду бош ва баланд бардоштани сатҳи иҷтимоии кормандони Донишгоҳ анҷом дода шуд.

Ҷадвали № 1.4.

Замимаи модию техникии донишгоҳ дар ҳамаи самтҳои фаолияти корӣ бо шароитҳои нави замонавӣ таъмин шуда, корҳо пурра ба воситаи технологияи нави иттилоотӣ рафта истодааст.

	Компютер – 577 адад		Принтер 104 адад
	Ноутбук – 52 адад		Сканер - ксерекс – 7 адад
	Проектор – 51 адад		Тахтаи электронӣ – 49 адад

70

Баръало маълум аст, ки рушди ҳамаҷонибаи тамоми кишварҳои дунё ба рушди соҳаи маорифи он вобаста аст. Аз ин сабаб Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон илму маорифро дар сиёсати худ дар мадди аввал гузошта, ҷиҳати таъмини шароти таълим, маърифатнокии аҳолии мамлкат ва беҳтар гардонидани шароити иҷтимоии кормандони соҳа тамоми тadbирҳои заруриро роҳандозӣ менамояд. [111,с. 15-32],

Маврид ба такрори матлаб аст, ки заминаҳои моддӣ – техникий Донишгоҳи давлатии Кӯлоб пайваستا дар пайи дастгириҳои ҳукумати мамлакат мустаҳкам гардида, сол аз сол шароити моддӣ ва маишии кормандон беҳтар гардида истодааст. Масалан, соли 2015 70 -солагии донишгоҳ бо иштироки Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон қайд карда шуд. Дар ин рӯз бинои нави Донишгоҳ ба истифода дода шуд.

Дастоварди назарраси донишгоҳ дар соли 2020 таъсиси озмоишгоҳи биотехнология ба ҳисоб меравад, ки бо маблағи 1 000 000 сомонӣ сохта

ба истифода дода шуд [142,с.10]. Озмоишгоҳи мазкур бо таҷҳизоти муосир таъмин гардида, барои ташхиси маводи ғизоӣ, омӯзиши микроорганизмҳо, таҳлили таркиби об ва дигар масъалаҳои химиявӣю биологӣ ва географӣ нигаронида шуда, барои дар амал иҷро намудани донишҳои назариявӣю донишҷӯёни факултетҳои биология, химия ва география мусоид мебошад. Ҳоло донишҷӯёни донишгоҳ дар ин озмоишгоҳ таҷрибаҳо мегузаронанд. Ҳамзамон, бахшида ба 30-солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон як қатор лавозимоти техникӣ, технологияи информатсионӣ харидорӣ ва мавриди истифода қарор дода шуданд. “Хусусан, соли 2022 дар донишгоҳ 571 адад компютер, аз ҷумла 518 адад компютери рӯимизӣ, 53 адад ноутбук, 50 адад тахтаҳои электронӣ ва 55 адад видеопроекторҳо мавриди истифода қарор ёфтанд. Инчунин, дар донишгоҳ 6 синфхонаи компютерӣ бо теъдоди 246 адад компютер ва 5 синфхонаи лингофонӣ бо теъдоди 60 адад компютер фаъолият менамояд. Таносуби миқдори компютерҳо ба миқдори донишҷӯён ба 0,06 баробар аст, яъне ба ҳар 17 нафар донишҷӯ 1 компютер рост меояд. Дар Донишгоҳ 332 адад компютер ба шабакаи интернет пайваست мебошад” [25], [180].

Ҳамчунин, дигар озмоишгоҳҳои оптикӣ, радиотехникӣ, химияи органикӣ ва ғайриорганикӣ ташкил шудаанд. Ин озмоишгоҳҳо аз рӯйи ихтисосҳои физикаи ҷисмҳои сахт, механика, физикаи молекулавӣ, электрикӣ, физикаи атом фаъолият меkunанд. “Инчунин, вобаста ба ихтисосҳои микроэлектроника, техника ва моделсозӣ, назарияи лапиш ва протсессҳои мавҷӣ, дастгоҳҳои радиошунавоӣ ва телевизионӣ, дастгоҳҳои ҳароратсанҷӣ, нақлиётӣ, саноати қаннодӣ ва ғайраҳо бо дастгоҳҳои нав муҷаҳҳаз шуда, мавриди истифода қарор доранд. Ҳамзамон, дар донишгоҳ китобхонаи электронӣ фаъолият мекунад, ки беш аз 100000 китобҳои электронӣ дар он ҷойгир шуда, бо 25 ҷойи нишаст таъмин мебошад. Ин мисолҳо шаҳодат медиҳанд, ки дар замони

Истиқлолияти давлатӣ базаи моддӣ-техникии донишгоҳ, воқеан беҳтар гардидааст” [180].

15-уми июни соли 2021 Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба вилоят ташриф оварда аз чараёни корҳои барқарорсозии иншооту манзилҳои бар асари офати табиӣ зарардида ва шиносӣ ба вазъи корҳои ободониву бунёдкорӣ бахшида ба 30 - солагии Истиқлоли давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дидан намуданд. Зимни сафар дар шаҳри Кӯлоб ба намояндагони оилаҳои зарардида мулоқот намуданд. “... Дар ин давра бинои асосии донишгоҳ, аз ҷумла толори фарҳангии рақами №1 донишгоҳ аз таъмири асосӣ бароварда шуда, таҷҳизоти нав харидорӣ гардид”.

Ҷадвали № 1.5.

ТАЪМИНОТИ МОДДИЮ ТЕХНИКӢ :															
Техникаи компютерӣ														Камераҳои назоратӣ	
Мислҳои умумии компютерҳо	Сифатҳои компютерӣ	Мислҳои компютерҳо дар сифатҳои компютерӣ ва сифатҳои	Мислҳои компютерҳо дар устоҳонҳои	Китобхонаи электронӣ	Ба шабакаи интернет пайваст	Ба шабакаи локалӣ пайваст	Тахтаи электронӣ	Проектор	Принтер	Аз онҳо принтери 3d	Ксерекс	Сканер	УПС	Ноутбук	Шумораи камераҳои назоратӣ
570	13	351	156	15	45	332	49	52	117	40	2	5	179	53	70

Компютер – 570 адад

Принтер - 117 адад

Ноутбук – 53 адад

Сканер-ксерекс – 5 адад

Проектор – 51 адад

Тахтаи электронӣ – 49

Бахшида ба муносибати 30 солагии истиқлолият ва бо мақсади боз ҳам беҳтар намудани шароити таҳсил бо дастгирии Ҳукумати мамлакат

ва кӯшишҳои роҳбарияти донишгоҳ тамоми синфхонаҳои таълимӣ таҷдиду таъмир ва 2255 адад мизу курсӣ харидорӣ гардид [161]. “Ғайр аз ин, як озмоишгоҳи замонавӣ биотехнология барои ихтисосҳои биология — биотехнология, як озмоишгоҳи санҷиши оби ошомиданӣ, маркази илмӣ “Ҳамадоншиносӣ” ва китобхонаи тахассусӣ бо теъдоди 2600 адад адабиёт дар назди факултаи филологияи тоҷик ва журналистика, ду маркази имтиҳонсупорӣ бо теъдоди 80 адад компютер таъсис дода шуда, 10 озмоишгоҳи дигар дар назди факултаи физика математика аз нав таҷдид карда шуд. Дар ин замина, атрофу намои зоҳирии биноҳои таълимӣ таъмир гардида, бетонпӯш гардиданд. Роҳраву атрофи муассиса гулзор карда шуд” [161].

Дар соли 2021 дар китобхонаи донишгоҳ фонди умумӣ 296 801 номгӯӣ адабиётро фарогир буд ва фонди умумии китобхонаи электронӣ бошад, дар ҳамин соли таҳсил аз 196 425 номгӯӣ иборат буд. Фонди умумии китобхона ба соҳаҳои алоҳида ҷудо карда шуда, дар муқоиса ба соли 2015 адади он ба 3200 адад бештар шудааст. Китобхона тамоми фонди худро барои истифодаи хонандагон ва аъзоён барои мутолиа ва истифодабарӣ пешниҳод мегардонад.

Ҳамин тавр, дар даврони соҳибистиқлолии кишвар, новобаста аз оқибатҳои харобиовари ҷанги шаҳрвандӣ базаи моддӣ–техникии Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ зери сарпарастӣ ва сиёсати маорифпарваронаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон зина ба зина рушд намуда истодааст. Дар як марҳилаи кӯтоҳ камбудии ҷойдошта бартараф шуданд. Ҳамин ғамхориҳо буд, ки Донишгоҳ бо техникаву таҷҳизоти нави замонавӣ, озмоишгоҳҳо ва дигар воситаҳои зарурии таълимӣ таъмин гардида, имрӯзҳо шароити он ба талаботи меъёрҳои байналмилалӣ ҷавобгӯ мебошад.

Боргоҳи дигари илму маърифати вилояти Хатлон, ки дар омодаسازی кадрҳои педагогӣ нақши назаррас гузошта истодааст, Донишгоҳи давлатии Қурғонтеппа (ҳоло Донишгоҳи давлатии Бохтар) ба ҳисоб меравад. Маврид ба зикр аст, ки донишгоҳи мазкур ба шарофати Истиқлолияти давлатӣ “дар асоси Қарори девони Вазирони Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 11 март соли 1991 ва Фармоиши Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 13 март соли 1991, аз 1 апрели соли 1991 таъсис ёфтааст. Аввалан ин муассисаи таълимӣ ҳамчун Донишкадаи мустақили омӯзгории шаҳри Қурғонтеппа ба фаъолият шуруъ кард. Баъдан донишкадаи мазкур бо Қарори девони Вазирони Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 24 июли соли 1992, №236 ва Фармоиши Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 сентябри соли 1992, №76 ба Донишгоҳи давлатии Қурғонтеппа табдил дода шуд” [47, с. 42-50]. “...Минбаъд донишгоҳ дар бартараф намудани норасоии омӯзгорон, ки аксари навоҳии ин водӣ ба мутахассисони соҳибмаълумоти соҳаи маориф, муҳандисон, иқтисодчиён саҳт ниёз дошт, саҳми худро мегузорад. Бо мақсади таҳсил сокинони он маҷбур буданд, ки ба маркази ҷумҳурӣ, шаҳри Хуҷанд ва ё Кӯлоб сафар намояд. Ифтитоҳи Донишгоҳи давлатии Қурғонтеппа дар шаҳри Қурғонтеппа аз падидаи муҳимми фарҳангию маърифатӣ дар раванди таърих мебошад” [29]. Донишгоҳи мазкур дар ибтидо дорои 4 факулта: факултети забон ва адабиёти рус, факултети математика, физика ва таҳсилоти ибтидоӣ буда, аз рӯйи ин ихтисосҳо мутахассис омода мекард. Минбаъд, бо дастгирии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон шубҳаву факултаҳои он зиёд гардида, айни ҳол зиёда аз даҳ ҳазор нафар донишҷӯ ба таҳсил фаро гирифта шудааст. Аммо, бояд иқрор намуд, ки ин ҳама дастовардҳо зина ба зина падидаи омада, бар асари ҷанги шаҳрвандӣ донишгоҳ рӯзҳои сангин ва ҳолатҳои мураккабро паси сар намудааст. Танҳо бо дастгириҳои пайвастаи

Сарвари давлат донишгоҳ аз як вазъияти мушкил баромада, то кунун ба яке аз боргоҳҳои бузурги илму маърифати ҷумҳури табдил ёфтааст.

Баробари таъсисёбии донишкадаи мазкур профессор Салимов Нуриддин ба ҳайси ректори он таъйин карда шуд. Ӯ дар муддати ректориаш донишкадаро дар радифи беҳтарин макотиби олии кишвар қарор дод. Донишҷӯёни донишкада дар озмунҳои кишвар ва хориҷи он ширкат намуда, сазовори ҷойҳои намоён мегаштанд. Устодон пайи дифои рисолаҳои илмӣ-таҳқиқотӣ камари ҳиммат мебастанд. Робитаи донишкада бо муассисаҳои илмӣ хориҷи кишвар ба роҳ монда шуд. Устодон ҷиҳати коромӯзӣ ба марказҳои таҳқиқотӣ фиристода мешуданд, ки ҳамаи ин барои пешрафти ин боргоҳи маърифат заминаи мусоид фароҳам меовард.

Истиқлолият дар Тоҷикистон дар ҳама сохторҳо дигаргуниҳои азимеро ба вуҷуд овард. Аз ҷумла, сохтори маориф ба кулӣ тағйир ёфт. Қисме аз донишкадаҳо ба донишгоҳҳо табдил дода шуданд. Аммо барои Ҷумҳурии Тоҷикистон омода намудани мутахассисон ниҳоят зарур буд, зеро дар ҳама соҳаҳои ҷумҳури норасоии мутахассисон ба мушоҳида мерасид [27].

Натиҷаи ҳамин иқдомҳо буд, ки тибқи қарордоди Девони Вазирони Тоҷикистон таҳти рақами 236 аз 24. 07. 92 ва фармоиши Вазорати маорифи Тоҷикистон таҳти №76 аз 01. 09 1992 донишкада ба Донишгоҳ табдил шуд, ки аввалин ректораш профессор Салимов Нуриддин буд. Воқеан ҳам профессор Н. Салимов дар ин боргоҳ хизматҳои арзандаеро анҷом додааст. Хусусан, таъсиси Донишкадаи мустақил ва ба Донишгоҳ табдил ёфтани донишкада маҳз бо ташаббуси эшон ба сомон расидааст.

Ҷанги шаҳрвандӣ ба тамоми соҳаҳои хоҷагии мамлакат, аз он ҷумла соҳаи маориф таъсири харобиовари худро расонид. Ҳайати профессорон ва устодони донишгоҳ низ аз ин паёмдҳҳои ногувори

замони ҷанг дар канор намонда, дар солҳои аввали фаъолияти он рӯзҳои сахту сангинро паси сар менамуданд. Роҳбари дигари муассиса профессор Икром Қурбонов низ дар чунин рӯзҳои душвор бо кӯшишу талошҳои зиёд саҳми арзандаи худро дар рушди ин боргоҳ ва сарҷамъ намудани устодону кормандон гузоштааст.

Ба вазъияти ниҳоят мураккаби солҳои аввали истиқлолият нигоҳ накарда, роҳбарони Донишгоҳи давлатии Қўрғонтеппа ба номи Носири Хусрав дар така ба дастгириву пуштибонии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар рушди донишгоҳи мазкур саҳми арзанда гузоштанд. Дар солҳои аввали соҳибистиқлолӣ як зумра афроди сарсупурдаи ин боргоҳ дар вазифаҳои пурмасъули ноиби ректор фаъолият намуда, новобаста аз вазъи нугувори солҳои ҷанг дар рушди донишгоҳ нақши калидӣ бозиданд. Баъди таъсиси шӯъбаи Қўрғонтеппагии Донишгоҳи омӯзгории Душанбе вазифаи ноиби ректор оид ба таълиму тарбия ва илм низ таъсис ёфт, ки дар ин вазифа Раҳимов Абдурахим. (солҳои 1978-1981), Қурбонов Икром (солҳои 1981-1988), Имомназаров Бекназар (солҳои 1988-1991) кор кардаанд. Баъди мустақилияти Донишқада (соли (1991) вазифаҳои ноиби ректор оид ба таълиму тарбия ва ноиби ректор оид ба илм иҷозат дода шуд. Вазифаи ноиби ректор оид ба таълиму тарбияро Иброҳимов Савлатшоҳ (солҳои 1991-1992), Салимов Додарак (солҳои 1992-1996) иҷро намудаанд. Соли 1993 мансаби ноиби ректор оид ба тарбия низ таъсис дода шуд, ки ин вазифаро саромӯзгор Мусофир Ҳакимов иҷро мекард. Аз моҳи январи соли 1996 вазифаи ноиби ректор оид ба таълиму тарбия ба души н.и.п.дотсент Абдурахимов Қуратулло гузошта шуд, ки то ҳол ин вазифаро иҷро карда меояд [28].

Бо мурури замон донишгоҳ бо дастгириҳои пайвастаи ҳукумати мамлакат инкишоф ёфта, зина ба зина ҳолати моддӣ – техникаии он беҳтар мегардид. Донишгоҳи мазкур, ки дар яке аз минтақаҳои

сераҳолитарини кишвар ҷойгир буд, зарурати ҳарчӣ зудтар рушд додани он дар назди роҳбарияти олии ҷумҳурий зиёд мешуд. Ба муҷарради бартараф гардидани ҷанг дар кишвар, фароҳам омадани ҳаёти озоишта ва беҳтар гардидани вазъи моддӣ – техникӣ яку якбора шумораи донишҷӯёни донишгоҳ ба маротиб меафзуд.

<i>№</i>	<i>Солҳо ва факултаҳо</i>	<i>Омӯзгори</i>	<i>Физика</i>	<i>Математика</i>	<i>Технологияи соҳибкорӣ</i>	<i>Заб ва</i>	<i>Заб.ад.рус</i>	<i>Заб.хориҷӣ</i>	<i>Химия</i>	<i>Таъриху</i>	<i>Тибби</i>	<i>Иқтисодӣ</i>	<i>АСТИ (АСУ)</i>	<i>Ҷамъ дар</i>
1.	1978	75	47	94	-	-	132	-	-	-	-	-	-	348
2.	1979	58	41	141	-	-	155	-	-	-	-	-	-	387
3.	1980	50	65	119	-	-	162	-	-	-	-	-	-	396
4.	1981	50	71	145	-	-	162	-	-	-	-	-	-	428
5.	1982	50	75	150	-	-	175	-	-	-	-	-	-	450
6.	1983	50	75	125	-	-	150	-	-	-	-	-	-	444
7.	1984	69	75	150	-	-	150	-	-	-	-	-	-	414
8.	1985	100	43	123	-	-	148	-	-	-	-	-	-	450
9.	1986	100	75	125	-	-	150	-	-	-	-	-	-	450
10.	1987	100	75	125	-	-	150	-	-	-	-	-	-	450
11.	1988	104	76	128	-	-	150	-	-	-	-	-	-	458
12.	1989	150	75	125	-	-	150	-	-	-	-	-	-	500
13.	1990	152	102	127	52	54	104	-	-	-	-	-	-	591
14.	1991	180	75	101	50	77	-	-	-	-	-	-	-	483
15.	1992	177	74	100	51	79	-	-	-	-	-	-	-	481
16.	1993	151	75	100	50	75	-	25	-	-	100	52	-	628
17.	1994	150	75	100	50	75	-	50	50	-	75	95	-	720
18.	1995	121	83	139	79	75	-	114	69	-	-	-	-	673
19.	1996	57	53	93	73	58	-	95	34	-	-	51	-	514

20	1997	102	54	81	60	79	-	101	55	28	-	50	42	652
21	1998	108	26	104	105	72	-	92	51	29	-	121	29	737

Ҷадвали № 1.6.

Афзоиши миқдори донишҷӯёни донишгоҳ дар солҳои 1978-1998

[26]

Тавре Сарвари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми навбатии худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон қайд намуданд, “барои расидан ба стандартҳои ҷаҳонӣ мо бояд пеш аз ҳама заминаҳои моддию техникии таълимро пурқувват намоем” [2, с. 15]. Маҳз ба хотири амалисозии дастури Пешвои миллат таваҷҷуҳи махсус ба соҳаи маориф, муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва олий равона карда шуд. Дар ин асос Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав низ мавриди таваҷҷуҳи хосса қарор гирифт. Зина ба зина биноҳои таълимии Донишгоҳ азнавсозӣ ва таъмиру таҷдид карда шуданд. Барномаи компютеркунонии муассисаҳо ба донишгоҳ такони ҷиддӣ расонида, дар як давраи кӯтоҳ бо компютерҳо, принтерҳо, тахтаҳои электронӣ ва дигар таҷҳизоти лозимӣ таъмин мегардад.

Воқеан ҳам, барои донишгоҳи навтаъсис ҷиҳозонидани синфхонаҳо бо васоити таълимию техникаӣ, таъмиру тармим намудани биноҳои таълимию маъмурӣ басо муҳим буд. Бо дарки ҳамин матлуб аз рӯзҳои аввали таъсиси ин боргоҳи маърифат роҳбарияти донишгоҳ бо дастгирии пайвастаи ҳукумати кишвар дар пайи ободии донишгоҳ, пеш аз ҳама мустаҳкам намудани пояҳои моддӣ - техникий он кӯшишҳои зиёд анҷом додаанд. Маҳз натиҷаи ҳамин кӯшишҳо имкон медиҳад, ки барои донишҷӯён бинои чоршӯнаи 270 - ҳуҷрадор дар шафати бинои таълимии факултети физика ба истифода дода шуд. Баъди афзоиши миқдори умумии донишҷӯён ва кушодани шӯъбаҳо, факултаҳои нав дар ҳиёбони Дӯстии халқҳо бинои таълимӣ барои 1500 донишҷӯ қомат афрохт, ки дар он саҳми умури хоҷагии донишгоҳ калон аст [164]. Ҳамаи

ин тадбирҳо барои ҷалби насли ҷавон наврас ба илмомӯзӣ, касбомӯзӣ ва пешбурди ҳаёти шоиста дар мамалкат заминагузорӣ намуда, бо мурури замон шарту шароитҳои таълиму тарбия дар макотиби олии вилоят ба стандартҳои байналмилалӣ мувофиқ карда шуданд. Бояд илова намуд, ки амалисозии ин тадбирҳо заҳмату талошҳои пайвастаро аз масъулин тақозо мекард.

Ҷадвали № 1.7.

Афзоиши хатмкунандагони донишгоҳ, солҳои 1982-1998

<i>№</i>	<i>Соли хатм</i>	<i>Миқдори хатмкунандагон</i>
1.	Соли 1982	74-нафар
2.	Соли 1983	340-нафар
3.	Соли 1984	307-нафар
4.	Соли 1985	348-нафар
5.	Соли 1986	360-нафар
6.	Соли 1987	291-нафар
7.	Соли 1988	199-нафар
8.	Соли 1989	398-нафар
9.	Соли 1990	357-нафар
10.	Соли 1991	415-нафар
11.	Соли 1992	440-нафар
12.	Соли 1993	457-нафар
13.	Соли 1994	314-нафар
14.	Соли 1995	311-нафар
15.	Соли 1996	210-нафар
16.	Соли 1997	246-нафар
17.	Соли 1998	393-нафар
Ҷамъ дар донишгоҳ		5490-нафар

Тавре қайд гардид, Донишгоҳи давлатии Бохтар аз рӯзҳои аввали фаъолияташ то имрӯз дар омода намудани кадрҳои соҳаҳои гуногуни кишвар саҳми назаррас гузошта истода, дар асоси қарор, қонунҳо, санадҳои меъёрий-ҳуқуқӣ, амру фармонҳо ва барномаҳои дурнамои давлатӣ, фаъолияти кории худро ба роҳ монда, ҷиҳати дар амал татбиқ намудани онҳо тамоми чораҳои заруриро меандешад. Ба ин восита муассасаи мазкур дар рушди ҷомеи муосир саҳми худро гузошта истодааст, ки ин аз натиҷаи фаъолияти хатмкунандагони донишгоҳ дар истеҳсолот муайян гардидааст. Махсусан фаъолияти хатмкунандагони донишгоҳ дар самти омӯзгорӣ боиси қайд аст, ки дар сарорсари мамлакат ба тарбияи насли наврас машғул мебошанд.

Ҳаёти профессорону омӯзгорони Донишгоҳи давлатии Қўрғонтеппа ба номи Носири Хусрав баҳри амалӣ намудани қарору фармонҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дастуру супоришҳои Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ҳамаҷониба талош намуданд.

Ҷиҳати баланд бардоштани маҳорату малакаи тахассусии устодон, сатҳи дониши донишҷӯён, беҳтар гардонидани базаи моддӣ-техникии донишгоҳ ҳамасола дар тамоми факултаҳои донишгоҳ аттестатсияи дохилӣ гузаронида мешавад. Ин савияву маҳорати омӯзгорон ва натиҷаҳои ба дастомадаро дар соли сипаришуда муайян карда, вазифаҳоро барои соли оянда мушаххас менамояд [29].

Дар донишгоҳ ҳамзамон барои иҷрои барномаҳои компютеркунонии муассиса, дар амал татбиқ намудани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи забони давлатӣ”, ба роҳ мондани омӯзиши забонҳои хориҷӣ (русӣ ва англисӣ) пайваста таваҷҷуҳ зоҳир карда меавад. Дар амалӣ намудани барномаҳо ва санадҳои дигари меъёрии танзимкунандаи самти фаъолияти МТОК, муассисаи мазкур муваффақ низ гаштааст. Хусусан, дар омӯзиш ва ба роҳ мондани забони

давлатӣ, ба анҷом расондани корҳои илмиву эҷодӣ ва ғайраҳо корҳои зиёдро ба анҷом расондааст. Тамоми расмӣ аз қабилӣ ҷаласаҳо машваратҳо, ҳуҷҷатнигорӣ ва дигар чорабиниҳои ҷумҳуриявӣ ба забони давлатӣ сурат мегиранд. Ҳамчунин динар барои тарғиби забони давлатӣ рӯзномаҳо маҷмӯаҳои донишгоҳ, аз ҷумла рӯзномаи “Фурӯғ” ва маҷаллаи “Паём”-и Донишгоҳи давлатии Қурғонтеппа ба номи Носири Хусрав” нақши муҳим гузоштанд. Амалӣ намудани Консепсияи татбиқи Қонуни забони давлатӣ дар мустақам гардидани мавқеи забони давлатӣ дар донишгоҳи мазкур мусоидат кард [29].

Беҳтар гардидани шароити моддию техникаӣ имкон дод, ки дар донишгоҳ Маркази бақайдгирӣ ва машваратӣ пурра бо таҷҳизоти замонавӣ муҷахҳаз гардониди шуда, санҷишу имтиҳонҳои донишҷӯён ба воситаи компютер қабул карда шавад. Компютеркунонии муассиса имкон дод, ки донишҷӯён аз китобхонаи электронии донишгоҳ, шабакаи интернетӣ васеъ истифода баранд. Ғайр аз ин, барои беҳтар намудани шароити кории кормандони донишгоҳ сохторҳои асосии он бо компютер ва дигар технологияҳои муосири таълим таъмин карда шуданд [29].

Роҳбарияти донишгоҳ минбаъд низ кӯшиш ба харҷ медад, ки ба устодону омӯзгорон шароити кори мусоид, истироҳат, таълиму тарбия ба донишҷӯёнро зина ба зина беҳтар намояд. Дар баробари ин, ҷиҳати баланд бардоштани маънавияти донишҷӯён ва маърифатнокии онҳо корҳои тарбиявиро бештар ба роҳ монд. Иштироки фаъоли донишҷӯён, хусусан духтарон дар чорабиниҳои муҳимми вилоятӣ шаҳрӣ, сарҳудӣ онҳо дар тарғиби сиёсати кишвар далели равшани ин гуфтаҳо. Инчунин, баланд бардоштани заводи зебоипарастии донишҷӯён, “ ... маданияти либоспӯшӣ, муносибат, баланд бардоштани ҳисси ватандӯстӣ, тарғиби ахлоқи намунавӣ, ҳудудҳои худшиносии миллӣ ва ифтихори миллии донишҷӯён яке аз вазифаҳои муҳимми факултаву бахшҳои донишгоҳ гардида”, [169] ба таври кофӣ анҷом дода шуд.

Аз соли 1997 китобхона ва кори китобдорӣ низ хеле равнақу ривоч ёфт. Соли 2003 хазинаи китобхона ғанӣ гашта, миқдори ҷамаи намуди китобҳо (илмӣ, таълимӣ, бадеӣ, даврӣ, методӣ) ба 110173 нусха расонида шуд. Айни замон бошад, китобхонаи донишгоҳ дорои захираи мебошад, ки аз ҳисоби китобҳои илмӣ, таълимӣ ва теъдоди умумии он ба 127008 нусха мерасад.

Китобхона дорои ду толори қироатӣ бо 200 ҷойи нишаст ва шаш шуъба мебошад. Шуъбаи таълимӣ, шуъбаи бадеӣ, шуъбаи дар факултаи филология буда, шуъбаи китобҳои дар толори қироатӣ буда, шуъбаи захираву замимаи ҳифзати китобҳо, шуъбаи фонди тиллоии китобҳои СОРОС, ки аз китобҳои ҳадя иборат аст ва ғ. “Ин китобҳо бештар ба соҳаҳои таърих, муносибатҳои дипломатӣ, сиёсатшиносӣ, журналистика, иқтисод, фалсафа, равоншиносӣ, сотсиология, ҳуқуқ, маданиятшиносӣ ва табиатшиносӣ ва энциклопедияи Оксфорд дар соҳаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ тааллуқ дошта, 3776 ададро ташкил медиҳанд” [169].

Имрӯз китобхона бо муассисаю ташкилотҳои байналмилалӣ робитаи зич дорад. Оҷонси иттилоотии рушди Осие-КАДА солҳои 2000-2002 ба маблағи 4000 сомонӣ 1617 нусха китоб, Донишқадаи ҷомеаи кушода 1080 нусха китоб соли 2003, 225 нусха соли 2004, 400 нусха соли 2005, 500 нусха соли 2006 китоб тухфа намудаанд. Ба китобхона китобҳои илмӣю таълимӣ, дар соҳаҳои МЭҲ, ҳуқуқ, забони англисӣ, забони тоҷикӣ, технология ва соҳибкорӣ, журналистика, муҳофизати табиат, ки донишгоҳ ба онҳо эҳтиёҷ дорад, бештар дастрас мегарданд.

Солҳои 2012 – 2015 низ давраи рушди донишгоҳ ба ҳисоб меравад. Бо бештар гардидани шароити моддию техникӣ шумораи донишомӯзон дар донишгоҳ дар солҳои мазкур афзоиш ёфтааст (**Нигаред ҷадвали № 1.8).**

Дастгириҳои пайвастаи Сарвари давлат имконият фароҳам овард, ки аллакай дар арафаи 30-солагии Истиқлолият ин боргоҳи илму

маърифат ба яке аз марказҳои маъруфи мамлакат табдил ёбад. “Базаи моддӣ-техникии донишгоҳ, айни замон фарогири беш аз 649 адад компютер, 105 тахтаи электронӣ, 134 адад принтер, 70 адад экран мебошад. Ба ғайр аз 6 адад дастгоҳи бузургҳаҷм барои формати А-3, 4 адад сервер ва 3 адад сканери махсус барои коркард ва санҷиши тестҳо мавриди истифода қарор доранд” [47,с.42-50]

Инчунин, барои таъмини дастрасии кормандону муҳассилин ба шабакаи байналмилалии Интернет донишгоҳ ба воситаи кабели нури бо шабакаи байналмилалии интернет васл шудааст. Инчунин, дар китобхонаи электронии донишгоҳ, ки бо компютерҳои наватарин таъмин карда шудааст, технологияи WiFi (интернети бесим) мавриди истифодаи васеъ қарор дорад [158].

“Донишгоҳ дорои 5 бинои таълимӣ, 2 хобгоҳ, масоҳати умумиашон 5967, 8 м. кв. майдон 4100 м. кв. ташкил мекунад. Дар Донишгоҳ зиёда аз 100 синфхонаи таълимӣ, 35 кошои таълимӣ, 15 озмоишгоҳ амал менамояд. Инчунин, дар Донишгоҳ ду озмоишгоҳи компютерӣ дар ҳудуди 33 адад бо тамғаҳои “Ямаха” ва “Корвет” ба донишҷӯён хизмат мерасонад, ки дар ин маврид, хусусан оид ба шуъбаҳо, факултаҳо, созмонҳои ҷамъиятӣ ва умуман сохтори донишгоҳ ба таври мушаххас меистем” [158].

Ғайр аз ин, барои таҷҳизонидани синфхонаҳои таълимӣ, синфхонаҳои компютерӣ ва китобхонаҳои электронӣ, тахтаҳои электронӣ насб карда шуданд. Дар 12 факултаи Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав синфхонаҳои компютерӣ таъсис дода шуда, бо тахтаҳои электронӣ ва компютерҳо таъмин карда шуданд. “Дар маҷмӯъ 370 адад компютер, 100 адад тахтаи электронӣ ва проектор мавҷуд аст, ки мавриди истифодаи устодону донишҷӯён қарор доранд. Имрӯзҳо қариб тамоми синфхонаҳои компютерӣ, маҷлисгоҳҳо ва дигар

толорҳои Донишгоҳ бо тахтаҳои электронӣ, проекторҳо ва дигар таҷҳизоти зарурӣ таъмин мебошанд” [158, с.3].

Ҳамин тавр, донишгоҳи мазкур дар як давраи басо ҳассоси таърихӣ аз шуъба ба донишкада ва сипас ба донишгоҳ табдил ёфта, новобаста аз давраи вазъи душвори ҷанги шаҳрвандӣ фаъолиятро қатъ накарда, зина ба зина ташаккул ёфт ва имрӯз дар мамлакат дар тайёр намудани кадрҳои педагогӣ саҳми арзанда гузошта истодааст.

Бо ба инобат гирифтани шарту шароит, талаботи аҳолиро ба таҳсил дар мактабҳои олии кишвар, аз ҷумла минтақаи вилоят, дар вилояти Хатлон таъсис додани як донишгоҳи дигарро Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дастур доданд. Дар натиҷаи ин дастури Сарвари давлат бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, таҳти №205, аз 2 майи соли 2013 дар ноҳияи Данғара дар заминаи филиали Донишгоҳи Аграрии Тоҷикистон ба номи Шириншоҳ Шохтемур Донишгоҳи давлатии Данғара таъсис ёфт. 1 сентяри соли 2016 бо иштироки Сарвари давлат “Рӯзи дониш ва дарси сулҳ” дар он баргузор шуда, худи ҳамон рӯз бинои нави таълимии Донишгоҳи мазкур дар шаҳраки Данғара ифтитоҳ гардид, ки бо тамоми шароити муосир, хусусан синфхонаҳои барҳаво барои донишҷӯён, хобгоҳ барои донишҷӯён ва омӯзгор ва дигар шароитҳои зарурӣ таъмин буд [168].

Дар рӯзҳои аввали фаъолият шумори кормандони Донишгоҳи давлатии Данғара 260 нафарро ташкил меод, ки аз ин шумора 225 нафарашон омӯзгорон буданд. Аз шумораи умумии омӯзгорон 172 нафарашон кормандони доимии донишгоҳ ва аз ин шумора 2 нафар докторони илм ва 28 нафар номзадони илм буданд. Бештари омӯзгорони ин донишгоҳро омӯзгорони ҷавон ташкил меоданд. Яъне синну соли 128 нафар омӯзгорони ин донишгоҳ то 35-сола буда, аз ин шумора 4 нафарашон дорои унвони илмии номзади илм мебошанд [168].

Фаъолияти Донишгоҳи давлатии Данғара дар асоси санадҳои асосии танзимкунандаи соҳа ба роҳ монда шудааст [168]. Ин албатта барои самаранокии фаъолияти муассиса зарур буда, барои танзими ҷараёни таълиму тарбия, корҳои илмиву таҳқиқотӣ ва омодакунии кадрҳо дар минтақа ва ҷумҳури нақши калидӣ дорад.

Бо мақсади беҳтар кардани савияи дониши донишҷӯён ва шаффофият дар Донишгоҳи давлатии Данғара раванди таълим ба стандартҳои давлатии таълимӣ, ихтисосҳо ва мувофиқ ба талаботи низоми кредитӣ ва ҷараёни Болония гузашта, ҳуҷҷатҳои зарурии он аз ҷониби Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ гардид. Сохтори донишгоҳ аз идоракунии раванди таълим, сифати таҳсилот, идораи барномаҳои таҳсилоти фосилавӣ ва ғоибона, инчунин идораи корҳои методӣ - таълимии инноватсионӣ, сифати таҳсилот ва ғайраҳо иборат мебошад.

Донишгоҳи мазкур дар арафаи 15 - солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба фаъолият шуруъ намуда, чуноне ки дар боло ишора намудем, дорои шароити басо хуби моддию техникӣ ва таҷҳизоту лавозимоти замонавӣ мебошад. Чунин шароит имкон дод, ки дар донишгоҳ якбора аз рӯйи 64 ихтисос қабули донишҷӯён ба зинаи бакалаврӣ, аз рӯйи 17 ихтисос қабули донишҷӯён ба зинаи таҳсилоти магистратура, аз рӯйи 20 ихтисос қабули аспирантон ва аз рӯйи 33 самт қабули шунавандагон ба курсҳои кӯтоҳмуддат ба роҳ монда шавад.

Айни замон, дар Донишгоҳи давлатии Данғара 5661 нафар донишҷӯ ба таҳсил фаро гирифта шудааст, ки аз ин шумора 4722 нафар донишҷӯён дар бахшҳои рӯзона ва 939 нафар дар шӯъбаҳои фосилавию ғоибона таҳсил мекунанд.

Аз шумораи умумии донишҷӯёни зикршуда 3822 нафар ба тариқи шартномавӣ таҳсил мекунанд, ки 3018 нафари онҳо донишҷӯёни шӯъбаҳои рӯзона ва 804 нафарашон донишҷӯёни шӯъбаҳои фосилавию

ғоибона мебошанд. Донишчӯёни буҷавӣ бошанд, 1839 нафарро ташкил медиҳанд, ки аз ин шумора 108 нафарашон тибқи квотаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дохил шудаанд. Соли таҳсили 2017-2018 562 нафар донишгоҳро хатм намуданд, ки аз ин шумора 280 нафарашон дорои дипломи дараҷаи мутахассис гаштанд.

Соли таҳсили 2018-2019 дар донишгоҳ аз рӯйи зинаи бакалаврӣ донишчӯён аз рӯйи 82 ихтисос ва аз рӯйи зинаи мутахассис 8 ихтисос ба таҳсил фаро гирифта шуданд. Аз ҷумла, аз рӯйи 8 ихтисос дар зинаи магистратура 87 нафар магистрант: дар курси 1-ум 51 нафар, дар курси 2-юм 36 нафар таҳсил мекарданд.

“Сатҳу сифати таълим, раванди таълим, шароити моддиву техникӣ, омодагии устодон ба таълим, сатҳи дониш ва давомоти донишчӯён ва умуман фаъолияти Донишгоҳи давлатии Данғара борҳо аз ҷониби муассисаҳои назоратӣ, хусусан Агентии ҳадамоти назорат дар соҳаи маорифи назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Раёсати мактабҳои олии Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ғайраҳо мавриди санҷишу омӯзиш қарор гирифта, маълум гардид, ки фаъолияти он ба таври қаноатманд ба роҳ монда шудааст” [31].

Шароити моддӣ-техникии донишгоҳ ба стандартҳои байналмилалӣ ҷавобгӯ буда, сохтори идоравии он чун дигар донишгоҳҳо ба роҳ монда шуда, “аз ректор, ҷонишини ректор оид ба корҳои илмӣ, ҷонишини ректор оид ба таълим ва идораи сифати таҳсилот, ҷонишини ректор оид ба муносибатҳои байналхалқӣ, ҷонишини ректор оид ба тарбия, тарғибот ва масъалаҳои иҷтимоӣ, ҷонишини ректор оид ба корҳои ҳоҷагидорӣ, Шурои олимон, Шурои таълимию-методӣ, 7 факулта ва 21 кафедра, (инчунин кафедраи ҳарбӣ) иборат мебошад” [31]. **(Нигаред ҷадвали № 1.9.**

Ихтисосҳое, ки дар назди кафедраҳо амал мекунанд, ба равия ва самти фаъолияти омӯзгорон ҷудо карда шудаанд. Донишгоҳ дар самти

тайёр намудани мутахассисон нақши муҳим дошта, чандин мутахассисони соҳибунвонро тайёр намудааст. Дар асоси ин донишгоҳ нақша дорад, ки боз чанд кафедраҳои нав таъсис дода, онҳоро бо мутахассисони соҳибунвон таъмин намояд.

Раванди таълим дар донишгоҳи мазкур бо технологияи нави ҳозиразамон таъмин мебошад. Ин яке аз масъалаҳои муҳими баланд бардоштани сифати таълиму тарбия дар муассисаҳои таълимӣ мебошад, яъне дар амал истифода намудан аз асбобу анҷом ва технологияҳои муосири таълиму тадрис аз ҷониби муҳассилин барои дарёфти ихтисос мебошад. Аз ҷумла, он дорои 344 адад компютер буда, ҳамаи онҳо фаъол мебошанд. Ҷиҳати таълими донишҷӯён 11 адад синфхонаҳои компютерӣ, 2 адад синфхонаи лингофонӣ, 15 адад озмоишгоҳҳои тахассусӣ фаъолият намуда, дар 38 синфхона ва озмоишгоҳ тахтаҳои электронӣ ва видеопроекторҳо мавҷуданд, ки дар раванди таълим васеъ истифода бурда мешаванд. Инчунин, 179 компютери донишгоҳ бо шабакаи интернет пайваست мебошад, ки 136 адади он дар синфхонаҳои компютерӣ мебошанд.

Масоҳати умумии донишгоҳ 42918 м² ташкил медиҳад. Бинои донишгоҳ бошад дар шакли маҷмааи таълимӣ бунёд гаштааст, ки барои таҳсили муҳассилин ва фаъолияти ҳайати устодону профессорон мусоид мебошад. “... Ғайр аз бинои таълимӣ, донишгоҳ дорои ду хобгоҳи 9 ошёна барои донишҷӯён бо 1000 ҷойи хоб, 3 бинои истиқоматии 5 ошёна барои омӯзгорон бо 60 ҳуҷра, толори фарҳангӣ бо 530 ҷойи нишаст, толори варзишӣ, китобхона бо 650 ҳазор адад китоб ва дигар иншооти ёрирасон мебошад. Раёсати донишгоҳ ҷиҳати боз ҳам беҳтар ба роҳ мондани таҳсил ва муҳайё намудани шароитҳои зарурӣ чорандешӣ намуда истодааст. Миқдори умумии синфхонаҳои таълимии он 115 адад ва ҷойи нишаст бошад, 6146 ададро барои донишҷӯён дар бар мегирад” [168].

Донишгоҳ дар асоси шартномаи ҳамкорӣ бо ҶСК “Тоҷиктелеком” ва кашидани хатти оптикӣ на танҳо бо шабакаи интернет пайваست гардид, балки барои профессорону омӯзгорон шабакаи дохилидонишгоҳиро таъсис дод. Ба ин восита дар донишгоҳ техникаву технологияи муосир (компютер, проектор, телевизиор ва ғ) ба таври васеъ мавриди истифода қарор гирифт. Ҳамзамон, санҷишу имтиҳонҳо дар шӯбаҳои рӯзонаву ғоибонаи донишгоҳ тавассути техникаву технологияи муосир ба роҳ монда мешаванд. Раванди сессияҳои имтиҳонӣ аз ҷониби комиссияи умумидонишгоҳӣ, ки ҷиҳати назорати супурдани санҷишу имтиҳонҳо таъсис дода мешавад, назорат гардида, натиҷаи он дар ҷаласаҳои Шурои олимон, Шурои илмӣ - методӣ, назди ректор, назди ҷонишини ректор оид ба таълим баррасӣ карда мешавад [168].

Дар ҳисоботи солонаи донишгоҳ барои соли таҳсили 2019-2020 қайд мегардад, ки “бо мақсади вусъат бахшидани истифодаи самарабахши технологияҳои навини иттилоотӣ иртиботӣ дар раванди таълим ва дастрасии омӯзгорон аз маводи электронии иттилоотӣ таълимӣ, илмӣ методӣ ва таҳкими пояи моддию техникии раванди таълим курсҳои омӯзишии: “Истифодаи технологияҳои иттилоотӣ иртиботӣ дар раванди таълим», «Таҳия ва тартибдиҳии саволномаҳои тестӣ”, “Мафҳум ва истилоҳоти низоми кредитии таҳсил”, “Ташкили раванди таълим дар шароити низоми кредитии таҳсил” “Тӯри соатҳо ва тақсими вақт”, “Тарзҳои ҳолгузорӣ ва баҳодиҳӣ дар низоми таҳсилоти кредитӣ”, “КМРО – шакли нави ташкили кори таълим”, “Баҳои миёнаи умумии донишҷӯ (GPA) ва тарзи муайян кардани он”, “Тарзи таҳия ва тасдиқи сарбории таълимии ҳайати профессорону омӯзгорон дар шароити низоми кредитии таҳсилот” барои мудирони кафедраҳо ва ҳайати профессору омӯзгорони Донишгоҳ ташкил карда шуд” [31], [182].

Дар пайи дастгириҳои Ҳукумати мамлакат барои омода намудани мутахассисони баландихтисос имкониятҳо васеъ гардида, шуруъ аз соли таҳсили 2017-2018 номгӯи ихтисосҳои Донишгоҳ аз ҳисоби ихтисосҳои замонавӣ ва барои хоҷагии халқи ҷумҳурӣ зарур ба 54 адад мерасад.

Натиҷаи муваффақияту дастовардҳо, камбудии ҷойдошта ва сифати таълим аз масъалаҳои муҳимми ҷаласаҳои Шурои олимон, Шурои илмӣ-методӣ, ҷаласаҳои кафедраву факултаҳо буда, ин масъалаҳо зери назорати роҳбарият қарор дорад. Ғайр аз ин, бо ташкили курсҳои тақмили ихтисос устодони кафедраҳои донишгоҳ соҳиби гувоҳнома мегарданд.

Дар нимсолаи тирамоҳии соли таҳсили 2018-2019 теъдоди донишҷӯён дар ин донишгоҳ 5658 нафарро ташкил мекард, ки аз ин шумора 4761 нафар ба таври рӯзона, 897 нафар ба таври фосилавӣ ва ғоибона таҳсил менамоянд. Шумораи духтарон 1383 нафар, аз ҷумла дар таҳсилоти рӯзона 842 нафарро ташкил медиҳанд [138]. Теъдоди донишҷӯёни тариқи шартномавӣ таҳсилкунанда дар донишгоҳ ба 3815 нафар баробар буд. Инчунин, 1843 нафар донишҷӯ тариқи буҷавӣ таҳсил мекард, ки 104 нафари он тавассути квотаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дохил шуда буданд.

Дар мамлакат зери роҳбарии бевоситаи Пешвои миллат нисбати дастгирии шахсони камбизоат, эҳтиёҷманд таваҷҷуҳи ҷиддӣ зоҳир мегардад. Дар ин замина роҳбарияти донишгоҳ ҳам барои беҳтар намудани шароити таҳсил ва зисту зиндагонии донишҷӯёни камбизоат ва эҳтиёҷманд пайваста чораҳои амалӣ меандешад. Хусусан, тавре қайд гардид, донишҷӯён ба таври ройгон бо хобгоҳ таъмин гардида, тамоми шароити таҳсил фароҳам оварда шудааст. Дар донишгоҳ 17 нафар ятимон ва 14 нафар маъҷубон таҳсил мекунанд, ки аз ҷониби роҳбарияти донишгоҳ ҳамаҷониба дастгирӣ меёбанд [138].

Ҷиҳати дуруст ба роҳ мондани раванди таълиму тарбия дар ҳамаи зинаҳои таҳсилот мутахассисони болаёқат зарур аст. Аз ин рӯ Донишгоҳ дар самти омодакунии кадрҳои баландихтисос, пешрафти корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ ва ихтироот пайваста кӯшиш ба харҷ медиҳад. Аммо барои ноил гардидан ба чунин дастовардҳо муҳайё будани шароити лозимии модию техникӣ муҳим аст. Мусаллам аст, ки чунин шароити қонеъкунандаро донишгоҳи мазкур доро мебошад ва маҳз ҳамин имконият боиси рушд намудани донишгоҳ дар як давраи кӯтоҳи таърихӣ гардид.

Ҳамин тавр, бо ба инобат гирифтани заруриятҳои болозикр ҳукумати мамлакат дар айни замон чунин як боргоҳи илму маърифатро, бо тамоми шароити муосири моддию техникӣ сохта ба истифода дод ва он дар як муддати кӯтоҳ фаъолияти пурсамар намуд.

Ҳамин тариқ, гуфтан ба маврид аст, ки бо ба даст омадани Истиқлолияти Тоҷикистон таҳти роҳбарии Роҳбари давлат роҳи эъмори ҷомеаи миллиро пеш гирифта, дар ин росто баҳри мустаҳкам намудани пояҳои ҳокимияти конститутсионӣ ва давлатдории миллий нақшаҳои ояндасозиро тарҳрезӣ намуд. Аммо ҷанги шаҳрвандӣ рушди тамоми соҳаҳои хоҷагии мамлакатро барои даҳсолаҳо ба қафо партофта, ба ҷомеаи тозатаъсиси мо хисороти бузурге ворид намуд. Соҳаи афзалиятнок ва муҳимми ҷомеа, яъне маориф аз соҳаҳои дигар дида зиёни ҷиддӣ дид. Аз ин лиҳоз, сарвари давлат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон новобаста аз вазъияти нобасомони солҳои ҷанги шаҳрвандӣ таъсис додани донишкадаю донишгоҳҳоро, ки ба ин васила имкони бартараф намудани норасоии кадрҳои педагогӣ фароҳам меомад, дастур доданд. Бо дарки зарурати таъсиси ихтисосҳои нави вобаста ба талаботи истеҳсолот, ба инобат гирифтани шумораи аҳоли ва ё ин ки фароҳам овардани имкони бештар барои сокинони вилоят, ки ба дигар манотиқи ҷумҳурӣ барои таҳсил мерафтанд ва чунин имкониятро на ҳар як кас

соҳиб аст, бо дастуру супоришҳои Пешвои миллат Донишгоҳи давлатии Данғара низ таъсис дода шуд, ки дар тули фаъолиятш дар омода намудани кадрҳои педагогӣ, рафъи норасоии омӯзгорон дар вилоят ва ҷумҳурии саҳми назаррас гузошт.

Дар маҷмӯъ дар солҳои истиқлоли давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба масъалаи таъминоти моддӣ-техникии муассисаҳои таҳсилоти олии вилояти Хатлон заминаҳои муосид фароҳам оварда шуданд. Ин тадбирҳо барои баланд бардоштани сифати таълим ва омодакунии касбияти мутахассисон (аз ҷумла самти омӯзгорӣ)-и рақобатпазир шароити муосид фароҳам оварда буд. Яъне яке аз омилҳои муҳимтарини самаранокии фаъолияти кории МТОК вилоят маҳз таъминоти моддию техникии онҳо мебошад. Ҳамчунин таъмири азнавсозӣ ва сохтмони биноҳои таълимӣ низ ба соҳа руҳияи нав бахшида, ҷавонон, наврасон ва мутахассисон ба таълим, таҳсил, фаъолияти корӣ дар МТОК ҷалб шуданд. Озмоишгоҳҳо, синфҳои компютерӣ, синфхонаҳои мучахҳаз бо технологияи замонавии таълим, китобхонаҳои илмӣ ва электронӣ, пайваستшавӣ ба шабакаи Интернет ва дигар шароитҳои барои баланд бардоштани сифати таълим ва омодакунии касбии кадрҳои самтҳои мухталиф нақши муҳим бозиданд.

Мустаҳкам намудани базаи моддӣ-техникӣ дар муассисаҳо имкон дод, ки раванди таълим бо истифодаи технологияи муосири таълим ва таҳсил ба роҳ монда шавад. Ҳамчунин барои устодону омӯзгорон ҳангоми истифода аз воситаҳои иттилоотӣ коммуникатсионӣ шароитҳои муосид ба вуҷуд оварда шуд, ки самаранокии фаъолияти касбии онҳоро зиёд намуд. Дар солҳои охир рақамикунонӣ, пешрафти инфрасохтори электронии муассисаҳо, таҷдиди таҷҳизотҳои дигари таълимӣ самти навро дар рушди минбаъдаи МТОК вилоят ба миён овардааст.

Вале боиси тазаккур аст, новобаста аз ин ҳанӯз барои беҳтар намудану ба талаботи замон мутобиқ намудани инфрасохтори рақамии муассисаҳои таҳсилоти олий, таҷҳизотонидани озмоишгоҳҳо ва дигар воситаҳои моддӣ-техникӣ зарурат боқӣ мемонад. Зеро ба талаботи бозори меҳнат мутобиқ сохтани дараҷаи касбии мутахассисон ин заминаи асосӣ ба шумор меравад. Аз ин бармеояд, ки заминаҳои моддӣ-техникии муассиса омилҳои муҳимтарини рушди соҳаи маориф дар вилоят буда, барои баланд бардоштани сифати таълим мусоидаткунанда мебошад.

БОБИ II. НАҚШИ МУАССИСАҲОИ ТАЪЛИМИИ ОЛИИ КАСБИИ ВИЛОЯТИ ХАТЛОН ДАР ТАЙЁР НАМУДАНИ КАДРҲОИ ПЕДАГОГӢ ДАР СОЛҲОИ СОҲИБИСТИҚЛОӢ

2.1. Нақши Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ дар тайёр намудани кадрҳои педагогӣ дар вилояти Хатлон

Дар вилоят нахустин мактаби таҳсилоти олии, ки рушди минбаъдаи он заминаҳои бунёдии таъсисёбии дигар макотиби олиро дар вилоят фароҳам овард, Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ маҳсуб меёбад. Ин донишгоҳ дар давраи бисёр ҳассосу душвори ҳаёти ҷамъиятии кишвар ба Донишгоҳ табдил ёфт [49, с. 79].

Донишгоҳи авлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ дар давраи фаъолияти худ шумораи донишчӯёнро аз 48 нафар то 10 ҳазор нафар расондааст. Дар ибтидо шумораи муаллимон 9 нафар буда, айна ҳол 588 нафарро дар бар мегирад. Миқдори кормандони унвондор аз 5 номзади илми ба 130 номзади илм ва профессорону докторон ба 29 нафар расид [138].

Дар донишгоҳ 10 факулта, 20 кафедра аз рӯйи 55 ихтисос ва бо теъдоди 10 ҳазор донишчӯ фаъолият мекунанд, ки барои соҳаҳои гуногуни хоҷагии халқи мамлакат мутахассис тайёр мекунанд. Тавре қайд гардид, дар донишгоҳ 285 нафар омӯзгорон ба таълиму тарбияи донишчӯён машғуланд. Аз ин шумора 11 нафар докторони илм, 11 нафар профессор, 96 нафар дотсент, 102 нафар муаллими калон, 367 нафар ассистент мебошанд. Як нафар корманди ин донишгоҳ Арбоби илму техникаи Тоҷикистон С.К. Каримов академики Академияи муҳандисии Федератсияи Россия мебошад.

Дастпарварони ин донишгоҳ дар соҳаҳои гуногуни хоҷагии халқи ҷумҳурӣ фаъолияти пурсамар доранд. Чунин олимони маъруфи кишвар, ки узви вобастаи АМИТ мебошанд, Абдурахмон Маҳмадов, Маъруф Раҷабӣ, Маҳмуд Абдуллоев, Абдулло Раҳимов, Иноят Арабов, Раҳмат

Акбаров, Рустам Салимов, Абдулло Табаров, Абдулҳамид Нозимов, Махфират Хидирова, Искандар Икромов, Ҷумъа Шарифов, Нуралӣ Солеҳов, Абдулҳамид Паҳлавонов ва дигарон маҳз шоигирдони ҳамин даргоҳ буданд. Инчунин, шоирону нависандон, ба монанди Ҳақназар Ғоиб, Ашур Сафар, Сафармуҳаммад Айюбӣ, Муҳаммад Ғоиб, Саидҷон Ҳакимзода, Абулҳай Қодирӣ, Саид Раҳим, Сафар Амирхон, Карим Давлат, Хосият Вализода, Наср Бобо ва ғайраҳо хатмкардагони ҳамин донишгоҳанд.

Донишгоҳ дар тарбияи хунармандон низ саҳми арзанда гузоштааст, ки хизматҳои чанде аз онҳо, ба монанди хунарманди машҳури тоҷик Одина Ҳошим, хунармандони шоистаи Тоҷикистон Бобоҷон Азизов ва Ҷумахон Сафар дар рушди санъату хунари тоҷик ниҳоят бузург аст.

Аммо, лозим ба зикр аст, ки донишгоҳ дар самти омода намудани кадрҳои педагогӣ як давра ба мушкилоти воқеан ҳам ҷиддӣ рӯ ба рӯ гардида, рисолати омода намудани мутахассисонро бо душворӣ анҷом медод. Новобаста аз вазъияти мушкили солҳои мазкур пойгоҳи кадрӣ донишгоҳ оҳиста – оҳиста зиёд мешуд ва ин масъала аз вазифаҳои аввалиндараҷаи роҳбарияти донишкада дар он солҳои норасоии кадрҳои педагогӣ маҳсуб меёфт. То 20 декабри соли 1993 30 кафедра ва 7 факултет амал мекард. Шумораи кормандони илмӣ - тадқиқотӣ бошад, 220 нафарро ташкил медод, ки ин нисбати соли 1992 20 нафар зиёд буд [35, с.21].

Бо сабаби мушкилоти падидомада шумораи донишҷӯён низ як муддат коҳиш меёфт. Масалан шумораи донишҷӯён то моҳи декабри соли 1992 4974 нафарро ташкил медод ва аз ин шумора 2599 нафарашон дар шуъбаи рӯзона таҳсил мекард, шумораи онҳо то моҳи декабри соли 1993 ба 4025 расид, ки 3013 нафарашон дар шуъбаи рӯзона таҳсил менамуданд [36, с.3].

Дар натиҷаи ҷанги шахрвандӣ дар донишгоҳ норасоии кадрҳо эҳсос мешуд. Идома ёфтани қашшоқии иқтисодӣ ва дар натиҷаи қадр накардани заҳмати олимони донишкада як зумра тадқиқотчиён аз ширкат варзидан дар корҳои тадқиқотӣ даст кашиданд ва ё ин ки гуруҳе аз олимони пурқувват ва сермаҳсул ба дигар донишгоҳҳои олии вилояту пойтахти ҷумҳурии фирор карданд, миқдори муайяни соҳибқаламон ба рухсатии маҷбурии яқсола баромаданд ва қисме аз омӯзгорон касби шарафноки педагогиро умуман тарк намуданд ва ғайра. Барои мисол, агар соли 1993 шумораи устодон ва умуман муҳаққиқоне, ки ба пажӯҳиш ва тадрис машғул буданд ба 220 нафар мерасид, пас аллакай дар соли 1996 шумора қариб бе тағйир, яъне 219 нафар боқӣ мемонд, ки аз ин миқдор танҳо 150 нафарашон ба корҳои тадқиқотӣ машғул буданд [35, с. 21].

“Баробари таъсис ва рушди факултаҳои нав миқдори устодону донишҷӯёни донишгоҳ ҳам афзуд. Дар маҷмӯъ шумораи донишҷӯён дар соли таҳсили 1992-1993 дар шуъбаи таҳсилоти рӯзона 2800 ташкил меод. Аз ин миқдор дар факултаи физика 312 нафар, дар факултаи математика 373 нафар, дар факултаи забон ва адабиёти тоҷик 549 нафар, дар факултети забон ва адабиёти рус 556 нафар, дар факултаи методикаи таълими ибтидоӣ 388 нафар, дар шуъбаи равоншиносӣ 167 нафар, дар факултаи биология 45 нафар, дар шуъбаи муолиҷавӣ 127 нафар, табобати кӯдакон 77 нафар, таърих 37 нафар, шуъбаи баҳисобгирии бухгалтерии хоҷагии кишоварзӣ 31 нафар, баҳисобгирии бухгалтерии саноатӣ 55 нафар, иқтисодиёти байналмилалӣ 30 нафар, иқтисодиёти иҷтимоӣ банақшагирӣ 35 нафар, шуъбаи англисӣ 28 нафар” [181].

“Боиси хушнудӣ ва сарфарозии аҳли зиё ва донишҷӯёну омӯзгорон буд, ки аввалин вохӯрии номзад ба Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон бо интихобкунандагон дар толори Донишгоҳи давлатии Кӯлоб баргузор гардид ва ин яке аз санаҳои муҳимми таърихи

донишгоҳ ба шумор меравад. Ба ин муносибат дар толори донишгоҳ маҷлис баргузор гардид. Маҷлисро бо сухани муқаддимаӣ ноиби ректор оид ба таълим, профессор С. Азизов кушода, меҳмононро хайрамақдам гуфт. Дар маҷлис номзадро С.А. Патрикеев - Сардори қувваҳои муштаракӣ сулҳҷӯй дар Тоҷикистон, М. Убайдуллоев - ҷонишини аввали раиси Шӯрои Вазирон, А. Салимов - раиси кумитаи иҷроияи Шӯрои депутатҳои халқи вилояти Хатлон ҳамроҳӣ мекарданд” [35,с.21].

Дар Донишгоҳи давлатии Кӯлоб рӯзномаи “Анвори дониш” нашр мешавад, ки ин нашрияи аз 1-уми сентябри соли 1994 интишор мешавад. Рӯзномаи “Анвори дониш” бо ташаббус ва дастгирии академик С.К. Каримов (собиқ ректори донишгоҳ) таъсис ёфта, аз нашр бароварда мешавад. Рӯзнома дар Вазорати матбуот ва ахбори Ҷумҳурии Тоҷикистон (ҳоло Вазорати фарҳанги ҶТ) таҳти рақами 285, аз 14.03.1994 ба қайд гирифта шуда, шумораи якуми он 01.09.1994 ба таъъ расидааст. Мақсаду вазифаҳои ин рӯзнома дар барномаву оинномаи он чунин омадааст: “тарғибу ташвиқи илму маърифат, инъикоси рӯйдодҳои муҳим дар ҳаёти иқтисодӣ ва иҷтимоии донишгоҳ, пойдор гардонидани дӯстии ҷавонони гуногунмиллат, ҳимояи манфиатҳои Ҳукумати Конститутсионии Тоҷикистон ва тарғиби комёбиҳои илми дунё [174].”

Аз таърихи фаъолияти донишгоҳ бармеояд, ки соли аввали фаъолияти Институт (1945) дар факултаҳои мазкур ҳамагӣ 48 нафар абитуриентон қабул гардиданд, ки ба онҳо 9 нафар омӯзгорони таҳсилоти олидошта таълим медоданд. Нахустин директори он Раҳмон Каримов буданд. Директори аввали муассиса бо фармони вазири маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 25-уми августи соли 1945 ба ин вазифа таъйин мешавад. Дар соли аввали таҳсил нақшаи қабули донишҷӯён 80% таъмин карда шудааст. Бо кумак ва дастгирии идораҳои марбутаи давлативу ҳизбии шаҳру вилояти Кӯлоб барои шогирдон ба миқдори

зарурӣ синфхонаҳо, дафтарҳои корӣ, озмоишгоҳҳо ва хобгоҳ пайдо карда мешаванд. Ҳамин тавр, бо андешидани чораҳои зарурӣ ва муҳайё намудани шароит раванди таълиму тарбия ба низом даромад. Ба ғайр аз ин омӯзгорони беҳтарин аз дуру наздик барои пешбурди фаъолияти муассиса ҷалб карда шуданд.

Сарфи назар аз ҳолати рухдода ҳайати зерини устодон аз он ҷумла, докторҳои илм Х.С. Авзалов, Ҷ. Алимӣ, М.О. Ибодов, И. Икромов, С. Каримов, А. Маҳмадов, К.Б. Қодиров, С. Фазлиддинов, 2 нафар академики академияи муҳандиси С. Каримов ва С. Фазлиддинов, 1 нафар узви вобастаи академияи муҳандисӣ 3. Шарифов, 1 нафар узви вобастаи академияи илмҳои педагогӣ С.С. Мирзоев, профессорон С.Азизов, М. Ибодов, С. К. Каримов, И. Ғуломов, М.Набиев, Т.Р. Раҳмонов, 3.Ш. Шарифов, С.Ч. Ҷалишев, С.С. Юнусов ва дотсентону муаллимони калон Х. Бобоев, С. Зайниддинов, Х. Нуриддинов, И. Саидов, А. Табаров дар докторантура, Б. Алимардонов, А. Гадоев, С.Юматов, М.Завқиев, С. Раҷабов, Р.Самариддинов, Ҷ. Лангариева, С. Лангариева, С. Зарифов, М. Умарова, Х. Маҳмадёроева, А. Абдурахимов, К.К. Раҳимов, Ш. Тоиров, А. Шарифов, И.Шарифов И. Р. Қаҳҳоров, К. Гуломнабиев, А. Юсуфов, С.Султонова, Б.Муродов, О. Саидвалиева ва ғайраҳо новобаста аз мушкилоти болозикр самимона ва содиқона фаъолият намуданд [36, с. 3].

Дар баробари омода намудани кадрҳои педагогӣ дар назди раёсати донишгоҳ масъалаи бозомӯзӣ ва такмили ихтисоси устодони донишгоҳ низ дар мадди аввал қарор дошт. Танҳо дар моҳҳои сентябр - декабри соли 1996 6 нафар ассистентҳо ва муаллимон ба коромӯзии яксола, 1 нафар дотсент Шарифов Ҷ.Ш. ба рухсатии эҷодии 6 моҳ, А.Кучаров ва Ҷ.Сафаров ба коромӯзии 4 моҳ ва Ф.Шарифов ба коромӯзии 3 моҳа фиристода мешаванд[37,с.5].

Соли 1995, ки ҳанӯз вазъият на он қадар хуб буд, вобаста ба дастгириҳои роҳбарияти донишгоҳ баъзе аз устодон рисолаҳои илмӣ худро ҳимоя намуда, пойгоҳи илмӣ ва кадрӣ муассисаро пурқувват намуданд.

Чуноне ки иброз доштем, саҳми гурӯҳе аз устодони донишгоҳ, ки умри худро сарфи таълиму тарбияи донишҷӯён намудаанд, дар донишгоҳ кам нестанд. Бо мақсади кадр намудани хизмати устодоне, ки дар он солҳои душвор дар тайёр намудани кадрҳои педагогӣ ва умуман мутахассисони дараҷаи баланд саҳми назарраси худро гузоштанд ҳукумати мамлакат эшонро бо ҷоиза ва дигар мукофотҳои давлатӣ сарфароз намуд. Аз ҷумла, соли 1996 як зумра устодони донишгоҳ, ба монанди С. Каримов бо мукофоти давлатии Ходими шоистаи илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, дотсенти донишгоҳ Г. Иброҳимов бо Ифтихорномаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, профессор И.Н. Гуломов, дотсент К. Иззатуллоев ва К. Рустамов бо нишони Ходими шоистаи маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз гардонида шуданд. Дар ҳамаи сол и.в. профессор Т. Раҳмонов ва Т. Ҷалишев – ба мукофоти муаллими хизматнишондодаи Ҷумҳурии Тоҷикистон сазовор шуданд.

Ҳисоботи ҷамбабии ректори донишгоҳ соли 1996 собит намуд, ки “... ҳайати олимони ва омӯзгорони университет масъулиятшиносии баланди меҳнатӣ нишон дода, дар муфассал омӯхтани омилҳои ба ҷараёни таҳқиқотҳои оянда мададрасон, тайёр намудани нақшаи муайян барои ривҷу раванқ додани кори эҷодии муҳаққиқон ва иҷрокунандагони мавзӯҳои алоҳидаю коллективона заҳмати зиёде ба харҷ додаанд” [39, с. 38-39]. Устодон 4 рисола, 2 китоби дарсӣ, 1- матни лексияҳо, 14 васоити таълимӣ, 3 маҷмуаи илмӣ, 3 дастури методӣ, 1 китобча, 41 мақолаи илмӣ, методӣ ва оммавӣ, 21 тезисҳо ва ғайраҳо дар ҳаҷми 180 ҷузъи чопи ба таъб расиданд. Мақсад аз ин таваҷҷуҳҳо ба

самти илм аз он иборат буд, ки пойгоҳи илмӣ ва кадрӣ донишгоҳ боз ҳам мустаҳкам гардад.

Рушди кадрҳои омӯзгорӣ дар солҳои истиқлолият яке аз омилҳои муҳими таҳкими маориф ва пешрафти он ба шумор меравад. Бо назардошти талаботи замон ба кадрҳои омӯзгорӣ Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон як зумра чораҳои мушаххас андешид.

Барои рушди ҳамаҷонибаи донишгоҳ иҷрои қарори қонунҳои марбут ба соҳа, қарори амрҳои Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон чораҳои муассир андешида шуданд. Аз ин рӯ бояд гуфт, ки яке аз муваффақиятҳои муассиса маҳз ҳамин иқдом маҳсуб меёбад.

Тайи ин солҳо дар тайёр кардани мутахассисони дорои маълумоти миёна ва олии касбӣ дигаргуниҳои кулӣ ба вуҷуд омадаанд. Як қатор техникум ва омӯзишгоҳҳо ба коллеҷ табдил дода шуданд. Мактабҳои олии ба таълими бисёрзинагии маълумот гузаштаанд. Сохтори мактабҳои олии ба низом дароварда шуд. Дар як қатори мактабҳои олии факултетҳои нав ҷорӣ карда шуда, дар факултетҳои география шӯъбаҳои нави географ-демограф, география-экология ҷорӣ карда шуд. Миқдори макотиби олии кишвар аз 13 адади соли 1991 то солҳои 2003-2004 ба 31 адад расонида шуд. Шумораи умумии донишҷӯён бошад, дар солҳои дарназардошташуда аз 69,3 ҳазор ба 108034 нафар расонида шуд. Соли 2006 бошад, шумораи мактабҳои олии ба 38 адад расида, дар онҳо 152 ҳазор донишҷӯ таҳсил мекард.

Ҳарчанд барномаи давлатии компютеркунонӣ барои мактабҳои таҳсилоти умумӣ пешбинӣ шудааст, бо супориши Президенти мамлакат мактабҳои олии аз ҳисоби маблағҳои ғайрибуҷавӣ тавонидаанд бо компютерҳо таъмин гарданд. Дар ҳамаи мактабҳои олии ба миқдори лозимӣ синфхонаҳои компютерӣ таъсис ёфта, бо компютер таъмин шуданд. Ҳамаи мактабҳои олии касбии ҷумҳурӣ, аз ҷумла Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, Донишгоҳи тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ

ибни Сино, Донишгоҳи Техникии Тоҷикистон ба номи М.С. Осимӣ, Донишгоҳи технологии Тоҷикистон, Донишкадаи иқтисодии Тоҷикистон ва ғайраҳо бо шабакаи байналмилалӣ “Интернет” пайваست буда, аз он ба таври лозимӣ истифода мебаранд. Ҳамзамон, шӯбаҳои коргузориҳои тамоми донишгоҳҳои донишкадаҳои олии кишвар бо компютер таъмин мебошанд. Донишҷӯён бошанд, дар раванди таълим, корҳои мустақилонаи донишҷӯӣ ва ғайраҳо аз компютер ба таври васеъ истифода мебаранд.

Дар солҳои Истиқлоли давлатии кишвар вобаста ба талаботи замон сохтори макотиби олии кишвар тағйир ёфтаанд. Ҳамчунин зарурати тағйири иловаҳо ба низомномаву оинномаҳо, стандартҳои давлатии маълумот ба амал омад. Санадҳои меъёриву ҳуқуқӣ дар сатҳи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон низ ба замон мутобиқ гардида, таҷдид шуданд ва дар муҳлатҳои муайян тасдиқ гардиданд.

Айни замон дар низоми таҳсили муассисаҳои таҳсилоти олии касбии ҷумҳурӣ меъёрҳои ҷаҳонӣ пурра ворид шудаанд. Зеро барои тайёр намудани мутахассисони соҳибкасб дар бозори меҳнат, рақобатпазир тадбирҳои зиёде андешидан лозим аст, ки сатҳи дониш, маҳорати касбӣ ва кордонии онҳо ба стандартҳои байналмилалӣ бояд мувофиқат дошта бошанд. Тараққиёту пешрафти ҳар як давлат ба фаъолияти кадрҳои навҷӯву навоар ва баландихтисосу лаёқатманд вобаста мебошад. Танҳо бо саҳми бевоситаи сарвари давлат барои тайёр кардани кадрҳои баландихтисос дар хориҷи кишвар фонди махсуси Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон таъсис дода шуд. Барои ҷалби ҷавонон ва муҳайё намудани шароити таҳсил дар хориҷи кишвар инчунин стипендияи байналмилалӣ Президенти кишвар «Дурахшандагон» ташкил карда шудааст.

Бо дастгириҳои пайвастаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавонони зиёди кишвар дар донишгоҳҳои донишкадаҳои бонуфузи

кишварҳои хориҷӣ, ба монанди ИМА, Федератсияи Россия, Ҷумҳурии мардумии Чин, Германия, Фаронса, Миср, Белоруссия, Англия, Япония, Қазоқистон, Арабистони Саудӣ, Ҷумҳурии Корея ва дигар кишварҳо таҳсил доранд ва ин иқдоми нек барои тайёр кардани кадрҳои соҳаҳои гуногун, ки ба он ҷумҳурии мо эҳтиёҷманд аст, аз ҷумла кадрҳои омӯзгорӣ низ аҳаммияти калон дорад.

Боиси таваҷҷуҳ аст, ки солҳои охир диққати Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба соҳаи маориф афзуда, барои беҳдошти рӯзгору зиндагии омӯзгорон ғамхориҳои зиёд зоҳир мегардад. Махсусан, тайёр кардани кадрҳои баландихтисоси омӯзгорӣ ва ба омӯзгорони соҳибмаърифат таъмин кардани ҳамаи сохторҳои таҳсилот дар маркази таваҷҷуҳи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷой дорад.

Ҳоло Донишгоҳ беш аз 10 ҳазор нафар донишҷӯ, 10 факулта, 28 кафедра, ва 55 ихтисос дорад.

Айни замон (соли 2012) дар Донишгоҳ 100 нафар устодону омӯзгорон ба фаъолияти илмӣ, таълимӣ ва тарбиявӣ машғул мебошанд. Аз ҷумла: доктори илм 11, профессорон 11, номзадҳои илм, дотсентон 96, муаллимони калон 102, ассистентон 367 нафар фаъолият менамоянд. 1 нафар академики Академияи Муҳандисии Федератсияи Россия профессор Каримов С.К. Арбоби илму техникаи Тоҷикистон қору фаъолият намуда истодаанд[113,с.3-4].

Тавре Сарвари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар яке аз баромадҳои худ ибраз мекоранд, “сатҳи баланди тафаккури гуманитарӣ, мардумро ба худшиносиву ватандӯстӣ, ифтихор аз давлату давлатдорӣ ва фарҳанги пурғановати миллати худ ҳидоят мекунад, бисёр муҳим аст” [113,с.4].

Аз миёни хатмкардагони донишгоҳ, ки барои халқу миллати тоҷик хизматҳои арзанда кардаанд ва ходимони намоёни давлатию сиёсӣ гаштаанд, ба монанди Султон Мирзошоев, Саймумин Ятимов,

Нусратулло Абулҳақов, Лақай Қармишев, Абдурахмон Азизов, Ислон Қурбонов; вакилони мардумӣ Асо Расулов, Рӯзигул Солеҳова, Садбарг Набиева, Савсан Кабирова, Махфират Хидирова, Амирхон Сафаров, генералҳо Нуралӣ Назаров, Давлат Бобоев, Шариф Салимов, Исроил Маҳмудов, Ҳабибулло Раҳимов, Назриҷон Мирон, Латофат Насриддинова, Исмоилқул Субҳонов, Султон Валиев, Раъно Мирзоева, Кенҷамо Маҷидова, Соҳибназаров Амирхӯча, Хуҷамурод Фазлиддинов ва дигаронро метавон ёдовар шуд.

Ҳамзамон, як зумра хатмкардагони ин донишгоҳ, ба монанди Соат Чалишев, Куган Иззатуллоев, Гурез Иброҳимов, Маҳмуд Абдуллоев, Қайом Сангов, Ғоиб Мирзоев, Нуралӣ Расулов, Муродалӣ Набиев, Саттор Абдулвоҳидов, Аҳмад Алиев, Муҳаббат Иззатова, Ёралӣ Содиқов, Ҳотам Асозода, Ҷамила Юлдошева, Додарбек Сайдалиев, Абдукарим Ҳалимов, Шарофат Худойдодова, Нодири Ашӯрова, Дилором Ғафурова, Дилором Сайдахмадова, Зайналбӣ Холиқова, Савронбӣ Раҳимова, Ниёзбӣ Давлатова ва дигарон, ки ҳар кадом дорои дараҷаву унвонҳои илмӣ ва ё мукофотҳои давлативу соҳавӣ мебошанд, фаъолият намуда истодаанд.

Як зумра хатмкардагони дигар донишгоҳҳову донишқадаҳои ҷумҳурӣ ва берун аз он дар асоси роҳати Вазорати маорифи кишвар ва дархосту пешниҳоди муассисаҳои дахлдор ба Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ омада, дар ин ҷо қору фаъолият намудаанд, ки аз шумораи академик Каримов Самариддин, Ғуломов Ислон, Азизов Саидхоҷа, Ибодов Маҳмадулло, Маликов Маҳмуд, Ғайюров Хушвахт, Сафиев Ҳайдар, Сафаров Ҷумахон, Расулов Абдурахим, Шарифов Зариф, Қурбонов Абдурахмон, Авзалов Хайрулло, Қодиров Каримҷон, Кучаров Аламхон, Бобоев Хаёл, Ҷумъахон Алимӣ ва дигаронро ном бурдан мумкин аст. Ҳамчунин, қисми зиёди онҳо дар

ин муассисаи таълимӣ ба корҳои илмӣ низ машғул шуда, соҳиби унвон ва дараҷаҳои илмӣ гардидаанд.

Тавре қайд гардид, рушди тамоми соҳаҳои кишвар, аз вазъи маорифи он вобастагӣ дорад. Бинобар ин, Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷиҳати баланд бардоштани маърифатнокии мардум ва рушди ҳамаҷонибаи кишвар пайваستا нисбат соҳаи маориф чораҳои мушаххас меандешад: “Бо сифати баланд интишор ёфтани китобҳои дарсӣ, густариши корҳои сохтмон ва таъмири мактабҳо, инчунин бо лавозимоти заруриву компютерҳо таъмин намудани онҳо аз ҷумлаи иқдомҳои Ҳукумати Тоҷикистон дар роҳи фароҳам овардани шароити мусоид барои таълиму тарбияи самарабахши насли наврас мебошад” [99, с. 57], [47, с. 15-32] .

Соли 1940 Қарори Шурои Комиссариати халқии Ҷумҳурии Шуравии Сотсиалистии Тоҷикистон, таҳти №274 “Дар бораи дар заминаи омӯзишгоҳи омӯзгории шаҳри Кӯлоб таъсис додани Донишқадаи давлатии муаллимтайёркунии дусола” ба имзо расид. Аммо, мутаассифона, бо сабаби сар задани Ҷанги Бузурги Ватанӣ, ки вазъи иқтисодии кишвар хароб гардида, тамоми захироту имконот ба фронт ирсол карда мешуд, амалӣ гардидани қарори мазкур ба таъхир афтод. Пас аз ҷанг, яъне 15 августи соли 1945 дигарбора қарор “Дар бораи таъсис додани Донишқадаи давлатии муаллимтайёркунӣ дар заминаи омӯзишгоҳи шаҳри Кӯлоб қабул гардид. Дар асоси ин қарор омӯзишгоҳ ба донишқада табдил ёфта, дар муддати солҳои 1945-1953 ҳамчун Донишқадаи муаллимтайёркунии дусолаи Кӯлоб фаъолият намуд.

Ректори донишқадаи навтаъсиси Кӯлоб шодравон Р.Каримов иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ буд, ки бо чандин ордену медалҳо мукофотонида шуда буд. Инчунин, дар донишгоҳ иштирокчиёни ҷанг шодравон Бозор Шарифзода, Бурҳон Исмоилов, Ғулом Ятимов, Арда

Қувватов, Мердин Ниязов, Аҳмадҷон Муминов, Ашраф Сидиқов солҳои тӯлони қору фаъолият намуданд, коллективи донишгоҳ, хоҳири онҳоро ба некӣ пос мефоранд [90,с.286].

Солҳои 1947-1948 шумораи довтолабон нисбат ба солҳои қаблӣ зиёд шуда, 90 нафар ба донишқада қабул карда шуд. Соли 1947 хатмкардагони он, ба монанди Худойдод Сангов, Шариф Зиёев, Хоркаш Қодиров, Шариф Ҳасанов, Ҳамрохон Файзиев, (аз факултаи физика-математика), Ғулом Бӯриев, Қосим Исмоилов, Султон Бекматов, Муъмин Мирзоев, Умаралӣ Комилов, Ғафур Муллоев, Худойдод Мирзоев, Файзулло Пӯлодов, Сафаралӣ Наимов, Талбак Раҳмонов, Зайнал Салимов, Шараф Шарифов, Сайдаҳмад Раҳимов (аз шӯъбаи таърих), Баён Раҳимов, Шакар Сафаров ва дигарон (аз факултаи табиатшиносӣву ҷуғрофия) соҳиби диплом шуда, баъзеи онҳо, аз ҷумла Вазир Чалилов, Карим Қурбонов, Санг Абдуллоев, М. Аҳмадалиева, Абдурахмон Маҳмудов, Шакар Сафаров, Кӯган Начмиддинов, Аюб Файзиев, Ғиёс Набиев, Наим Назаров, Пирӣ Шукуров, Рашид Одинаев, Болта Раҳимов, Ҷаббор Шарифов, Ҳайит Шерхонов, Э. Зардиев ва дигарон ба қорҳои партиявӣ, роҳбарӣ ва комсомолӣ ба ноҳияҳои вилояти Кӯлоб фиристода шуданд [43,с.58].

Агар шумораи донишҷӯёни Донишқадаи муаллимтайёркуниро ба ҳисоб гирем, пас миқдори умумии донишҷӯёни он дар соли таҳсили 1953-1954 аз 311-нафар иборат буд. Илова бар ин, ҳамон сол 34-нафар донишҷӯ шӯъбаи рӯзона ва 58-нафари онҳо шӯъбаи ғоибонаро хатм намуданд. Ба ин тариқа, теъдоди донишҷӯёни рӯзона ва ғоибона дар соли хониши 1953-1954 572-нафарро ташкил меод. Дар соли хониши 1953-1954 дар Донишқадаи давлатии омӯзгории Кӯлоб 72-нафар омӯзгорон қор мекарданд [91, с.41-42].

Сол то сол сохтори донишқада тағйир ёфт, шумораи факултаҳо, ихтисосҳо ва донишҷӯёну омӯзгорон зиёд гардид. Масалан, солҳои

таҳсили 1950-1951 шумораи донишчӯён 446 нафарро ташкил дода, омӯзгорони он аз 9 ба 39 нафар расид. Дар байни ин омӯзгорон, омӯзгорон аз дигар халқу миллатҳои Иттиҳоди Шуравӣ буданд. (И.В. Тарасов, В.С. Миснер, М.М. Шматко, Э.И. Радишева, А.Г. Лицитская, В.В. Жабан, В.М. Венахин, Р.Усмонов, С.Хоҷаев, М.Худойназаров буданд) [43, с.58].

Шумораи донишчӯён дар ин донишқада дар солҳои 1952-1953 576 нафарро ташкил кард. Миқдори омӯзгорон бошад, ба 100 нафар расид. Дар ин солҳо мутахассисони варзида, ба монанди Атоев Салоҳиддин, Бобоев Ё.А., Кабина М.Г., Назаров Ҳ., Назаршоев Моёншо, Султонов Мирзо, Ирфон Парвиз, Ҳомид Хоҷаев ва дигарон ҳамчун омӯзгор ба кор қабул гардиданд. Донишқадаи дусолаи муаллимтайёркунии мазкур дар омода намудани кадрҳои омӯзгории педагогӣ нақши бориз гузошта, дар муддати 8 соли аввали фаъолияташ (солҳои 1945-1953) дар тайёр кардани кадрҳои педагогӣ ва таъмини мактабҳои миёнаи ҷумҳурӣ бо муаллимон нақши муҳим гузошт. Хусусан, дар солҳои дарназардошта дар донишқада 900 нафар ба таҳсил фаро гирифта шуда, 750 нафари он соҳиби дипломи таҳсилоти олии нопура гардида, қисми зиёди онҳо ба корҳои педагогӣ машғул шуданд.

Устодон дар баробари таълим ба корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ ва омӯзиши маводи таълимӣ ҷиҳати ба тартиб даровардани нақшаи фанни таълимӣ ва таълими босифат машғул шуданд. Роҳбарияти донишқада ва Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар баробари таълиму тарбияи донишчӯён ба сатҳи дониш ва малакаи омӯзгор низ диққати ҷиддӣ дода, ба донишқада кормандони дорои дараҷа ва унвонҳои илмӣ равон мекарданд, ки ин ба пажӯҳиш машғул шудани омӯзгорони беунвон ва донишчӯён таъсири мусбӣ расонда, метавонистанд аз таҷриба ва дониши онҳо баҳраманд гарданд [43, с.58].

Қайд кардан бамаврид аст, ки Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ аз нахустин донишгоҳ дар ҷануби кишвар ба ҳисоб меравад ва дар тарбияи кадрҳои баландихтисос нақши муҳим бозидааст.

“Ҳоло бошад, Донишгоҳ аз 10 факултет, 32 кафедра (27 тахассусӣ ва 5 умумидонишгоҳӣ), хобгоҳ барои донишҷӯён ва омӯзгорон, 7 марказ (марказҳои бақайдгирии донишҷӯён, тестӣ, фосилавӣ, ТИК, омӯзиши забонҳо, рушди касбият ва инноватсия ва ҳунарҳои мардумӣ), 7 бинои таълимӣ, осоишгоҳи табобатӣ, гармхона, майдончаҳои варзишии тобистона ва зимистона, 7 100 ҷойи нишаст, парки технологӣ, Коллеҷи омӯзгории Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ; Маркази касбомӯзӣ дар н.Муъминобод; Муассисаи таълими литсей барои хонандагони лаёқатманд дар ш.Кӯлоб; Кӯдакистони “Ситора”-и назди донишгоҳ; Боғи фарҳангию фароғатии ба номи Сайдалӣ Вализода дар ш. Кӯлоб; Истироҳатгоҳи “Истиқлол” дар н.Муъминобод иборат аст” [113, с. 3].

Дар донишгоҳ дар зинаҳои таҳсили бакалаврият, магистратура ва докторантураи PhD ҳамагӣ 68 ихтисос амал мекард. Солҳои баъдӣ, дар баробари гурӯҳи ихтисосҳои амалкунанда, инчунин, роҳандозии ихтисосҳои нав низ ба нақша гирифта шуда, теъдоди онҳо зиёд карда шуд. “Дар нимсолаи аввали соли 2021 бошад шумораи умумии донишҷӯёни донишгоҳ 12 111 нафарро ташкил медиҳад. Шумораи умумии омӯзгорон дар донишгоҳ 562 нафарро ташкил дода, аз миёни онҳо 188 нафарашон занон мебошанд (33,5 %)” [113, с.3]. **(Нигаред ҷадвали № 2.1.1.).**

Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи А. Рӯдакӣ дар баробари муассисаҳои илмиву таълимии дохили ҷумҳурӣ бо макотиби олии ва институтҳои илмӣ –таҳқиқотии хориҷӣ, пеш аз ҳама муассисаҳои илмии Федератсияи Россия, Украина, Белорусия, ИМА, Озарбойҷон, Молдова,

Қазоқистон, Қирғизистон, Эстония, Чин, Олмон, Англия, Ҳиндустон, Туркия, Эрон, Испания, Италия, Шветсия, Туркменистон, Ўзбекистон, Франция, Чехия ва ғайраҳо ҳамкорихоро ба роҳ мондааст.

Айни ҳол донишгоҳ ба монанди дигар макотиби олии кишвар ба низоми кредитии таҳсилот гузашта, аз рӯи ин система таҳсилро ба роҳ мондааст, ки аз ҷониби Ҳукумати мамлакат бо тамоми таҷҳизоти зарурӣ, хусусан технологияи муосир таъмин мебошад [113,с.3-4]. **(Нигаред чадвали № 2.1. 2.).**

Олимон ва омӯзгорони Донишгоҳ ғамхориҳои доимӣ ва дастгириҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Сарвари давлатамонро ҷиҳати беҳбуд бахшидани вазъи иҷтимоии зиндагии зидди, муҳайё намудани шароити мусоид дар муассисаҳои таълимию илмӣ, хусусан Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ҳамаҷониба эҳсос менамоянд.

Рушди кадрҳои омӯзгорӣ дар солҳои истиқлолият яке аз омилҳои муҳимми таҳкими маориф ва пешрафти он ба шумор меравад. Бо назардошти талаботи замон оид ба соҳаи маориф Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон як зумра чораҳои мушаххас андешид.

Тайи ин солҳо дар тайёр кардани мутахассисони дорои маълумоти миёна ва олии касбӣ дигаргуниҳои кулӣ ба вуҷуд омаданд. Як қатор техникум ва омӯзишгоҳҳо ба коллеҷ табдил дода шуданд. Мактабҳои олии таълими бисёрзинагии маълумот гузаштанд. Сохтори мактабҳои олии ба низом дароварда шуд. Дар як қатор мактабҳои олии факултетҳои нав ташкил карда шуда, дар факултетҳои география шӯбаҳои нави географ-демограф, география-экология ба фаъолият оғоз карданд.

Тибқи қадвалҳои мазкур сол аз сол шумораи донишҷӯён дар донишгоҳ афзоиш ёфта истодааст. Бо дарназардошти ҳамин матлаб Раёсати донишгоҳ кӯшиш ба харҷ додааст, то шароити кории устодон ва музди меҳнати эшонро баланд бардорад, ки натиҷаи иқдоми мазкурро

метавонем дар чадвалҳои овардашуда мушоҳида намоем (**Нигаред чадвали № 2.1.7.**).

Инчунин, барои ҷалби устодони соҳибтаҷриба ва ҳавасманд намудани онҳо Раёсати Донишгоҳ иқдоми қадрдонӣ намудани устодонро ҳамеша дар мадди аввал донистааст (**Нигаред чадвали № 2.1.8.**).

Самти дигари фаъолияти олимони донишгоҳ тайёр кардани мутахассисон тавассути магистратура, аспирантура, докторантура мебошад. Солҳои 1990-2005-ум барои ДДК ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ давраи хеле пурмаҳсули илмӣ буд, ки дар мактабҳои олии дигари ҶТ ва шаҳрҳои собиқ Иттиҳоди Шуравӣ омӯзгорони зиёди донишгоҳ ба таҳсил фаро гирифта шуданд, чандин маҷмуаи корҳои илмӣ кормандони донишгоҳ ба таърифи расид, 14 рисолаи докторӣ ва 62 рисолаи номзадӣ ҷимоя гашт. Шуъбаи аспирантураи донишгоҳро то имрӯз 58 нафар хатм кардаанд. Ҳоло (2015) дар аспирантура 33 нафар, аз ҷумла 10 нафар рӯзона ва 23 нафар ғоибона таҳсил доранд. Дар донишгоҳ ҷамъияти илмӣ донишҷӯён фаъолият дорад, ки беҳтарин олимону донишҷӯён дар ҷаласаҳои он бо маърузаҳои илмӣ баромад намуда, бо ифтихорномаву сипосномаҳо қадрдонӣ карда шуданд. Ҳайати профессорону омӯзгорони донишгоҳ дар муддати як соли охир 277 таълифоти илмӣ, 19 монография, 5 китоби дарсӣ, 12 дастури таълимӣ, 19 тавсияи методӣ нашр намудаанд; 14 таклифи навоҷӯӣ пешниҳод карда, соҳиби 2 патент шудаанд. Натиҷаҳои таҳқиқоти илмӣ кормандони донишгоҳ дар маҷаллаҳои илмӣ Ахбороти АИ ҶТ, Маърифати омӯзгор, Паёми Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ, Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав, ДДОТ ба номи С.Айнӣ ва ДМТ ва ғ. ба таърифи мерасанд. Ҳоло дар шуъба 15 нафар корманд: Ш.З. Худойдодова –ноибӣ ректор оид ба илм ва инноватсия, Эраҷ Давлатов –сардори раёсати илм ва инноватсия, Качкуллоев

Абдухолиқ – ҷонишини сардори раёсат, Раҳимова Қурбонбӣ, Холова Ғалатӣ, Шамшоди Ҷамшед, Бадалов Исфандиёр – мутахассисони раёсати илм ва инноватсия кору фаъолият доранд. Раёсати илм ва инноватсия дар ҳайати худ сохторҳои зеринро дорад. Рӯзномаи «Анвори дониш», Маркази истеъдодҳои ҷавон, Маркази рушди касбият ва инноватсия, Китобхонаи донишгоҳ ва Парки технологӣ, ки дар маҷмӯъ 15 нафар корманд ба кор ҷалб шудаанд [23].

Солҳои таҳсили 2018-2019 шумораи донишҷӯён дар Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ ба 9658 нафар мерасид, ки аз ин шумора 5745 нафари он дар шӯъбаҳои рӯзона ва 3913 нафар дар шӯъбаҳои ғоибона ба таҳсил фаро гирифта шуда буданд. Аз шумораи умумии донишҷӯён 2741 нафар ба тариқи буҷавӣ ва боқимонда, яъне 6362 нафар тариқи шартномавӣ таҳсил мекарданд. Соли 2019 донишгоҳ дорои 9 факулта буда, таълим ва тадрис дар 7 бинои таълимӣ ва ду баст сурат мегирад. Дар донишгоҳ 426 нафар (аз ҷумла 280 духтар) донишҷӯён тибқи квотаи Президентӣ ба таҳсил фаро гирифта шудаанд, ки ҳамагӣ бо хобгоҳ ва идрорпулии ҳармоҳа таъмин мебошанд.

Дар донишгоҳ 15 нафар донишҷӯ барандагони стипендияҳои (идрорпулиҳои) номӣ мебошанд, аз ҷумла 5-нафар гирандаи идрорпулии Президентӣ; 5-нафар гирандаи идрорпулии раиси вилояти Хатлон; 1-нафар гирандаи идрорпулии Кумитаи ҷавонон ва варзиши назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон; 10-нафар гирандаи идрорпулии ректори донишгоҳ, 2-нафар гирандаи идрорпулии раиси Кумитаи занон ва оилаи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон; 2-нафар гирандаи идрорпулии раиси КИ ҲХДТ дар вилояти Хатлон. Дар соли 2018 гирандагони стипендияи вилоятӣ аз ҳисоби олимони донишгоҳ 11-нафарро ташкил медиҳад [23].

Дар донишгоҳ 51 ихтисосҳои амалкунанда аст, 48 ихтисос дар таълими рӯзона; 48 ихтисос дар таълими ғоибона, аз ҷумла фосилавӣ; 24

ихтисос дар зинаи магистратура; 5 ихтисос дар зинаи аспирантура; 11 ихтисос дар зинаи докторантраи PHD. Ин раванд исботи он аст, ки имрӯзҳо донишгоҳи мазкур дар тайёр намудани кадрҳои педагогӣ ҳиссаи назаррас гузошта истодааст.

Дар шуъбаҳои рӯзона ва ғоибонаи донишгоҳ аз рӯи 36 ихтисос, аз ҷумла ихтисосҳои “забон ва адабиёти тоҷик, рӯзноманигорӣ, забоншиносӣ ва технологияи нави иттилоотӣ, забон ва адабиёти рус (дар мактабҳои миллӣ), забони англисӣ, таҳсилоти ибтидоӣ, таҳсилоти ибтидоӣ бо ихтисоси иловагӣ, таҳсилоти ибтидоӣ-санъати мусиқӣ, тарбияи ҷисмонӣ, дефектология, логопедия, сурдопедагогика, олигофренопедагогика, тарбияи ҷисмонӣ ва омодагии дифои ҳарбӣ, химия-биология, химия-экология, биология-экология, географияи сайёҳӣ ва менечменти саёҳат, география, таърих ва ғайраҳо” [23]. донишҷӯён таҳсил менамоянд.

Соли 2018 ҳайати олимону омӯзгорони донишгоҳ дар самти татбиқи корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ чораҳои зарурӣ андешида, ҷиҳати таъмини татбиқи афзалиятҳои асосии сиёсати иҷтимоию иқтисодӣ дар ҷумҳурӣ саъю талош намуданд. Ҳоло 523 нафар омӯзгорон, (8 нафар доктори илм, 54 нафар номзади илм, аз инҳо 21 нафар дотсент), 37 нафар докторанти фалсафа (PhD), 30 нафар аспирант, зиёда аз 176 нафар унвонҷӯён ва 243 нафар магистрантон аз рӯи 24 равия, 28 проблема ва 32 мавзӯҳои илмӣ, 9 мавзуи илмӣ-таҳқиқотии фармоишӣ барои таҳқиқот дар соҳаҳои илмҳои мухталиф дар 28 кафедраи амалкунанда ба ғайрияти илмӣ машғул мебошанд. Аз 28 кафедраи донишгоҳ 27 адади он ба корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ анҷом дода, натиҷаҳои бадастомада ҳамасола дар шакли китобу монография ва мақолаҳои илмиву оммавӣ ба таъбир мерасанд. Танҳо дар давраи ҳисоботӣ аз 523 нафар ҳайати омӯзгорон 457 нафарашон ба корҳои илмӣ таҳқиқотӣ машғул мебошанд,

ки ин ба 87,3% теъдоди омӯзгорони донишгоҳ баробар аст ва нисбат ба соли гузашта 2% зиёд мебошад [175].

Шуъбаи тайёркунӣ ва азнавттайёркунии кадрҳои илмӣ педагогии донишгоҳ бо қарори Шурои олимони Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ аз 18.02.2019, №24 дар заминаи шуъбаи магистратура ва докторантураи PhD таъсис дода шудааст. Зинаи таҳсилоти магистратура ва докторантураи фалсафа (PhD), ки зинаи таҳсилоти олий ба ҳисоб мераванд, бо мақсади омода намудани мутахассисони баландихтисос барои соҳаи маорифи кишвар нигаронида шудаанд, танҳо дар асоси фармони Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон дар донишгоҳову донишқадаҳо, муассисаҳои илмӣ-таҳқиқотӣ, академияҳо, ки заминаҳои хуби моддию техникӣ доранд, таъсис дода мешавад. Муҳлати таҳсил дар шакли рӯзонаи магистратура ду сол муқаррар карда мешавад, дар зинаи докторантураи PhD се сол муқаррар гардидааст [176].

Саҳифаи дурахшонтарини солномаи донишгоҳ дар солҳои соҳибистиқлолӣ воҳӯрии аввалини Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба аҳли донишгоҳ дар маъракаи пешазинтиҳоботӣ ба ҳайси номзад ба мақоми Президентӣ (соли 1994) ва маъракаи раёспурсии умумихалқӣ оид ба Конститутсия (Сарқонун)-и Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб меравад. Мояи ифтихор ва саодатмандии бениҳоятест, ки дар таҷлили 70-солагии Донишгоҳ Сарвари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон иштирок дошт ва бо маърузаи пурмуҳтаво баромад карда ва ҳамзамон бинои таълимии боҳашаматеро ба донишгоҳ тухфа намуд.

Дар соли таҳсили 2019-2020 ҳайати профессорону омӯзгорони донишгоҳ 3 китоби дарсӣ, 6 монография, 18 васоити таълимӣ-методӣ ва зиёда аз 336 мақолаҳои илмӣ ва дигар маводи илмиро рӯи нашр овардаанд.

Чалби донишчӯён ба озмунҳо ва фестивалҳои ҷумҳуриявӣ бо мақсади баланд бардоштани сатҳи малакаю маҳорати онҳо низ аз иқдомҳои пайвастаи роҳбарияти донишгоҳ аст. Ин гуна барномаҳо имкон медиҳанд то донишгоҳ дар роҳи омода намудани кадрҳои педагогии сатҳи ба бозори меҳнат ҷавобгӯ ба дастовардҳои бештар ноил гардад.

Рӯзҳои 29-30- юми март соли 2017 дар шаҳри Душанбе бахшида ба “Соли ҷавонон” озмун доир гардид. Озмуни мазкур бо дастгирии Кумитаи ҷавонон, варзиш ва сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон миёни донишчӯёни макотиби олии кишвар ташкил ва баргузор карда шуд. Дар ин фестивал-озмун дастаҳои донишчӯёни муассисаҳои олии ҷумҳурий ширкат варзиданд. Даври ниҳоии озмун дар Маркази ҷумҳуриявии фарҳангии ҷавонон “Ориёно” баргузор гашт. Дар фестивал дастаи Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ бо роҳбарии Каримов Далер, сардори шуъбаи кор бо ҷавонон, аъзоён Саидзода Розия, донишчӯёни факултаҳои гуногуни донишгоҳ иштирок намуданд.

Ҷамасола дар кишвар Олимпиадаи донишчӯёни МТОК-и Ҷумҳурий баргузор мегардад ва даври ниҳоии ин озмун 21-22-юми апрели соли 2017 дар Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ баргузор карда шуда буд. Дар олимпиадаи мазкур 39 муассисаи таҳсилоти олии касбӣ донишчӯёни 32 муассисаи таҳсилоти олии касбӣ аз рӯи 11 фанни таълимӣ (забон ва адабиёти тоҷик, забони англисӣ, забони русӣ, технологияи информатсионӣ, таърихи халқи тоҷик, математика, физика, химия, биология — экология, назарияи иқтисодӣ, фалсафа) сабқати дониш намуданд. Дар маҷмӯъ 271 нафар донишчӯён иштирок доштанд.

Сабқат дар озмун тибқи тартиб аз рӯи навиштани иншо дар мавзӯи оғоз аз фанҳои самти филологӣ, бахшида ба ҷашнҳои иншоӣ хурд

навишта, аз фанҳои дигар аз рӯи саволномаҳои тестӣ баргузор шуда, муҳассилин донишу маҳорати худро санҷиданд.

Дар олимпиада 11 нафар ғолиби ҷои якум, 14 нафар ғолиби ҷои дуум, 21 нафар ғолиби ҷои сеюм гардида, 49 нафар бо ифтихорномаи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон мукофотонида шуданд. Донишҷӯёни Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ ба гирифтани 3 ҷойи аввал, 3 ҷои дуум ва 3 ҷои сеюм, яъне пас аз Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дар мақоми дуум қарор гирифтанд. Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абӯали ибни Сино бо гирифтани 2 ҷойи аввал 3 ҷойи дуум ва 4 ҷои сеюм мақоми 3-юмро сазовор гардиданд. Маълумоти болозикр собит месозад, ки аллакай донишгоҳ дар радифи маъруфтарин макотиби олии кишвар сабти ном карда, сатҳу сифати тайёр намудани кадрҳои педагогӣ дар донишгоҳ ба зинаи лозимӣ расидааст.

Маҳз ҳамин кӯшишҳои раёсати донишгоҳ оид ба баланд бардоштани сатҳу сифати таълим буд, ки “соли 2017 ду магистри донишгоҳ магистратураи донишгоҳҳои хориҷи кишварро бо дипломи аъло хатм намуданд. Фирдавси Холмуҳаммад магистратураи Донишгоҳи давлатии омӯзгории шаҳри Томски Федератсияи Россияро аз рӯи ихтисоси “Математика” ва Садафмоҳи Нуриддин Донишгоҳи технологии ба номи Ҷавохирлол Нерӯи кишвари Ҳиндустонро аз рӯи ихтисоси “Роҳбарияти тиҷорат” бо дипломи аъло хатм намудаанд. Айни замон ду нафар Сумани Бобоҳон дар магистратура ва Абдурахмонова Нилуфар дар шӯбаи магистратура дар Ҷумҳурии Ҳиндустон таҳсил намуда истодаанд” [176].

Бо Қарори Ташкилоти байналмилалӣ сертификати сифати аврупоии Институти Шведсариягӣ (Донишгоҳи Оксфорди Британияи Кабир) Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ ба муҳлати эътиборнокии аз 30.08.2017 то 30.08.2018 соҳиби иҷозатнома

(литсензия ва Сертификати байналмилалӣ сифати Аврупо (Ҷоиза) гардид. Ҷоиза ва иҷозатномаи бадастомада имконият дод, ки кормандони донишгоҳ дар лоиҳаҳои таълимии байналмилалӣ иштирок намуда, наشري мақолаҳояшонро дар хориҷи кишвар бештар ба роҳ монанд ва нуфуз ва рейтингҳои Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абӯабдуллоҳи Рӯдакиро боз ҳам баландтар бардоранд.

“Бо мақсади иштирок дар семинари байналмилалӣ, ки дар ҳамоҳангсозӣ бо ВМИҶТ ва Агентии мустақили аккредитатсия ва рейтинг (АМАР) дар мавзӯи “Аккредитатсия - механизми самараноки таъмини сифати таҳсилот”, ки дар Донишгоҳи славянии Россияву Тоҷикистон рӯзи 21 феврал бо иштироки муовини аввали ВМИ ҶТ Мирбобоев Р.М., Сардори Раёсати мактабҳои олии ВМИҶТ Ҳайдаров Ф.Н., Директори АМАР Жумагулова Алина Боқитҷоновна, коршиносони байналмилалӣ Яновская О.А., Медетов Б.Е., Сайдуллаева М.А. ва муовинони ректорони 29 МТОК ҶТ оид ба таълим ва муносибатҳои байналмилалӣ баргузор гардид. Аз Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ ноиби ректор оид ба муносибатҳои байналмилалӣ Худойдодова Шарофат, ноиби ректор оид ба таълим Холиқзода Айниддин ва сардори раёсати таълим Шарипов Анвар дар ин семинар иштирок доштанд. Зимни семинар оид ба масъалаҳои мубрами баланд бардоштани сифати таҳсилот дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва кишварҳои Осиёи Миёна ва Қазоқистон маърузаҳо шунида шуданд” [176].

Чанд сол дар мамлакат аз ҷониби Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон Олимпиада байни донишҷӯёни МТОК-и кишвар баргузор карда мешуд. Ҳамин тариқ 12-13-уми март соли 2020 дар бинои Академия Олимпиадаи мазкур баргузор гардид. Ҳайати ҳакамон аз ҳисоби олимони Академия таъсис дода шуд.

Аз ҳисоби донишҷӯёни ДДК ба номи Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ низ дар Олимпиадаи мазкур ғаёл ширкат дошта, дар ҷамъбаст Ҳусайнов Ҳусниддин, донишҷӯи соли 5-уми факултаи химия, биология ва география ғолиби ҷои аввал дар самти химия ва Авалов Бахтиёр, донишҷӯи соли 3-юми факултаи физика ва математика дар самти технологияи иттилоотӣ ғолиби ҷои сеюм гардиданд.

“Бо мақсади амалӣ намудани иқдоми пешгирифтаи ҳукумати мамлакат оид ба баланд бардоштани сатҳи саводнокии ҷавонон ва дар сатҳи баланд омода намудани мутахассисон раёсати донишгоҳ ҳамеша кӯшиш намудааст, то дар озмунҳои ҷумҳуриявӣ, назири “Фурӯғи субҳи доноӣ китоб аст”, “Илм фурӯғи маърифат”, “Тоҷикистон ватани азизи ман” ва амсоли он донишҷӯёнро пешниҳод намояд. Ҳамин иқдом буд, ки соли 2020 дар Театри давлатии академии опера ва балети ба номи Садриддин Айни маросими тантанавии ҷамъбасти Озмуни ҷумҳуриявии “Фурӯғи субҳи доноӣ китоб аст” баргузор гардид, ки дар он ғолибони озмун аз рӯи номинатсияҳо ва ғолиби Шохҷоиза муайян гардида, бо ифтихорномаву дипломҳои Кумитаи тадорукот ва Вазорати маориф, инчунин дигар тухфаҳои пуливу молӣ сарфароз гардонид шуданд. Инчунин, Қурбонов Хуршед, саромӯзгори кафедраи менеҷмент ва маркетинги факултети иқтисод ва идораи Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ аз рӯи номинатсияи “Хондан ва аз ёд кардани осори адабиёти ҷаҳон” дар даври ҷумҳуриявии озмуни “Фурӯғи субҳи доноӣ китоб аст” сазовори ҷои 1-ум гардида, бо 30000 сомонӣ кадршиносӣ гардид” [175].

Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат низ озмуни ҷумҳуриявиро байни донишҷӯёни МТОК-и Ҷумҳурии Тоҷикистон барои дарёфти “Ҷоми раёсати Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат” баргузор менамояд. Донишҷӯи курси чоруми факултети физика ва математика Ахмедов Бахтиёр аз рӯи равияи математика аз байни

донишчӯёни ДДК иштирок намуд. Дар натиҷаи сабқат мавсуф сазовори ҷои якум, ҷом ва дипломи дараҷаи 1 гардид.

Натиҷаи ҳамин талошҳо буд, ки донишгоҳ ба яке аз боргоҳҳои бузурги илму маърифат табдил ёфта, дар омода намудани кадрҳои педагогӣ дар вилояти Хатлон дар сафи пеш қарор дорад. Дар 75 соли фаъолият шумораи донишчӯёни донишгоҳ аз 48 то ба зиёда аз 11000, устодон аз 9 то 558 нафар, кормандони дорои дараҷа ва унвони илмӣ аз 5 номзади илм то 130 нафар ва докторону профессорон аз 0 то 29 нафар расиданд.

Қобили зикр аст, ки танҳо дар байни солҳои 2010 – 2021 100 нафар устодони донишгоҳ рисолаҳои илмӣ номзадӣ ва докториашонро ғимоя намудаанд, ки ин нишондиҳанда собиткунандаи мустаҳкам гардидани пойгоҳи илмӣ ва кадрӣ донишгоҳ аст. Ба ғайр аз ин боиси зикр аст, ки дар озмуни олими ҷавон 6 январ номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент, декани факултети иқтисод ва идораи ДДК ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ Лутфия Расулова соҳиби «Ҷоизаи раиси вилояти Хатлон» гашт. Ҷоиза ва туҳфаҳоро ба муаллима муовини раиси вилояти Хатлон Фирӯза Шарифӣ тақдим намуд.

Натиҷаи дигари рушди фаъолияти донишгоҳ дар самти таълим ва тайёр намудани кадрҳои баландихтисос дар он аст, ки Зафар Мирзоён — мушовири ректор оид ба иртибот бо ҷомеа барои силсилаи мақолаҳо доир ба ҳаёту фаъолияти сиёсӣ ҷамъиятии адиби зиндаёд, “Қаҳрамони Тоҷикистон устод Мирзо Турсунзода дар озмуни ҷумҳуриявӣ, ки аз тарафи нашрияи “Ҷумҳурият” ва мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии ноҳияҳои Шаҳринаву Турсунзода ва шаҳри Ҳисор доир гардид, ғолиб ва соҳиби Шохҷоиза гашт” [175].

2.2. Саҳми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав дар омода намудани кадрҳои соҳаи педагогӣ дар вилояти Хатлон

Дар омода намудани кадрҳои педагогӣ дар вилояти Хатлон Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Н.Хусрав дар шаҳри Қўрғонтеппа низ саҳми арзанда гузошта истодааст. Чуноне ки дар зербоби якум ишора намудем, талаботу ниёзҳои истеҳсолот ва мардум аз як ҷониб зарурати таъсиси донишгоҳро метезонд ва аз ҷониби дигар нарасидани кадрҳои педагогӣ омили муҳимтар мегашт. Ҳамин тавр, чуноне ки дар боло ишора намудем, бо мақсади таъмини муассисаҳои таълимӣ бо омӯзгорон донишгоҳи мазкур низ таъсис ёфт ва ба вазъияти мураккаби ибтидои соҳибистиқлолӣ нигоҳ накарда, зери таваҷҷуҳи роҳбарияти олии мамлакат қарор дошт. Мақсад аз таъсиси донишгоҳ ва беҳтар намудани шароити моддию техникии он низ маҳз амалӣ намудани матлаби болозикр ба ҳисоб мерафт.

“Дар тӯли 70 соли тантанай Ҳокимияти Шӯравӣ дар Тоҷикистон водии Вахш соҳиби таълимгоҳи мустақил нагашт. Дар ҳоле, ки дар дигар вилояту шаҳрҳо ҳар сол як донишгоҳи нав ба хотири касе ё чизе таъсис меёфт. Дар аксари навоҳии ин водӣ мутахассисони соҳибмаълумоти соҳаи маориф, муҳандисон, иқтисодчиён намерасиданд. Бо мақсади таҳсил маскунини ин водӣ маҷбур буданд, ки ба маркази ҷумҳурӣ, вилояти Суғд ё шаҳри Кӯлоб азимат намоянд, вале чунин имконияти васеи иқтисодӣ на ба ҳар кас даст меод. Баъзеҳо мехостанд, ки аз истеҳсолот ҷудо нашуда, аз рӯйи тахассуси дилхоҳашон таҳсилро давом диҳанд. Ин таманно бошандагони водиро Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон пазируфт ва бадин минвол дар маркази вилояти Хатлон – шаҳри Қўрғонтеппа Донишгоҳи давлатӣ арзи ҳастӣ намуд. Таъсиси Донишгоҳи давлатии Қўрғонтеппа дар Вахшонзамин як падидаи хеле муҳими фарҳангию маърифатӣ дар раванди таърих маҳсуб мегардад” [92,с.6].

Донишгоҳ дар солҳои аввали фаъолият аз рӯйи 4 ихтисос кадрҳои педагогӣ омода мекард.

Донишгоҳ дар асоси амру қарорҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, дастуру супоришҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, фармоишу дастурамалҳои Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин дигар санаду меъёрҳои ҳуқуқӣ фаъолияти худро ба роҳ монда, дар татбиқи амалии барномаҳои дурнамои соҳаи маориф саҳми назарраси худро гузошта истодааст[92,с.7].

Ҳадафи асосии донишгоҳи мазкур омода намудани кадрҳои сатҳи баланди омӯзгорӣ ва мутахассисони дигар соҳаҳои кишвар мебошад. Бо ба инобат гирифтани зарурати омӯзиши ихтисосҳои наву замонавӣ шуруъ аз соли 2013 инҷониб бо дастгирии Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ихтисосҳои нав дар донишгоҳ таъсис дода шудаанд, ки ин барои омода намудани кадрҳои лаёқатманд хеле самараи хуб медиҳад.

Бояд гуфт, ки соли 2012 дар Донишгоҳи давлатии Қурғонтеппа ба номи Носири Хусрав якбора 14 ихтисоси нав кушода шудаанд. Ба мисли ихтисоси таҳсилоти ибтидоӣ ва санъати мусиқӣ, низом ва технологияи иттилоотӣ, математика- информатика, радиотехника тарбияи ҷисмонӣ ва омодагии дифои ҳарбӣ, физика-информатика, физика-астрономия, психологияи ҳуқуқшиносӣ, таърих ва бойгонишиносӣ, ташхис ва идораи амволи ғайриманқул, молия ва қарз, маркетинг дар бозори байналхалқии молу хадамот, менеҷменти туризми ҷаҳонӣ, иқтисод ва идораи сайёҳӣ, филологияи шарқ (забони форсӣ) ифтитоҳ гардид. Дар соли 2013 бошад, чор ихтисоси нави дигар, ба монанди фарҳанги ватанӣ ва ҷаҳонӣ, андоз ва андозбандӣ, фольклор, менеҷменти молиявӣ ва гумрук кушода шуд.

Дар соли 2016 бошад, қабули 10 ихтисоси нав, аз ҷумла “физика (фаъолияти илмию педагогӣ), математика (фаъолияти илмию педагогӣ), аудит ва ревизия, сиёсат ва идораи давлатӣ, танзими ҳуқуқии соҳаҳои

идораи давлатӣ, биохимияи тиббӣ, назария ва амалияи тарҷума (забони англисӣ), назария ва амалияи тарҷума (забон ва адабиёти рус), тарбияи ҷисмонӣ, математика-физика пешбинӣ шудааст” [92,с.9].

Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми навбатии худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар 20 январи соли 2016 ба масоили маорифи кишвар диққати махсус дода, қайд намуданд, “Бо сабаби ба низоми кредитӣ гузаштани муассисаҳои таҳсилоти олии касбии кишвар роҳбарони ин муассисаҳоро зарур аст, ки меъёрҳои дар сатҳи байналмилалӣ эътирофшударо пурра татбиқ намоянд ва доир ба масъалаи омӯзиши технологияҳои инноватсионӣ, ворид намудани таҷҳизоти ҳозиразамон ва ба ин васила самаранок гардонидани сифати таълим тадбирҳои ҷиддӣ андешида, ба забонамӯзии донишҷӯён, махсусан забонҳои русию англисӣ, таъминот бо мутахассисони дорои малакаи хуби корӣ ва ҷавобгӯи бозори меҳнат диққати махсус диҳанд” [5].

Дар маҷмуъ дар 10 факултаи Донишгоҳ аз рӯи 45 ихтисос мутахассисон омода карда мешаванд. Ҳамзамон, дар таркиби Донишгоҳ гимназия ва коллеҷи омӯзгорӣ фаъолият менамоянд.

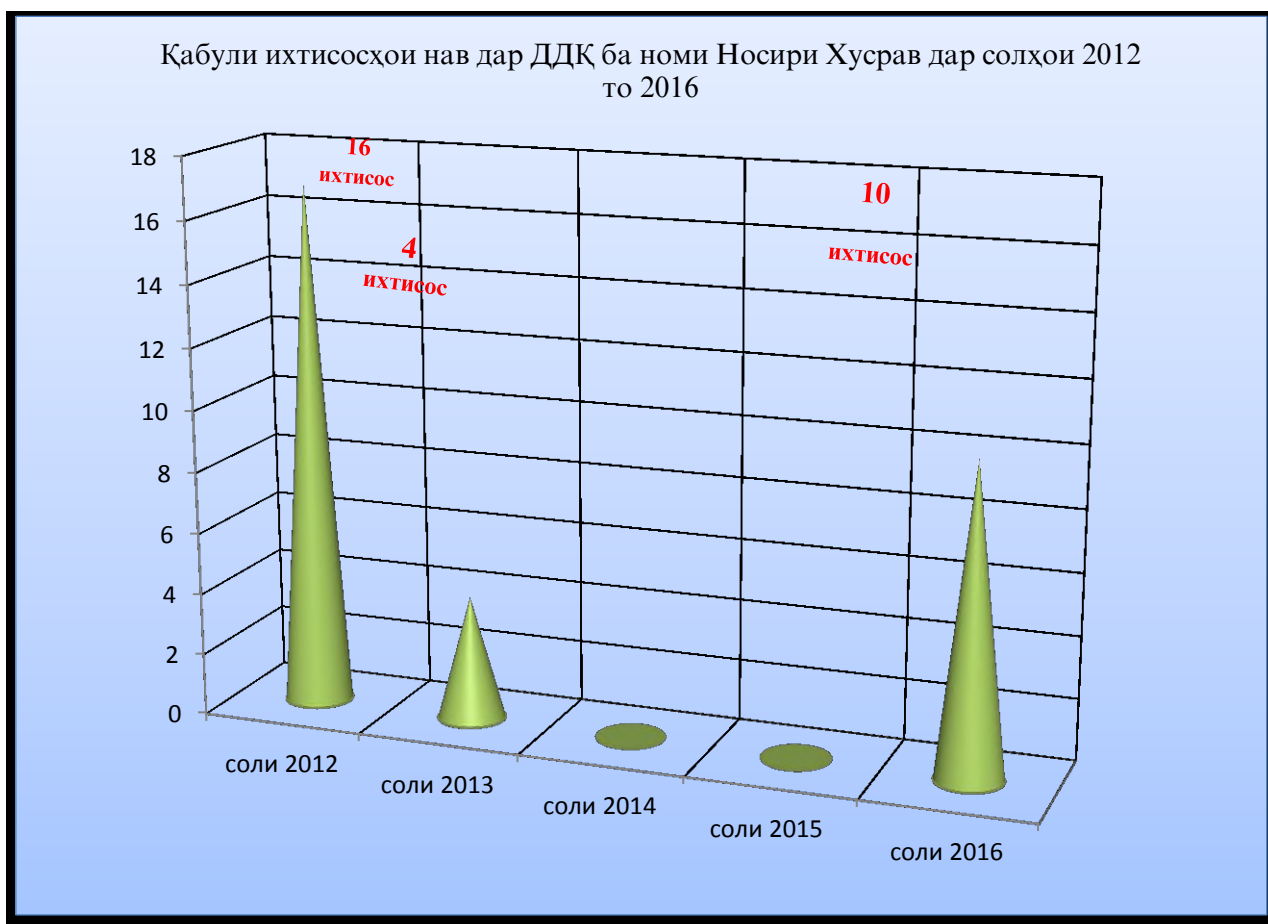
Соли 2012 дар донишгоҳи мазкур 14 ихтисоси нав қабул гардид. Аз ҷумла, 1-03.03.02-01 - дефектология, 1-01.02.02.03 – таҳсилоти ибтидоӣ ва санъати мусиқӣ, 1-03.02.02 - тарбияи ҷисмонӣ ва омодагии дифои ҳарбӣ, 1-40.01.02-04 - низом ва технологияи иттилоотӣ, 1-39.01.01- радиотехника, 1-02.05.03-02 - математика-информатика, 1-02.05.04-02 - физика – информатика, 1-02.05.04-05 - физика - астрономия, 1-23.01.13 - таърих ва бойгоншиносӣ, 1-24.01.02-13 – психологияи ҳуқуқшиносӣ, 1-25.01.04 - молия ва қарз, 1-70.02.02 - ташхис ва идораи амволи ғайриманқул, 1-26.02.03.25 - маркетинг дар бозори байналхалқии молу хадамот, 1-26.02.02.07.01 - менеҷменти туризми ҷаҳонӣ, 1-25.01.07-17 – иқтисод ва идораи сайёҳӣ, 1-21.05.07.01 - филологияи шарқ (забони

форсӣ); дар соли 2013 4 ихтисос, аз ҷумла 1-02.02.04 – фарҳанги ватанӣ ва ҷаҳонӣ, фолклор, 1-25.01.04.03 - андоз ва андозбандӣ, 1-96.01.01-хадамоти гумрук, 1-26.02.02.01 – менеҷменти молиявӣ қабул карда шуд [92,с.11].

Ҳамин тавр, бо зиёд шудани ихтисосҳо шумораи донишомӯзон низ афзоиш ёфтааст (Нигаред ҷадвали № 2.2.1.).

Инчунин, афзоиши қабул ва хатми донишҷӯён мувофиқи ҷадвали овардашуда, далели дигари матлаби болозикр аст (Нигаред ҷадвали № 2.2.2.).

Диаграммаи 2

Теъдоди муҳассилини донишгоҳ дар соли 2012 ҳам дар шӯъбаҳои ғоибона ва ҳам дар шӯъбаҳои рӯзона 12 ҳазор нафарро дар бар мегирифт, ки аз ин шумора 20 фоизашро духтарон ташкил медоданд. Соли 2013 тавассути квотаи президентӣ 181 нафар ба донишгоҳ дохил шуд, ки 112 нафарашонро духтарон ва 69 нафарашонро писарон дар бар

мегирифтанд. Давомоти донишчӯён бошад, хуб ба роҳ монда шуда, солҳои охир ба 95 фоиз расид. Сифати таълим низ дар донишгоҳ хуб ба роҳ монда шуда, бо мақсади боз ҳам баланд бардоштани савияи дониши донишчӯён ва масъулияти азхудкунии барномаҳои таълимӣ аз ҷониби донишчӯён, дар ҳар як нимсола аттестатсияи донишчӯён гузаронида мешавад [91]. Ғайр аз ин, оид ба таҳкими заминаи моддиву техникӣ, фаъолияти илмиву омӯзгорӣ омӯзгорон, муҳассилин ва фаъолияти факултаҳо, инчунин коллеҷу гимназия аттестатсияи дохилидонишгоҳӣ ба роҳ монда мешавад, ки дар асоси он камбудии ҷойдошта бартараф карда мешаванд.

Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав барои дар амал татбиқ намудани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи забони давлатӣ”, барномаи компютеркунонии муассисаҳои таълимӣ”, омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ пайваста чораҳои зарурӣ меандешад. Дар асоси иҷрои Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи забони давлатӣ” тамоми ҷаласаҳо, машваратҳо, семинару конференсияҳо баргузор мешуд. Рӯзномаи “Фурӯғ”, маҷаллаи “Паёми Донишгоҳи давлатии Қўрғонтеппа ба номи Носири Хусрав” дар таҳкиму тарғиби забони давлатӣ саҳми босазое доранд. Амали Консепсияи татбиқи Қонуни забони давлатӣ дар донишгоҳ имконият медиҳад, ки мавқеи он мустаҳкам гардад» [91].

Санҷишу имтиҳонҳои донишчӯён ба воситаи компютер ба роҳ монда шудааст, ки бо маркази бақайдгирӣ пайваست мебошанд. Синфхонаҳои компютерӣ ва пайваст бо шабакаи интернет, мавҷудияти китобхонаи электронӣ дар донишгоҳ ба донишчӯён ба осонӣ имконият медиҳанд, ки маълумоти зарурӣ ва китобҳои лозимаро сари вақт дастрас намоянд. Ғайр аз ин, ҳамаи шубҳаву кафедраҳо ва деканату дигар зерсохторҳо бо компютерҳо таъмин мебошанд.

“Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав бо як қатор муассисаҳои илмиву таълимии хориҷи кишвар, аз ҷумла Донишгоҳи штати Монтанаи ИМА, як қатор донишгоҳу донишқада ва муассисаҳои илмии Россияву Беларусия, Эрону Ҳиндустон ҳамкорӣ дорад” [172]. Фаъолияти илмии олимони донишгоҳ боиси таваҷҷуҳ мебошад. Онҳо мувофиқи 65 мавзӯ ва самт корҳои илмӣ анҷом дода истодаанд. Теъдоди докторони илм 14 нафар ва номзадони илм 92 нафарро ташкил медиҳад. Ғайр аз ин, “2 нафар арбоби илм ва техникаи Тоҷикистон, 6 корманди шоистаи Тоҷикистон, ду нафар барандаи ҷоизаи ҷавонон ба номи Исмоили Сомонӣ, ду нафар барандаи ҷоизаи адабӣ ва илмӣ ба номи Ҷалолиддини Румӣ, 76 нафар Аълоҷии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҳашт нафар Аълоҷии фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон, чор нафар Аълоҷии матбуоти Ҷумҳурии Тоҷикистон, даҳ нафар аъзои Иттифоқи журналистони Тоҷикистон, ду нафар узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон кору фаъолият доранд. 25 нафар устодони донишгоҳ бо мукофотҳои гуногуни давлатӣ сарфароз гардонидашудаанд” [91].

Яке аз самтҳои дигари омода намудани кадрҳои илмӣ ва педагогӣ дар донишгоҳ зинаи магистратура ба ҳисоб меравад. Дар Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав ҳанӯз соли 2012 аз ҷониби Вазорати маориф зинаи таҳсилоти магистратура кушода шуд. Ин ба донишҷӯён барои таҳсили баъди дипломӣ ва анҷоми корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ имконият фароҳам овард. Ин зинаи таҳсилотро дар донишгоҳ дар соли 2014 - 91 нафар ва дар соли 2015 157 нафар хатм намуданд. Дар солҳои зикршуда теъдоди умумии магистрантон дар донишгоҳ 464 нафарро ташкил мекард [170].

Дар донишгоҳи мазкур зинаи дигари таҳсилот, ки дар тайёр намудани кадрҳои педагогӣ аз аҳаммият ҳолӣ нест зинаи таҳсилоти докторантура - доктор PhD маҳсуб меёбад. Дар соли аввали қабули

довталабон ба ин зинаи таҳсилот, яъне соли 2012 се нафар шомил гардида, корҳои илмӣ- таҳқиқотӣ ва таълимиро аз рӯйи ихтисосҳои иқтисодиёт, таърих ва филология ба роҳ монданд.

Маҳз ҳамин кӯшишҳо буд, ки Донишгоҳ дар рейтинги байни макотиби олии кишвар ҷойи 6-умро ишғол намуд, маъмурияти он минбаъд кӯшиш намудаанд, ки шарту шароити таълим ва фаъолияти истироҳатро дар донишгоҳ рӯз то рӯз беҳтар намуда, барои беҳтар гардидани маърифатнокии донишҷӯён корҳои тарбиявиро бештар ба роҳ монад. (Ширкати фаъолонаи донишҷӯдухтарони донишгоҳ дар озмунҳои ҷумҳуриявӣ ва иштироки назарраси донишҷӯён дар баргузориҳои ҷашну чорабиниҳои шахриву вилоятӣ гувоҳи гуфтаҳои болост).

“Таваҷҷӯҳ ва ғамхориҳои рӯзафзуни Президенти мамлакат, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба соҳаи маориф моро водор менамояд, ки тамоми нерӯи ақлонӣ зехнии худро дар партави иҷрои супоришу ҳидоятҳои Сарвари давлат барои беҳбудӣ бахшидан ба сифати таълиму тарбия, истифодаи роҳи усулҳои фаъол дар таълими дарсҳо, технология ва техникаи замонавӣ дар раванди таҳсилот, тайёр намудани мутахассисони баландихтисосу дорои ахлоқи ҳамидаи ба талаботи ҷаҳони муосир ҷавобгӯ равона созем”[170], - қайд гардидааст дар ҳисоботи солони ректори донишгоҳ.

Моҳи январӣ соли 2008 донишгоҳ аз санҷиши Хадамоти давлатии назорати сифати дониши Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон бомуваффақият гузашт ва ба муддати панҷ сол соҳиби аккредитатсия гардид. Донишгоҳ собит намуд, ки дар татбиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи маориф” ҳаёти устодони таълимгоҳ ҷиддӣ камар бастаанд. Пас аз ин ҳаёти устодону профессорони Донишгоҳ барои дуруст ва самаранок ба роҳ мондани фаъолияти корӣ, таклифу

пешниҳодот ва тавсияҳои судманди идораи аттестатсионии Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистонро пурра ба инобат гирифтанд.

Махсусан ташрифи Президенти мамлакат, Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба донишгоҳ 20 июли соли 2000-ум ба устодону шогирдони таълимгоҳ руҳу илҳами тоза бахшид. Ҳидоятҳои Сарвари давлат онҳоро ба фатҳи қуллаҳои нав ба нави илмӣ, дарёфти роҳу усулҳои навтарини таҳсилоту тарбия раҳнамоӣ намуд. Воҳӯриҳои пайваста бо Вазири маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон низ ба устодон таассуроти амиқ ато намуд, ҳисси масъулиятшиносии онҳоро дучанд мегардонид, аз ин рӯ, устодони донишгоҳ ҳамеша кӯшиш ба харҷ медоданд, то дар тарбияи насли наврас, пеш аз ҳама омода намудани кадрҳои педагогӣ ҳиссаи арзандаи худро гузоранд.

Бо фармоиши ректори Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав, аз 16 октябри соли 2007, рақами 4, шӯъбаи назорати сифати таълим аз ҳисоби маблағҳои махсус таъсис дода шуда буд. Шӯъбаи мазкур рисолати пурмасъулиятро пеш мебарад, яъне назорати сифати таълим дар донишгоҳ ва натиҷаи тайёр кардани мутахассисонро дар донишгоҳҳо маҳз шӯъбаи боло зикр ба зимма дорад.

Бахши иқтисод ва хоҷагӣ асоси ҳар як воҳид ва ниҳоди иҷтимоию сиёсии ҷомеаро ташкил медиҳад. Ҳисобдорӣ донишгоҳ аз рӯзи таъсис ёфтани он, яъне соли 1978 фаъолият менамояд. Имрӯз бошад, он бахши муҳим ва асосии донишгоҳ маҳсуб гаштааст. Бахши иқтисоди донишгоҳ шомили сохторҳои ҳисобдорӣ, шӯъбаҳои иқтисод, хоҷагӣ, сохтмон ва хобгоҳи донишчӯён аст. Дар донишгоҳ як бинои чортабақа барои хобгоҳи донишчӯён махсус ғардонида шудааст, ки дар он 400 нафар донишчӯ иқомат мекунанд. Хобгоҳ дорои толори хониш ва ошхона мебошад. Нақши умури хоҷагӣ дар масъалаи ҷиҳозонидани синфхонаҳо, кошоноҳои таълимӣ ва бо навтарин васоити таълимию техникӣ таъмин намудани донишгоҳ, таъмиру тармим намудани биноҳои таълимию

маъмурӣ хеле назаррас аст. Фаъолияти бахши мазкур низ дар беҳтар гардидани шароити кории устодон ва донишҷӯён, ки ба омода гардидани мутахассисон алоқамандии ногусастанӣ дорад, равона гардидааст.

Барои дар сатҳи баланд омода намудани мутахассисон донишгоҳ барои донишҷӯён хобгоҳи чорошёнаи иборат аз 380 ҷой мавриди баҳрабардорӣ қарор додааст. Донишгоҳ дар минтақаи Зағертии шаҳри Сарбанд дар масофаи 2,5 километр барои 5 гектар замин қубури обгузар гузаронида, он ҷо чорбоғи истироҳатӣ ва майдони таҷрибавӣ бунёд намудааст.

Дар давоми соли 2018 дар донишгоҳ 470 нафар устодони доимӣ, аз ҷумла 15 нафар докторони илм, профессорон (Шодиев М. С., Ҳамроев М. Ҳ., Шарифов Ҷ. Ш., Абдурахимов Қ. С., Гадозода А., Икромов И., Комилов А., Абдуназаров Х., Муродов Ҳ. Ғ., Сафаров Ҷ., Сатторов А. Э., Садриддинов Н. Т., Холназаров С., Тағоймуродов Р., Тағоева Т.М.), 94 нафар номзадҳои илм ва дотсентон, 366 нафар саромӯзгорон, омӯзгорон ва ассистентон дар 43 кафедраи донишгоҳ ба корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ ва илмӣ-методӣ машғул буданд. Айни ҳол дар донишгоҳ 23 нафар устодони дорои мукофотҳои гуногуни давлатӣ фаъолият доранд. Аз ҷумла, дар соли 2017 дотсенти кафедраи химияи умумӣ Болтаев Малик Аҷикович бо медали “Хизмати шоиста”, Сидиқова Зухро, Нуров Умархон, Пиров Аламшо бо ифтихорномаи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз гардиданд. Ин шумора далели он аст, ки айни ҳол пойгоҳи илмӣ ва кадрӣ донишгоҳ бисёр пурқувват шуда, заминаҳо ва имкониятҳои бунёдии омода намудани кадрҳои баландихтисоси соҳаи илму маориф фароҳам омадааст[170].

Дар баробари омода намудани кадрҳои педагогӣ инчунин, дар донишгоҳ барои мустаҳкам намудани пойгоҳи илмӣ ва кадрӣ донишгоҳ низ диққати аввалиндараҷа медиҳанд. Аз ҷумла, соли 2017 зери

роҳбарии академик Раҳимов З. (АИ ҶТ), профессорон Исмоилов Ш. (ДМТ), Ҷамшедов П. (АИ ҶТ), Тағоймуродов Р. (ДДҚ ба номи Носири Хусрав), Сафаров Ҷ. (ДДҚ ба номи Носири Хусрав) як нафар устоди донишгоҳ Тағоева Т. М. (кафедраи назария ва методикаи таълими забони англисӣ) рисолаи докторӣ, шаш нафар Мирзораҳимов Ш. (кафедраи таҳлили математикӣ), Саидов Ҷ. (кафедраи адабиёти тоҷик), Саидназаров Р. (кафедраи таҳлили математикӣ) Аҳмадов С. (кафедраи адабиёти тоҷик), Фатҳуллоев И. (кафедраи назария ва методикаи таълими забони англисӣ), Олматова Ш. (кафедраи назария ва методикаи таълими забони англисӣ) рисолаи номзадӣ ҳимоя намуданд. Ҷамчунин, дар соли 2018 шаш нафар устодони донишгоҳ Гулов Қурбон (кафедраи методикаи таълими ибтидоӣ) Муродов Мусулмон (кафедраи кори бонкӣ), Муллоев Хурсандмурод (кафедраи кори бонкӣ) Шодиев Бурҳониддин (кафедраи баҳисобгирии бухгалтерӣ, таҳлил ва аудит), Ҳасанов Шухрат (кафедраи методикаи таълими таърих ва ҳуқуқ), Каримов Нусрат (кафедраи забон ва адабиёти рус) рисолаи номзадӣ ҳимоя намуданд.

Ҳайати профессорону устодони донишгоҳро дар соли 2018 672 нафар устодони доимӣ ташкил мекард, ки аз ин шумора 29 нафар докторони илм, профессорон, 142 нафар номзадони илм, 387 нафар саромӯзгорон, омӯзгорон ва ассистентон буданд ва дар 45 кафедра ба корҳои илмию таҳқиқотӣ ва илмию методӣ машғул буданд (**Нигаред ҷадвали № 2.2.5**).

Раёсати донишгоҳ ҳамеша ба донишҷӯёни ятимии кулл, ниятим ва маъюб имкониятҳо фароҳам оварда, барои омода намудани мутахассисон аз ҳисоби ин қишри ниёзманди ҷомеа кӯшиш ба харҷ медиҳад (**Нигаред ҷадвали № 2.2.6**).

Донишгоҳ бо дигар муассисаҳои олии хориҷи кишвар низ робитаи наздик дошта, ҳар сол пайваста гурӯҳи донишҷӯёнро барои таҳсил ва тақмили дониш ба донишгоҳҳои пешрафтаи дунё равон менамояд. Ғайр

аз ин, дар натиҷаи ҳамкориҳо донишгоҳ дар миқёси кишварҳои Осиёи Марказӣ нуфузи баланд пайдо намуда, шумораи зиёди донишҷӯён бо эътимод дар донишгоҳ таҳсил менамоянд (**Нигаред ҷадвали № 2.2.7**).

Дар донишгоҳ шуъбаҳои магистратура, аспирантура ва докторантураи PhD фаъолият менамоянд. Ин шуъбаҳо дар тайёр намудани кадрҳои илмӣ зинаҳои асосӣ ба шумор мераванд. Масалан, танҳо соли 2020 шумораи умумии аспирантони донишгоҳ ҳамагӣ 14 нафар буда, аз ин шумора 11 нафар дар шуъбаи ғоибона ва 3 нафар дар шуъбаи рӯзона таҳсил менамуданд. Соли 2020, 17 нафар аспирантон ва унвонҷӯёни донишгоҳ рисолаи номзадии худро ғимоя намуданд. Боиси нигаронӣ аст, ки аксар аспирантон ва унвонҷӯёни донишгоҳ як ҷузъи корҳои илмиашонро иҷро карда, бо ҳамин қаноатманд гардида, рисолаҳои номзadiaшонро ба ғимоя пешниҳод намекунанд. Бинобар ин, роҳбарони илмӣ, мудирони кафедраҳо ва дигар шуъбаву раёсатҳои дахлдори донишгоҳро зарур аст, ки дар интихоб ва қабули унвонҷӯён, аспирантон ва докторантони фалсафа диққати махсус дода, дар муддати таҳсил аз болои онҳо назоратро пурзӯр намоянд ва мунтазам аз рафти иҷрои нақшаи инфиродии онҳо ҳисобот талаб намоянд [170].

Имрӯзҳо Донишгоҳи давлатии Бохтар ба як маркази илму маърифат табдил ёфта, донишҷӯён дар шуъбаҳои рӯзона ва ғоибона таҳсил менамоянд. “Дар донишгоҳ 13 факултет, 45 кафедра ва 71 ихтисос амал менамояд, ки 37-тои он ихтисосҳои омӯзгорӣ ва 34-тояшон ихтисосҳои ғайриомӯзгорӣ мебошанд. Коллеҷи омӯзгорӣ ва литсей низ ба сохтори донишгоҳ шомиланд. Дар тули беш аз 40 соли фаъолият донишгоҳро бештар аз 50 ҳазор нафар донишҷӯён хатм кардаанд, ки айни ҳол дар риштаҳои мухталифи хоҷагии халқи кишвар кору фаъолият карда истодаанд” [47,с.42-50].

Баъди ба даст овардани истиқлоли давлатӣ дар низоми маорифи кишвар пайваста ислоҳоти соҳа амалӣ шуда истодааст. Яке аз ин

ислохотҳо ба стандартҳои байналмилалӣ мутобиқ сохтани он ба шумор меравад. Аз ин рӯ дар кишвар гузариш ба фазои ягонаи таҳсилоти ҷаҳонӣ шуруъ шуд. Таҳсилот дар МТОК аз рӯи зинаҳои (бакалавр, магистр, доктор PhD) ба роҳ монда шуда, низоми кредитӣ, ҷамоҳангии стандартҳои давлатии таҳсилоти олий ба стандартҳои байнамиллалӣ, меҳнатталабии азхудкунии барномаҳои таҳсилотӣ (миқдор ва андозаи кредит), истифодабарии низоми ҳолдиҳии рейтингӣ, меъёрҳои муайянкунандаи сифати таҳсилот татбиқ гардиданд. Имрӯзҳо барои машғулиятҳои амалӣ, озмоишӣ, КМРО ва кори мустақилонаи донишҷӯён роҳандозӣ мегардад. Яке аз дастовардҳои муҳимми донишгоҳ ин аст, ки дар асоси дастури Президенти мамлакат Эмомалӣ Раҳмон дар ифтитоҳи ММТ ва дар мулоқот бо роҳбарияти Вазорати маориф ва илми ҶТ ва ректорони муассисаҳои таҳсилоти олии касбии кишвар, инчунин тибқи мактуби ВМ ва илми ҶТ аз 17.01.2014 таҳти №05/1-163 қабули санҷишу имтиҳоноти ҷориро пурра тариқи низоми электронии мушобеҳ ба ММТ назди Президенти ҶТ роҳандозӣ намуд.

“Донишгоҳ дорои 9 бинои таълимӣ бо теъдоди умумӣ 416 адад хучра, ки аз он: 162 адад синфхона, 41 адад кабинети таълимӣ, 22 адад озмоишгоҳҳои таълимӣ, 3785 адад миз, 7570 адад курсӣ, 2 кабинети лингофонӣ мебошад. Ҳамчунин, дар ихтиёри донишҷӯён ду адад майдонча, 2 толори варзишӣ, як маҷмааи варзишӣ ба ҳама шароити замонавӣ ва хобгоҳ қарор дорад. Ҳайати омӯзгорони донишгоҳ 762 нафар мебошанд, ки аз онҳо 20 нафарашонро доктори илм, профессорон, 165 нафарашонро номзади илм, дотсент, 29 нафарашонро саромӯзгор, 355 нафарашонро омӯзгор ва 213 нафарашонро ассистентон ташкил медиҳад” [163]. (Нигаред ҷадвали № 2.2.9.).

2.3. Мавқеъ ва мақоми Донишгоҳи давлатии Данғара дар масири оморасозии кадрҳои педагогӣ дар вилояти Хатлон

Омодасозии кадрҳои омӯзгорӣ самти муҳим дар соҳаи маориф ва умуман ҷомеа маҳсуб меёбад, зеро аз сатҳи омодагии касбии омӯзгор сифати таҳсилот ва касбияти мутахассиси оянда вобастагии ногусастанӣ дорад. Дар солҳои охир вобаста ба афоиши шумораи хонандагон талабот ба кадрҳои омӯзгорӣ низ афзуда истордааст. Муассисаи давлатии Донишгоҳи давлатии Данғара дар пешрафти соҳаи маорифи мамлакат нақши муҳим дорад, зеро ин муассиса зодаи истиқлол буда, барои ба талаботи замон мутобиқ намудану ба сатҳи зарурӣ ҷавобгӯ будани раванди омодакунии кадрҳои баландихтисос дар ҳуди минтақа таъсис ёфтааст. Дар фаъолияти ин муассиса пешрафиҳо ба назар расида, сохторҳои он васеъ гардидаанд. Донишгоҳ баробари пешбурди корҳои таълимӣ ҳамчунин ба ривочу равнақи корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ низ таваҷҷуҳи зиёд зоҳир менамояд. Аз ин хотир дар сохторҳои он шӯбаи илм ва инноватсия фаъолият карда, шурои диссертатсионӣ ва марказҳои таҳқиқотӣ низ созмон дода шудаанд. Ин тадбирҳо барои омодакунии кадрҳои баландихтисоси педагогӣ дар минтақа саривақтӣ буда, нерӯи илмӣ ва таълимиро дар ҳуди муассиса ва берун аз он баланд хоҳанд бардошт.

Донишгоҳи давлатии Данғара бо мақсади омода намудани кадрҳои баландихтисос барои тамоми соҳаҳои хоҷагии халқи мамлакат, хусусан минтақа таъсис дода шудааст. Дар он тамоми шароити муосир, синфхонаҳои барҳаво бо тамоми лавозимоти зарурии таълимӣ, хобгоҳ ҳам барои донишҷӯён ва ҳам омӯзгорон муҳайё мебошад [168]. Муассисаи мазкур бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 августи соли 2005 таҳти рақами 284 дар заминаи филиали Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Шириншоҳ Шохтемур ҳамчун мактаб-интернати №1 таъсис ёфтааст [166,с.188] Баъди чанд соли фаъолияти ин муассисаи таҳсилотӣ Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 майи

соли 2013 таҳти рақами 205 дар заминаи он Донишгоҳи давлатии Данғара ташкил карда мешавад.

Фаъолияти Донишгоҳи давлатии Данғара дар асоси Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи маориф”, оинномаи муассиса ва дигар санадҳои меъёриву ҳуқуқӣ ба роҳ монда шудааст. Бо ба инобат гирифтани шароитҳои моддӣ-техникӣ ва имкониятҳои омодакунии кадрҳои баландхаттисос дар минтақа ва ҷумҳурий муассисаи таҳсилоти олии касбӣ таъсис дода шуда буд. Ин донишгоҳ дорои бинои нав буда, барои фаъолияти парки технологӣ замини кишти таҷриавӣ-истеҳсолӣ ҷудо карда шудааст. Ҳамкориҳои бо шарикони рушд ва донишгоҳҳои хориҷи кишвар ба роҳ монда шудааст. Ҳамкориҳо бештар дар самти корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ, табодули таҷриба ва таҳсилот, бозомӯзии касбӣ амалӣ мегарданд.

“Рӯзи дониш ва Дарси сулҳ” бо иштироки Асосгузори сулҳуваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон 1-уми сентябри соли 2016 дар Донишгоҳи давлатии Данғара бо ифтитоҳи бинои нави таълимӣ воқеъ дар маркази шаҳраки Данғара баргузор гардид, ҳамчун саҳифаи дурахшон дар таърихи донишгоҳ ба ҳисоб меравад. Донишгоҳ дорои тамоми шароити муосири кору таҳсил буда, барои таҳсили донишҷӯён синфхонаҳои барҳаво ва муҷаҳҳаз бо воситаҳои замонавии таълим, хобгоҳҳои замонавӣ барои истиқомат сохта шудаанд.

“Донишгоҳ тайёр намудани мутахассисони касбиро дар 5 факултет – педагогика ва технологияҳои таълимотии муосир, иқтисодиёти инноватсионӣ ва менеҷмент, аграрӣ ва истифодаи захираҳои табиӣ, идораи давлатӣ ва ҳуқуқ, муҳандисӣ ва технологияҳои муосири истеҳсолӣ, сектори кор бо донишҷӯёни ғоибона ва таҳсилоти фосилавӣ, инчунин 19 кафедраи тахассусӣ, аз ҷумла, рақобатшиносӣ, психология, педагогика, физика ва информатика, математикаи оӣ ва татбиқӣ,

биология ва экология, химияи умумӣ ва татбиқот, забон ва адабиёти тоҷик, назария ва амалияи забони англисӣ, забон ва адабиёти рус, истифодабарии замин ва агротехнология, иқтисодиёти инноватсионӣ ва идораи кормандон, назарияи иқтисодӣ ва менеҷмент, геологияи умумӣ ва гидрогеология, технологияи коркард ва нигоҳдории маҳсулоти ғизоӣ, тарбияи ҷисмонӣ ва муҳофизати граждони, технологияи нассочӣ ва дизайн, сохтмони гидротехникӣ ва иншооти энергетикӣ, назария ва таърихи давлат ва ҳуқуқ, идораи давлатӣ ва сайёҳӣ, фанҳои гуманитарӣ ва рушди шахсият, 1 кафедраи умумидонишгоҳии ҳарбӣ дар асоси низоми бисёрзинагии таҳсилот ба роҳ мондааст” [138].

Шуъбаи илм, аспирантура ва татбиқи асноди Ёломиаи Болон соли 2016 таъсис дода шудааст. Мақсади асосии ташкил кардани шуъба аз татбиқи талаботи Ёломиаи Болон дар раванди таҳсилот ва технологияҳои инноватсионии илмию таълимӣ иборат аст. Вазифаҳои шуъба аз инҳо иборатанд:

- Ба таври фаврӣ ҷавоб гардондан ба мактубҳои Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар муассисаҳо доир ба фаъолияти илмӣ ва инноватсионӣ дар таълим. Назорати иҷрои дастуру супоришҳои Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, АИҶТ ва дигар муассисаҳо доир ба иҷрои мактубҳо ва дархостҳои воридшаванда.

- Таҳия кардани меъёрҳои баҳогузорӣ ба аспирантон ва унвонҷӯён ва дар асоси он давра ба давра баҳогузориҳои фаъолияти онҳо. Назорати доимии фаъолияти илмию тадқиқотии аспирантону унвонҷӯён, ташкил ва гузаронидани имтиҳоноти дохилшавӣ ва хатм, ташкил кардани ҳимояи пешакӣ ва ҳамкорӣ бо шуроҳои диссертатсионӣ дар дифои рисолаҳои илмии аспирантону унвонҷӯён.

- Ташкил кардани раванди корҳои илмию тадқиқотӣ дар донишгоҳ дар доираи дастуру меъёрҳои мавҷуда, пешбурди фаъолияти

ихтироъкорию наоварӣ дар байни олимону донишҷӯён, назорати чопи саривақтии маводи вобаста ба маҳфилҳои илмӣ тадқиқотӣ дар кафедраҳо баргузоршаванда. Интишори эълонҳо доир ба баргузор намудани чорабиниҳои илмӣ вобаста ба нақшаи тасдиқгардидаи баргузори онҳо, пешниҳод ва таҳияи нақшаи чорабиниҳои илмӣ дар донишгоҳ ташкил ва баргузор намудани конференсияҳо, симпозиумҳо ва семинару машваратҳои илмию амалӣ, тартиб додани хазинаи маълумот оид ба таҳия ва чопи китобҳои дарсӣ, мақолаҳо, ихтирооту наовариҳо. Тартиб додани рӯйхати адабиёти таълимӣ вобаста ба фанҳо ва муайян кардани дараҷаи таъминот бо адабиёти таълимӣ дар донишгоҳ.

- Ташкили намоишгоҳи дастовардҳои илмӣ, ихтироот, наовариҳо дар сатҳи ноҳия, ҷумҳурӣ, донишгоҳ вобаста ба баргузор шудани чорабиниҳои ба соҳаи мазкур дахлдошта.

- Фаъолияти шӯба дар асоси ҳуҷҷатҳои меъёрию методӣ ва дастуру супоришҳои раёсати донишгоҳ ва департаменти илм ва татбиқот ба роҳ монда мешавад. Нақшаҳои баргузор намудани чорабиниҳои илмию техникӣ, тартиб дода шуда, барои амалӣ гардидани онҳо чораҳои зарурӣ андешида мешаванд [174].

Ҳамин тариқ дар самти пешбурди корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ фаъолияти ҳайати профессорону омӯзгорони Донишгоҳи давлатии Данғара дар соли 2016 мутобиқӣ барномаҳои илмӣ ва нақшаҳои қабулгардида ба роҳ монда шуда буд. Ин нақшаҳо дар асоси дастуру супоришҳои Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мӯҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми наvbатии ба Маҷлиси олии мамлакат аз 20 январи соли 2016 ироашуда, инчунин ҷиҳати дар амал татбиқ намудани Барномаи рушди инноватсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2020, Барномаи рушди илмҳои табиатшиносӣ ва риёзию техникӣ барои солҳои 2010-2020 ва як қатор барномаю дастурҳои

дигар таҳия ва тасдиқ шудаанд. Ҳайати профессорону олимони ДДД соли нави таҳсилро бо рӯҳияи баланди илмию эҷодкорӣ дар бинои наву замонавии дорои шароитҳои нав барои тадқиқоту кашфиёт ва бо дастуру супоришҳои Пешвои миллат дар «Дарси сулҳ» рӯзи 1-уми сентябри соли 2016 оғоз намуданд. Дар доираи таҷлили ҷашни 25-солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Соли рушди нерӯи зеҳнӣ дар вилояти Хатлон, Нақшаи қабулгардидаи конференсияву чорабиниҳои байналмилалию ҷумҳуриявӣ ва донишгоҳӣ барои соли 2016 як қатор дастовардҳои илмӣ ва ихтирооту навовариҳо ба даст оварда шуданд. Раванди корҳои илмию таҳқиқотӣ дар донишгоҳ дар асоси талаботу дархости Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти ҳамгирой бо таълиму тарбияи мутахассисони замони имрӯза ба роҳ монда шудааст. Дар донишгоҳ дар самти иҷрои лоиҳаҳои фармоишӣ то ҳол ташкил ва иҷрои онҳо дар ягон кафедра ба роҳ монда нашудааст. Бо истифода аз фурсат аз мудирони кафедраҳо хоҳиш менамоем, ки лоиҳаҳои фармоиширо барои маблағгузорию буҷавӣ тибқи талаботи Шурои ҳамоҳангсозии Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод намојанд. Тавассути чунин лоиҳаҳо бисёр масъалаҳои соҳаҳои гуногуни илму технологияро ҳал кардан, инчунин дастгоҳу таҷҳизоти заруриро барои корҳои илмию амалӣ дастрас намудан мумкин аст.

Ҳайати профессорону омӯзгорони Донишгоҳи давлатии Данғара дар айни замон аз 4 нафар докторони илмҳо, 26 нафар номзадони илмҳо ва омӯзгорону аспирантонро дар бар мегирад. Фаъолияти илмии олимони донишгоҳ ва аспирантону донишҷӯён дар доираи иҷрои 15 мавзӯи илмии кафедравӣ мувоффиқи нақшаи тасдиқгардида ба роҳ монда шудааст. Бо роҳбарии омӯзгорони донишгоҳ омодасозии пайвастаи донишҷӯён барои иштироки ҷаҳолана дар олимпиадаҳои

ҷумҳуриявӣ ва ҷорабиниҳои илмию амалӣ ва фарҳангӣ ба роҳ монда шудааст. Донишҷӯёни донишгоҳ дар Олимпиадаи ҷумҳуриявӣ барои дарёфти «Ҷоми Академияи илмҳои ҚТ» соҳиби се адад ифтихорномаҳо гардиданд. Иқтисодии кадрӣ кафедраҳои Донишгоҳ дар давраи ҳисоботӣ дар ҷадвали 1 оварда шудааст. Тавре ки аз ҷадвали 1 дида мешавад, ҳоло дар 19 кафедраи Донишгоҳи давлатии Данғара 5 нафар докторони илмҳо, аз он ҷумла 2 нафар ҳамкор, 30 нафар номзоди илмҳо кор мекунанд.

Дар доираи эълон гардидани «Соли рушди неруи зеҳнӣ» дар вилоят дар донишгоҳ нақшаи мукаммали ҷорабиниҳо тартиб дода шуда, дар доираи он як қатор ҷорабиниҳои судманд иҷро карда шуданд. Аз тарафи омӯзгорони донишгоҳ ба тамоми минтақаҳои вилояти Хатлон гурӯҳҳои корӣ сафарбар карда шуданд, ки моҳият ва самтҳои асосии рушди нерӯи зеҳнӣ дар байни ҷавонон, хусусан мактаббачагон ташвиқу тарғиб намуданд. Пешниҳод карда шуд, ки дар мактабҳои таҳсилоти ҳамагонӣ марказҳои нигоҳдории дастовардҳои эҷодии ҷавонон ташкил карда шаванд.

Дар донишгоҳ ҷорабиниҳои илмию фарҳангӣ вобаста ба ҷашну маросимҳои таърихӣ аҷдодӣ ба таври анъанавӣ баргузор карда мешаванд. Дар сатҳи факултетҳо ба таври мунтазам Ҷамъияти илмӣ донишҷӯён дар назди кафедраҳо фаъолият менамояд. Бо роҳбарии омӯзгорон маҳфилҳо, мизҳои мудаввар ва дигар ҷорабиниҳои илмию фарҳангӣ баргузор карда мешаванд.

Соли 2016 дар асоси банди 4 қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Донишгоҳи давлатии Данғара 12 ҷорабинии илмию амалии сатҳи гуногун, аз он ҷумла: 2 конференсияи байналхалқӣ, 2 конференсияи ҷумҳуриявӣ, 4 семинари илмию назариявӣ, 5 мизи мудаввар баргузор карда шуд. Рӯзи 28 декабри соли 2016 конференсияи

илмӣ-амалӣ дар мавзуи “Роҳҳои татбиқи инноватсияи технологӣ дар таълимоти фанҳои русӣ ва англисӣ” дар донишгоҳ баргузор гардид.

Тайёр кардани мутахассисони соҳибунвон яке аз самтҳои муҳими фаъолияти ДДД мебошад. Дар ин раванд аз соли 2014 қабули аспирантону унвонҷӯён ба роҳ монда шудааст. Ҳоло дар донишгоҳ ҳамагӣ 34 нафар аспирантони таҳсили ғоибона ва 29 нафар унвонҷӯён, дар маҷмӯъ 63 нафар ба иҷрои корҳои илмию таҳқиқотӣ машғуланд. Шумораи аспирантону унвонҷӯён вобаста ба курсҳо чунин аст: курси 1-ум 21 нафар, курси 2-юм 15 нафар, курси 3-юм 27 нафар. Яке аз масъалаҳои муҳим дар тайёр кардани мутахассисони соҳибунвон нарасидани кадрҳои роҳбарикунанда ва шароити мусоид барои фаъолияти илмию амалӣ мебошад. Раёсати донишгоҳ дар ҳамкорӣ бо муассисаҳои таҳсилоти олӣ ва муассисаҳои илмӣ мамлакат масъалаи мазкурро ҳаллу фасл карда истодааст. Аз он ҷумла бо Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Ш. Шоҳтемур ва Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ ҳамкориҳо ба роҳ монда шуданд.

Омӯзиши технологияи парвариши зироатҳои кишоварзӣ, ҷалби донишҷӯён ба корҳои илмию таҳқиқотӣ дар назди Парки технологияи ДДД ба роҳ монда шудааст. Дар қитъаи таҷрибавӣ парвариши гандуми тирамоҳӣ бо истифода аз омилҳои технологияи нав, аз он ҷумла истифодаи моддаҳои биологии танзимкунанда ва ғизоӣ, парвариши сабзавот, полезиҳо, ва дигар зироатҳо ба роҳ монда шудааст. Натиҷаи таҷрибаҳо нишон доданд, ки дар шароити баланд будани сатҳи обҳои зеризаминӣ парвариши зироатҳои гуногунро бо истифодаи технологияи танзимкунанда ба роҳ мондан мумкин аст.

Вазифаҳои муҳими ҳаёати омӯзгорону кормандони донишгоҳ дар баробари таълиму тарбияи мутахассисони замони нав ҷалби бештари донишҷӯён барои иҷрои корҳои илмию таҳқиқотӣ, дар амал татбиқ

намудани дастовардҳои илмӣ, ҷалби сарчашмаҳои гуногуни сармоягузори барои иҷрои корҳои илмию таҳқиқотӣ барои дастрас намудани дастгоҳу таҷҳизоти замонавӣ баҳри иҷрои босифати таҳқиқоту навовариҳо, омӯзиш ва татбиқи амалии технологияҳои наву замонавӣ дар соҳаҳои гуногуни хоҷагии халқ, ҳамкории бештар бо корхонаю муассисаҳо, хоҷагиҳо дар самти илм ва инноватсия ба шумор мераванд [173]

Мудирияти китобхонаи илмии ДДД фаъолияти хешро тибқи Қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти китобдорӣ», «Дар бораи маориф», «Барномаи давлатии рушди соҳаи китобдорӣ барои солҳои 2012-2020», Оиннома ва низомномаи ДДД, 5 - талаботи муқаррарнамудаи муҳими фаъолияти касбӣ, ки аз ҷониби ректори донишгоҳ тасдиқгардида, низомномаи китобхонаи илмӣ ва дигар асноду дастурҳои библиографӣ ба роҳ монда дар давоми соли 2015 ва чормоҳаи аввали соли 2016 як қатор корҳои назаррасро ба анҷом расониданд. Нақшаи кори китобхона барои соли таҳсили 2016-2017 тартиб дода шуда аз тарафи проректор оид ба илм ва татбиқот тасдиқ карда шудааст: (аз 01.09.2016 с). Дар нақша тамоми самтҳои фаъолияти китобдорӣ ҳадафҳои асосӣ муайян шудаанд. Аз ҷумлаи онҳо ин ташкил ва баргузори намудани маҳфили чорабиниҳо, тақсимои адабиётҳои тахассусӣ ва адабию бадеӣ бо соҳаҳо, содироти китобҳои таълимӣ ва илмию бадеӣ аз сарчашмаҳо, ҷалби устодону донишҷӯён ба китобхона ва дигар масъалаҳо ба ҳисоб мераванд. Ҳамаи нақшаҳои кории фаъолияти китобхона зерин назорати доимии мудир қарор дорад. Тибқи 5-талаботи муҳими фаъолияти касбӣ, ки аз ҷониби Ректори донишгоҳ тасдиқ гардидааст, ҳамаи кормандони китобхона вазифадор шудаанд, ки дар муҳлати муайян ва ҳамаҷуза талаботҳои муқаррарнамудаи ректори донишгоҳро сари вақт ва бо сифати баланд ба иҷро расонанд. Минбаъда бо ибтиқори раёсати донишгоҳ ва тибқи шартнома ба таври ройгон

нақди ва ғайринақдӣ ба китобхонаи илмӣ воридшавии адабиётҳои зарурӣ идома дода мешавад. Аз рӯи мониторинги гузаронида шуда айён гардид, ки то 20-уми декабри соли 2016 дар ҳисоби захиравии китобхонаи илмии донишгоҳ чунин миқдор адабиётҳо вучуд доранд. Ҳамагӣ – миқдори умумии китобҳо - 9160 адад ташкил меод.

Мониторинги хониши асарҳои бадеӣ, илмӣ, ва таълимӣ муайян намуд, ки бисёр донишҷӯён ва омӯзгорон дар вақти гузаронидани соатҳои тарбиявӣ, конференсияҳо, навиштани корҳои курсӣ, реферату, маърузаҳо, аз маводҳои рӯзномаю, маҷаллаҳо муташакиллона истифода мебаранд. Китобхона барои ба осони дастрас намудани адабиётҳои таълимӣ дар китобхона ҳар як тахассус, фанҳо ва ихтисосҳоро ба шӯбаҳои алоҳида номнавис кардааст. Мудирияти китобхонаи илмӣ дар давоми соли хониши 2017 минбаъда тамоми чораҳоро мебинад, ки камбудӣҳо ва нуқсонҳои дар самти хизматрасонӣ ба донишҷӯёну устодонро ислоҳ намуда, баҳри беҳтару хубтар таъмин намудани хонандагон бо адабиётҳои зарурӣ ва ҷалби хонандагон ба китобхона, баланд бардоштани маърифати хизматрасонӣ маърифати китобдорӣ ва истифодаи китобҳо, ташкили чорабиниҳои таъсирбахши самаранокӣ тарбиявӣ тадбирҳо андешида, бо ин васила дар таълиму тарбияи донишҷӯён ва истиқболи сазовори ҷашнвораҳои дар пеш истода 20-солагии иди Ваҳдати миллӣ саҳмгузор бошанд [175].

Фаъолияти таълимӣ, тарбиявӣ ва илмию фарҳангӣ дар Донишгоҳи давлатии Данғара ҳамчун муассисаи таҳсилоти олии касбӣ дар асоси санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ ва барномаҳои давлатӣ, Оинномаи Муассисаи давлатии Донишгоҳи давлатии Данғара (фармоиши вазيري маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 20.12.2017, № 6608) ва дигар ҳуҷҷатҳои меъёрию ҳуқуқии аз ҷониби Ҳукумати мамлакат тасдиқшуда ба роҳ монда шудааст.

Дар Донишгоҳ ҷиҳати татбиқи низоми нави таълим ва омода намудани мутахассисони соҳибмалака 167 нафар омӯзгорон фиристода шуданд, ки аз онҳо 5 нафар доктори илм ва 28 нафар номзади илм буданд. Аз шумораи умумии зикршуда саромӯзгорон 42 нафар ва ассистентон 92 нафарро ташкил мекарданд. Соли 2017 дар Донишгоҳ 2746 донишҷӯ (ба таърихи 01.01.2017) қабул намуд, ки 2410 нафари он дар шуъбаи рӯзона (1164 буҷавӣ ва 1264 нафар тариқи шартномавӣ) ва 336 нафар дар шуъбаи ғоибона таҳсил мекарданд [138].

Дар шуъбаҳои рӯзона ва ғоибонаи Донишгоҳ аттестатсияи хатми соли таҳсили 2015-2016, ки яке аз маърақаҳои муҳимми раванди таълим мебошад, гузаронида шуда, дар асоси “Оиннома”, “Низомномаи аттестатсияи хатм” бо қарори мушовараи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 29 августи соли 2015, №21/3, фармоиши Вазири маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 07.03.2016, таҳти №621 “Дар бораи тасдиқи раисони комиссияи аттестатсияи хатм ва ҳимояи рисолаҳои дипломӣ дар Донишгоҳи давлатии Данғара”, фармоиши вазири маориф ва илми ҷумҳурии Тоҷикистон аз 03.05.2016, таҳти №12/6 “Дар бораи ворид намудани тағйиру илова ба фармоиши вазири маориф ва илми ҷумҳурии Тоҷикистон аз 07.03.2016, №621”, инчунин фармоиши ректори донишгоҳ аз 11.03.2016, таҳти №02-052-6тм “Оид ба таъсиси ҳайати комиссияи аттестатсияи хатм” роҳандозӣ гардид. Натиҷаи аттестатсияи солҳои зикршуда нишон дод, ки дар шуъбаҳои рӯзона ва ғоибона аз 448 нафар хатмкунанда 441 нафар Донишгоҳро бомуваффақият хатм намуданд [138].

Қайд кардан ба маврид аст, ки дар шароити низоми кредитӣ ташкил ва ҷараёни таълимӣ яке самтҳои муҳимми фаъолияти таълимӣ ва идораи сифати таҳсилот мебошад. Аз ин рӯ, кормандони департаменти Донишгоҳи давлатии Данғара тамоми саъю кӯшиши худро ҷиҳати дар сатҳи баланд гузаронидани машғулиятҳои назариявӣ амалӣ таъмин

мекунанд. Баргузор намудани 21 семинар ва 2 конференсияи таълимию методӣ ба ҳайати профессорону устодони кафедраҳо ва садорати факултетҳо далели боварибахши ин гуфтаҳост [170].

Омода намудани кадрҳо ба воситаи шуъбаи ғоибона низ мувофиқи стандарт ва меъёрҳои мавҷуда ба роҳ монда шудааст. Таълим дар шуъбаҳои таҳсилоти ғоибона ва фосилавӣ аз рӯи ихтисосҳои омӯзгорӣ, иқтисодӣ ва аграрӣ ба роҳ монда шуда, донишҷӯён аз рӯи 4 ихтисос (1-210501-08- Забон ва адабиёти рус, 1-101010206-Таҳсилоти томактабӣ, Равоншиносии амалӣ, 1-25010731-Иқтисодиёт дар корхонаҳои комплекси агросаноатӣ, 1-740201- Агрономӣ), 12 гурӯҳи академӣ ба таҳсил фаро гирифта шуданд. Сектори мазкур фаъолияти худро дар асоси Оинномаи донишгоҳ, низомнома ва дигар санадҳои муҳимми соҳавӣ ба роҳ мондааст.

Сохтори Донишгоҳи давлатии Данғара низ мутобиқи талаботу шароити мавҷуда такмил ёфта, барои самаранокӣ фаъолияти муассиса нақши калидӣ дорад. Сохтор аз ректор, Шурои олимон, проректорон оид ба ба самтҳои таълим ва идораи сифати таҳсилот, илм ва инноватсия, муносибатҳои байналхалқӣ ва мобилияти академӣ, Шурои таълимию методӣ, проректор оид ба илм ва татбиқот, тарбия, тарғибот ва масоили иҷтимоӣ, масъалаҳои иҷтимоӣ ва хоҷагию маъмурӣ, 7 факултет, 21 кафедра, инчунин кафедраи ҷарбӣ иборат аст.

Ихтисосҳои амалкунанда дар назди кафедраҳои тахассусӣ вобаста ба равия ва самти фаъолияти омӯзгорони кафедраҳо тақсимбандӣ карда шудаанд. Бояд қайд намуд, ки дар айни замон донишгоҳ дар тайёр кардани кадрҳо ва мутахассисони соҳибунвон самти афзоишёбанда дошта, ташкил кардани кафедраҳои нав дар ин асос вобаста ба дараҷаи таъминот бо кадрҳои соҳибунвон дар назар гирифта шудааст.

“Сектори таҳсилоти фосилавӣ ва ғоибона ба нақша гирифтааст, ки дар ибтидои соли таҳсили 2016-2017 нақша чорабиниҳоро таҳияву

тасдиқ намуда, аз рафти иҷроиш ва баргузори ин чорабиниҳо, баргузори машғулиятҳои таълимӣ, ҷараёни бонизомии сессияи санҷишӣ имтиҳонӣ, иҷроиши сарбории омӯзгорон, ташкил ва гузаронидани дарсҳои кушод, иштироки масъулини факултетҳо ба машғулиятҳои устодон назорат баранд. Инчунин дар соли 2017-2018 таълимро дар 6- ихтисоси нави ба бозори озоди меҳнат рақобатпазирро аз рӯи таҳсилоти фосилавӣ, ки аз тарафи Вазорати маориф ва илм иҷозат гирифтааст, ба роҳ монанд” [170].

Қабули донишҷӯён ба тариқи фосилавӣ асосан аз соли таҳсили 2017-2018 оғоз шуд ва ба онҳо имконият фароҳам омад, ки тариқи речаи «Off-line», ки ба воситаи почтаи электронии донишгоҳ равобитаи омӯзгору донишҷӯро муҳайё мекунад, супоришҳои омӯзгоронро то сессияи навбатӣ омода намоянд.

Шумораи донишҷӯёни ғоибона ва фосилавӣ дар соли таҳсили 2018-2019 939 нафарро ташкил кард. 804 нафари он шартномавӣ ва 135 нафари дигар буҷавӣ таҳсил менамуданд. Аз шумораи умумии зикршуда 704 нафарашон тариқи фосилавӣ таҳсил мекарданд [171].

“Фаъолияти таълимии Донишгоҳ, ки яке аз самтҳои асосии омода намудани мутахассисон ба ҳисоб меравад, дар асоси Оиннома, Шаҳодатнома дар бораи аккредитатсияи давлатӣ (силсилаи ИА №0000773 аз 22 январи соли 2016, №304) ва Иҷозатномаҳо оид ба ҳуқуқи пешбурди фаъолияти таълимӣ (силсилаи АУ №0001334, аз 24 июли 2013, №1788, силсилаи АУ №0001865, аз 13 июли соли 2015, №2289) ва дигар қарору қонунҳои соҳавӣ ба роҳ монда шудааст” [171].

Дар Донишгоҳ ҷараёни таълим тибқи низомии кредитии таҳсилот муайян шудааст. “Агар дар даврони фаъолияти филиали Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Шириншох Шохтемур дар ноҳияи Данғара, ки дар пояи он Донишгоҳи давлатии Данғара таъсис ёфтааст, таҳсили донишҷӯёни ду ихтисос: идора дар корхонаи комплекси

агросаноатӣ, забон ва адабиёти рус ба тариқи пилотӣ бо низоми кредитии таълим ба роҳ монда шуда бошад, пас имрӯз тамоми ихтисосҳои роиҷи Донишгоҳ ба низоми таҳсилоти кредитӣ гузаштанд” [183].

Дар самти танзими чараёни таълим ҳуҷҷатҳои меъёрию ҳуқуқӣ, аз ҷумла, «Низомномаи ташкили раванди таълим дар Донишгоҳи давлатии Данғара дар шароити низоми кредитии таҳсилот» (дар таҳрири нав дар ҷаласаи Шӯрои олимон бо суратҷаласаи №4, аз 04.11.2015 тасдиқ гардидааст), Стандартҳои давлатии таҳсилоти олии касбӣ барои ҳамаи ихтисосҳо, 30 адад нақшаи таълимии намунавии дараҷаи бакалавр, 3 адад нақшаи таълимии ихтисосҳои ғоибона таҳия гардиданд. Боиси зикр аст, ки айни замон дар шамаи ихтисосҳои амалкунандаи Донишгоҳ низоми таълим дар асоси нақшаҳои таълимии намунавии тасдиқнамудаи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ба роҳ монда мешавад. Ин раванд вобаста ба талаботи бозори меҳнат тарҳрезӣ шуда, таҳти назорат қарор дорад.

Боиси тазаққур аст, ки бо дастгирии бевоситаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон шароити имкониятҳои тайёр намудани мутахассисони баландихтисос васеъ гардонида шуда, “шурӯъ аз соли таҳсили 2017-2018 номгӯи ихтисосҳои Донишгоҳ аз ҳисоби ихтисосҳои замонавӣ ва барои хоҷагии халқи ҷумҳурӣ зарур ба 54 адад мерасад” [30].

Бо мақсади самаранок истифода намудани технологияи муосир дар раванди таълим, дастраси устодон ба маводҳои электронии илмию методӣ ва дигар маълумоти зарурӣ омӯзиши як қатор курсҳои кӯтоҳмуддат, ба монанди истифодаи технологияи иттилоотию иртиботӣ дар раванди таълим, таҳияи саволномаҳои тестӣ, ташкили раванди таълим дар шароити низоми кредитӣ ва ғайраҳо, усули баҳогузори дар низоми кредитӣ, КМРО - ҳамчун шакли нави ташкили кори таълим,

муайян намудани тарзи баҳои донишҷӯ, ташкил ва муайян кардани сарбории профессорону омӯзгорон ва ғайраҳо ташкил карда шуд.

Раёсати донишгоҳ барои баланд бардоштани малака ва дониши омӯзгорон ҳамасола миқдоре аз онҳоро ба курсҳои такмили ихтисос равон менамояд. Масалан, дар соли 2018 28 нафар омӯзгор ба курси такмили ихтисос равон карда шуд, ки ин 12,4%-и устодонро ташкил медиҳад. Соли 2019 бошад, шумораи устодон ба курсҳои махсус, яъне 24 (10,7%) нафар дар назди ДТИМТОК, ДАТ ба номи Ш. Шохтемур, Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи М.С. Осимӣ аз рӯи самт ва равияи ихтисос курсҳоро гузаштанд. Аммо то ҳол, на аз рӯи ҳамаи ихтисосҳо омӯзгорон аз курсҳои такмили ихтисос гузаштаанд. Масалан, раёсати донишгоҳро зарур аст, ки барои ихтисосҳои педагогика, иқтисодиёт, психология, фанҳои ҷамъиятӣ омӯзгоронро ба курсҳои такмили ихтисос равон намояд.

Донишгоҳ бо мақсади рушди сатҳи сифати таълим дар доираи ҳамкорӣ бо муассисаҳои илмӣ ва омӯзгорӣ 35 нафар омӯзгорони соҳибтаҷрибаро ба ҳайси ҳамкор ба кор ҷалб намуд, ки аз ин шумора 13 нафар докторону профессорон ва 10 нафар номзадони илм ва дотсентон мебошанд.

Ҳамзамон, ин масъала дар солҳои баъди ҳам идома ёфт. Масалан соли таҳсили 2018-2019 9 нафар доктори илм ва 11 нафар номзад ба ҳайси ҳамкор ба донишгоҳ ҷалб шуданд. Кормандони асосӣ аз ҳисоби докторони илм 3 нафар ва аз ҳисоби номзадони илм 32 нафарро ташкил медоданд [31]. **(Нигаред ҷадвали № 2.3.1.).**

Ҳамзамон, донишгоҳ ҷиҳати анҷом додани корҳои илмӣ шароити имконоти хуб фароҳам овардааст. Ҳатто омӯзгороне, ки рисолаҳои илмӣ худро ҷимоя мекунанд, аз ҷониби донишгоҳ бо мукофотҳои пулӣ сарфароз гардонида мешаванд [30].

Дар зарфи 4 соли охир донишгоҳро 1857 нафар хатм намудаанд, ки аксари онҳо аз рӯйи ихтисос дар соҳаҳои гуногун фаъолият намуда истодаанд. Қисме аз хатмкардагон, ки зинаи бакалаврро бо баҳои хубу аъло ба итмом расондаанд, дар зинаҳои магистратура ва аспирантура ба таҳсил фаро гирифта шуда, ба таҳқиқи масоили илмӣ машғул мебошанд.

Ҳамин тавр, ба хулосае омадан мумкин аст, ки донишгоҳҳои болозикр дар солҳои соҳибистиқлолӣ дар тайёр намудани кадрҳои педагогӣ дар вилояти Хатлон ва умуман ҷумҳурӣ ҳиссаи назаррас гузошта истодаанд. Имрӯзҳо донишгоҳҳои мазкур ҳамаҷониба рушду нумуш ёфта, ба яке аз боргоҳҳои бузурги илму маърифат ва маҳзани донишу парвариш табдил ёфта, дар радифи маъруфтарин макотиби олии кишвар сабти ном шудаанд. Бо истифода аз шароити мавҷуда донишгоҳҳои мавриди назар мутахассисони сатҳи баланди ҷавобгӯ ба талаботи бозори меҳнатро тайёр намуда истодаанд. Ҳамзамон, донишгоҳҳои мазкур дар ҳалли масоили норасоии кадрҳои педагогӣ дар ҷумҳурӣ, хусусан вилояти Хатлон кумак намуда, мутахассисони зиёдро ба мактабҳо ва дигар муассисаҳо ҳамасола равон менамояд.

Албатта, барои ҳалли масъалаи мазкур танҳо афзудани шумораи омӯзгорон дар мамлакат нест, балки кадрҳои омӯзгорӣ бояд аз лиҳози сифати касбият, истифодаи технологияҳои муосири таълим, таҷрибаи амалии тадрис ва омодакунии кадрҳои ҷавон маҳорати касбии баланд дошта бошанд. Ҳамчунин тарзи дурусти ҷо ба ҷогузориҳои кадрҳои омӯзгорӣ дар маҳалҳо, шаҳру ноҳияҳои мамлакат ҳам ба самаранокии фаъолияти низоми маориф дар кишвар муҳим арзёбӣ мегардад.

БОБИ III. ТАЙЁР НАМУДАНИ КАДРҲОИ ПЕДАГОГӢ ДАР КОЛЛЕЧҲО ВА БОЗОМУӢЗИИ КАДРҲОИ ПЕДАГОГӢ ДАР ВИЛОЯТИ ХАТЛОН

3.1. Нақши коллеҷҳои вилояти Хатлон дар тайёр намудани кадрҳои педагогӣ

Дар низоми таҳсилоти миёнаи касбӣ коллеҷҳои дар вилояти Хатлон ҷойгирбуда мавқеи муҳимро касб кардаанд. Коллеҷҳо дар низоми маорифи мамлакат зинаи муҳим ба шумор рафта, махсусан дар омода кардани кадрҳои соҳибкасб барои муассисаҳои таҳсилоти томактабии миёна нақши калидӣ доранд. Фаъолияти пурсамари коллеҷҳо имкон медиҳад, ки омӯзгорони ҷавон соҳиби таҳассус шуда, дар баланд бардоштани сифати таълимсу тарбия сахми арзандаи худро гузошта тавонанд. Ин муассисаҳо дар омода намудани кадрҳои омӯзгорӣ сахми назарраси худро мегузоранд. Боиси тазаккур аст, ки ислоҳоти дигаргуниҳое, ки дар солҳои охир дар соҳаи маориф ба вуқӯъ пайваست ва ба пешрафти соҳа мусоидат намуданд нисбати фаъолияти кории омӯзгорони касбӣ талаботҳои нави инноватсионӣ ва афзоянда ба миён гузоштаанд. Мавқеъ ва нақши муассисаҳои таҳсилоти миёнаи касбӣ дар ин самт боз ҳам муҳим арзёбӣ карда мешавад. Дар ин муассисаҳои таълимӣ ба донишҷӯён на танҳо донишҳои назариявӣ дода мешаванд, балки малакаҳои амалӣ, усулҳои муосири таълиму тарбия ҳам мавриди қарор медиҳанд, ки сатҳи сифати омодакунии кадрҳои ба талаботи замон мувофиқро ба миён меорад. Барои ҳамин, омӯзиш, таҳқиқ ва таҳлили масъалаи мазкур дар шароити нави рушди соҳаи маориф дар мамлакат яке масъалаҳои мубрами самти баланд бардоштани сифати таълим, рушди устувори маориф маҳсуб меёбад.

Бояд қайд намуд, ки дар муассисаҳои таҳсилоти олии миёнаи касбии вилоят 1849 нафар олимону устодон қору фаъолият доранд, ки вобаста ба 30 самт ва 50 мавзӯ қорҳои илмӣ анҷом додаанд. Ҳамин тавр

дар омода намудани мутахассисони соҳавӣ ва кадрҳои илмӣ саҳми назарраси худро гузошта истодаанд.

Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон барои пешрафти ин соҳаҳои муҳимму афзалиятноки ҷомеа пайваста тадбирҳои андешида, бо назардошти хизматҳои арзанда дар тарғибу ташвиқи сиёсати хирадмандона ва маърифатпарваронаи давлат, ривочу равнақи илми муосир, таълиму тарбияи ҷавонон, дастгирию ҳавасмандсозии олимон, донишҷӯёни аълоҳони макотиби олии ва миёнаи касбӣ, донишҷӯёне, ки тибқи квотаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳсил менамоянд, донишҷӯёни аълоҳони дар мактабҳои олии ҷумҳурӣ таҳсилкунанда ва мутахассисони ҷавон таваҷҷуҳи зиёд менамояд.

Чуноне ки дар боло ишора намудем, “Бо сифати баланд интишор ёфтани китобҳои дарсӣ, густариши корҳои сохтмон ва таъмири мактабҳо, инчунин бо лавозимоти заруриву компютерҳо таъмин намудани онҳо аз ҷумлаи иқдомҳои Ҳукумати Тоҷикистон дар роҳи фароҳам овардани шароити мусоид барои таълиму тарбияи самарабахши насли наврас мебошад” [99, с.157].

Заминаҳои бунёдии ташаккул ва рушди низоми муосири маориф дар вилояти Хатлон дар солҳои аввали Ҳукумати Шуравӣ фароҳам омада, вобаста ба афзудани аҳолии вилоят, шароити иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва дарку ҷаҳонбинии мардум зина ба зина меафзуд. Барои мисол, агар соли 1940 дар вилояти Кӯлоб 216 ҳазору 600 нафар аҳоли зиндагӣ мекарда бошад, дар соли 1941 аллакай шумораи онҳо ба 221 ҳазору 900 нафар мерасид. Барои мактабҳои навташkil пеш аз ҳама омӯзгорони баландихтисос тайёр кардан лозим буд. Вале на ҳама ҷавонону духтарони минтақаи Кӯлоб имконияти дар маркази ҷумҳурӣ хонда маълумот гирифтанд доштанд [90, с. 30]. **(Нигаред ҷадвали № 3.1.1.).**

Бояд хотиррасон кард, ки Коллеҷи омӯзгории шаҳри Кӯлоб октябри соли 1931 нахустин бор бо номи курси педагогӣ таъсис дода шуд,

Баъдан, 28.11. соли 1934 курси педагогӣ ба техникуми педагогӣ, 5.07. соли 1935 техникуми педагогӣ ба комбинати педагогӣ мубаддал мегардад. Соли 1938 комбинати педагогӣ номи Омӯзишгоҳи омӯзгориро касб мекунад. Соли 1936 дар заминаи маҳфили ҳаваскорони санъати ин муассисаи таҳсилоти Театри вилоятии мазҳакавию мусиқии ба номи С. Вализодаи ш. Кӯлоб таъсис меёбад, ва то солҳои аввали соҳибистиқлолии Тоҷикистон давом меёбад.

Тавре қайд гардид, пас аз барҳамхӯрии Иттиҳоди Шуравӣ ва соҳибистиқлол гардидани кишвар, инчунин сар задани ҷанги шаҳрвандӣ ва иқтисодиву иҷтимоии кишвар ниҳоят хароб гардида, ба ҳама самтҳои хоҷагии халқи мамлакат, хусусан соҳаи маориф таъсири манфӣ расонд. Барои барқарор намудани камбудҳои дар соҳаи маориф вучуд дошта, хусусан омода намудани кадрҳо, дар вақти ҷанги шаҳрвандӣ касби худро тарк намуда буданд, як қатор қарору қонун ва барномаву лоиҳаҳо қабул гардид. Масалан, Қабули “Барномаи давлатии тайёр кардани мутахассисони соҳаи омӯзгорӣ барои солҳои 2005–2010 (аз 02.10.2010, №475) ба таҳкими заминаҳои моддӣ-техникӣ ва кадрӣ муассисаҳои таълимӣ, дастгирӣ ва ҳавасмандии моддию маънавии омӯзгорон ва таҳияи санадҳои меъёрӣ- ҳуқуқии соҳаи маориф таъсири мусбӣ гузошт” [124, с. 50-52].

Мувофиқи дар банди 12-ум “Низомномаи намунавии таҳсилоти олии Ҷумҳурии Тоҷикистон”, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 21 феввали соли 1996, №71 тасдиқ шудааст, коллеч метавонад муассисаи мустақили донишгоҳу донишқада ва ё академия бошад”.

Баъд аз ба даст овардани истиқлолияти миллӣ дар ҷумҳурии мо мактабҳои типӣ нав ба миён омаданд. Литсей, гимназия, коллеч, вақте ки соли 1996 собиқ омӯзишгоҳи омӯзгорӣ Кӯлоб аз хадамоти аттестатсионӣ назди Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон

пешниҳодоти худро ба Ҳукумати ҷумҳурӣ “Оид ба дигар кардани омӯзишгоҳ ирсол намуд”, Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ин масъаларо 3-сол омӯхт ва чандин маротиба оид ба мустақил ва ё дар сохтори донишгоҳҳо амал карданашон мубоҳисаҳои зиёд баргузор кард.

Аз ин рӯ, ин масъала 3-сол тӯл кашид. Ҳамин тавр, 1 июли соли 1999 Фармони Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон № 262 «Оид ба барҳам додани омӯзишгоҳи педагогии ш. Кӯлоб ва дар заминаи он таъсис додани Коллеҷи омӯзгорӣ дар сохтори Донишгоҳи давлатии Кӯлоб» ба имзо расид [133, с. 25-26].

Соли 1999 табдили мақоми Омӯзишгоҳи омӯзгории ш.Кӯлоб ба Коллеҷи омӯзгории ДДК ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ имкон фароҳам овард, ки доираи фаъолияти он вусъат ёбад. Солҳои 2002-2003 565 нафар донишҷӯ аз рӯйи ихтисосҳои методикаи таълими ибтидоӣ, математика, таърих, забон ва адабиёти тоҷик, филологияи англисӣ таҳсил мекарданд [135, с. 229].

Ҳоло Коллеҷи омӯзгорӣ дар маҷмӯъ 180 нафар кормандро фаро гирифта аст. Аз инҳо 127 нафар омӯзгорон буда, 10 нафар ҳамкоронанд. 12 номзадҳои илм, 1 нафар доктор, профессор, 12 нафар аълоҷиёни маориф, 2 нафар Корманди шоистаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1 нафар дорандаи “Ифтихорнома”-и Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошанд.

Теъдоди донишҷӯён - 2695 нафар буда, (1222 нафар - духтарон. 1473 нафар - писарон), муҳассилини шӯъбаи ғоибона – 1004 нафар, 608 нафар - муҳассилини гурӯҳҳои мақсаднок, мебошанд.

“Соли 2012 ҷиҳати иҷрои “Барномаи давлатии рушди таҳсилоти касбӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2008-2015” (аз 02.11.2007, №529) дар муассисаҳои миёнаи касбӣ низоми кредитӣ ҷорӣ карда шуд” [133, с.25-26].

Дар ҳоли ҳозир дар коллеҷ ду шӯъба аз рӯи шаш ихтисос кадрҳои омӯзгорӣ тайёр мекунад. Дар коллеҷ, - 5 кафедра арзи вучуд дорад, ки

дар онҳо устодони дорои тахассуси илмидошта кор мекунанд [133, с. 25-26].

Дар Коллеҷи омӯзгории ДДК ба номи Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ китобхона ва қироатхона амал мекунад. Теъдоди умумии китобҳо 20681 адад (1950 адад китобҳои тахассусӣ, 4850 адад китобҳои умумитаълимӣ, 2881 адад китобҳои бадеӣ, 8500 адад китобҳои методӣ, 2500 адад китобҳои сиёсӣ); Китобхона дорои 5 адад компютер, 1 адад принтер буда, бо хати интернет пайваст аст ва китобҳои электронӣ низ ҷаҳз мебошад. Хобгоҳи коллеҷ аз 4 ошона иборат аст. Теъдоди умумии муҳассилини дар хобгоҳ маскунбуда - 320 нафар, 227 нафар - духтарон ҳастанд, Дар хобгоҳ 4 қироатхона, 4 ҷойи хӯрокпазӣ мавҷуд аст.

Коллеҷи омӯзгории Кӯлоб нахустин муассисаи таҳсилотие аст, ки дар омода намудани кадрҳои педагогӣ нақши арзанда дорад. Воқеан, ин даргоҳ чандин нафар шахсиятҳои бузургеро ба воя расонида, обрӯи муассисаро на танҳо дар минтақа, балки дар кулли ҷумҳурӣ ва берун аз он ҳам баланд бардоштааст. Имрӯз коллеҷи омӯзгории Кӯлоб бо номи профессор С. Табаров, профессорон С. Одинаев, Х. Асозода, Р. Саидов, А. Ҳалимов, Р. Акбаров, А. Гадозода, К. Қодиров, номзадҳои илм А. Алиев, Б. Нозимов, Б. Файзиев, Қ. Рустамов, Б. Латифов, ходимони намоёни давлатӣ ва ҷамъиятӣ Н. Зарифова, Б. Додхудоева, М. Бепиатов, С. Мирзошоев, адибону ҳунармандон Ш. Шароф, Ҳ. Ғоиб, М. Ғоиб, А. Авзалов, С. Хатлонӣ, С.А. Маҳзун, М. Салимов ифтихор дорад.

Имрӯзҳо дар фазои истиқлолият коллективи беш аз ҳазорнафараи коллеҷҳои вилоят самимона ва дилпуруна сиёсати хирадмандонаи Сарвари давлатро ҷиҳати рушди ҳамаҷонибаи муассисаҳои таълимӣ ҳамасола эҳсос мегардад.

Аз сиёсати давлатӣ дар соҳаи маориф пешрафти соҳаҳои дигари ҳаётан муҳим вобастагии ногунастани дорад. Ҳамин аст ки дар Тоҷикистон рушди соҳаи маориф яке аз самтҳои афзалиятноки сиёсати

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон маҳсуб меёбад. Маҳз соҳаи маориф таҳкурси ва зербинои асосии рушди соҳаҳои иқтисодиёт, сиёсат, иҷтимоиёту фарҳангро мустаҳкам намуда, кадрҳои баландихтисосро тарбия омодаи фаъолият мекунад. Новобаста аз он, ки ҷанги шахрвандӣ ба рушди соҳаи маориф монеа гардид ва ҳисороти зиёд ба миён овард, бо пиёда шудани сиёсати маорифпарваронаи Ҳукумати Тоҷикистон ва талошҳои пайвастаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон боис гардид, ки дар беш аз се даҳсолаи истиқлоли давлатӣ 3240 муассисаи нави таълимӣ барои 1 миллиону 400 ҳазор хонанда сохта, ба истифода дода шуд ва таваҷҷӯҳу ғамхорӣ ба ин соҳа сол аз сол бештару беҳтар мегардад [171].

Бо дастгирии Президенти ҷумҳурӣ Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи маориф” 27 декабри соли 1993 қабул шуд. Минбаъд вобаста ба талаботи соҳаи маориф ба он чанд маротиба тағйиру иловаҳо ворид карда шуд ва сипас он соли 2013 бо таҳрири нав қабул гардид. Ғайр аз ин, ҷиҳати пешрафти соҳа якчанд барномаҳо, ба монанди “Барномаи давлатии тайёр кардани кадрҳои омӯзгорӣ”, “Барномаи компютеркунонии мактабҳои миёнаи таҳсилоти умумӣ” ва ғайраҳо қабул шуданд.

Воҳӯрии Роҳбари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо фаъолони соҳаи маорифи кишвар, ки 28 августи соли 1995 доир гардид, ба ҳаёти иҷтимоӣ ва фарҳангии ҷумҳурӣ таъсири амиқ гузошт. Президенти кишвар дар ин вохурӣ ба масоили мустаҳкамкунии пояҳои моддӣ-техникии муассисаҳои таълимӣ, диққат дода, аз ҷумла қайд намуданд: “То даме, ки мо барои муаллим, аҳли маориф, ки офаранда, парваришдиҳанда, муҳофизи маънавиёт, ахлоқ ва маърифати ҷомеа ҳастанд, зиндагии сазовору шоистаро муҳайё накунем, мақому манзалати онҳоро ба дараҷаи лозимӣ баланд набардорем, ба пешрафт

умед бастанамон душвор аст” [133, с. 28]. Президенти кишвар зимни мулоқоти дигари худ бо маорифчиёни кишвар дар соли 2005 чунин гуфтанд: “... Бояд дар назар дошт, ки муносибати ҷиддӣ ба соҳаи маориф, дар сатҳи сиёсати давлатӣ ба миён гузоштан ва ҳалли проблемаҳои ҷойдошта аҳаммияти бузурги сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва маърифативу фарҳангӣ дорад. Маориф дар фаҳмиши васеъ ва имрӯза яке аз проблемаҳои ҳаётӣ ва глобалии асри XXI мебошад ва ҳар яки моро водор месозад, ки ба он бо таваҷҷӯҳи хос ва масъулияти баланд муносибат намоем. Чунки инкишофи ҷомеа, тараққиёти устувори иқтисодӣ, таъмини амнияти милливу давлатӣ ва умуман ноил шудан ба сатҳи ҷаҳонии иқтисод, техника, технология ва илму фарҳанг, пеш аз ҳама, ба рушди босуботи маориф, ташкили раванди бонизом ва босифати таҳсилоти шаҳрвандони Тоҷикистон вобаста мебошад” [181].

Сол то сол зиёд гардидани маоши омӯзгорон, такмил ёфтани тайёркунии омӯзгорон, фароҳам овардани шароити мусоиди кору истироҳат, такмили ихтисос ва ғайраҳо ба таълиму тарбияи хонандагон таъсири мусбӣ расонд.

Ҳар сол аз буҷаи ҷумҳурий ба соҳаи маориф маблағҳои зиёд ҷудо мегардад. Масалан, ... “агар соли 2000 аз буҷаи давлатӣ ҳамагӣ 41 млн. сомонӣ ҷудо гардида бошад, имрӯз барои ин соҳаи ҳаётан муҳим зиёда аз 3 млрд. сомонӣ мавриди истифода қарор дода шуда, зиёда аз 2500 бинои муассисаи таълимӣ ба маблағи беш аз 2 млрд. сомонӣ бунёд ва азнавсозӣ гардидааст. Дар соли 2020 дар кишвар 157 муассисаи таҳсилоти миёнаи умумӣ, ибтидоӣ, миёнаи касбӣ ва синфхонаҳои иловагӣ барои 63 ҳазор ҷойи нишаст бунёд ва ба истифода дода шуданд. Аз соли 1991 то ба имрӯз дар мамлакат 3020 иншооти соҳаи маориф бо зиёда аз 1 миллиону 300 ҳазор ҷойи нишаст сохта, ба истифода супорида шудааст” [172].

Мушкилоти норасоии омӯзгорон, китобу дигар васоити таълимӣ, инчунин, ба корҳои хоҷагидориву кишоварзӣ ҷалб шудани муҳассилини муассисаҳои таълимӣ сифати таълимро коста гардонида, ба тайёрии касбии мутахассисон таъсири бад мерасонад.

Коллеҷ метавонад аз рӯйи мавқеи ишғолкардааш маълумоти олӣ ё олии нопурра диҳад. Аз ҳамин давра сар карда дар сохтори мактабҳои олии ҷумҳурӣ таълимӣ бисёрзинагии таҳсилот ба миён омада, зинаи аввали таҳсилот мутахассиси хурд мебошад, ки мувофиқи Қарори Ҷумҳурии Тоҷикистон № 71 барои тайёр кардани мутахассисони соҳа вазифадор шудаанд.

Баъд аз ба даст овардани истиқлолияти миллӣ дар ҷумҳурии мо мактабҳои типӣ нав ба миён омаданд. Литсей, гимназия, коллеҷ, вақте, ки соли 1996 собиқ омӯзишгоҳи омӯзгории Кӯлоб аз хадамоти аттестатсионии назди Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳодоти худро ба Ҳукумати Ҷумҳурӣ “Оид ба дигар кардани омӯзишгоҳ ирсол намуд”, Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ин масъаларо 3-сол омӯхт ва чандин маротиба оид ба мустақил ва ё дар сохтори донишгоҳҳо амал карданашон мувоҳидаҳои зиёд баргузор кард.

“Аз ин рӯ, ин масъала 3-сол тӯл кашид. Ва 1 июли соли 1999 бо фармони Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон № 262 «Оид ба барҳам додани омӯзишгоҳи педагогии ш. Кӯлоб ва дар заминаи он таъсис додани Коллеҷи омӯзгорӣ дар сохтори Донишгоҳи давлатии Кӯлоб» ба имзо расид” [133, с.25-26]

Коллеҷи омӯзгории Кӯлоб нахустин муассисаи таҳсилотиест, ки дар омода намудани кадрҳои педагогӣ нақши арзанда дорад. Воқеан, ин даргоҳ чандин нафар шахсиятҳои бузургро ба воя расонида, обрӯи муассисаро на танҳо дар минтақа, балки дар кулли ҷумҳурӣ ва берун аз он ҳам баланд бардоштааст. Имрӯз коллеҷи омӯзгории Кӯлоб бо номи профессор С. Табаров, профессорон С. Одинаев, Х. Асозода, Р. Саидов,

А. Ҳалимов, Р. Акбаров, А. Гадозода, К. Қодиров, номзадҳои илм А. Алиев, Б. Нозимов, Б. Файзиев, Қ. Рустамов, Б. Латифов, ходимони намоёни давлатӣ ва ҷамъиятӣ Н. Зарифова, Б. Додхудоева, М. Бепиатов, С. Мирзошоев, адибону ҳунармандон Ш. Шароф, Ҳ. Ғоиб, М. Ғоиб, А. Авзалов, С. Хатлонӣ, С.А. Маҳзун, М. Салимов ифтихор дорад.

Айни замон, ба ғайр аз Коллеҷи омӯзгорӣи Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ Коллеҷи омӯзгорӣи Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав низ фаъолият менамояд. **(Нигаред ҷадвали № 3.1.2.).**

Яке аз марказҳои, ки дар тайёр намудани кадрҳои педагогӣ дар вилоят саҳмгузор мебошанд, коллеҷҳои омӯзгорӣи вилоят маҳсуб меёбанд. Ин боргоҳҳои илму маърифат дар тури фаъолиятшон дар ҷалби ҷавонон, хусусан духтарони шаҳру навоҳии вилоят ба касбомӯзӣ ва донишандӯзӣ ҳиссаи назаррас гузошта, дар бартараф намудани проблемаи нарасидани кадрҳои педагогӣ талошҳои бисёр анҷом додаанд.

Яке аз чунин марказҳои маърифатии муаллимтайёркунӣ дар вилоят Коллеҷи омӯзгорӣи Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав ба ҳисоб меравад. Коллеҷи мазкур то соли 1999 бо номи омӯзишгоҳи омӯзгорӣи ба номи Абдурраҳмони Ҷомӣ амал менамуд. Омӯзишгоҳи омӯзгорӣ мувофиқи қарори Шурои Комиссариати Халқии Иттиҳоди Шуравӣ аз 26 ноябри соли 1932 таъсис ёфтааст. Он дар аввал танҳо як шӯба - шӯбаи маҳсули муаллимтайёркунӣ дошт. Соли 1936 нахустин бор донишҷӯён омӯзишгоҳро хатм карданд, ки теъдоди онҳо 115 нафар буда, ба мактабҳои навташкили вилоятамон ба кор фиристода шуданд. Соли 1957 омӯзишгоҳ ба омӯзишгоҳи маҳсули техникии рақами 13 ноҳияи Бохтар, ки ҳоло он ҷо қисми ҳарбии ба номи Файзалӣ Саидов ҷойгир шудааст, интиқол дода мешавад. Дар ин омӯзишгоҳ мактаби механизаторон созмон меёбад [34].

Танҳо соли 1963 омӯзишгоҳи омӯзгорӣ ба номи Абдуллаҳмонӣ Чомӣ аз нав дар ҷой ва мақоми пештарааш барқарор карда мешавад. Донишмандони маъруфи кишвар, Маҳмадулло Лутфуллоев, Қ. Ҷӯраев, Эргаш Ямоқов, Сиддиқа Холиқова, Зариф Ибод хатмкардагони коллеҷи мазкуранд. Ифтихороти коллеҷ инчунин, аз он иборат аст, ки як вақтҳо шоир Ғаффор Мирзо дар омӯзишгоҳи мазкур муаллим буд [34].

Асосан роҳбарони коллеҷи болозикр, ки ному насаби эшон дар зер оварда мешавад, ҳам дар роҳи ташаккул додани фаъолияти коллеҷ ва ҳам дар омода намудани мутахассисони самти омӯзгорӣ саҳми арзанда гузоштаанд. Аввалин роҳбари омӯзишгоҳ омӯзгори асил ва инсони комил Тағоев Ҷумъа буд. Баъдтар ба омӯзишгоҳ Маҳкамов Юнус, Холов Бобоҷон, Баротов Убайдулло, Алимов Искандар, Шарифхоҷаев Мирзохӯча, Тоҳиров Зиёратшоҳ Шарифович ва Юсупова Зарина сарварӣ кардаанд. Ҳоло зимони роҳбарии коллеҷ ба дасти Абдураҳимова Бибишамсия Саидовна қарор дорад.

Махсусан дар пешрафт ва ободонии омӯзишгоҳ нақши шодравон Бобоҷон Холов хеле калон аст. Ӯ дар давоми 30 соли ба омӯзишгоҳ сарварӣ карданаш тавонист, ки ин маркази маърифатро ба мардум аз наздик муаррифӣ намояд. Б. Холов собиқадори меҳнат ва маориф, дорандаи нишони Аълочии маорифи Тоҷикистон буд. Бобоҷон Холов соли 1993 баъди бемории вазнин аз дунё чашм пӯшид. Ёди ин марди асил, роҳбари диалогоҳ, дилсӯз, хоксор ва дар кор ниҳоят саҳтгир дар хотири дӯстон, ҳамкорон ҳамеша боқист.

Дар омӯзишгоҳ гурӯҳҳои тоҷикӣ, русӣ ва ўзбекӣ амал менамуд, ки ҳамаи онҳо аҳлу тифоқ таҳсил менамуданд. Дар омӯзишгоҳ 11 миллату халқият таҳсилу кор мекарданд.

Омӯзишгоҳ аз ду иморати дуошёна, як иморати яकोшёна, ошхона, хобгоҳи сеошёна ва хобгоҳ барои муаллимон иборат аз 30 ҷой бо тамоми шароитҳояш бино шуда буд. Майдончаҳои варзишии футбол, баскетбол,

волейбол ва дигар намудҳои варзиш қалби бинандаро ба хуруш меовард. Донишҷӯён дар мусобиқаҳои варзишӣ ҳамеша пешсаф буданд. Махсусан китобхонаи омӯзишгоҳ бо теъдоди зиёди адабиёташ фарқ мекунад. Китобхона дорои 19000 адад китобҳои дарсӣ, бадеӣ, тиббӣ ва техникаи забонҳои тоҷикӣ, ўзбекӣ, русӣ, англисӣ, олмонӣ таълифгардида мебошад.

Омӯзишгоҳ бо гузашти айём табдили ном карда, бо «қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 июли соли 1999, таҳти №262 ва дар асоси фармони Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 23 июни соли 1999 таҳти № 410 ба коллеҷи омӯзгорӣ Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав табдил дода шуд» [34]. Коллеҷи омӯзгорӣ мувофиқи нақшаи таълимии тасдиқнамудаи Вазорати маориф ва илми ҶТ кор бурда, аз рӯйи панҷ ихтисос мутахассис тайёр менамояд. Дар шӯбаи рӯзона аз рӯйи ихтисосҳои филологияи тоҷик, забони англисӣ, усули таҳсилоти ибтидоӣ, таърих, математика ва дар шӯбаи ғоибона бошад, аз рӯйи ихтисосҳои таърих, филологияи тоҷик ва усули таълими ибтидоӣ донишҷӯён ба таҳсил фаро гирифта шудаанд [34].

Устодони коллеҷи омӯзгорӣ ифтихор менамоянд, ки онҳо муҳандисони руҳи инсон - омӯзгоронро таълим дода, ба ҷоя мерасонанд, чунки халқи мо ба устод-муаллим эҳтирому муҳаббати махсус дошта, ўро аз ҳама боло медонанд. Дар ҳақиқат, дар рӯзгори мо муаллим нақши хосаеро дорад, зеро маҳз бо саъю кӯшиши устодон инсон соҳиби илму фазилат ва мақому манзалат мегардад. Баъд аз он ки тифл аз домони биҳиштосои модар фориғ мегардад, ў дар оғӯши меҳрбори дабистон ва устодон камол меёбад. Ба ин маънӣ муаллим чароғи маърифат, оина ва оинадори рӯзгори ҳар инсон аст. Пас, мебояд кӯшид, ки ин чароғи роҳи фардои миллат ҳамеша дурахшону нурафшон бошад, то ин ки ҷомеаи моро бо роҳи ҳештаншиносӣ, ҳудогоҳӣ ва маърифат ҳидоят намояд. Имрӯз ҷомеа ба заҳмати бештари шарафмандонаи устодон дар кори

тарбияи шогирдони босавод, ҷойгирони сазовор ниёз дорад, чунки маҳз тавассути фаъолияти бемайлони устодон сатҳи маънавиёти мардум баланд ва саодати ҳамешагӣ насиби шаҳрвандони меҳнатқарини Тоҷикистон хоҳад шуд. Дар иҷрои чунин амали хайр устодони коллеҷи омӯзгорӣ низ барканор нестанд. То соли 2006 дар коллеҷ 30 нафар устодон ба тарбияи донишҷӯён камари ғиммат баста буданд. Аз инҳо 15 нафарашон устодони доимӣ ҳисоб мешуданд. Ҳамчунин 15 нафар устодони донишгоҳ низ дар коллеҷ ба ҳайси ҳамкор фаъолият менамуданд. Абдукибор Гадозода – профессор, доктори илми таърих, Ҷумъа Шарифов – профессор, доктори илми педагогика, Ҳасани Муродиён- профессор, доктори илмҳои филологӣ, Сатторов А. Э., доктори илми педагогика, профессор ва дигарон дар корҳои таълиму тарбия ва фаъолияти илмӣ баробари устодони доимии коллеҷ заҳмат мекашанд.

Дар пешравии кори коллеҷ саҳми собиқ директори он Искандар Алимов хеле калон буд. Маҳз бо кӯшишу ғайрати он кас коллеҷ, ки бар асари муноқишаҳои сиёсӣ валангор шуда буд, аз нав таъмиру тармим гардид. Донишҷӯёни эҳтиёҷмандро роҳбари ғамхор бо хобгоҳ таъмин намуд. Дар соли 2002-юм се синфхонаи иловагӣ бино намуда, ба истифода доданд, ки яке аз онҳо махсус синфхонаи компютерист. Алимов И. дар тури фаъолияти роҳбарияш дар коллеҷ дигаргуниҳои кулӣ ворид намуд.

Таъминоти моддию техникӣ ва таҷҳизоти раванди таълим аз васоити муҳимми дуруст ба роҳ мондани раванди таълим ва баланд бардоштани сатҳ ва сифати тайёр намудани мутахассисон ба ҳисоб меравад. Тавре аз сомонаи расмии интернетии коллеҷ маълумот дастрас гардид. “Раванди таълим дар коллеҷ дар биное бо масоҳати умумии 12750 м² ташкил карда шудааст. Биноҳои истифодашуда қаҳвахона, буфет, ошхона, китобхона, толори хониш, толори варзишӣ ва ҳавзи

шиноварӣ, толори хореографӣ ва маҷлисгоҳӣ, китобхонаи медиавӣ ва видео, синфҳои оркестр ва хор, 25 синфхонаҳои бо мебели муосир муҷаҳҳаз бо таҷҳизоти телевизион ва видео муҷаҳҳаз мебошанд. Ҳамзамон дастрасӣ ба Интернет ва маркази иттилоотӣ барои донишҷӯён фароҳам оварда шудааст. Ҳамаи ин ба манфиатҳои рушди ҳамаҷониба ва эҷодии донишҷӯён, инчунин таъмини раванди таълим ва корҳои фарҳангии оммавӣ дар коллеҷ хизмат мекунад» [173].

Ҳама ҳуҷраҳо мувофиқи таъиноти функционалии худ аз ҷиҳати эстетикӣ тарроҳӣ шудаанд. Микроклимати синфхонаҳо дар коллеҷ ба стандартҳои санитарӣ ҷавобгӯ мебошад. Барои риояи қоидаҳои гигиенаи шахсӣ, дар ҳар як ошёна утоқҳои ҳоҷатхона мавҷуданд. Ҳама шустушӯҳо кабинаҳои қулфдор доранд. Тамоми таҷҳизоти санитарӣ дар ҳолати корист. Дар даромадгоҳи ошхона 6 дастгоҳи дастшӯӣ мавҷуд аст. Ошхона бо тамоми таҷҳизот ва лавозимоти зарурӣ муҷаҳҳаз аст [173].

Системаҳои обтаъминкунӣ, канализатсия ва гармидиҳӣ мутамаккил ва дар ҳолати корӣ мебошанд. Дар фароҳам овардани шароити бехатар масоили амнияти зиддитеррористӣ ва бехатарӣ аз сӯхтор мавқеи махсусро ишғол мекунад. Бино бо системаи назоратии видеоӣ ва ҳушдордиҳии оташнишонии автоматӣ, бо системаи огоҳкунии овози аз сӯхтор муҷаҳҳаз мебошанд. Кумаки тиббӣ ба донишҷӯён дар заминаи 2 кабинетҳои тиббӣ амалӣ карда мешавад. Ҳама утоқҳо бо таҷҳизоти зарурӣ муҷаҳҳаз мебошанд.

Шароити муосир барои тайёр кардани мутахассисон тақозо мекунад аз муассисаҳои таълимии ҳамгироии васеъ бо корхонаҳо, ки бояд иштирокчиёни манфиатдори раванди таълим гарданд. «Пеш аз ҳама коллеҷ вазифадор аст, ки мутахассисони дар бозори меҳнат ниязмандро омода кунад. Ҳалли муваффақонаи ин мушкилот аз кӯшишҳои муосири коллеҷ ва корфармо вобаста аст» [164, с.183].

Ҳадаф аз таълими донишчӯён омода намудани кадрҳои баландихтисос барои тамоми соҳаҳо мебошад. Коллеҷҳо бошанд, мутахассисони сатҳи миёнаро бояд омода намоянд. Таҷрибаи давлатҳои пешрафта нишон медиҳанд, ки сатҳҳои таҳсил дар коллеҷҳо ба сатҳҳои донишгоҳӣ баробар аст.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои фаъолияти касбӣ ва аз худ намудани ихтисосҳо дар муҳлати кӯтоҳ коллеҷҳо фаъолият менамоянд. “Аммо баъзан нофаҳмиҳо ва назарҳои манфӣ ҷой доранд, ки баъзе хатмкардагони мактабҳои миёнаи асосӣ ба коллеҷ мераванд, бар он боваранд, ки барномаи таълимие, ки дар коллеҷҳо мавҷуданд, аз барномаҳои таълимии синфҳои 10-11 содатар мебошад” [78, с. 45-50].

Золотухина С.Т. қайд менамояд, ки “Аён аст, ки ин сифати таҳсилро ба таври назаррас коҳиш медиҳад; аксар хатмкунандагони коллеҷ баъдан ё аз ихтисоси интихобкардашон дилсард мешаванд ва ё намехоҳанд дар ин ихтисос кор кунанд. Дар натиҷа, мо метавонем дар бораи зарари молиявии буҷаи давлат, агар омӯзиш аз ҳисоби он гузаронида шуда бошад, ё волидайнӣ донишчӯ, агар ӯ дар асоси шартнома таҳсил намуда бошад, андеша намоем” [164, с.83].

Оид ба омӯзиши ин масъала А.В. Глузман, С.Т. Золотухина, С.А. Писарева, А.П. Амалан машғул шуда, онҳо ба хулосае меоянд, ки самаранокии таҳсилот дар коллеҷҳо дар баробари таъминоти моддию техникаӣ ба ҳавасмандгардонии донишчӯён низ вобаста аст.

Қабули донишчӯён ба коллеҷ ҳам пас аз хатми синфи 9 ва ҳам пас аз хатми синфи 11 сурат мегирад, аммо қисме аз коллеҷҳо воҳидҳои зерсохтори донишгоҳу донишкадаҳо мебошанд.

Бархе аз ҷавонон, бинобар омодагии нопурраи худ ҳангоми ба донишгоҳ дохил шудан яку якбора ба мушкилӣ ва фишори равонӣ рӯ ба рӯ мешаванд. Аз ин лиҳоз, ин гуна маврид боиси коҳиш ёфтани дониш ва

рушди зеҳнии онҳо мегардад. Яъне коллеҷ дар ин маврид беҳтарин имконият ва ё зинаи кумакрасон барои ҷавонон маҳсуб меёбад.

Сабаби дигари дар коллеҷ таҳсил намудани донишҷӯён ба даст овардани маълумоти миёнаи махсус мебошад. Ҳамзамон, муассисаҳо, корхонаву ташкилотҳо ва заводу фабрикаҳо на танҳо ба хатмкардагони донишгоҳҳо, балки ба хатмкунандагони коллеҷҳо низ ниёз доранд.

Аммо, барои амалисозии матлаби болозикр ва ҷалби бештари довталабон мебояд аз тарафи роҳбарияти коллеҷ корҳои табиғотию ташвиқотӣ анҷом дода шавад.

Рушду нумуи ҷомеаро бе инкишофи мактабу маориф тасавваур намудан ғайриимкон аст. Коллеҷи омӯзгории ДД Бохтар ба номи Носири Хусрав беш аз даҳ сол аст, ки фаъолият дорад. Дар ин давраи кӯтоҳи фаъолият дар ташаккули савияи дониши бисёре аз ҷавонони вилоят саҳми босазо гузоштааст. Лозим ба зикр аст, ки кафедра ҷузъи таркибии сохтори ҳар як коллеҷ буда, дар пешбурди корҳои тарбиявӣ, таълимӣ ва илмӣ ячейкаи асосӣ ба ҳисоб меравад. Боиси қайд мебошад, ки дар коллеҷи номбурда кафедраҳои асоситарин – кафедраи филология, педагогика ва равоншиносӣ, табиӣ-риёзӣ, таърих ва ҷомеашиносӣ маҳсуб меёбанд. Дар фаъолият ва рушду нумуи коллеҷ саҳми як зумра устодон, аз он ҷумла, н.и.ф., М. Кабиров, н.и.ф., С. Каримов, н.и.ф., Б. Саъдуллоев, н.и.ф., Ҳ. Муродов, н.и.ф., З. Тоҳиров, професор, н.и.т. А. Гадоев, доктори илмҳои таърих Х. Абдуназаров, муаллимони калон М. Шарипов, А. Пиров, А. Р. Мусулмонов, М. Рашидова, Х. Хоҷаева, ассистентон Хидирова, Алихонова, Ватанов ва дигарон бузург аст.

Дар таърихи фаъолияти коллеҷ кафедраи гуманитарӣ (ҳоло кафедраи ҷомеашиносӣ) бо теъдоди 30 нафар аъзои кафедра ва кафедраи филология бо 19 нафар корманд саҳми назаррас гузоштаанд.

Кафедраи табиӣ-риёзӣ низ ҳамқадами коллеҷ буда, аввалин мудирӣ он номзади илмҳои физика-математика, дотсент Собиров Ҷумъабой ба

шумор меравад. Соли 2000 ба мудирии кафедра номзади илмҳои математикӣ Гулов Ҳасан пешниҳод мегардад. Дар пешрафти кори кафедра ва тарбияи мутахассисон омӯзгорони кафедра М. Муродов, С. Шомаҳмадов, Турақулов, Кобулов, Сафаров, Ҷ. Шарипов басо назаррас аст. Дар роҳи тайёр намудани кадрҳо коллеҷ дорои шароити лозимии моддӣ - техникӣ буда, синфхонаҳои алоҳидаи тахассусиро доро мебошад.

Ташкил ва гузаронидани чорабиниҳои илмӣ яке аз самтҳои муҳими пешбурди корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ дар муассисаи таълимӣ ба шумор меравад. Чорабиниҳои илмӣ: маҳфилҳои илмӣ донишҷӯён, семинарҳои илмӣ-назариявии устодон бо мақсади баланд бардоштани савияи дониши донишҷӯён дар назди кафедраҳо ва факултетҳои муассиса баргузор карда мешаванд. Устодони кафедраи педагогика ва равоншиносӣ, ки соли 2003 дар заминаи кафедраи табиӣ – риёзӣ таъсис ёфтааст, бо талошҳои устодони соҳибтаҷрибаи худ, назири Солиева Х.А., Раҳимов Сафар, Сафарова Асалмо, Ярова М., Бобоева Г., Халилов Т., Ҷӯраева А., Аҳмедзянова Т.М., Ниёзов Акбар, Ниёзов Карим ва дигарон низ дар фаъолияти коллеҷ ва дар тарбияи донишҷӯён ҳиссаи назаррас гузоштаанд.

Хулоса, коллеҷ аз чор кафедра иборат буда, дар тайёр намудани мутахассисони миёнаи касбӣ саҳми назаррас дорад. Роҳбарият ҳамеша бо дарки он, ки дастпарвардагони коллеҷ баъди хатм дар рушду нумуи соҳаи муҳим- маориф саҳмгузори намоянд, кӯшиш ба харҷ додааст.

Устодони коллеҷи омӯзгорӣ ифтихор менамоянд, ки онҳо муҳандисони рӯҳи инсон омӯзгоронро таълим дода, ба воя мерасонанд, чунки халқи мо ба устод муаллим эҳтирому муҳаббати махсус дошта, ўро аз ҳама боло медонанд. То соли 2006 дар коллеҷ 30 нафар устодон ба тарбияи донишҷӯён камари ҳиммат баста буданд. Аз инҳо 15 нафарашон устодони доимӣ ҳисоб мешуданд. Ҳамчунин 15 нафар устодони донишгоҳ низ дар коллеҷ ба ҳайси ҳамкор фаъолият менамуданд.

Абдукибор Гадозода-профессор, доктори илми таърих, Чумъа Шарифов профессор, доктори илми педагогика, Ҳасани Муродиён- профессор, доктори илмҳои филологӣ, Сатторов А. Э., доктори илми педагогика, профессор ва дигарон дар корҳои таълиму тарбия ва фаъолияти илмӣ баробари устодони доимии коллеҷ заҳмат мекунанд.

Дар ҳоли ҳозир дар коллеҷ ду шӯба аз рӯи шаш ихтисос кадрҳои омӯзгорӣ тайёр мекунад. Дар коллеҷ, 5 кафедра арзи вучуд дорад, ки дар онҳо устодони дорои таҳассуси илмидошта кор мекунанд.

Яке аз талаботи асосӣ нисбат ба омӯзгорони мактаби оӣ ва зинаҳои он машғул шудан ба корҳои илмӣ таҳқиқотӣ мебошад. Дар коллеҷ тадриҷан ба ин масъала диққат дода шуда истодааст. Аввалин шуда, сарвари коллеҷ А.Ҳалимов рисолаи номзадӣ дифоъ намуд. Омӯзгори кафедраи забону адабиёти тоҷик Фарҳод Шафиев дар аспирантура (ғоибона) таҳсил дорад ва рисолаи номзадӣ навишта истодааст.

Суханрониҳои Президенти кишварамон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмонов ҳангоми вохӯриҳо бо аҳли зиёиёни кишвар омӯзгорону кормандони муассисаро водор месозанд, ки рӯ ба илм оваранд. Чунин талабот омӯзгорон, донишҷӯёнро муваззаф месозад, то аз ҷиҳати тайёрии касбӣ ва илмӣ ҷавобгӯи даври замони худ бошанд.

Коллеҷ муассисаи таълимии таҳсилоти олии нопурраи касбӣ буда, аз рӯи нақшаҳои фардӣ, барномаҳои таълимӣ кадрҳо тайёр менамояд. Дар коллеҷ миқдор ва сохтори қабули донишҷӯёнро мутобиқи литсензия ва варақаи аккредитивии фаъолияти таълимӣ муқаррар мекунад. Коллеҷ бо мақсади раванди таълим ва аз худ намудани барномаҳои таълимӣ аз ҷониби донишҷӯён шароити заруриро фароҳам овардааст.

Коллеҷ аз рӯи стандарти таҳсилоти касбӣ фаъолияти таълимии муассисаи таълимии касбиро ба низом медарорад. Коллеҷҳо имрӯзҳо мувофиқи дараҷаи амалкунандаи худ дар сохторҳои мактабҳои оӣ амал карда, зинаи аввали онҳо мебошанд. Мувофиқи Қарори Ҳукумати

Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти № 262 ва мувофиқи Низомномаи намунавӣ оид ба муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёнаи касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 25 октябри соли 2003 № 470 коллеч, ба қатори он муассисаҳои таълимии миёнаи касбӣ оварда шудааст.

Дар коллеч, муҳлати таҳсил 3-сол буда, дар он аз рӯи нақша ва барномаҳои таълимии тасдиқнамудаи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон амал менамоянд. Бо назардошти таъкидҳои Президенти кишвар, талаботи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон барои тарбияи кадрҳои илмӣ соҳаи омӯзгорӣ ба усули таълим эътибори махсус зоҳир мешавад. Аҳли раёсат ва маъмурияти коллеч ба тарбияи дигар ихтисосҳо ҳам эътибори ҷиддӣ медиҳад.

Дар оғози Паёми имсолаи худ (2006) Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон бо ифтихор таъкид намуданд, ки мо дар арафаи ҷашну чорабиниҳои бузурги сиёсӣ фарҳангӣ, аз қабили 15-солагии Истиқлолияти давлатии Тоҷикистон, Соли бузургдошти тамаддуни ориёӣ, 2700-солагии шаҳри Кӯлоб ва Форуми тоҷикони ҷаҳон қарор дорем” ва Ҷаноби Олӣ изҳори боварӣ намуд, ки барои сазовор ва дар сатҳи баланд таҷлил намудани ин ҷашнвораҳо аҳли ҷомеаи Тоҷикистони азизамон саҳми арзанда хоҳанд гузошт.

Сарвари мамлакат нисбат ба соҳаи маориф, алалхусус, роҷеъ ба фаъолияти мактабҳои миёнаи олии касбӣ ва тайёр кардани мутахассисони ҷавон изҳори ақида намуда, иброз доштанд, ки “мо бояд кадрҳоеро тайёр намоем, ки дар рушду нумуи ояндаи давлати демократӣ, дунявӣ ҳуқуқбунёд, саҳмгузор ва ворисони шоистаи халқу миллати сарбаланди ориёӣ худ бошанд” [124, с. 50-52].

Бояд зикр кард, ки дар Паёму суҳанронҳои Ҷаноби Олӣ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон соҳаи маориф ҳамчун захираи стратегӣ пешрафти кишвар ва омили муҳимтарини наҷоти миллат ва таҳкими давлат арзёбӣ шудааст. Ба ин мазмун, ин масъала моҳияти маърифатӣ фарҳангӣ,

сиёсӣ ва иҷтимоӣ дошта, ба рушди таҳсилоти олии дар ҷумҳурӣ имконият медиҳад.

Ба мо чун муассисаи тарбиягари мутахассисони омӯзгорӣ (зинаи аввал) зарур аст, ки дар баробари ҷорӣ намудани низоми нави таълиму тарбияи кадрҳо ба сифати мутахассисон аҳаммияти ҷиддӣ диҳем.

Коллеҷ метавонад аз рӯи дараҷаи ишғолкардааш маълумоти олии ё олии нопурра диҳад. Аз ҳамин давр сар карда дар сохтори мактабҳои олии ҷумҳурӣ таълими бисёрзинагии таҳсилот ба миён омада, зинаи аввали таҳсилот мутахассиси хурд, ки мувофиқи Қарори Ҷумҳурии Тоҷикистон № 71 барои тайёр кардани зина вазифадор шудаанд, қарор гирифт (**Нигаред ҷадвали № 3.1.3.**).

Ҳамин тавр, мусаллам аст, ки баланд бардоштани сатҳи сифати таълим дар ҳама даври замон аз омилҳои муҳимми самти маориф ба шумор меравад. Барои рушди сифати таълим омӯзгорон, мураббӣён ва кормандони соҳаи маорифро лозим аст, ки дар иҷрои вазифаҳои худ масъулияти баланд ҳис намуда, вазифаҳои хешро босифат анҷом диҳанд. Чунки раванди таълим ҳамеша ба маорифу омӯзгор ниёз дорад ва он вақт самараи нек дода метавонад, ки бо кадрҳои соҳаи омӯзгорӣ пурра таъмин бошад. Воқеан, саҳми омӯзгорони коллеҷҳои болозикр дар рушди соҳаи маориф назаррас аст. Тайёр кардани кадрҳои педагогӣ барои муассисаҳои таҳсилоти зинаҳои мухталифи таълим, хизмати содиқонаву пурмасъулияти онҳо дар тарбияи кадрҳои ояндасози миллат, пешрафти соҳаҳои ҳаёти ҷомеа, рушди устувори мамлакат самтҳои афзалиятноки фаъолияти чунин муассисаҳо ба шумор меравад. Аз ин рӯ масъулин ва роҳбарони муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ва миёнаи касбӣ ҳар чӣ бисёртар фаъолияти худро дар самти оmodасозии кадрҳои педагогӣ бояд вусъат бахшанд. Фаъолияти самараноки ин муассисаҳо барои баланд бардоштани сифати таҳсилот, рушди неруи инсонӣ, татбиқи сиёсати маорифпарварона, оmodа намудани кадрҳои омӯзгорӣ

мусоидат намуда, дар маҷмӯъ барои рушди ҷомеаи имрӯзаи мо заминагузор хоҳад буд.

Аз таҳлилҳо бармеояд, ки коллеҷҳои вилояти Хатлон дар омода намудани кадрҳои омӯзгорӣ саҳми намоён доранд. Ин муассисаҳо барои фароҳам овардани имкониятҳои гирифтани таҳсилоти касбии омӯзгорӣ ва ташаккули касбият ва малакаҳои омӯзгорӣ, қонеъ намудани талаботҳои муассисаҳои таҳсилоти умумӣ ва миёна дар миқёси вилоят нақши муассир мебозанд. Бахусус дар натиҷаи афзудани талабот ба омӯзгорон дар муассисаҳои таълимӣ фаъолияти коллеҷҳо аҳамияти бештарро касб кардааст. Дар Барномаи давлатии рушди соҳаи маорифи вилояти Хатлон низ масъалаи мазкур ҳамчун вазифаи асосӣ арзёбӣ гардидааст.

Барои самаранокии фаъолияти коллеҷҳо низ заминаҳои муҳими низоми омодакунии кадрҳои омӯзгорӣ зарур аст ва заминаи моддӣ-техникии ин муассисаҳо, усулҳои нави таълим тақвият додан лозим аст. Ҳамчунин густариши ҳамкориҳои коллеҷҳо бо муассисаҳои таҳсилоти умумӣ барои баланд бардоштани таҷрибаи кори кадрҳои ҷавон хеле зарур мебошад.

3.2. Бозомӯзии касбии кадрҳои педагогии вилояти Хатлон ҳамчун воситаи муҳими рушди соҳаи маориф

Ривочу раванқ ёфтани илму техника, технология ва иттилооту коммуникатсия, дигар тағйиротҳои муҳим дар ҳамаи соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятӣ масъалаи бозомӯзӣ, такмили ихтисос ва азнавтайёркунии кадрҳои омӯзгориро ба яке аз омилҳои муҳимтарини рушди устувори соҳаи маориф табдил медиҳанд. Чунончи дар боло ҳам зикр гардид вилоти Хатлон, ки аз ҷиҳати демографӣ ва иҷтимоӣ нуфус дорад, такмили ихтисоси омӯзгорон низ дар мадди аввал қарор дорад. Воридшавии усулҳои нави таълим, талабҳои наву муосири бозори

меҳнат, пешрафти техника ва технология дар истехсолот ва дигар омилҳо тақозои такмили ихтисос, бозомӯзӣ ва азнавтайёрунии касбияти омӯзгорон ва устодони муассисаҳои таҳсилоти ро даранд. Устодони ва омӯзгорон бояд дар муҳлатҳои муайяншуда мунтазам донишу малакаи худро сайқал дода, навсозӣ кунанд.

Дар соҳаи маориф масъалаи бозомӯзии касбии кадрҳои омӯзгорӣ ҳамчун самти асосии сиёсати давлатӣ ба ҳисоб меравад. Барои мутобиқсозии маҳорату малака ва баландбардории касбияти кории кадрҳои омӯзгорӣ дар шароити мутобиқсозӣ ба талаботу тағйиротҳои замони нав дар низоми тадрис ва таълими наслҳои нав ин самт аҳамияти махсусро касб мекунад. Зеро дар натиҷаи бо суръат пеш рафтани технологияи таълим, воридшавии технологияҳои рақамӣ ба ҷараёни таълим, ивазшавии мазмун ва мундариҷаи барномаҳо, маводҳои таълимӣ, стандартҳо рушди давомдори салоҳиятҳои касбии устодону омӯзгорони тамоми зинаҳои таҳсилот хеле масъалаи ҷиддӣ дар соҳаи маориф фаҳмида мешавад. Мақсади асосии такмили ихтисос ва бозомӯзии касбии кадрҳои омӯзгорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ин баланд бардоштани сифати таълим ва пешрафти неруи касбии кормандони соҳаи маориф мебошад.

Ҳамин тариқ, дар заминаи омилҳои дар боло зикршуда, бозомӯзии кадрҳои илмӣ ва педагогӣ дар муассисаҳо раванди мутассил ба шумор рафта, барои баланд бардоштани сатҳи касбият, пешрафту равнақи салоҳиятнокӣ, дигар усулҳои таълим, ворид намудани технологияи мухталиф ва замонавӣ дар раванди таълим мусоидат хоҳад кард. Бахусус дар вилояти Хатлон, дар муассисаҳои таҳлимӣ татбиқи барномаи такмили ихтисоси омӯзгорон барои баланд бардоштани сифати таълим, рақобатпазир будани хонандагон ва донишомӯзон, сифати баланди касбияти мутахассисони ояндадар сатҳ маҳаллӣ ва байналмилалӣ шароити заруриро фароҳам хоҳад кард.

Ҳамзамон, таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки самаранокии бозомӯзии омӯзгорон аз як қатор омилҳо, аз ҷумла дастрасӣ ба захираҳои таълимӣ, сатҳи омодагии ибтидоии омӯзгорон ва дастгирии институтсионалӣ вобастагӣ дорад. Аз ин рӯ, зарур аст, ки низоми бозомӯзӣ бо дарназардошти талаботи замон ва хусусиятҳои минтақавӣ такмил дода шавад. Ташкили курсҳои ихтисоснок, истифодаи платформаҳои рақамӣ ва ҷалби мутахассисони баландихтисос метавонад ба баланд бардоштани самаранокии ин раванд мусоидат намояд.

Бо мақсади баланд бардоштани савияи дониш ва малакаи касбии мутахассисон барномаи бозомӯзӣ ва такмили ихтисос воситаи муҳим ва самарабахш ба ҳисоб меравад. Барномаи такмил додан ва ба омӯзиш ҷалб намудани мутахассисон, аз ҷониби Ҳукумати мамлакат зери назорати ҷиддӣ қарор дорад. Хусусан аз такмили ихтисос гузаронидани устодон ва омӯзгороне, ки дар зинаҳои гуногуни таълим машғули кор астанд, ҷиҳати беҳтар намудани сатҳи дониш ва савияи кории онҳо чораҳои зарурӣ андешида мешаванд. Моҳияти барномаҳои бозомӯзӣ ва такмили ихтисоси омӯзгорон – устодон дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи маориф” инъикос шудааст. Бо мақсади таъмини иҷрои қонуни мазкур ва ислоҳоти соҳаи маориф Ҳукумати кишвар ва Вазорати маорифи ҷумҳурӣ оид ба паҳлуҳои гуногуни таълиму тарбияи насли наврас, тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ қабул намуданд.

Ғайр аз ин, “Низомномаҳои муассисаҳои таълимӣ”, “Стандарти давлатии таълимии маълумоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон”, “Концепсияи мактаби оӣ”, “Концепсияи миллии маълумот” ва дигар асноди муҳим шомил аст. Баланд бардоршани сатҳи касбият, маҳорат ва малака, савияи дониш кордонии омӯзгорон ва устодони дар тамоми зинаҳои таҳсило дар мамлакат ва талаботи замони муосир ҷавобгӯ

будани ин маҳакҳо дар раванди фаъолияти соҳаи маориф масъалаи калидӣ ба ҳисоб меравад” [164, С.7].

Таҷриба нишон медиҳад, ки шӯъбаҳои тақмили ихтисоси ва бозомӯзии касбии омӯзгорон ва кормандони соҳаи маориф дар ташаккул ва пешравии касбияти кадрҳо нақши калидӣ доранд. Барои истифодаи усулҳои нави таълим, истифодаи технологияи муосири таълим ва дар раванди таълим дар амал татбиқсозии онҳо барои устодону омӯзгорон курсҳои кӯтоҳмуддат ва дарозмуддат ташкил карда шуда, ба омӯзгорон шароит фароҳам оварда мешавад, ки бо ин усулҳо шинос шуда, сатҳу сифати таълимиро баланд бардоранд.

Ислоҳоти муассисаҳои таълимии ҳамагонӣ ва касбӣ, ки дар назди муассисаҳои олий қарор доранд ва барои соҳаи маориф кадрҳо омода меkunанд, вазифа гузошт, ки дараҷаи донишу савияи касбии мутахассисони ояндаро ҳамаҷониба баланд бардошта, шаҳрвандони хушахлоқу меҳнатқарин, оқилу фозил ва соҳибмаърифату бофарҳангро тарбия намуда, ба камол расонад [172].

Соли 1994 Пешвои миллат дар вохурии Анҷумани якуми ҷавонони Тоҷикистон қайд карда буд, ки “давлату ҷомеа ояндаи неки худро бо пешрафти соҳаи маориф, бо тайёр намудани мутахассисони варзидаи дорои таҳсилоти олий ва миёнаи касбӣ мепайванданд, зеро бе пешрафти ин соҳа беҳбудии иқтисодӣ, инкишофи фарҳанг ва ташаккули шахсияти дорои олами бои ботиниро тасаввур намудан имконнопазир аст” [152, с.7].

Дар натиҷаи кам будани маош, мавҷуд набудани шароити муътадили корӣ ва зиндагӣ дар маҳалҳо, паст будани тарбияи ҳисси масъулият ва ҳештаншиносии миллий ва ватанпарастӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ҳамасола (ба истиснои соли 1997 ва 2002) аз нисфи зиёди хатмкардагони мактабҳои олии касбӣ ба ҷойи роҳатгирифта ба кор ҳозир нашуданд. Аз ин ҷост, ки шумораи омӯзгорони дорои

маълумоти олий ҳар сол кам шуда истода буд. Соли 1991 дар мактабҳои маълумоти ҳамагонӣ 95 ҳазор нафар омӯзгорон кор мекарданд. Аз онҳо 75 фоизашон маълумоти олий, 5,2 фоиз маълумоти олии нопурра ва танҳо 2,8 фоиз маълумоти миёнаи умумӣ доштанд, пас соли таҳсили 2002-2003 бошад, шумораи омӯзгорон ба 101 071 нафар расида, танҳо 62 фоизашон маълумоти олий доштанду бас. Беш аз 10 фоизи омӯзгорон маълумоти миёнаи умумӣ доштанд. Аз онҳо 387 нафарашон дар синфҳои болоӣ аз фанни забон ва адабиёти тоҷик, 325 нафар аз фанни таърих, асосҳои давлат ва ҳуқуқ, 146 нафар физика ва нучум, 247 нафар риёзӣ, 205 нафар география, 181 нафар биология, 118 нафар забони англисӣ, 104 нафар забони арабӣ, 90 нафар кимиё ва 25 нафар фанни экология, 331 нафар санъати тасвирӣ, нақша ва 408 нафар тарбияи ҷисмонӣ дарс меоданд [152, с.7].

Шумораи омӯзишгоҳҳои омӯзгорӣ ва шӯбаҳои онҳо, қабули донишҷӯён ба ихтисосҳои омӯзгорӣ дар мактабҳои миёна ва олии касбӣ ҳар сол зиёд мегардад. Ҳамин тариқ бошад, барои баланд бардоштани ихтисосҳои кормандони соҳаи педагогӣ низ чораҳои мушаххас андешида мешаванд. Дар минтақаҳо Институтҳои тақмили ихтисос ва бозомғзии касбии омӯзгорон ташкил шуда, фаъолияти самаранок доранд.

Мулоқоти Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо намоёндагони маорифи кишвар (28 августи 1995) барои рушди соҳаи маориф воқеаи муҳим ба ҳисоб меравад. “Дар мулоқот Сарвари давлат вазъи кунунии мактабу маорифро ҳамаатарафа таҳлил карда, мақоми мактабу омӯзгорро дар давраи душвори сиёсӣ, иҷтимоӣю иқтисодии ҷумҳурӣ муайян намуд” [172].

Президенти кишвар бамаврид таъкид карда буданд, ки “то замоне ки мо барои аҳли илму маориф, зиёён, онҳое, ки офаранда, парваришдиҳанда ва муҳофизони маънавият, ахлоқ ва маърифати ҷомеа ҳастанд, зиндагии сазовору шоиста муҳайё накунем, мақому мартабаи

онҳоро ба дараҷае, ки мебояд баланд набардорем, ба пешрафт умед бастанамон душвор аст” [131, с. 258]. Аз ин лиҳоз, ҳукумати мамлакат бо мақсади амалӣ намудани дастури Пешвои миллат андешидани як қатор чораҳои заруриро ба роҳ монд.

Дар айни ҳол, роҳҳои тақмили ихтисоси муаллимон дар мактабҳои равиядор хеле гуногун аст. Талаботи рӯзафзун нисбат ба муаллим ўро водор месозад, ки донишу маҳорат ва малакаҳои худро сайқал дода, нисбат ба тағйироте, ки дар соҳаи ӯ рух дода истодаанд бо диди эҷодкорӣ нигоҳ кунад. Теъдоди зиёди барномаҳои таълимӣ ва китобҳои дарсӣ муаллимиро водор мекунанд, ки аввал онро ба таври дақиқ биомӯзад, сипас, барнома ва китоби дарсии лозимаи худро интихоб намояд. Маҳорати омӯзиш ва таҳлилро муаллим дар машғулиятҳои методӣ касб мекунанд, ки ҷанбаи асосии кори методӣ маҳсуб мешавад. Яке аз омилҳои муҳимми кори методӣ ҷанбаи умумидидактикийи он мебошад, ки мушкилоти зиёди муаллим ба вижа дар соҳаи дидактика мебошад. Ҷанбаи дигари муҳимми кори методӣ ин маданияти умумии муаллим аст, вақте муаллим аз ҳар назар донишманд ва бофарҳанг аст, ӯ хеле озодона дар байни хонандагони синни гуногуни мактабӣ мечархад, муҳтавои фанни хешро ҳангоми тадрис ғанӣ мегардонад [33].

Лозим ба ёдоварист, ки ба тақмили ихтисоси муаллимон ва мураббиёни мактабҳои миёнаи таҳсилоти умумӣ, муассисаҳои томактабӣ ва муассисаҳои берунамактабӣ, ду донишкадаи тақмили ихтисоси муаллимони вилоят машғуланд, ки ҳамасола ба ҳисоби миёна 4000 нафар ихтисоси худро дар онҳо тақмил медиҳанд. Дар ду донишкадаи тақмили ихтисоси муаллимон 50 нафар кормандон кор мекунанд. Ғайр аз ин, олимону профессорони донишгоҳҳои Кӯлобу Бохтар барои хондани лексияҳо ба шунавандагон даъват карда мешаванд [179].

Дар ду донишгоҳ ду коллеҷи омӯзгорӣ бо филиалҳои онҳо ва омӯзишгоҳҳои омӯзгорӣ барои мактабҳои миёнаи таҳсилоти умумӣ ва муассисаҳои томактабӣ муаллимону мураббӣро тайёр менамоянд. Ҳар сол мактабҳои олии ва миёнаи касбии омӯзгории вилоятро зиёда аз 600 нафар аз рӯи 30 ихтисос хатм менамоянд.

Ба вазъи душвори иқтисодӣ нигоҳ накарда, роҳбарони ҷумҳурӣ ва вилоят баҳри беҳбудии соҳаи маориф ҳамеша ғамхорӣ зоҳир менамоянд. Чораҳои андешидаи Ҳукумати ҷумҳурӣ ва вилоят буд, ки сол то сол заминаи моддӣ-техникии мактабҳо, аз ҷумла дар деҳот мустаҳкам шуда истодааст. Ин чорабиниҳо имконият медиҳанд, ки дар солҳои наздик аз ҳисоби сохтмони мактабҳои нав дар деҳот масъалаи нарасидани ҷойи нишаст ҳал карда шавад. Дар барномаҳои ҳукумати вилояти Хатлон тезонидани сохтмони залҳо ва майдончаҳои варзишӣ, биноҳои иловагӣ барои мактабҳои деҳот, таҷҳизонидани мактабҳо бо мебели нав, воситаҳои техникии таълим ва воситаҳои аёни, ҷои асосиро ишғол менамояд.

Агар ба нишондиҳандаҳои сохтмони муассисаҳои таълимӣ аз соли 1993 то соли 2003 нигарем, маълум мегардад, ки дар ин давра дар вилояти Хатлон аз ҳисоби маблағгузори сарчашмаҳои гуногуни биноҳо ва мактабҳо барои 100 ҳазор ҷои нишаст сохта шудаанд. Танҳо дар соли 2003 – 11 мактаб барои 3530 хонанда ва бинои иловагӣ барои 2532 ҷои нишаст сохта шудаанд. Аз ин ҳисоб шумораи мактабҳои валангоргашта кам шуданд. Агар дар соли 1993 шумораи чунин мактабҳо аз 400 зиёд бошад, пас дар соли 2003 шумораи онҳо хеле кам гардида ба 76 расид.

Воқеаҳое, ки солҳои 1991-1997 дар ҷумҳурӣ ва асосан дар вилояти Хатлон гузаштанд, гуфтаҳои болоро тасдиқ мекунанд. Масалан, соли хониши 1991-1992 дар 998 мактабҳои вилоятҳои Кӯлобу Қурғонтеппа 429,2 ҳазор хонанда ба таҳсил фаро гирифта

шуда буд ва ба онҳо 30,2 ҳазор муаллим дарс метод. Соли хониши 1992-1993 дар 1020 мактаб 394,1 ҳазор хонанда ба таълим фаро гирифта шуда буд, ки ба онҳо 28,1 ҳазор муаллимон таълим методданд. Яъне шумораи хонандагону муаллимон хеле кам шуда буд. Солҳои ҷанги шаҳрвандӣ сифати корҳои таълимию тарбиявӣ ҳам дар сатҳи паст қарор дошт. Фарогирии хонандагон ба таълим ҳам ба талабот ҷавобгӯ набуд. Дар ин солҳо зиёда аз 10 ҳазор хонандагон аз раванди таълим дур монда буданд [179].

Дар солҳои охир масъалаи беҳтар кардани сифати дониши хонандагони мактабҳои таҳсилоти ҳамагонӣ дар маркази диққати идораю шӯбаҳои маорифи вилоят, шаҳрӣ ва ноҳиявӣ қарор дорад. Вале ба ҳамаи ин чорабиниҳо нигоҳ накарда таҳлилҳо нишон доданд, ки дар баъзе ноҳияҳои аз ҷанги шаҳрвандӣ зарардида то ҳанӯз баъзе хонандагон саводи кофӣ надоранд (**Нигаред ҷадвали № 3.2.4.**).

Маврид ба зикр аст, ки дар давраи таҳқиқшаванда шумораи макотиби олии вилоят якуним баробар зиёд шуда, теъдоди онҳо аз ду ба шаш донишгоҳ расид, ки аз инҳо иборатанд: Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ, Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав, Донишгоҳи энергетикӣ Тоҷикистон, Донишгоҳи давлатии Данғара, Донишқадаи технологӣ ва менеҷменти инноватсионӣ дар ш. Кӯлоб ва Донишгоҳи давлатии тиббии Хатлон.

Донишгоҳи энергетикӣ Хатлон дар омода намудани мутахассисон ва омӯзгорони соҳа нақши бузург гузошта, хатмкардагони он дар донишгоҳҳову коллеҷҳо фаъолият намуда истодаанд. Ҳамзамон, хатмкардагони он ба ғайр аз корҳои омӯзгорӣ ба таҳқиқи масоили илмӣ низ машғул буда, дорои дараҷа ва унвонҳои илмӣ мебошанд. Донишгоҳи мазкур бо як қатор донишгоҳҳо олии кишвар, аз ҷумла Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи М.С. Осимӣ, Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, Донишгоҳи тиҷорати Тоҷикистон, Академияи миллии

илмҳои Тоҷикистон, Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи А.Рӯдакӣ, Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Н. Хусрав, Донишгоҳи славянии Россияву Тоҷикистон ва ғайраҳо ҳамкорӣ намуда истодааст. Танҳо дар соли 2018 20 нафар омӯзгорони донишкада аз курсҳои тақмили ихтисос аз 04. 06. 2018 то 22. 06. 2018 аз курси сайёри ташкилнамудаи Донишкадаи тақмили ихтисоси омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ гузашта, аз рӯйи ихтисоси “Энергетика ва таҳсилоти фосилавӣ” соҳиби диплом гардиданд. Худи ҳамон сол дар асоси иҷозатномаи пешбурди фаъолияти донишкада курсҳои кӯтоҳмуддати кафшергари барқӣ, сохтмонӣ, менеҷменти истеҳсоли, забонҳои русӣ ва англисӣ, барқӣ ва ғайраҳо ташкил карда шуд, ки айни замон хоҳишмандони зиёд аз рӯйи ин ихтисосҳо ба таҳсил фаро гирифта шудаанд.

Дар асоси ҳамкориҳо бо донишгоҳу донишкадаҳои хориҷӣ чор нафар омӯзгорони ҷавон дар шӯъбаҳои рӯзонаи аспирантураи Институти политехникии шаҳри Санкт–Петербургӣ ФР, Донишгоҳи давлатии комсомолски Амури Шарқи Дур ва Донишгоҳи давлатии Урали Федератсияи Россия таҳсил намуда истодаанд.

Ҷадвали № 3.2.5.

Маълумот оид ба таҳсили омӯзгорони ҷавони донишкада дар МТОК хориҷи кишвар.

№Т/ Р	Ному насаб	Соли дохилш авӣ	Муассисаи таълимӣ	Сарчашмаи маблағгузорӣ
1	Сармисоқов Зоҳир Тоҳирович	2014	Донишгоҳи давлатии Алтай	кувотаи Федератсияи Россия
2	Сафарзода Абдулло	2015	Филиали Донишкадаи энергетикии Москва дар шаҳри Смоленск	кувотаи байналмиллалии Президенти “Дурахшандаго н”
3	Давлатов Далер	2015	Донишгоҳи	кувотаи

	Назруллоевич		сохтумону меъмории Тюмен	байналмиллаи Президенти “Дурахшандаго н”
4	Гулмадов Ифтихор Иброҳимович	2015	Донишгоҳи давлатии техникии Алтай ба номи И.И. Палзумов	кувотай Федератсияи Россия
5	Носиров Исмоил Сафарович	2015	Донишгоҳи давлатии электротехникии Санкт-Петербург ба номи В.И.Улянов (Ленин)	буҷаи Федератсияи Россия
6	Қаҳоров Рустам Асалиевич	2015	Донишгоҳи давлатии электротехникии Санкт-Петербург ба номи В.И.Улянов (Ленин)	буҷаи Федератсияи Россия
7	Назаров Зафар Саидмуродович	2015	Донишгоҳи федералии Урал ба номи Б.Н. Елсин	ҶСК “Ориёнбанк”
8	Аминов Лилшод	2016	Донишгоҳи федералии Урали ҷанубӣ	буҷаи Федератсияи Россия
9	Қосимов Бахтиёр исматуллоевич	2016	Донишгоҳи федералии Урали ҷанубӣ	буҷаи Федератсияи Россия
10	Гулов Диловар Юсупович	2016	Донишгоҳи федералии Урали ҷанубӣ	буҷаи Федератсияи Россия
11	Махсумов Илҳом Бурҳонович	2016	Донишгоҳи федералии Урали ҷанубӣ	буҷаи Федератсияи Россия

12	Ќураев Рустам Фатҳидинович	2016	Донишгоҳи давлатии нафту техникии Уфа	Аз ҳисоби соҳибкор
13	Султонов Оламафрӯз Олимович	2017	Донишгоҳи федералии Урали чанубӣ	буҷаи Федератсияи Россия
14	Атобуллоев Назиф Солиҳович	2017	Донишгоҳи федералии Урали чанубӣ	буҷаи Федератсияи Россия
15	Абдуллоев Илҳом Толибҷонович	2017	Донишгоҳи федералии Урали чанубӣ	буҷаи Федератсияи Россия
16	Давлатов Аъзамҷон Маҳмадиевич	2018	Донишгоҳи политехникии Санк- Петербург	буҷаи Федератсияи Россия
17	Ниматов Рустам Рамазонович	2018	Донишгоҳи политехникии Санк- Петербург	буҷаи Федератсияи Россия
18	Бобоев Хуршедшоҳ	2018	Донишгоҳи политехникии Санк- Петербург	буҷаи Федератсияи Россия
19	Набиев Маҳмадшариф Давлаталиевич	2018	Донишгоҳи политехникии Санк- Петербург	Кувотаи байналмиллали Президентии “Дурахшандаго н”

Ҳамчунин бояд қайд кард, ки сол то сол дар мамлакат навъи нави муассисаҳои таҳсилотӣ дар низоми маорифи ҷумҳурӣ пайдо шудааст. Ин ҳам бошад литсей, гимназия, коллеҷ, муассисаҳои интернатӣ барои кӯдакони болаёқат маҳсуб меёбанд, ки мақсад аз ташкили онҳо ҳар чӣ бештар ҷалб намудани хонандагон ба илму дониш, касбу ҳунар ва мусоидат ба рушди устувори кишвар дар маҷмӯъ мебошад.

“Алалхусус, рушд ва дигаргуниҳои сифатӣ дар низоми маориф дар самти мактаб-интернатҳои минтақа дар давраи мавриди баррасӣ қобили таҳсин будааст. Дар маҷмӯъ, дар соли хониши 2012-2013 дар

муассисаҳои интернати вилояти Хатлон 3300 нафар тарбиятгирандагон ба таълим фаро гирифта шудаанд, ки аз онҳо 581 нафарашонро духтарон, 29 нафарашонро кӯдакони оилаҳои маъҷуб, 89 нафарашонро кӯдакони یتим, 877 бепадар, 184 бемодар, 1146 нафарашонро кудакони оилаҳои камбизоат, 400 нафари кудаконе, ки дар маҳаллӣ зисташон мактаб надоранд ва 575 нафари боқимондари бачагони лаёқатманд ташкил медиҳанд” [33].

Дар самти нави таълим 247 нафар омӯзгорон ба таълиму тарбияи тарбиятгирандагони ин мактаб-интернатҳо машғул мебошанд. Аз тнъдоди умумии онҳо 110 нафарашонро занон ташкил медиҳанд. Аз рӯи маълумотнокӣ бошад онҳо ҳамагӣ 200 нафар маълумоти оӣ, 13 нафарашон бо маълумоти олии нопурра, 28 нафар таҳсилоти миёнаи педагогӣ ва 7 нафар таҳсилоти миёнаи умумӣ дошта ба таълиму тарбияи кӯдакони یتиму бепарастор ва оилаҳои камбизоат машғул мебошанд.

Яке аз марказҳои асосии ба такмил ва бозомӯзӣ фаро гирифтани кадрҳои педагогӣ дар вилояти Хатлон Филиали Донишкадаи ҷумҳуриявии такмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф дар шаҳри Кӯлоби вилояти Хатлон ба ҳисоб меравад. Бояд қайд намуд, ки муассисаи мазкур фаъолияти худро дар асоси нақшаи тақвими курсҳои такмили ихтисос ба роҳ мемонад. Ҳамчунин дигар семинарҳои мақсаднок, нақшаи чорабиниҳои Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон низ дар фаъолияти қорӣ пурра ба инобат гирифта шуда, бо мақсади иҷрои дастури супоришҳое, ки аз Паёмҳои ҳарсолаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, қарорҳои Ҳукумати мамлакат, қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи маориф”, Консепсияи миллии маълумот, Низомномаи намунавии таҳсилоти миёнаи умумӣ, Қарорҳои мушовараи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ва амру фармоишҳои вазири маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, қарори Шурои олимони ва

фармоишҳои Ректори Донишкадаи ҷумҳуриявии тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф сармашқи корӣ гардида, дар асоси он як қатор корҳо ба сомон расонида шуд.

Фаъолияти асосии донишкада ба тақмил додани маҳорати касбӣ, самаранок ба роҳ мондани курсу семинарҳо, дарёфт, омӯзиш ва паҳн намудани таҷрибаи пешқадами педагогӣ, расонидани ёрии амалии методӣ ба кормандони шуъбаҳои маориф ва муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии минтақаи Кӯлоб равона гардидааст [33].

Филиали Донишкадаи ҷумҳуриявии тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф дар шаҳри Кӯлоби вилояти Хатлон дар асоси амру фармонҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, дастуру қарорҳои Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, Донишкадаи тақмили ихтисос ва Раёсати маорифи мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон фаъолият намуда, дар савияи дониш ва малакаи касбии мутахассисон саҳми назаррас гузошта истодааст.

“Донишкадаи ҷумҳуриявии тақмили ихтисос барои ҳалли масъалаи мазкур мавқеи калидӣ дорад. Бинобар ин сабаб, ба риштаи таҳлил кашидани он аҳаммияти аввалиндараҷа дорад. Вазифаи асосии донишкадаи мазкур мувофиқи нақшаи тасдиқнамуда бо сифати баланд гузаронидани курсҳои тақмили ихтисоси роҳбарону омӯзгорон ва кормандони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ мебошад. Дар асоси нақшаи солонаи курсу семинарҳои донишкада дар соли 2007 144 курсҳои тақмили ихтисос бо иштироки 3328 шунаванда бояд гузаронида мешуд, вале мутаассифона, дар ин муддат танҳо 105 курсҳо гузаронида 115 шудаанд ва дар онҳо 2540 нафар кормандони соҳа иштирок намуданд, ки фарогирӣ ба курсҳо 85 фоизро ташкил менамуд” [164, с. 114-115].

Тақмили ихтисоси омӯзгорон вазифаи асосии фаъолияти Филиали донишкадаи ҷумҳуриявии тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф дар шаҳри Кӯлоб ба шумор рафта, дар ин ҷода корҳои

муҳимме ба анҷом расонида шудааст. Соли 2021 бо фармоиши вазири маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ва қарори Шурои олимони ДҚТИБКСМ ин филиал дар асоси нақшаи тақвими курсҳои тақмили ихтисос ва курсҳои семинарҳои 132 курс бо фарогирии 3195 нафар ва 18 семинари мақсаднок бо фарогирии 450 нафар шунавандагонро ба курсҳои фаро гирифта мешуд. Дар маҷмуъ 134 - курс бо фарогирии 3272 нафар шунавандагон 102 % ва 18 - семинари мақсаднок бо фарогирии 451 нафар шунавандагон 100 % ба курсҳои фаро гирифта шуданд [33] **(Нигаред қадвали № 3.2.6.)**.

Инчунин, бо мақсади баррасии масъалаҳои мубрами соҳаи маориф ва методикаи тадрис аз ҷониби омӯзгорони кафедраҳои филиал мунтазам семинарҳои мақсаднок гузаронида мешавад. Бояд қайд намуд, ки ҷалби омӯзгорон дар чунин семинарҳо метавонад дар баланд гардидани дарки ҷаҳонбинӣ ва малакаи касбии онҳо таъсири мусбӣ гузорад. Барои мисол, тибқи қадвали зерин баргузори чунин семинарҳо танҳо дар давоми солҳои **2019, 2020, 2021** чунин аст **(Нигаред қадвали № 3.2.7.)**.

Тибқи дастури Вазорати маориф ва илм аини замон қисми зиёди кадрҳои роҳбарикунандаи соҳа дар заминаи Донишкадаи ҷумҳуриявӣ тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф ба курсҳои фаро гирифта мешаванд. Иштироки кадрҳои роҳбарикунандаи соҳа аз минтақаи Кӯлоби вилояти Хатлон (мудирони кабинетҳои методӣ ва нозирону мушовирони раёсату шӯъбаҳои маориф, директорону муовинони директор, мудирони муассисаҳои томактабӣ, директорони мактаб-интернатҳо ва хонаи кӯдакон) дар курсҳои тақмили ихтисоси донишкадаи ҷумҳуриявӣ давоми солҳои 2019, 2020, 2021 чунин аст [33] **(Нигаред қадвали № 3.2.8.)**.

Дар доираи кори филиал барномаи сафарбар намудани омӯзгорону кормандони соҳаи маорифи вилоят ва шаҳру ноҳияҳо ба курсҳои тақмили

ихтисос ба роҳ монда мешавад. Лозим ба зикр аст, ки дар амал таҳбиқ намудани барномаи мазкур метавонад ба баланд гардидани ҷаҳонбинӣ, сатҳи дониш ва малакаи касбии кормандони соҳаи маориф боис гардад.

№	Номгӯи шаҳру ноҳия	Шунавандаг они курсҳо		Фоиш	Муносибати шӯбаҳои маориф оид ба таъмини шунавандгон	Шунаванда гони семинарҳои мақсаднок		Фоиш	Муносибати шӯбаҳои маориф оид ба таъмини шунавандгон
		Нақша	Иҷро			Нақша	Иҷро		
1	Кӯлоб	518	862	166	Хуб	50	50	100	Хуб
2	Восеъ	486	592	121	Хуб	50	50	100	Хуб
3	Ҳамадонӣ	352	370	105	Хуб	50	50	100	Хуб
4	Фархор	334	268	80	Хуб	50	51	100	Хуб
5	Данғара	318	291	92	Хуб	100	100	100	Хуб
6	Муъминобо д	270	231	85	Хуб	25	25	100	Хуб
7	Ховалинг	259	161	62	Миёна	50	50	100	Хуб
8	Ш. Шоҳин	249	218	87	Хуб	-	-	-	-
9	Темурмалик	230	162	70	Миёна	25	25	100	Хуб
10	Балҷувон	179	117	65	Миёна	50	50	100	Хуб
	Ҷамъ	3195	3272	102	Хуб	450	451	100	Хуб

Дар доираи ҳамкориҳо бо ташкилоту муассисаҳои башардӯстонаи байналмилалӣ Барномаи дастгирии таҳсилоти босифат I Лоихаи Иттиҳоди Аврупо 1- семинари омӯзишӣ бо фарогирии 25 нафар омӯзгорон, Лоихаи “Ҳамроҳ бихонем” ЮСАИД 261 нафар омӯзгорони синфҳои ибтидоӣ, Лоихаи Шукуфоии Тоҷикистон 144 нафар ва Лоихаи “Мактаб 2030” 90 – нафар омӯзгоронро, ки дар маҷмӯъ 520 нафарро

ташкил медиҳанд ба курсҳо фаро гирифта шуданд. Ин амал барои дар амал татбиқ намудани стратегияи миллии рушди маориф дар вилояти Хатлон анҷом дода шуд.

№	Шарикони рушд	Теъдоди курс	Фарогирӣ
1	Лоиҳаи “Ҳамроҳ бихонем” ЮСАИД дар давраи ҳисоботӣ	10	261
2	Барномаи дастгирии таҳсилоти босифат I Лоиҳаи Иттиҳоди Аврупо	1	25
3	Лоиҳаи “Шукуфоии Тоҷикистон”	6	144
4	Лоиҳаи Мактаб 2030	4	90
Ҷамъ		21	520

Курсҳо дар доираи ҳамкориҳо бо Шарикони рушд дар давраи ҳисоботӣ

Дар маҷмуъ танҳо дар соли 2021 дар **134** курсҳои нақшавӣ ва 21 курсҳои омӯзишии дар ҳамкорӣ бо шарикони рушд ҷамъ **155** курс гузаронида шуда **3792** нафар тақмили таҳассус намуданд.

Дар давоми соли сипаришудаи 2021 тибқи нақшаи тақвими курсу семинарҳои донишкадаи тақмили ихтисос ва дар кафедраи методикаи таълим дар муассисаҳои томактабӣ ва миёнаи умумӣ 132 курс бо фарогирии 3195 нафар ба нақша гирифта шуда буд, дар 31 - курси он мониторинг гузаронида шудааст. Нақша 775 нафар (100 %) иштирок дошт 718 - нафар (93 %) аз нақша 57 (7 %) – нафар кам аст. Мардҳо 329 н (46 %) занҳо 389 н (54 %) буданд. Бо маълумоти оӣ, 613 н. (85 %), бо маълумоти олии нопурра 47 н. (7 %) ва бо маълумоти миёнаи махсус 58 н. (8 %) буданд [33].

Собиқаи кори онҳо чунин аст: 206 н. (29 %) аз 1- 5 сол, 259 н. (36 %) аз 6-15 сол ва 253 н. (35 %) аз 16 сол боло. Тахассуси касбии шунавандагон: тахассуси олӣ 209 н. (29 %), якум 171 н. (24 %), дуюм 165 н. (23 %), ва умумӣ 173 н. (24 %).

Хулоса, ба такмили ихтисос фаро гирифтани омӯзгорон ва бозомӯзӣ аз масоили муҳим дар назди роҳбарияти ҷумҳурӣ ва вилояти Хатлон ба ҳисоб рафта, бо ин восита сатҳи ҷаҳонбиниву дониш ва малакаву маҳорати касбии омӯзгоронро баланд мебардоштанд. Қайд кардан ба маврид аст, ки вилояти Хатлон бо сабаби зиёд будани шумораи аҳолияш нисбат ба дигар манотиқ ба рушди соҳаи маориф тавачҷуҳ намуданаш шарт ва зарур мебошад. Аз ин лиҳоз, фаъолияти марказҳои такмили ихтисос ва бозомӯзӣ дар вилоят як амри тасодуфӣ набуда, балкӣ бо мақсади амалӣ намудани матлаби болозикр ба роҳ монда шудааст. Гуфтан ба маврид аст, ки ин гуна марказҳо дар солҳои соҳибистиқлолӣ дар беҳтар гардидани сифати кори устодон, баланд гардидани сатҳи касбӣ ва малакаи кори устодон саҳми арзанда гузошта истодаанд.

Аз назари илм масъалаи бозомӯзии кадрҳои педагогӣ ҳамчун раванди доимоамалкунанда арзёбӣ мегардад, ки ба равнақи салоҳият, тафаккур, татбиқи усулҳои нави таълим, маҳорати татбиқи усулҳои инноватсионӣ нигаронида мешавад. Албатта, дар ин самт мушкilotҳо низ қой доранд, аз ҷумла қорӣ намудани барномаҳои муосир, густариши ҳамкориҳои байналмилалӣ, истифодаи васеи технологияҳои иттилоотию рақамӣ ва ғайра.

Ҳамин тавр, дар масъалаи омодакунии кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон бозомӯзӣ ва азнавтайёркунии кадрҳои омӯзгорӣ яке аз самтҳои муҳим барои рушди устувори соҳаи маориф доништа мешавад. Аз ин хотир ба роҳ мондани самаранокии фаъолияти Филиали Донишкадаи ҷумҳуриявӣ такмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони

соҳаи маориф дар шаҳрҳои Кӯлоб ва Бохтари вилояти Хатлон барои баланд бардоштани салоҳиятнокии омӯзгор ва устод, мутобиқсозии онҳо ба талаботҳои муосиру замонавии таълим хеле зарур аст.

ХУЛОСА

НАТИҶАҲОИ АСОСИИ ИЛМИИ ДИССЕРТАТСИЯ

Ҳамин тавр, пас аз барҳам хӯрдани Иттиҳоди Шуравӣ Тоҷикистон низ чун дигар ҷамоҳири собиқ Шуравӣ истиқлолияти сиёсӣ ба даст овард, аммо дар кишвар ҷанги шаҳрвандӣ сар зад, ки бар асари ин ҳаводис рушди тамоми соҳаҳои хоҷагии мамлакат барои даҳсолаҳо ба қафо меравад. Хусусан, соҳаи маориф низ чун дигар соҳаҳои мамлакат зиёни ҷиддӣ мебинад. Дар он солҳои ниҳоят душвор барои Ҳукумати ҷумҳурӣ зарур буд, то фаъолияти мунтазами соҳаи мазкурро, ки барои рушди ҷомеа аҳаммияти аввалиндараҷаро соҳиб аст, ба қадри имкон ба роҳ монад.

Аммо, мавҷуд набудани имкониятҳои кифояткунандаи иқтисодӣ, шароитҳои мусоиди моддӣ–техникӣ, нооромии сиёсӣ, проблемаи озуқаворӣ ва монанди он боис мегардид, ки қисме аз омӯзгорон тарки вазифаи пуршарафи худ намоянд ва ё ин ки бархе аз онҳо манзили истиқоматии хешро тарк мекарданд. Аз ин лиҳоз, чуноне ки дар рисола ба маротиб зикр намудем, аз мавҷуд набудани шароити хуби моддӣ–техникӣ дида, нарасидани кадрҳои омӯзгорӣ дар муассисаҳои таълимӣ мушкилии асоситарин маҳсуб меёфт [2-М].

Боиси зикри махсус аст, ки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон аз оғози фаъолияти худ ба ҳайси роҳбари мамлакат ба соҳаи маорифи кишвар диққати ҷиддӣ зоҳир намуд. Соҳаи мазкурро дар баробари соҳаҳои дигари ҳаёти ҷомеа дар мадди аввал гузоштаанд. Сиёсати муайяно дар ин самт пайгирӣ намуда, бо маром ба барқарор

намудани муассисаҳои харобаштаи вилояти Хатлон пардохтанд. Зери сиёсати маорифпарваронаи худ ҳамчунин дигар муассисаҳои нави таълимиро бунёд намуданд. Ҳамчунин ба ин васила на танҳо шарту шароитҳои таълимгириро беҳтар карданд, балки онҳоро ба талаботи меъёрҳои байналмилалӣ мувофиқ гардониданд. Инчунин, зери сиёсати Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳаҷми маблағгузорӣ ба соҳаи маориф, хусусан маорифи вилояти Хатлон хеле зиёд гардид. Боиси зикр аст, ки дар вилояти Хатлон дар натиҷаи татбиқи сиёсати маориф натиҷаҳои назаррас ба даст омаданд, сатҳи саводнокии аҳолии баланд гардид, нерӯи инсонӣ рушд карда, тараққиёти иҷтимоӣ-иқтисодии минтақа низ ба чашм мерасад.

Таваҷҷуҳи асосӣ ба таҳақиқи раванд, сатҳи рушд ва хусусиятҳои омодакунии кадрҳои педагогӣ дар вилояти Хатлон равона карда мешавад. Таҳқиқот, таҳлил ва омӯзиши маводҳои мухталиф доир ба масъала муайян намуданд, ки баъди соли 1991 дар самту низоми омодакунии кадрҳои омӯзгорӣ дар минтақа бо таъсири тағйиротҳои мухталифи ҷиддии соҳаи иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва сиёсии дар минтақа ва ҷумҳурӣ ба вуқӯъомада, мушкилотҳои навовариҳои зиёде ба миён омадаанд. Албатта фӯрӯпошии як низоми ҷамъиятӣ ва ба давраи гузариш, нооромиҳои сиёсӣ, ҷанги шаҳрвандӣ фарогир шудани мамлакат ба соҳаи маориф таъсири саҳти манфӣ раоснида буданд. Махсусан, масъалаи омодакунӣ ва таъмини муассисаҳои таълимӣ бо кадрҳои омӯзгорӣ ба яке аз масъалаҳои мураккаби соҳа табдил ёфтанд.

Ҳамчунин гуфтан ба маврид аст, ки бо ба даст омадани Истиқлоли Тоҷикистон таҳти роҳбарии Роҳбари давлат роҳи эъмори ҷомеаи миллӣ пеш гирифта шуд. Дар ин росто баҳри мустаҳкам намудани пояҳои ҳокимияти конститусионӣ ва давлатдорӣ миллӣ нақшаҳои ояндасозӣ тарҳрезӣ шуда буданд. Мутаассифона ҷанги шаҳрвандӣ ба рушди тамоми соҳаҳои хоҷагии мамлакат монеаи ҷиддӣ шуд, ба ҷомеаи

тозатаъсиси мо хисороти бузурге расонида буд. Соҳаи афзалиятнок ва муҳимми ҷомеа, яъне маориф аз соҳаҳои дигар дида зиёни ҷиддӣ дид. Аз ин лиҳоз, сарвари давлат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон новобаста аз вазъияти nobasomoni solxoi chanxi shaxrvandī таъсис додани донишкадаю донишгоҳҳоро, ки ба ин васила имкони бартараф намудани норасоии кадрҳои педагогӣ фароҳам меомад, дастур доданд. Бо дарки зарурати таъсиси иқтисосҳои нави вобаста ба талаботи истеҳсолот, ба инобат гирифтани шумораи аҳоли ва ё ин ки фароҳам овардани имкони бештар барои сокинони вилоят, ки ба дигар манотиқи ҷумҳурӣ барои таҳсил мерафтанд ва чунин имкониятро на ҳар як кас соҳиб аст, бо дастуру супоришҳои Пешвои миллат Донишгоҳи давлатии Данғара низ таъсис дода шуд, ки дар тули фаъолияташ дар омода намудани кадрҳои педагогӣ, рафъи норасоии омӯзгорон дар вилоят ва ҷумҳурӣ саҳми назаррас гузошт.

Чунин ҳолат, яъне нарасидани кадрҳои омӯзгорӣ дар яке аз минтақаҳои сараҳолитарини мамлакат – вилояти Хатлон, ки нисбат ба баъзе аз манотиқи кишвар дар муҳосираи иқтисодӣ бештар қарор дошт, зиёдтар эҳсос мегардид. Аз ин рӯ, ҳукумати кишвар таҳти сарвари Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон мушкилоти мазкурро саривақт дарк намуда, баҳри ҳарчи зудтар бартараф намудани он кӯшиш ба ҳарч медиҳад. Новобаста аз вазъияти мураккаби солҳои ҷанги шохрвандӣ Сарвари давлат пайваستا талош варзиданд, то бо истифода аз тамоми имкониятҳои мавҷуда мушкилоти нарасидани кадрҳои омӯзгориро дар вилоят бартараф намоянд. Сарвари кишвар дарк менамуданд, ки ягона роҳи ҳар чӣ зудтар ҳал намудани проблемаи мазкур таъсис додани донишгоҳу донишкадаҳо, коллеҷҳо ва дигар марказҳои тақмили иқтисос дар вилоят ба ҳисоб меравад [1-М].

Дар замони истиқлоли сиёсии давлат, Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои бартараф намудани мушкилотҳои баамалмада,

барномаҳои мушаххаси давлатӣ доир ба рушди маориф қабул намуданд. Муассисаҳои нави таҳсилоти олий ва миёнаи касбиро дар мамлакат ташкил намуда, фаъолияти пурсамари онҳоро ба роҳ монданд. Ба такмили ихтисос ва бозомӯзии касбии омӯзгорон, баланд бардоштани мақому мавқеи иҷтимоии онҳо низ диққати махсус зоҳир карда мешуд.

Ҳамин тариқ, бо мақсади бартараф намудани проблемаи нарасидани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилоят, масъалаи ба донишгоҳ табдил ёфтани баъзе аз донишқадаҳо ва ё ин ки таъсис додани донишгоҳҳоро суръат бахшиданд. Ҳанӯз дар солҳои аввали соҳибистиқлолӣ фаъолияти донишгоҳҳои Кӯлоб ва Қурғонтеппа (ҳоло Бохтар)-ро ба роҳ мемонанд. Бо истифода аз тамоми имконот ба беҳтар гардидани шароити кори кормандон ва заминаҳои моддӣ-техникии донишгоҳҳо таваҷҷуҳи махсус равона карда шуд. Ин ҳама дастгириҳо ва таваҷҷуҳҳои пайваста имконият фароҳам овард, ки шароити моддӣ – техникийи донишгоҳҳои вилоят боз ҳам беҳтар гардида, ба марказҳои бузурги илму маърифати кишвар табдил ёбад. Фаъолияти чунин донишгоҳҳо боиси мустаҳкам гардидани захираи илмӣ гардида, барои бунёди дигар муассисаҳои илмӣ таълимӣ заминаҳои мусоид гузоштанд. Яъне, бо боварӣ метавон иброз намуд, ки дар рушди соҳаи маорифи вилоят ва тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ саҳми донишгоҳҳои болозикр басо беназир аст [3-М].

Мавриди зикри махсус аст, ки баъди соҳибистиқлолии давлатӣ дар низоми маорифи кишвар пайваста ислоҳоти соҳа амалӣ шуда истодааст. Яке аз ин ислоҳотҳо ба стандартҳои байналмилалӣ мутобиқ сохтани он ба шумор меравад. Аз ин рӯ дар кишвар гузариш ба фазои ягонаи таҳсилоти ҷаҳонӣ шуруъ шуд. Таҳсилот дар МТОК аз рӯи зинаҳои (бакалавр, магистр, доктор PhD) ба роҳ монда шуда, низоми кредитӣ, ҳамохангии стандартҳои давлатии таҳсилоти олий ба стандартҳои байнамиллалӣ, меҳнатталабии азхудкунии барномаҳои таҳсилотӣ (миқдор ва андозаи кредит), истифодабарии низоми ҳолдиҳии рейтингӣ,

меъёрҳои муайянкунандаи сифати таҳсилот татбиқ гардиданд. Имрӯзҳо барои машғулиятҳои амалӣ, озмоишӣ, КМРО ва кори мустақилонаи донишҷӯён роҳандозӣ мегардад. Яке аз дастовардҳои муҳимми донишгоҳ ин аст, ки дар асоси дастури Президенти мамлакат Эмомалӣ Раҳмон дар ифтитоҳи ММТ ва дар мулоқот бо роҳбарияти Вазорати маориф ва илми ҶТ ва ректорони муассисаҳои таҳсилоти олии касбии кишвар, инчунин тибқи мактуби ВМ ва илми ҶТ аз 17.01.2014 таҳти №05/1-163 қабули санҷишу имтиҳоноти ҷориро пурра тариқи низоми электронии мушобеҳ ба ММТ назди Президенти ҶТ роҳандозӣ намуд.

Ҳамин тавр, бо дарки аҳаммияти масоили мавриди зикр дар солҳои соҳибистиқлолии кишвар инчунин, дар вилоят дигар донишқадаю коллеҷҳо ва марказҳои тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф таъсис дода мешавад, ки заминаҳои пурра амалӣ намудани масъалаи нарасидани кадрҳои омӯзгорӣ ва ё ин ки дар сатҳи баланд тайёр намудани мутахассисон дар вилоят пеш меояд [3-М].

Тавре, дар боло зикр карда шуд, проблемаи нарасидани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилоят аз мушкилоти асосии соҳаи маорифи вилоят ба ҳисоб мерафт. Ҳанӯз аз солҳои аввали соҳибистиқлолӣ тавачҷуҳи Ҳукумати мамлакат ба масъалаи мазкур ҷалб шуда, баҳри бартараф намудани он ба маром қарорҳои дахдор қабул карда шуданд. Аз ҷониби Пешвои миллат махсусан ба самти тайёр намудани кадрҳои баландихтисоси омӯзгорӣ дар вилоят, дастгириҳои пайваста ба назар расид ва бо таъкид ба қарорҳо, қонунҳо, стратегияҳо ва барномаҳои давлатӣ, ки бо мақсади ба танзим даровардани самтҳои муҳталифи соҳа ва ё ин ки муайян намудани дурнамои он тарҳрезӣ ва қабул карда шудаанд, рушд намуд [2-М].

Инчунин, ба таври муфассал зерини пажӯҳиш кашидани фаъолияти донишгоҳҳо ва дигар муассисаҳо ва марказҳои таълимӣ, ки меҳвари фаъолиятшонро тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ ташкил медиҳанд,

ва ячейкаи асосии омода намудани мутахассисон дар вилоят ба ҳисоб мераванд дар он ифода меёбад, ки асосан дар тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ маҳз ҳамин гуна муассисаҳо саҳми назаррас гузоштаанд [1-М].

Дар шароити истиқлоли давлатӣ, аниқтараш пас аз расидан ба Ваҳдати миллӣ ва барқарор гардидани ҳокимияти конституционӣ бо тақозои замони муосир дар вилоят проблемаи нарасидани кадрҳои соҳа то андозае бартараф гардида, заминаҳои бунёдии минбаъд таъсис ёфтани дигар муассисаҳои таълимӣ фароҳам меояд. Ҳоло сокинони вилоят барои ба даст овардани тахассуси лозимияшон имконият ба даст оварданд. [2-М].

Ҳамин тавр, бо тақия ба манобеи коршиносону муҳаққиқон ва маводи бойгониҳо ба ҳулосае омадан мумкин аст, ки пас аз расидан ба Ваҳдати комили сиёсӣ рушди босуръати соҳаи маорифи вилоят ва умуман ҷумҳурӣ баръало мушоҳида гардида, танҳо дар ду даҳсолаи охири соҳибистиклолӣ тамоми мушкilotи бар асари ҷанги шаҳрвандӣ бамиёномада бартараф гардиданд. Ҳамаи ин талошу меҳнатҳои зиёд имкон доданд, ки имрӯз донишгоҳу донишқадаҳо, коллеҷҳо ва дигар марказҳои таълимии вилоят дар робита бо дигар макотиби олии хориҷи кишвар ва мувофиқ ба стандартҳои байналмилалӣ фаъолият намоянд. Ба-дин васила дар тайёр кардани кадрҳои омӯзгорӣ саҳми босазо гузошта истодаанд.

Мавриди зикр аст, ки ба тақмили ихтисос фаро гирифтани омӯзгорон ва бозомӯзию азнавтайёркунии онҳо яке аз масъалаҳои асосӣ дар назди роҳбарияти ҷумҳурӣ ва вилояти Хатлон ба ҳисоб меравад. Маҳз ба ин восита сатҳи ҷаҳонбиниву дониш ва малакаву маҳорати касбии омӯзгоронро баланд бардоштан имкон дорад. Махсусан бояд қайд кард, ки вилояти Хатлон бо сабаби зиёд будани шумораи аҳолиаш нисбат ба дигар манотиқ ба рушди соҳаи маориф таваҷҷуҳ намуданаш шарт ва зарур мебошад. Аз ин лиҳоз, фаъолияти марказҳои тақмили

ихтисос ва бозомӯзӣ дар вилоят як амри тасодуфӣ набуда, балкӣ бо мақсади амалӣ намудани матлаби болозикр ба роҳ монда шудааст. Гуфтан ба маврид аст, ки ин гуна марказҳо дар солҳои соҳибистиқлолӣ дар беҳтар гардидани сифати кории устодон, баланд гардидани сатҳи касбӣ ва малакаи кории устодон саҳми арзанда гузошта истодаанд.

Аз назари илм масъалаи бозомӯзии кадрҳои педагогӣ ҳамчун раванди доимоамалкунанда арзёбӣ мегардад, ки ба равнақи салоҳият, тафаккур, татбиқи усулҳои нави таълим, маҳорати татбиқи усулҳои инноватсионӣ нигаронида мешавад. Албатта, дар ин самт мушкилотҳо низ ҷой доранд, аз ҷумла ҷорӣ намудани барномаҳои муосир, густариши ҳамкориҳои байналмилалӣ, истифодаи васеи технологияҳои иттилоотию рақамӣ ва ғайра.

Ҳамин тавр, чуноне ки ишора намудем, омӯзиши мавзуи мавриди назар дар он зоҳир мегардад, ки масъалаи тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ дар минтақаи мазкур дар солҳои соҳибистиқлолӣ ҷузъи муҳимми таърихи Тоҷикистони муосир ба ҳисоб рафта, анҷом ёфтани чунин пажӯҳиш метавонад саҳифаҳои ҷадидро дар таърихнигории ватанӣ ворид намояд.

Ҳамин тавр, дар заминаи омӯзиш, таҳлили ҳамаҷониба ва баррасии мавзуи мавриди таҳқиқ мо ба хулосаҳои зерин расидем:

1. Маҳз бар асари оқибатҳои харобиовари ҷанги шаҳрвандӣ проблемаи нарасидани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилояти Хатлон бештар ба миён омада, дар раванди ташаккулёбии соҳаи маорифи вилоят мушкилии асосӣ ба ҳисоб мерафт. Аз ин рӯ, яке аз мушкилоти асосии маорифи вилоятро нарасидани кадрҳои омӯзгорӣ ташкил медод.

2. Дар давраи ҷанги шаҳрвандӣ новобаста аз вазъияти мураккаби баамалномада, ҳукумати мамлакат, пеш аз ҳама Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо ба инобат гирифтани аҳаммияти матлаби болозикр ба соҳаи маориф, хусусан вилояти

мазкур рӯй оварда, бо мақсади баровардани соҳа аз вазъияти душвор тамоми имкониятҳо ва воситаҳои дохилию хориҷиро истифода намуданд.

3. Бар асари ҷанги шаҳрвандӣ, ки боиси афзоиш ёфтани проблемаи нарасидани омӯзгорон дар вилоят гардид, зарурати таъсис додани донишгоҳҳоро бештар менамуд. Аз ин лиҳоз, ба шароити душвори солҳои ҷанги шаҳрвандӣ нигоҳ накарда, Сарвари давлат ба таъсис додани донишгоҳҳо ва ё ин ки ба табдил додани баъзе аз донишқадаҳо ба донишгоҳҳо иқдом намуда, ҷиҳати боз ҳам бештар намудани заминаҳои моддӣ - техникий донишгоҳҳо кӯшишҳои пайваста анҷом доданд.

4. Дар як давраи кӯтоҳи таърихӣ бо дастгириҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон заминаҳои моддӣ – техникий донишгоҳҳои вилоят мустақам гардида, онҳо ба як боргоҳи бузурги илму маърифат табдил ёфтанд. Лозим ба зикр аст, ки дар тули солҳои соҳибистиқлолӣ донишгоҳҳои вилоят дар рушди соҳаи маорифи вилоят, пеш аз ҳама дар тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ саҳми босазо гузоштаанд.

Аз натиҷаҳои умумии ба дастмада хулоса кардан мумкин аст, ки рушди устувори маориф, махсусан самти омодакунии кадрҳои омӯзгорӣ дар минтақа дар солҳои 1991-2021 марҳилавӣ аст. Масъалаи баррасишуда аллакай аз ҳолати бӯҳронӣ баромада, ба марҳалаи ислоҳот ва аз ислоҳот ба давраи пешрафт қадам гузошта истодааст.

Ҳамчунин бояд гуфт, ки омодакунии кадрҳои омӯзгорӣ дар айни замон дар вилояти Хатлон масъалаест, ки аллакай тадриҷан рушд ёфтааст ва дар сиёсати иҷтимоии мамлакат яке аз самтҳои афзалиятнок буда, барои рушди умумии соҳаи маорифи ҷумҳурӣ заминаи устувор маҳсуб мешавад.

ТАВСИЯҲО ОИД БА ИСТИФОДАИ АМАЛИИ НАТИҶАҲО

Бо назардошти муҳим будани мавзуи мавриди пажӯҳиш чунин тавсияҳоро пешниҳод менамоем.

– барои ба даст овардани натиҷаҳои дилхоҳ, дар донишгоҳҳои вилоят таъсис додани ихтисосҳои нави марбут ба соҳа, ки талаботи замон ва эҳтиёҷоти мардумро қонеъ намоянд аз аҳаммият холи нахоҳад буд;

– боз ҳам беҳтар намудани шароитҳои моддӣ–техникии муассисаҳои таҳсилоти олӣ ва миёнаи махсуси вилоят ва шароити кории кормандони он метавонад сатҳ ва сифати тайёр намудани кадрҳои омӯзгориро баланд бардорад;

– боз ҳам беҳтар намудани вазъи иқтисодӣ ва иҷтимоии кормандони соҳаи маориф, баланд бардоштани музди меҳнати кормандон;

– зиёд намудани имтиёзҳои кормандони соҳаи маорифи мамлакат метавонад ба пурра бартараф намудани проблемаи нарасидани кадрҳои омӯзгорӣ дар вилоят хотима бахшад;

– бо мақсади бартараф намудани проблемаи нарасидани кадрҳои педагогӣ, ки вақтҳои охир ҳукумати мамлакатро низ ба ташвиш оварда истодааст, метавон ба воситаи таҳия ва қабули стратегияҳо ва барномаҳои давлатие, ки дар он масъалаи имтиёзҳои бештар фароҳам овардан ба омӯзгорон нуқтаи меҳварӣ бошад, метавон ба натиҷаҳои дилхоҳ ноил гардид.

ФЕҲРИСТИ САРЧАШМА ВА АДАБИЁТ

I: Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олӣ.

1. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 15.04.2009.
2. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 15.04.2009.
3. Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ аз 23.04.2014;
4. Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ аз 23.01.2015;
5. Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ аз 20.01.2016;
6. Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ аз 22.12.2017;
7. Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ аз 26.12.2018;
8. Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ аз 26.12.2019;
9. Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ аз 26.01.2021;
10. Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ аз 23.12.2022;

II: Санадҳои меъёрӣ – ҳуқуқӣ.

11. Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе, 2003;
12. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи маориф”. Душанбе: Шарки озод, - 2004. – 91 с.;
13. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи нақшаи татбиқи ислоҳоти системаи маориф барои солҳои 2004-2009", аз 30 июни соли 2004, №391;

14. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи сохтор, давлатҳо ва Низомнома дар бораи Раёсати маорифи Ҳукумати шаҳри Душанбе" аз 5 октябри соли 1998, №393;

15. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тотористон "Дар бораи тартиби таҳия ва татбиқи стандарти таълимии таҳсилоти олии касбӣ дар Ҷумҳурии Тотористон" аз 23.02.1996, № 96;

III: Маводи бойгонӣ.

16. Бойгонии ҷории Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ҳисобот дар бораи қабули духтарон ба донишгоҳҳо тибқи квотаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон;

17. Бойгонии ҷории Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ҳисобот дар бораи қабул ба муассисаҳои таҳсилоти миёнаи махсус барои соли хониши 2003 – 2004;

18. Бойгонии ҷории Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ҳисобот дар бораи тақсироти мутахассисони ҷавон барои соли 2003;

19. Бойгонии ҷории Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ҳисобот дар бораи тақсироти мутахассисони ҷавон барои соли 2004;

20. Бойгонии ҷории Донишқадаи давлатии омӯзгории Кӯлоб. Ҳисобот дар бораи фаъолияти таълимии Донишқадаи давлатии омӯзгории Кӯлоб барои соли хониши 1985 – 1986;

21. Бойгонии давлатии шаҳри Кӯлоб дар вилояти Хатлон. Фонди 21, рӯйхати 1, парвандаи 23. С. – 14;

22. Бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ. Ҳисоботи солонаи донишгоҳ барои соли таҳсили 2005 – 2006;

23. Бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ. Ҳисоботи ректори донишгоҳ оид ба фаъолияти донишгоҳ дар соли таҳсили 2014 – 2015;

24. Бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ. Ҳисоботи солонаи донишгоҳ барои соли таҳсили 2015 – 2016;

25. Бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Аӯбӯабдуллоҳи Рӯдакӣ. Ҳисоботи солонаи донишгоҳ дар соли 2021;
26. Бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Бохтар. Ҳисоботи солонаи донишгоҳ дар соли 2001;
27. Бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Бохтар. Ҳисоботи солонаи донишгоҳ дар соли 2008;
28. Бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Бохтар. Ҳисоботи солонаи донишгоҳ дар соли 2010;
29. Бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Бохтар. Ҳисоботи солонаи донишгоҳ дар соли 2012;
30. Бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Данғара. Ҳисоботи солонаи донишгоҳ барои солҳои 2017 – 2018;
31. Бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Данғара. Ҳисоботи солонаи донишгоҳ барои соли таҳсили 2019 – 2020;
32. Бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Данғара. Ҳисоботи солонаи донишгоҳ барои соли таҳсили 2020 – 2021;
33. Бойгонии ҷории Филиали Донишқадаи ҷумҳуриявии тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф дар шаҳри Кӯлоби вилояти Хатлон. Ҳисоботи соли 2021;
34. Бойгонии ҷории Донишгоҳи давлатии Бохтар. Ҳисоботи солонаи донишгоҳ дар соли 2021.
35. Саридораи бойгонии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон. Фонди 360, рӯйхати 21, парвандаи 1073. С. – 21;
36. Саридораи бойгонии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон. Фонди 360, рӯйхати 21, парвандаи 1110. С. – 3;
37. Саридораи бойгонии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон. Фонди 360, рӯйхати 21, парвандаи 1098. С. – 5;
38. Саридораи бойгонии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон. Фонди 360, рӯйхати 21, парвандаи 1009. С. – 5;

39. Саридораи бойгонии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон. Фонди 360, рӯйхати 21, парвандаи 1146. С. – 38 – 39;

IV: Маводҳо аз мачмуаҳои оморӣ.

40. Маълумот оид ба ҷамъбасти фаъолияти хоҷагию молиявии муассисаҳои тобеи ВМ ҶТ дар 9 моҳи соли 1993;

41. Маҷмӯаи оморӣ Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе, 2005;

42. Омори солонаи вилояти Хатлон дар солҳои 1992 – 2020;

V: Осори илмӣ.

43. Абдулло Ҳабибулло. Рушди омӯзгорӣ аз баракати Истиқлолияти давлатӣ: Монография / Куганов И., Сайвалӣ Г., Шарофат Х. [Матн] – Кӯлоб. 2016. С.- 58.

44. Абдулина О.А. Мушкилоти маҳорати педагогӣ дар назария ва амалияи таҳсилоти олии педагогӣ. - Педагогикаи Шуравӣ. [Матн] Москва, 1976;

45. Абдулина О.А. Тайёрии умумии педагогии муаллимон дар системаи таҳсилоти олии педагогӣ. [Матн] – Москва, 1984. – 208 с.

46. Абдулина О.А. Тайёрии умумии педагогии муаллимон дар системаи маълумоти олии педагогӣ. [Матн] – Москва, 1990. – 141 с.

47. Абдуллоев М.Х., Исмоилов З.И. Аз таърихи ташкилбӣи муассисаҳои олии омӯзгорӣ дар Вилояти Хатлон. Историк. 2022. № 3 (31). С. 42-50.

48. Абдуллоев М. Аз таърихи мактабҳои маълумоти умумӣ дар Тоҷикистони Шуравӣ. [Матн] – Душанбе, «Ирфон» - 2013. 288 с.

49. Абдуллоев М.Х., Исмоилов З.И. Нақши истиқлолият дар рушди Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ. //Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-амалӣ дар мавзӯи «Навгониҳо дар таҳсилоти олии касбии муосир». (ш.Кӯлоб, 19-марти соли 2021). – Кӯлоб, 2021. С. – 79.

50. Абдуллоев, М. Х., Исуфов, Ш. В. Маорифи вилояти Кӯлоб дар солҳои Чанги Бузурги Ватанӣ. //Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, 2020. - №3. – С. 59 – 62.
51. Абдуллоев М.Х., Аъзамов Х.С., Аллоева Ҳ.Ҳ. «Ислоҳот ва рушди маорифи Тоҷикистон дар солҳои Истиқлолияти давлатӣ». – Душанбе. 2016. – С. 27.
52. Абдуллоев М.Х. Аъзамов Х.С. Мақоми маориф дар Ҷумҳурии Тоҷикистони соҳибистиқлол. [Матн] – Душанбе. – 2011. – 123 с.
53. Абдуллоев С.А. Таъсиси мактаби олии дар Тоҷикистон. [Матн] – Хуҷанд, 1992. – 187 с.
54. Абдуллоев С. А. Ҳаёти омӯзгорони мактаби олии Тоҷикистон. [Матн] – Хуҷанд. – 1992. – 227 с.
55. Абдуллоев С.А., Холдҷураев Х.Х., Қурбонов А.Д. Дар пайдоиши донишгоҳҳо дар Тоҷикистон. [Матн] – Хуҷанд. – 1994. 174 с.
56. Абдуллоев С.А. Мактаби олии Тоҷикистон (1931-1991). [Матн] – Хуҷанд, 1995. – 323 с.
57. Абдуллоев С.А., Ҳайдаров Г.Х. Саҳифаҳои таърихи маорифи халқи Туркистон 1918 - 1924. [Матн] – Хуҷанд. – 1998. 274 с.
58. Абдуллоев С.А., Ҳайдаров Г.Х. Аз таърихи дигаргуниҳои фарҳангии Тоҷикистон дар замони муосир. [Матн] – Хуҷанд. – 1998. – 180 с.
59. Абдуллоев Ш. Асосҳои педагогии тақмили ихтисоси муаллимони фанҳои махсус. [Матн] – Душанбе, 1989. 68 с.
60. Абдулло Ҳ., Куганов И., Сайвалӣ Г., Шарофат Х. Рушди омӯзгорӣ аз баракати истиқлолияти давлатӣ. [Матн] – Кӯлоб. – 2016. – 280 с.
61. Абдурашитов Ф.М. Земельно-водная реформа в Таджикистане в конце XX - начале XXI вв. / Ф.М. Абдурашитов. [Текст] – Душанбе: Промэкспо, 2018. – 371 с.
62. Абдурашидов, Ф. Проблемы миграции и миграциологии в новейшей истории Таджикистана [Текст] / Ф. Абдурашидов. [Текст] – Душанбе: Ирфон, 2015. – 144 с.

63. Абдурашитов Ф.М. Феномен таджикского суверенитета. [Текст] – Душанбе, 2017. – 148 с.
64. Абдуфаттоҳ Шарифзода, Заробиддин Қосимӣ. Пайвандгар. [Матн] – Душанбе, 2013. – 148 с.
65. Абулхаев, Р.А. Развитие ирригации и освоение новых земель в Таджикистане (1946-1960 гг.) [Текст] / Р.А. Абулхаев. – Душанбе, 1988. – 285 с.
66. Абулҳаев Р. Таърихи муҳочират дар Тоҷикистон (1924-2000) / Р. Абулҳаев. [Матн] – Душанбе, 2009. – 439 с.
67. Абулҳаев Р. Аз таърихи фирориёни Тоҷикистон дар солҳои 20-90-уми асри XX / Р. Абулҳаев. [Матн] – Душанбе, 2018. – 272 с.
68. Авганов С. С. Маълумоти педагогӣ. [Матн] – Душанбе, 1994. – 48 с.
69. Авганов С.С. Касбияти омӯзгор дар заминаи вазифаҳои худшиносии эҷодии шахсияти афзоянда. // Паёми Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни. – Душанбе, 2004. № 3. – С. – 40-44.
70. Авганов С.С. Системаи кор дар доираи концепсияи педагогии муаллиф. // Паёми Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни. – Душанбе, 2004. № 3. – С. - 60-65.
71. Авганов С.С. Касбияти фаъолияти кормандони педагогӣ ва маъмурӣ. // Паёми Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни. – Душанбе, 2004. № 4. – С. - 30-37.
72. Авганов С.С. Сохтори қобилиятҳои касбии омӯзгори маълумоти олий. // Паёми Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни. – Душанбе, 2004. № 4. – С. - 60-71.
73. Авзалов Х.С. Таърихи педагогикаи тоҷик. – Душанбе: Матбуот, 2002. – 102 с.
74. Арипов М.А. Баъзе маълумот дар бораи вазъи маорифи халқи ҶШС Тоҷикистон дар солҳои 1941 - 1959. [Матн] – Сталинобод, 1957. 196 с.

75. Асроров Р. Худомӯзии муаллимони системаи тӯхфаҳо ва баландбардории муттасили ихтисоси омӯзгорон. [Матн] – Душанбе, 1991. – 223 с.
76. Ачилов М. Ташаккули ахлоқии муаллими оянда. – Тошканд, 1979. [Матн] – 328 с.
77. Андриченко Л.В., Баранков В.Л., Булаевский Б.А. и др. Образовательное законодательство России. Новая веха развития: монография (отв.ред. к.ю.н. Н.В. Путило, к.ю.н. Н.С. Волкова). - ИД "Юриспруденция", 2015 г.
78. Бадалов, И. Вазъи соҳаи маорифи вилояти Кӯлоб дар соли таҳсили 1947-1948. Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Душанбе, 2020. - №5. – С. 45-50.
79. Барномаи давлатии тақмили таълим ва омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2004-2014. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 декабри соли 2003, № 508.
80. Базарова Ш. Асосҳои назариявии ташаккул ва рушди таҳсилоти олии педагогӣ дар Тоҷикистон. [Матн] – Душанбе: Матбуот, 2006. – 326 с.
81. Басов Н.Ф. Муқаддима ба касби дарсӣ. Москва, 2006. – 256 с.
82. Беяков С.А. Лексияҳо оид ба иқтисоди маориф. [Матн] – Душанбе, 2004. – 336 с.
83. Бордовская Н.В., Реан А.А. Педагогика. [Текст] – Питер, 2001. – 304 с.
84. Бугаенко М.Г. Тайёр кардани кадрҳои илмӣ ва илмӣ-педагогии ҶШС Тоҷикистон (1929 - 1970). [Матн] – Душанбе, 1977. – 198 с.
85. Бюллетени Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон. [Матн] – Душанбе, 2003. № 5. – 178 с.
86. Бюллетени Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе, 1996. – 173 с.
87. Давидов Н. Маълумоти педагогӣ ва тайёр кардани муаллимон дар Тоҷикистон (1924-1958). – дисс. номз. илм. пед. [Матн] – Душанбе, 1968. – 178 с.

88. Давидов В.П., Образцов П.И., Уман А.И. Методология ва техникаи таҳқиқоти психологӣ ва педагогӣ. [Матн] Москва, 2006. – 128 с.
89. Дадобоев Р. Тарбияи идеологӣ ва сиёсии донишҷӯён. [Матн] – Душанбе: Ирфон, 1970. – 145 с.
90. Достиев Ш. Боргоҳи илму маърифат. [Матн] – Душанбе, «Деваштич», 2006. – 286 с.
91. Достиев Ш. Таърихи университети давлатии Кӯлоб. [Матн] – Кӯлоб, 1995.
92. Донишномаи Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав. – Душанбе, 2018. – 400 с.
93. Зиёев Т.Н., Партаев А. П. Маорифи халқи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Саҳифаҳои таърих // Забон ва адабиёти рус дар мактабҳои Тоҷикистон. 2004.- № 1- С. 14-20.
94. Зимняя И.А. Психологияи педагогӣ. [Матн] – Москва, 2001. – 384 с.
95. Золотарева Б.С. Ташаккули таваҷҷӯҳи касбӣ дар байни донишҷӯёни донишгоҳҳои омӯзгорӣ. [Матн] – Алма-Ата, 1989. – 126 с.
96. Иркаев, М. История гражданской войны в Таджикистане [Текст] / М. Иркаев. – Душанбе: Ирфон, 1971. – 695 с.
97. Иркаев, М.И. История гражданской войны в Таджикистане [Текст] / М.И. Иркаев. – Душанбе, 1963. – 760 с.
98. Искандаров Р.И. Самтҳои асосии ташкили самараноки раванди таълим дар донишгоҳ. Маводи конфронси байналмилалӣ илмӣ-амалӣ “Проблемаҳои тарбияи донишҷӯён” [Матн] – Душанбе, 1995. – С. 23-25.
99. Исмоилов З.И., Рушду нумуи заминаҳои моддию техникаи Донишгоҳи давлатии Кӯлоб дар солҳои соҳибистиқлолӣ. З. И. Исмоилов. С.Б Бозоров // Пайёми Донишгоҳи давлатии Кӯлоб. – 2020. - №1(24). - С. – 157 – 163.
100. Ислон Ғуломов. Тарбия ва тайёр намудани муаллимони математика дар мактабҳои олии омӯзгорӣ Тоҷикистон дар шароити имрӯза. [Матн] Қурғонтеппа, 2009. – 156 с.

101. История таджикского народа. Новейшая история (1941-2010). Т. VI / под ред. Р. Масова. [Матн] – Душанбе, 2011. – 688 с.
102. Из истории культурного строительства в Таджикистане (1917-1977 гг.). Сб.докум. Т.1. [Матн] – Душанбе: Дониш, 1979. – С.420.
103. История таджикского народа. В трех томах, пяти книгах. // Под ред. академика АН СССР Б. Гафурова и др. М.: Наука, 1963. – 1965.
104. История таджикского народа 1917 – 1941 гг. Т.V. [Матн] – Душанбе, 2004. – 752 с.;
105. История таджикского народа 1941 – 2010 гг. Т.VI. [Матн] – Душанбе, 2011. – 687 с.
106. Каримов О.Б. Маорифи халқи Тоҷикистони Шуравӣ дар давраи сотсиализм (1941-1958). [Матн] – Душанбе, 1973. – 179 с.
107. Каримова, И. Х., Негматов, С. Э. Ситуация по многоязычию и поликультурному образованию в Республике Таджикистан. Вестник Академии образования Таджикистана. 2020. № 4 (37). С. 19-22
108. Каширина Т. В. Дар бораи таълим ва тарбияи мардуми меҳнаткаши Тоҷикистон дар солҳои аввали Ҳокимияти Шуравӣ 1917 - 1929. [Матн] – Душанбе: Ирфон, 1990. – 207 с.
109. Қиёмова Д. Л. Дар бораи такмили ихтисоси муаллими оянда. Масъалаҳои психологӣ ва педагогии такмили ихтисоси донишҷӯёни донишгоҳи омӯзгорӣ. [Матн] – Душанбе, 1991. – с. 25-34.
110. Қодиров К., Мирзоев А. Ҷанбаҳои дидактикии истифодаи технологияҳои иттилоотӣ дар таълим дар донишгоҳ. [Матн] – Душанбе, 2006 – 134 с.
111. Нурализода Н.И. Нақши Паёмҳои Пешвои миллат дар ташаккули сиёсати давлатӣ дар соҳаи маориф ва илм (2000-2010). Вестник академии образования Таджикистана. 2025. № 3 (57). с. 15-32
112. Обидов И. Очерки мухтасари таърихи маорифи халқи Тоҷикистон. [Матн] – Душанбе: Ирфон, 1965. – 223 с.
113. Пайёми Донишгоҳи давлатии Кӯлоб. №2, (11) 2014. – с. 3- 4;

114. Раҳмонов Э.Ш. Тоҷикистон: 10-соли истиқлолият, ваҳдати миллӣ ва бунёдкорӣ. [Матн] – Душанбе, 2001. – С. 350.
115. Раҳмонов Э. Тысяча лет – в одну жизнь: Сборник выступлений, речей, интервью и статей. [Текст] – Душанбе: Ирфон, 2003. – 520 с.
116. Раҳмонов Э. Истиқлолияти Тоҷикистон ва бедории миллат. Ҷ. 1 – 8. [Матн] – Душанбе: Ирфон, 2006 – 2010. -
117. Раҳмон Эмомалӣ. Уфуқҳои истиқлол. [Матн] – Душанбе: Ганҷнашриёт, 2018. – 183 с.
118. Раҳматуллоев А., Мухторов С. Очеркҳои таърихи Тоҷикистони советӣ. [Матн] – Душанбе: Маориф, 1989. – 343 с.
119. Раҳмонов Эмомали. Независимость Таджикистана и возрождение нации. – Т. 2. [Матн] – Душанбе: Ирфон, 2006. – 454 с.
120. Раҳмонов Э.Ш. Тоҷикистон: чор соли истиқлолият ва созандагӣ. [Матн] – Душанбе, 1995.
121. Раҳмонов Э.Ш. Тоҷикон дар оинаи таърих. [Матн] – Душанбе, 1996.
122. Раҳмонов Э.Ш. Дар роҳи ваҳдат ва эҷод. [Матн] – Душанбе, 1997.
123. Раҳмонов Э.Ш. Тоҷикистон дар останаи оянда. [Матн] – М. 1997.
124. Рушди маориф ва илм дар даврони истиқлолияти давлатӣ. [Матн] – Душанбе, 2016. – С.50-52
125. Сафолзода, М. К. Основатель мира и национального единства- Лидер нации, Президент Республики Таджикистан, уважаемый Эмомали Рахмон и государственная независимость Республики Таджикистан. //Известия Академии наук Республики Таджикистан. Отделение общественных наук. 2021. № 4 (265). С. 72-77
126. Сафаров Ш.А., Шарафзода Б.А. Маориф ҳамчун соҳаи муҳим ва самти афзалиятноки сиёсати давлатӣ дар Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон. // Вестник Академии образования Таджикистана. 2025. № 3 (57). С. 33-41
127. Таърихи халқи тоҷик. [Матн] – Душанбе, 2002. – 720 с.

128. Таърихи рушди маориф дар вилояти Хатлон. [Матн] – Душанбе: Маориф, 2004. – 116 с.
129. Таърихи педагогика ва маориф. Аз таваллуди таълим дар ҷомеаи ибтидоӣ то охири асри XX. – 2001. – 512 с.
130. Таърихи сохтмони фарҳангӣ дар Тоҷикистон. Ҷилди 1. [Матн] – Душанбе, 1983. – 323 с.
131. Таҳлили системаи маориф дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Аз рӯйи натиҷаҳои рушди сотсиологӣ ва иқтисодӣ. [Матн] - Душанбе, 2002. - 258 с.
132. Ҷоназаров Х.Д. Таърихи рушди таълими муаллимон дар Тоҷикистон (1917-1941). [Матн] – Душанбе: Дониш, 1990. – 146 с.
133. Ҳалимов А. Фишурдаҳои маърузаҳои конференсияи Ҷумҳуриявии илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи «Рӯшди муассисаҳои таълимии шаҳри Кӯлоб дар солҳои Истиқлолият». [Матн] – Кӯлоб – 2006. – С. 25-26.
134. Шарифов Д. Таърихи университети давлатии Кӯлоб. Кӯлоб, 1995;
135. Энциклопедияи Кӯлоб. [Матн] – Душанбе, 2006. – С. 229.
136. Эмомалӣ Раҳмон. Соли фарҳанги оламгир. [Матн] – Душанбе, 2006. – 218 с.
137. Эмомалӣ Раҳмон. Низоми соҳаи маориф асоси рушди ҷомеа аст. Маорифи Тоҷикистон дар солҳои истиқлолият. [Матн] – Душанбе. 2008. – 214 с.

VI: Матбуоти даврӣ.

138. Амри вақт./ № 1(1) 1 март соли 2019;
139. Анвори Дониш №17 (282) 21-уми декабри соли 2018;
140. Анвори дониш №8(309), 10-уми октябри соли 2020;
141. Анвори дониш /№8(309), 10-уми октябри соли 2020;
142. Ҷаҳонгир Рустамшо. Яке аз марказҳои асосии тайёр намудани омӯзгорон ва рушди фарҳангу адаби кишвар. [Матн] // Анвори Дониш. – 2020.12. 25.№11 (312).С.10

143. Ато К. Бохтар ҳамоиш мавзӯҳои меҳвариро баррасӣ намуд. Ҷумҳурият. 26 августи соли 2020;
144. Омӯзгор. 26 ноябри соли 2004;
145. Омӯзгор. 1 августи соли 2008;
146. Омӯзгор. № 51. 17 декабри 2010;
147. Омӯзгор. № 52. 17 декабри 2010;
148. Омӯзгор, 5 сентябри соли 2014;
149. Омӯзгор 10 январи соли 2014;
150. Маорифи Тоҷикистон, № 2. 2014;
151. Минбари халқ. 28 декабри 2017;
152. Маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи истиқлолият. Душанбе, 2004, с.7.
153. Садои мардум. 25 июли соли 2013;
154. Садои мардум. 18 феввали 2012;
155. Садои мардум. 25.июли 2014;
156. Самак. Таваҷҷуҳи Пешвои миллат маорифчиёро руҳбаланд месозад. (Оид ба Коллеҷи махсусгардонидашудаи шаҳри Бохтар). 18 ноябри соли 2020;
157. Народная газета. 28 декабря, 2005 г.;
158. Омӯзгор. 30 декабри соли 2021;
159. Омӯзгор. 13 январи соли 2022;
160. Омӯзгор. 20 январи соли 2022;
161. Касиров, Х. Кӯлоб Авлавият ба рушди маориф. /Ҷумҳурият. 28 феввали соли 2022;
162. Раҳмонов Ҳ. Бунёди миллат аз маориф оғоз меёбад. / Ҷумҳурият. 1 феввали соли 2022;
163. Фуруғ. 1 марти соли 2022. № 7 (472);

VII: Рисолаҳои илмӣ номзадӣ ва докторӣ.

164. Золотухина С.Т. Омодасозии донишҷӯёни донишгоҳҳои омӯзгорӣ барои роҳнамоии касбӣ бо донишҷӯён. (Рисолаи номзадӣ). – Харков, 1984. – 183 с.
165. Каримзода Мусо Бобишо. Таърихи ислоҳоти соҳаи маориф дар Тоҷикистони соҳибистиқлол (1991-2021). Дисс. док. илм. Таърих. Душанбе. – 2026. – 370 с.
166. Сафарзода Ғазалшоҳ Ғулом. Рушди маорифи вилояти Хатлон дар охири асри XX – ибтидои асри XXI (дар заминаи маводи минтақаи Кӯлоб). – Душанбе, 2022. – 188 с.
167. Салимзода, Марворид Хомиддин. Взаимоотношения Таджикского национального университета с учебными и научными центрами зарубежных стран (1991-2016 гг.): автореферат дис. ... кандидата исторических наук: 5.6.1. пр. Рудаки, 2024. - 26 с.

VIII: Сомонаҳои интернетӣ.

168. <http://dsu.tj/home/category/3;>
169. <http://kgu.tj/donishgo-i-mo/malumoti-umumi.php;>
170. <http://btsu.tj/донишгоҳи-мо/таърихи-донишгоҳ;>
171. <http://tsulbp.tj/archives/14322;>
172. <http://www.hqu.tj;>
173. <http://pedcolledge.ru/2014-09-30-06-46-32.>
174. kgu.tj/sokhtorho/ruznomai-anvori donnish. Санай муроҷиат 04.01.2026
175. [http://kgu.tj/sokhtorho/ilm-inovstsiya/.](http://kgu.tj/sokhtorho/ilm-inovstsiya/)
176. [http://kgu.tj/sokhtorho/ilm-inovstsiya/TAKIP/.](http://kgu.tj/sokhtorho/ilm-inovstsiya/TAKIP/)
177. <http://dsu.tj/Home/About/69>
178. <http://dsu.tj/home/category/103.>
179. [http://btsu.tj/2020/11/25/.](http://btsu.tj/2020/11/25/)
180. <http://dsu.tj/Home/About/70>
181. <http://dsu.tj/Home/About/83>
182. <http://dsu.tj/home/category/4>

183. <http://www.narodnaya.tj/images/books/kniga1.pdf>.
 184. **Url:** <https://anvor.tj/2021/09/11/50>.
 185. **Url:** <http://dsu.tj/Home/About/69>

ЗАМИМАҶО

Ҷадвали № 1.1.

Шумораи умумии донишҷӯёни Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳ Рӯдакӣ

1990 – 1991	2894
1991 – 1992	2599
1992 – 1993	2903
1993 – 1994	3013
1994 – 1995	3229
1995 – 1996	2257
1996 – 1997	2372
1997 – 1998	2255
1999 – 2000	2036
2001 – 2002	1984
2002 – 2003	2183
2003 – 2004	1914
2004 – 2005	3095
2005 – 2006	6500 [89]

Ҷадвали № 1.2.

Шумораи устодони Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳ Рӯдакӣ дар солҳои 1990- 2006.

1990-1991	261
1991-1992	245
1992-1993	244
1993-1994	270
1994-1995	283

1995-1996	232
1996-1997	220
1997-1998	180
1998-1999	181
1999-2000	185
2000-2001	185
2001-2002	190
2002-2003	193
2003-2004	210
2004-2005	215
2005-2006	261

Ҷадвали № 1.3.

Чадвали № 1.4.

Замимаи модию техникии донишгоҳ дар ҳамаи самтҳои фаолияти корӣ бо шароитҳои нави замонавӣ таъмин шуда, корҳо пурра ба воситаи технологияи нави иттилоотӣ рафта истодааст.

	Компютер – 577 адад		Принтер 104 адад
	Ноутбук – 52 адад		Сканер - ксерекс – 7 адад
	Проектор – 51 адад		Тахтаи электронӣ – 49 адад

70

Чадвали № 1.5.

ТАЪМИНОТИ МОДДИЮ ТЕХНИКӢ :														
Техникаи компютерӣ														Камераҳои назоратӣ
Миқдори умумии компютерҳо	Сифатҳои компютерӣ	Миқдори компютерҳо дар сифатҳои компютерӣ ва сифатҳои	Миқдори компютерҳо дар устоҳои корӣ	Китобхонаи электронӣ	Ба таблаҳои интернет пайваست	Ба шабакаи локалӣ пайваст	Тахтаи электронӣ	Проектор	Принтер	Аз ҷиҳати принтери 3x1	Ксерекс	Сканер	УПС	Ноутбук
570	13	351	156	15	45	332	49	52	117	40	2	5	179	53
														Шумораи камераҳои назоратӣ
														70

	Компютер – 570 адад		Принтер - 117 адад
	Ноутбук – 53 адад		Сканер-ксерекс – 5 адад
	Проектор – 51 адад		Тахтаи электронӣ – 49

Чадвали № 1.6.

афзоиши миқдори донишҷӯёни донишгоҳ дар солҳои 1978-1998

<i>№</i>	<i>Соли ва факултаҳо</i>	<i>Омӯзгорӣ</i>	<i>Физика</i>	<i>Математика</i>	<i>Технологияи соҳибкорӣ</i>	<i>Заб ва адабиёт</i>	<i>Заб.ад.рус</i>	<i>Заб.хориҷӣ</i>	<i>Химия биология</i>	<i>Таъриху ҳуқуқ</i>	<i>Тибби</i>	<i>Иқтисодӣ</i>	<i>АСТИ (АСУ)</i>	<i>Ҷамъ дар донишгоҳ</i>
1.	1978	75	47	94	-	-	132	-	-	-	-	-	-	348
2.	1979	58	41	141	-	-	155	-	-	-	-	-	-	387
3.	1980	50	65	119	-	-	162	-	-	-	-	-	-	396
4.	1981	50	71	145	-	-	162	-	-	-	-	-	-	428
5.	1982	50	75	150	-	-	175	-	-	-	-	-	-	450
6.	1983	50	75	125	-	-	150	-	-	-	-	-	-	444
7.	1984	69	75	150	-	-	150	-	-	-	-	-	-	414
8.	1985	100	43	123	-	-	148	-	-	-	-	-	-	450
9.	1986	100	75	125	-	-	150	-	-	-	-	-	-	450
10.	1987	100	75	125	-	-	150	-	-	-	-	-	-	450
11.	1988	104	76	128	-	-	150	-	-	-	-	-	-	458
12.	1989	150	75	125	-	-	150	-	-	-	-	-	-	500
13.	1990	152	102	127	52	54	104	-	-	-	-	-	-	591
14.	1991	180	75	101	50	77	-	-	-	-	-	-	-	483
15.	1992	177	74	100	51	79	-	-	-	-	-	-	-	481
16.	1993	151	75	100	50	75	-	25	-	-	100	52	-	628
17.	1994	150	75	100	50	75	-	50	50	-	75	95	-	720
18.	1995	121	83	139	79	75	-	114	69	-	-	-	-	673
19.	1996	57	53	93	73	58	-	95	34	-	-	51	-	514
20.	1997	102	54	81	60	79	-	101	55	28	-	50	42	652
21.	1998	108	26	104	105	72	-	92	51	29	-	121	29	737

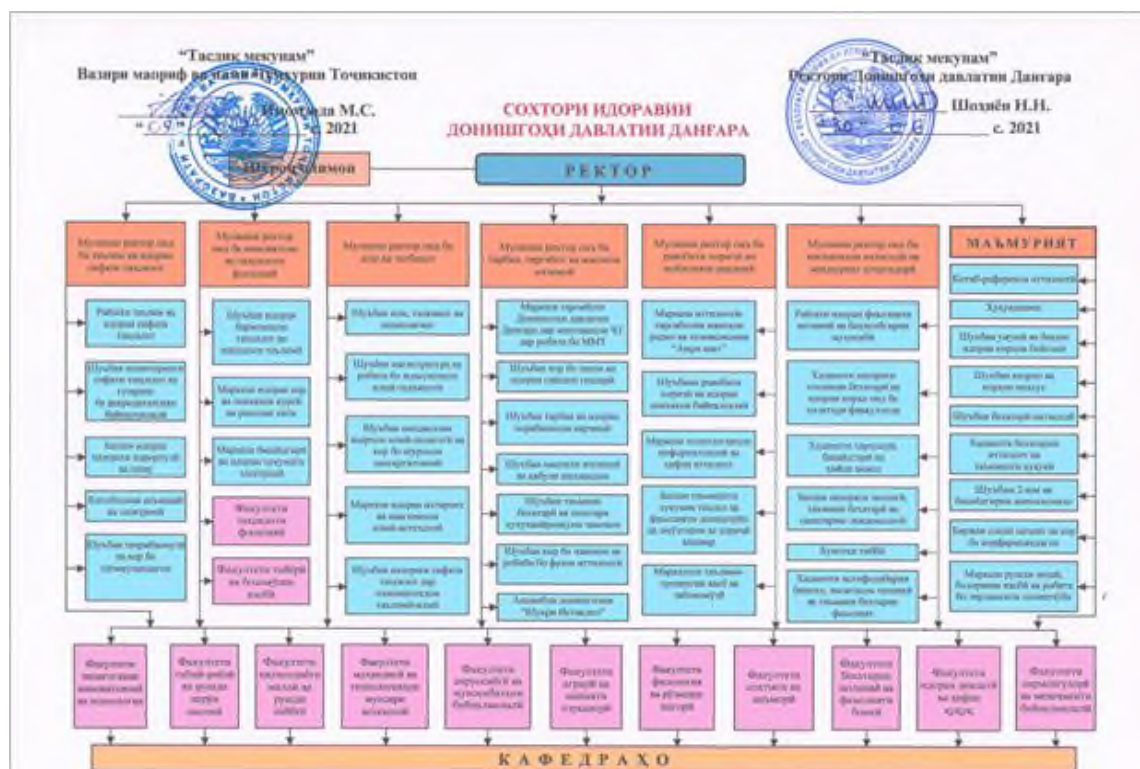
[26]

Ҷадвали № 1.7.

афзоиши хатмкунандагони Донишгоҳ, солиҳои 1982-1998

<i>№</i>	<i>Соли хатм</i>	<i>Миқдори хатмкунандагон</i>
1.	Соли 1982	74-нафар
2.	Соли 1983	340-нафар

Чадвали № 1.9.

Чадвали № 2.1. 1.

Чадвали 2.1.2.

МИҚДОРИ СИНФХОНАҲОИ КОМПЮТЕРӢ - 11 СИНФХОНА:

- ❖ Факултаи физика ва математика - 2 синфхона; 39 адад;
- ❖ Факултаи иқтисод ва идора 1-синфхона; 20 адад;
- ❖ Факултаи филологияи хориҷӣ - 2 синфхона; 24 адад;
- ❖ Факултаи таърих, ҳуқуқ ва мун.байналмиллалӣ- 1 синфхона; 19 адад;
- ❖ Маркази тестӣ - 2 синфхона; 40 адад;
- ❖ Факултаи молиявӣно иқтисодӣ - 1 синфхона; 20 адад;
- ❖ Факултаи тарбияи ҷисмонӣ ва ОДХ - 1 синфхона; 15 адад;
- ❖ Факултаи филологияи тоҷик ва журналистика-1 синфхона; 28 адад;
- ❖ Қироатхонаи хобгоҳ -11 адад;
- ❖ Маркази тести шуъбаи ғоибона; 40 адад;
- ❖ Дар синфхонаҳое, ки доскаи электронӣ мавҷуданд: 48 адад;
- ❖ Китобхонаи электронӣ: 15 адад;
- ❖ Утоқҳои корӣ 156 адад;
- ❖ Анбор: 102 адад.

71

Ҷадвали № 2.1.3.

Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ

ШУМОРАИ ДОНИШЧӢЁН ДАР ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ КӢЛОБ

Таълими рӯзона -5115 нафар (55,3%)

Шумораи донишчӯён: - 5115н, д-1872 н (36,9%)

Бучавӣ: -2019, д -834н (41,3%)

Шартномавӣ: -2770, д -833н (30%)

Тибқи квота: -326, д -205н (62,8%)

Таълими ғоибона -4090 нафар (44,7%)

Шумораи донишчӯён: - 4090н, д -2304н (56,3%)

Бучавӣ: -1324н, д -846н (63,5%)

Шартномавӣ: - 2641н, д -1340н (50,7%)

Тибқи квота: -125н, д -118н (94,4%)

Ҷамъ дар таълими рӯзона ва ғоибона -9205н

Бучавӣ: - 3343н (36,4%), д -1680 н (50,2%)

Шартномавӣ -5411н(59%), д-2173 н (40,1%)

Тибқи квота: -451н (4,9%), д -323н (71,6%)

Ҷадвали № 2.1.4.

ШУМОРАИ УМУМИИ ДОНИШҚЎЁН

Таълими рӯзона - 5627 нафар (58,1 %)
 Шумораи донишқўён: - 5627 н, д-2477 н (44,1 %)
 Бучавӣ: -1555, д 998н (64,1%)
 Шартномавӣ: - 3667, д -1367н (37,2 %)
 Тибқи квота: -405, д -219н (54 %)

Таълими ғоибона -4053 нафар (41,9 %)
 Шумораи донишқўён: - 4053, д -2497 н (61,5 %)
 Бучавӣ: -1120 н, д -833 н (74,13%)
 Шартномавӣ: - 2910 н, д -1634н (56,1 %)
 Тибқи квота: -23 н, д -7 н (30,4 %)

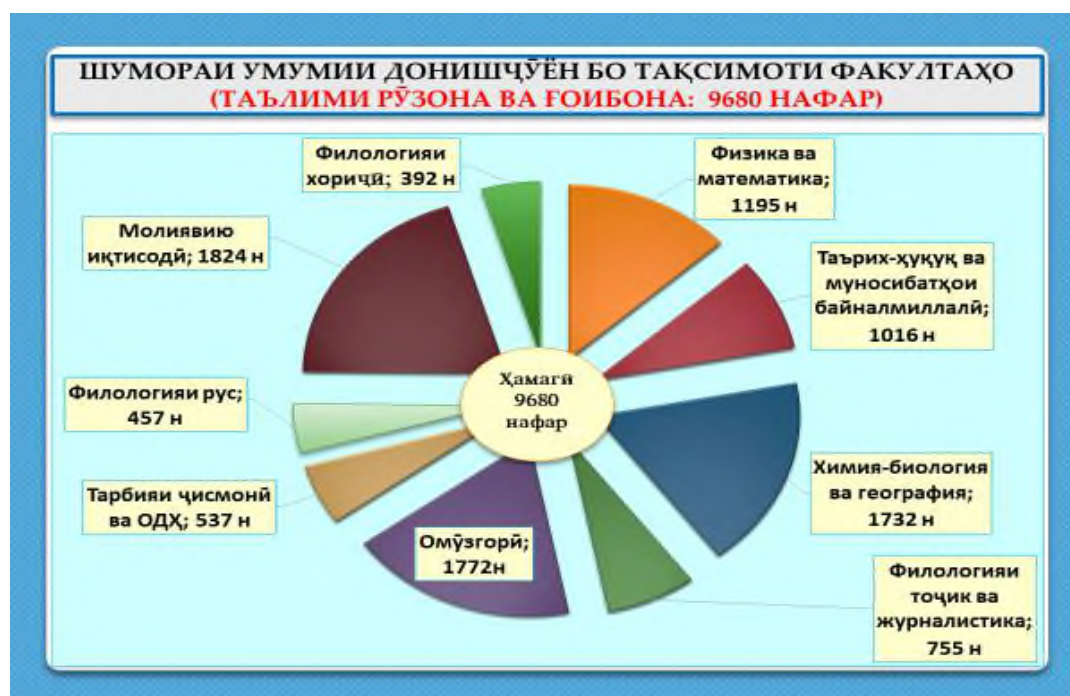
Чамъ дар таълими рӯзона ва ғоибона – 9680 н
 Шумораи донишқўён: - 9680, д -4974 н (51,3 %)
 Бучавӣ: - 2675 н (27,6 %), д 1831 н (68,4 %)
 Шартномавӣ - 6577 н (67,7 %), д -3031 н (67,9 %)
 Тибқи квота: - 428 н (4,4%), д -226 н (52,8 %)

Чадвали № 2.1.5.

МАЪЛУМОТНОМАИ МУҚОИСАВИИ ШУМОРАИ УМУМИИ ДОНИШҚЎЁНИ ДОНИШҒОҲ АЗ СОЛИ 2012 НИСБАТ БА СОЛИ 2018:

Шакли таҳсил	2012	2018	Муқоиса
РҶЗОНА ҲАМАГИ	3803 (909 н.дух)	5627 (2477 н.дух)	+ 1824н(+1326н.д)
Бучавӣ	2983 н	1555 н	- 1428н
Шартномавӣ	820 н	3667 н	+ 2847
Квота	309 н	405 н	+96
ҒОИБОНА ҲАМАГИ	3422 (1128н.дух)	4053 (2497н.дух)	+ 631н(1369н.д.)
Бучавӣ	2026 н	1120 н	- 906
Шартномавӣ	1396 н	2910 н	+1514
Квота	27 н	23 н	- 4
ЧАМЪ ДАР ДОНИШҒОҲ	7225(2037н.дух)	9680(4974 н.дух)	+ 2455 (+2937 н.д)
Бучавӣ	5009 н	2675 н	- 2334
Шартномавӣ	2216 н	6577 н	+ 4361
Квота	336 н	428 н	+ 92

Чадвали № 2.1.6.

Ҷадвали № 2.1.7.

ҶАДВАЛИ ЗИЁДШАВИИ МУЗДИ МАОШИ КОРМАНДОН ВА ОМЌЗГОРОНИ ДОНИШҒОҲ ДАР 6 СОЛИ ОХИР:							
Номгуӣ	2012 сол			Айни замон			Зиёдшавӣ бо %
	бӯчавин	маҳсус	ҳамагӣ	бӯчавин	маҳсус	ҳамагӣ	
Профессор-доктори илм	230	708,5	938,5	990	3021	4011	427
Профессори бе унвон, доктори илм	199	481	680	806	2698	3504	515
Дотсент, номзади илм	181	396,5	577,5	720	1781	2501	433
Муал.калон,номзади илм	161	357,5	518,5	630	1370	2000	386
Муаллими калон	144,3	260	404,3	440	533	973	241
Ассистент	158,7	235,3	364	420	474	894	246
Декан	104	78	182	440	560	1000	549
Ҷонишини декан	104	54,6	158,6	420	280	700	443
Мудирӣ кафедра	104	65	169	415	585	1000	592
Мудирӣ кабинет	144,4	204,1	348,5	420	296	716	205
Лаборант	128,7	165,8	294,5	410	278	688	234
Мудирӣ шуъба	144	197	341	480	421	901	264
Коргарони хӯчагӣ	115	166	281	400	266	666	237
Мухосибот	214	194	408	480	375	855	210

Ҷадвали № 2.1.8.

Ҷадвали № 2.2.1.

Афзоиши хатмкунандагони Донишгоҳ, солҳои 1982-1998

<i>№</i>	<i>Соли хатм</i>	<i>Миқдори хатмкунандагон</i>
1.	Соли 1982	74-нафар
2.	Соли 1983	340-нафар
3.	Соли 1984	307-нафар
4.	Соли 1985	348-нафар
5.	Соли 1986	360-нафар
6.	Соли 1987	291-нафар
7.	Соли 1988	199-нафар
8.	Соли 1989	398-нафар
9.	Соли 1990	357-нафар
10.	Соли 1991	415-нафар
11.	Соли 1992	440-нафар

12.	Соли 1993	457-нафар
13.	Соли 1994	314-нафар
14.	Соли 1995	311-нафар
15.	Соли 1996	210-нафар
16.	Соли 1997	246-нафар
17..	Соли 1998	393-нафар
Чамъ дар донишгоҳ		5490-нафар

Чадвали № 2.2.2.

Чадвали афзоиши миқдори донишҷӯёни донишгоҳ дар солҳои 1978-1998

№	Солҳо ва факултаҳо	Омӯзгорӣ	Физика	Математика	Технологияи соҳибкорӣ	Заб ва адабиёт	Заб.ад.рус	Заб.хориҷӣ	Химия биология	Таъриху ҳуқуқ	Тибби	Иқтисодӣ	АСТИ (АСУ)	Чамъ дар донишгоҳ
22.	1978	75	47	94	-	-	132	-	-	-	-	-	-	348
23.	1979	58	41	141	-	-	155	-	-	-	-	-	-	387
24.	1980	50	65	119	-	-	162	-	-	-	-	-	-	396
25.	1981	50	71	145	-	-	162	-	-	-	-	-	-	428
26.	1982	50	75	150	-	-	175	-	-	-	-	-	-	450
27.	1983	50	75	125	-	-	150	-	-	-	-	-	-	444
28.	1984	69	75	150	-	-	150	-	-	-	-	-	-	414
29.	1985	100	43	123	-	-	148	-	-	-	-	-	-	450
30.	1986	100	75	125	-	-	150	-	-	-	-	-	-	450
31.	1987	100	75	125	-	-	150	-	-	-	-	-	-	450
32.	1988	104	76	128	-	-	150	-	-	-	-	-	-	458
33.	1989	150	75	125	-	-	150	-	-	-	-	-	-	500
34.	1990	152	102	127	52	54	104	-	-	-	-	-	-	591
35.	1991	180	75	101	50	77	-	-	-	-	-	-	-	483
36.	1992	177	74	100	51	79	-	-	-	-	-	-	-	481
37.	1993	151	75	100	50	75	-	25	-	-	100	52	-	628
38.	1994	150	75	100	50	75	-	50	50	-	75	95	-	720
39.	1995	121	83	139	79	75	-	114	69	-	-	-	-	673
40.	1996	57	53	93	73	58	-	95	34	-	-	51	-	514

41.	1997	102	54	81	60	79	-	101	55	28	-	50	42	652
42.	1998	108	26	104	105	72	-	92	51	29	-	121	29	737

Ҷадвали № 2.2.5.

**Тартиби афзоиши дифои рисолаҳои илмӣ устодони донишгоҳ
(солҳои 1985-1998)**

№	Солҳои ҳимояшуда	Доктори ба ҳисоби миёна нафар	Номзади ба ҳимоя нафар
1.	Соли 1985	1-нафар	2-нафар
2.	Соли 1988	1-нафар	2-нафар
3.	Соли 1989	-	1-нафар
4.	Соли 1990	-	3-нафар
5.	Соли 1991	-	-
6.	Соли 1992	1-нафар	2-нафар
7.	Соли 1993	-	1-нафар
8.	Соли 1994	-	3-нафар
9.	Соли 1995	-	3-нафар
10.	Соли 1996	1-нафар	2-нафар
11.	Соли 1997	-	3-нафар
12.	Соли 1998	-	2-нафар

Маълумотномаи

ДДҚ ба номи Носири Хусрав то 20 январи соли 2021

Хатми донишҷӯён

№	Солҳо	Рӯзона			Ғоибона			Ҷамаг ӣ
		Омӯзг орӣ	Ғайри омӯзгор ӣ	Умум ӣ	Омӯзгор ӣ	Ғайри омӯзг орӣ	Умум ӣ	
1	2008-2009	490	211	701	606	208	814	1515
2	2009-2010	509	392	901	683	329	1012	1913
3	2010-2011	673	435	1108	609	331	940	2048

4	2011-2012	1176	945	2121	671	429	1100	3221
5	2012-2013	573	414	987	408	329	737	1724
6	2013-2014	589	518	1107	539	295	834	1941
7	2014-2015	577	592	1169	917	291	1208	2377
8	2015-2016	479	623	1102	1181	409	1590	2692
9	2016-2017	620	1032	1652	1701	518	2219	3871
10	2017-2018	1021	530	1551	2091	391	2482	4033
11	2018-2019	831	608	1439	1417	274	1691	3130
12	2019-2020	876	600	1476	1537	198	1735	3211
Ҷамъ		8414	6900	15314	12360	4002	16362	31676

Хатми Магистрантон

№	Солҳо	Рӯзона			ғоибона			Ҷамағӣ
		омӯзго рӣ	Ғайри омӯзгор ӣ	Умумӣ	Омӯзгор ӣ	Ғайр ит омӯз горӣ	уму мӣ	
1	2013-2014	43	48	91/11	0	0	0	91/11
2	2014-2015	88	69	157/20	0	0	0	157/20
3	2015-2016	111	78	189/23	0	0	0	189/23
4	2016-2017	90	89	179/33	0	0	0	179/33
5	2017-2018	84	91	175/41	0	0	0	175/41
6	2018-2019	151	97	248/44	0	0	0	249/44
7	2019-2020	109	47	156/29	0	0	0	156/29
Ҷамъ		676	519	1195/201	0	0	0	1195/201

Миқдори донишҷӯён (ба ҳолати 9 январи соли 2021)

№	Таҳсил	Шарт	Бучавӣ\ Квота	Ҷамағӣ	П	Д
1	Рӯзона	7933	4026/568	11959	8761	3198
2	Магистр	718	37	755	659	96

3	Ғоибона	5645	4519/8	10164	5118	5046
4	Ҳамағӣ	14296	8582/587	22878	14538	8340

Ҷадвали № 2.2.6.

Теъдоди донишҷӯёни яtimi кулл (бе падару модар), нимятим (бе падар ё бе модар) ва маъюбон дар ДДБ ба номи Носири Хусрав дар соли таҳсили 2020-2021

Теъдоди ятимон (бе падару модар)		Теъдоди нимятимон (бе падар)		Теъдоди нимятимон (бе модар)		Теъдоди умумии ятим ва нимятимон		Теъдоди маъюбон	
Ҳамағӣ	Аз ҷумла духтарон	Ҳамағӣ	Аз ҷумла духтарон	Ҳамағӣ	Аз ҷумла духтарон	Ҳамағӣ	Аз ҷумла духтарон	Ҳамағӣ	Аз ҷумла духтарон
49	11	526	130	161	91	687	221	56	19

Ҷадвали № 2.2.7.

Шумораи муҳассилини донишҷӯёни Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав дар хориҷа.

№	Таҳсил	Ҳамағӣ/аз ҷумла духтарон	Рӯзона/аз ҷумла духтарон	Ғоибона/аз ҷумла духтарон
1	Туркманистон	77/38	76/37	1/1
2	Узбекистон	126/71	1/1	125/70
3	Афғонистон	2/0	2/0	0/0
	Ҳамағӣ	205/109	79/38	126/71

МУАССИСАҲОИ ТАҲСИЛОТИ ОЛИИ КАСБӢИ ВИЛОЯТ

	шумораи муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ (адад)		шумораи донишҷӯён		аз он ҷумла: духтарон		шумораи муаллим он		аз он ҷумла: занон	
	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020
Вилояти Хатлон	6	6	43944	49656	16158	1785	1999	2124	572	612
ш.Бохтар	1	1	19782	21365	7873	8400	669	753	177	205
ш.Кӯлоб	2	2	13057	14369	5902	6370	813	763	302	295
н.Данғара	2	2	8732	11281	2283	2827	416	434	76	83
н.Кӯшониён	1	1	2380	2641	80	68	101	124	17	17

[42]

ҚАБУЛ БА МУАССИСАҲОИ ТАҲСИЛОТИ ОЛИИ КАСБӢ ДАР ВИЛОЯТИ ХАТЛОН

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Қабули донишҷӯён дар муассисаҳои таҳсилоти олии касби, ҳамагӣ	5715	7347	8877	10069	11314	13377
аз он ҷумла: дар шуъбаҳои						
рӯзона	4833	6315	7486	8547	8827	10771
ғоибона	882	1032	1391	1522	2487	2606

[42]

ХАТМИ МУТАХАССИСОН АЗ МУАССИСАҲОИ ТАҲСИЛОТИ ОЛИИ КАСБӢ БО НАМУДҲОИ ТАҲСИЛ

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Хатм мутахассисон аз муассисаҳои таҳсилоти олии, ҳамагӣ	4971	5820	7475	8035	6217	7080
аз он ҷумла: дар шуъбаҳои						
Рӯзона	2961	3083	3886	4042	3636	4183
Ғоибона	2010	2737	3589	3993	2581	2897

[42]

Ҷадвали № 3.1.1.

МУАССИСАҲОИ ТАҲСИЛОТИ МИЁНАИ КАСБӢ

	шумораи муассисаҳо (адад)		шумораи донишҷӯён		аз он ҷумла: духтарон		шумораи муаллимон		аз он ҷумла: занон	
	с.2019	с.2020	с.2019	с.2020	с.2019	с.2020	с.2019	с.2020	с.2019	с.2020
Вилояти Хатлон	21	25	26247	28360	17958	19511	1635	2428	679	961
ш.Бохтар	5	6	9579	10469	6425	7108	508	901	224	337
н.Кӯшониён	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
н.Қубодиён	1	1	675	762	537	430	24	23	12	9
н.Ҷ.Балхӣ	1	1	748	669	51	30	46	57	7	8
н.Ҳамадонӣ	1	1	841	953	708	818	41	39	13	20
н.Ёвон	2	2	2387	2777	1623	1806	235	205	90	88
ш.Кӯлоб	6	7	8832	8865	6485	6724	538	849	255	382
н.Данғара	2	3	1996	2115	1271	1424	196	201	61	78
н.Вахш	1	1	836	982	560	667	22	51	8	8
ш.Леваконт	1	1	259	445	170	274	19	81	9	23
н.Панҷ	1	1	94	106	77	92	6	6	-	3
н.Ҷайхун	-	1	-	217	-	138	-	15	-	5

[42]

Ҷадвали № 3.1.2.

ШУМОРАИ МУАССИСАҲОИ ТАҲСИЛОТИ МИЁНАИ КАСБӢ

	шумораи донишчӯён		донишчӯён қабул кард		мутахассис тайёр кард		шумораи омӯзгорон	
	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020
Коллеҷи тиббии ш. Кӯлоб	3892	3844	999	1156	1165	1352	135	169
Коллеҷи омӯзгории ш. Кӯлоб	2220	2292	473	642	792	2100	127	136
шуъбаи рӯзона	1027	1008	313	384	290	893	127	136
шуъбаи ғоибона	1193	1284	160	258	502	1207	-	-
Коллеҷи санъати ш. Кӯлоб	309	349	105	116	75	185	38	41
шуъбаи рӯзона	138	154	61	60	37	59	38	41
шуъбаи ғоибона	171	195	44	56	38	126	-	-
Коллеҷи тиббӣ-хусусии ш. Кӯлоб	1262	1465	410	601	186	224	162	163
Коллеҷи милитсияи ш. Кӯлоб	443	444	136	123	113	113	47	43
Коллеҷи иқтисодӣ-техникӣ-хусусии ш. Кӯлоб	344	369	123	95	29	99	29	26
Коллеҷи аграрии махсусгардонидаи ш. Бохтар	872	767	225	357	-	229	46	46
шуъбаи рӯзона	589	557	203	320	-	152	46	46
шуъбаи ғоибона	283	260	22	37	-	90	-	-
Коллеҷи тиббии н. Данғара	1471	1441	390	396	326	403	84	82

Коллеҷи тиббии н.Ёвон	1517	1433	412	404	303	399	146	92
Коллеҷи омӯзгории ш. Бохтар	2579	2604	499	565	809	733	91	10,3
шуъбаи рӯзона	630	691	258	329	206	185	91	103
шуъбаи ғоибона	1949	1913	241	236	603	548	-	-
Коллеҷи тиббии ш. Бохтар	3706	3254	701	871	997	1373	270	267
Коллеҷи энергетикии н.Ҷ.Балхӣ	748	669	153	159	261	264	46	57
шуъбаи рӯзона	321	362	121	159	145	92	46	57
шуъбаи ғоибона	427	307	32	-	116	172	-	-
Коллеҷи политехникии н.Данғара	339	542	140	197	85	207	112	65
шуъбаи рӯзона	-	460	-	189	-	189	-	65
шуъбаи ғоибона	-	82	-	8	-	18	-	-
Коллеҷи омӯзгории н. Қубодиён	675	762	118	243	227	221	24	23
шуъбаи рӯзона	149	292	68	208	77	45	24	23
шуъбаи ғоибона	526	470	50	35	140	176	-	-
Коллеҷи тиббии н. Вахш	836	982	159	315	271	274	22	51
Коллеҷи тиббӣ-хусусии н. М.С.А.Ҳамадонӣ	841	953	261	366	238	235	41	39
Коллеҷи тиббӣ-хусусии ш.Бохтар	912	1546	487	553	-	-	74	93
Коллеҷи муҳандисӣ- омӯзгории хусусии ш. Бохтар	725	1822	256	464	-	202	27	
шуъбаи рӯзона	725	804	256	367	-	202	-	46
шуъбаи ғоибона	-	1018	-	97	-	-	-	-

Коллеҷи технологӣ-фарматсевтии Тоҷикистон н. Ёвон	870	1344	445	605	-	-	89	93
Коллеҷи тибии ғайри давлати ш. Леваконт	259	445	259	186	-	-	19	81
Коллеҷи технологи инноватсионии н. Панҷ	94	106	41	73	-	-	6	6
Коллеҷи тиббии ғайридавлати н. Данғара	-	132	-	132	-	-	-	35
Коллеҷи ғайридавлати агросаноатии саёҳи ва ҳунаҳои мардуми ш.Кулоб	-	26		26	-	-	-	19
шӯъбаи рӯзона	-	26	-	26	-	-	-	19
шӯъбаи ғоибона	-	-	-	-	-	-	-	-
Коллеҷи тибии ғайридавлатии ш.Бохтар	-	455	-	455	-	-	-	50
Коллеҷи омузгори муҳандиси н.Чайхун	-	217	-	217	-	-	-	15
шӯъбаи рӯзона	-	217	-	217	-	-	-	15
шӯъбаи ғоибона	-	-	-	-	-	-	-	-

[42]¹

Ҷадвали № 3.1.3.

ҚАБУЛ БА МУАССИСАҲОИ ТАҲСИЛОТИ МИЁНАИ КАСБӢ

ДАР ВИЛОЯТИ ХАТЛОН	2015	2016	2017	2018	2019	2020
--------------------	------	------	------	------	------	------

¹ Омори солонаи вилояти Хатлон дар солҳои 1992- 2020. С.-102.

Қабули донишҷӯён дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи касби, ҳамагӣ	7021	6479	7170	6897	6975	9375
аз он ҷумла дар шуъбаҳои:						
рӯзона	5597	5720	6237	6424	6243	8607
ғоиба	1424	759	933	473	732	768

[42]

ХАТМИ МУТАХАССИСОН АЗ МУАССИСАҲОИ ТАҲСИЛОТИ МИЁНАИ КАСБӢ БО НАМУДҲОИ ТАҲСИЛ

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Хатм мутахассисон аз муассисаҳои таҳсилоти миёнаи касбӣ, ҳамагӣ	3203	4790	4836	6464	5877	7078
аз он ҷумла: дар шуъбаҳои						
рӯзона	2508	3897	4204	4965	4468	5696
ғоиба	695	893	632	1499	1409	1382

[42]

Ҷадвали № 3.2.4.

ШУМОРА ВА ДАРАҶАИ МАЪЛУМОТНОКИИ ОМУЗГОРОНИ МУАССИСАҲОИ ТАҲСИЛОТИ УМУМИИ ШАҲРУ НОҲИЯҲОИ ВИЛОЯТИ ХАТЛОН

ДАР СОЛҲОИ ХОНИШИ 2019-2020 ВА 2020-2021

	ҳамагӣ	аз он ҷумла: занҳо	аз рӯи маълумотҳо			
			Олӣ	олии нопурра	миёнаи махсус	миёнаи умумӣ

	2019- 2020	2020- 2021	2019- 2020	2020- 2021	2019- 2020	2020- 2021	2019- 2020	2020- 2021	2019- 2020	2020- 2021	2019- 2020	2020- 2021
Вилояти Хатлон	44361	46662	23144	2443 0	302 06	320 03	263 8	276 8	102 10	105 08	130 7	138 3
ш.Бохтар	1200	1228	876	886	927	963	97	89	170	162	6	14
н.Кӯшониё н	2888	2961	1613	1527	2011	209 6	190	206	593	637	101	22
н.Вахш	2270	2452	1083	1133	1454	157 4	173	185	458	513	185	180
н.Хуросон	1703	1838	805	898	988	108 8	9	10	635	616	71	124
н.Дӯстӣ	1544	1661	812	867	1055	116 0	73	56	326	341	96	104
н.Қубодиён	2066	2184	1346	1417	1432	156 9	213	160	398	426	26	29
н.Ҷ.Балхӣ	2406	2552	1159	1221	1656	174 5	181	185	527	540	35	82
н.А.Ҷомӣ	1961	2158	924	984	1092	128 2	12	1	750	703	107	172
н.Ҷайхун	1648	1776	725	807	1095	117 5	27	32	398	402	128	167
н.Панҷ	1922	2046	1276	1345	1115	116 4	152	232	534	565	123	85
н.Шаҳриту с	1617	1737	1081	1141	863	977	218	216	443	485	93	59
н.Ёвон	2514	2696	1287	1376	1516	168 6	98	93	838	850	62	67
н.Н.Хусрав	678	723	495	522	465	478	48	50	165	156	0	39
ш.Леваконт	722	779	473	501	521	575	6	8	192	195	3	1
ш.Кӯлоб	3401	3478	2244	2335	2703	277 5	277	295	416	408	0	0

н.Муъмино бод	1634	1641	632	634	1262	126 4	135	153	225	224	12	0
н.Восеъ	3131	3268	1571	1741	2326	239 8	163	211	639	659	0	0
н.Данғара	1983	2072	874	906	1434	151 7	63	84	393	406	92	65
н.М.С.А.Ҳа мадонӣ	1846	1908	756	820	1462	152 5	119	119	263	264	0	0
н.Темурмал ик	950	1018	338	393	663	714	15	20	232	260	40	24
н.Фархор	2659	2768	1320	1474	1824	183 6	134	148	663	754	38	30
н.Ховалинг	918	915	262	257	591	594	76	72	251	249	0	0
н.Ш.Шоҳи н	1161	1191	357	388	858	880	43	46	260	265	0	0
н.Балҷувон	659	701	181	193	418	458	55	46	182	164	16	33
ш.Норак	880	911	654	664	475	510	61	51	273	264	73	86

[42]

Ҷадвали № 3.2.6.

№	Номмгӯи шаҳру ноҳия	Шунавандагони Курсҳо		Фоиш	Муносибати шуъбаҳои маориф оид ба таъмини шунавандагон	Шунавандагони семинарҳои мақсаднок		Фоиш	Муносибати шуъбаҳои маориф оид ба таъмини шунавандагон
		Нақша	Иҷро			Нақша	Иҷро		
1	Кӯлоб	518	862	166	Хуб	50	50	100	Хуб
2	Восеъ	486	592	121	Хуб	50	50	100	Хуб
3	Ҳамадонӣ	352	370	105	Хуб	50	50	100	Хуб
4	Фархор	334	268	80	Хуб	50	51	100	Хуб
5	Данғара	318	291	92	Хуб	100	100	100	Хуб
6	Муъминобод	270	231	85	Хуб	25	25	100	Хуб
7	Ховалинг	259	161	62	Миёна	50	50	100	Хуб

8	Ш. Шоҳин	249	218	87	Хуб	-	-	-	-
9	Темурмалик	230	162	70	Миёна	25	25	100	Хуб
10	Балҷувон	179	117	65	Миёна	50	50	100	Хуб
	Ҷамъ	3195	3272	102		450	451	100	

Ҷадвали муқоисавии иҷроиши нақшаи баргузории курсҳои тақмили ихтисос (нақшавӣ) дар филиали донишқада дар давоми солҳои 2019, 2020, 2021

Соли 2019					Соли 2020					Соли 2021				
Теъдоди курс		Фарогирӣ		Ҷоиз	Теъдоди курс	Фарогирӣ		Ҷоиз		Теъдоди курс	Фарогирӣ		Ҷоиз	
нақша	иҷро	нақша	иҷро		нақша	иҷро	нақша	иҷро		нақша	иҷро	нақша	иҷро	
1211	129	3015	3114	103	128	137	3175	3329	104	132	134	3195	3272	102

Ҷадвали № 3.2.7.

Баргузории семинарҳо дар давоми солҳои 2019 ва 2021 дар Филиали Донишқадаи ҷумҳуриявӣ тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф дар шаҳри Кӯлоби вилояти Хатлон

Соли 2019					Соли 2020					Соли 2021				
Теъдоди семинар		Фарогирӣ		Ҷоиз	Теъдоди семинар	Фарогирӣ		Ҷоиз		Теъдоди семинар	Фарогирӣ		Ҷоиз	
Нақша	иҷро	нақша	иҷро		нақша	иҷро	нақша	иҷро		Нақша	иҷро	нақша	иҷро	

18	18	450	455	101	18	18	450	445	99	18	18	450	451	100
----	----	-----	-----	-----	----	----	-----	-----	----	----	----	-----	-----	-----

Ҷадвали № 3.2.8.

Таъмини шунавандагон ба курсу саминарҳо аз ҷониби шуъбаҳои маорифи минтақаи Кӯлоб ва Филиали Донишкадаи ҷумҳуриявии тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф дар шаҳри Кӯлоби вилояти Хатлон дар соли 2019, 2020, 2021

Соли 2019			Соли 2020			Соли 2021		
Фароғирӣ		Ҷоиз	Фароғирӣ		Ҷоиз	Фароғирӣ		Ҷоиз
нақша	иҷро		нақша	Иҷро		нақша	иҷро	
60	55	92	57	58	101	86	70	79